M. Kareva

NSV LIIDU KONSTITUTSIOON

ÕPPERAAMAT
KESKKOOLILE

RK
„Pedagoogiline Kirjandus“

A= 17914

M. KAREVA
JURIIDILISTE TEADUSTE DOKTOR

NSV LIIDU KONSTITUTSIOON

ÕPPERAAMAT KESKKOOLIDELE

TOIMETANUD AKADEEMIK
I. TRAININ

RK
„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS"
TALLINN 1949

Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt kinnitatud.

Tõlgitud kolmanda ümbertöötatud trüki käsikirja järgi.

A= 17914

Nagu inimsoo kevadet,
saabunud mis
töös,
võitluses visamas,
sind laulan,
minu vabariik,
sind laulan, isamaa.
V. Majakovski.

SISSEJUHATUS.

1. NSV Liit — suur ja võimas sotsialistlik riik.

Oma kodumaa ajaloo tundmaõppimisel tutvume tema kuulsa minevikuga. Meis süveneb uhke teadmine, et tema rahvad oskasid läbi ekspluateerimisel põhineva korra sajandite kanda kustumatut vabaduspüüet. Me oleme uhked, et meie maa töörahvas kestva ja visa võitluse tulemusena teostas esimesena töötava inimkonna sajanditevanuse unistuse õiglasest ühiskondlikust korrast.

NSV Liidu rahvaste ajalugu kõneleb nende vaimsete jõudude tohutust rikkusest. Meie kodumaa on andnud palju silmapaistvaid tegelasi teaduse, kultuuri, sõjakunsti ja revolutsioonilise võitluse alal. Ta andis maailmale sellised geeniused, nagu on Lenin ja Stalin.

Õppides tundma oma kodumaa g e o g r a a f i a t, selguvad meile tema grandioossed mõõted. NSV Liidu pindala ületab 22 miljonit ruutkilomeetrit, võttes enda alla ühe kuuendiku kogu Maakera maismaast. Maismaal piirneb NSV Liit 12 riigiga.

Nõukogude Liit ei ole üksnes suur mandririik, vaid ka suur mereriik.

Enne Isamaasõda ulatus meie maa elanike arv 193 mil-

joni inimeseni. NSV Liidu elanikkond on palju arvukam kui ühegi teise Euroopa ja Ameerika suurriigi oma.

Meie isamaa loodusvarad on loendamatud. Nafta, turba, rauamaagi ja mangaanimaagi ning kivisöe rikkuse poolest seisab NSV Liit kõigi maailma maade eesotsas.

NSV Liit on võimas sotsialistlik tööstus- ja kolhoosiriik. NSV Liidu tööstus ja põllumajandus on relvastatud moodsa eesrindliku tehnikaga.

Õppides tundma NSV Liidu konstitutsiooni, tutvume meie maa ühiskondliku korraldusega, tema valitsemissüsteemiga ja nende suurte eelistega, mida omab Nõukogude riik võrreldes teiste riikidega. NSV Liit on esimene sotsialistlik riik maailmas. See tähendab, et riigivõim kuulub meie maal linna ja küla töörahvale, kes on vaba igasugusest ekspluatatsioonist ja kes ei tööta kapitalistidele ja mõisnikele, keda meie maal ei ole, vaid iseenesele, kogu ühiskonnale. Nõukogude sotsialistlik riik on kõige eesrindlikum riik maailmas nii poliitilises, majanduslikus, kultuurilises kui ka sõjalises suhtes.

2. NSV Liit on maa, mis päästis euroopa tsivilisatsiooni fašistlike anastajate käest ja seisab kogu maailma rahu valvel.

NSV Liidu jõud ja võimsus ilmnes eriti Suure Isamaasõja aastail. 1941. aastal tungis meie maale ootamatult ja reetlikult kallale fašistlik Saksamaa, murdes mittekallaletungi lepingu NSV Liiduga, millele ta oli alla kirjutanud. NSV Liit ei pidanud mitte üksnes vastu kestvas võitluses tugeva vaenlasega, vaid ka võitis tema.

Nõukogude rahvas päästis mitte ainult oma vabaduse, au ja sõltumatuse. Ta vabastas fašistlikust orjusest ka meie naaberrahvad ja vältis kõigi teiste maade orjastamise ohu fašismi poolt. Fašistid tahtsid oma ülevõimu kehtestada

kogu maailmas. Nende anastamisplaanid purunesid NSV Liidu võimsuse tõttu. Progressiivne inimkond näeb NSV Liidus oma vabastajat fašistlikust barbaarsusest, rahvastevahelise rahu tuge ja püsivat, ustavat võitlejat uue sõja õhutajate plaanide vastu.

3. NSV Liidu võimsuse allikas — nõukogude sotsialistlik kord.

Mis otsustas võidu sellise kardetava vaenlase üle, nagu selleks oli fašistlik Saksamaa? Milles on NSV Liidu võimsuse allikas?

Kodanlikes maades arvatakse sageli, et NSV Liit saavutas võidu selle tõttu, et ta valduses on tohutu territoorium, arvukas elanikkond ja suured loodusrikkused.

Muidugi etendasid kõik need asjaolud oma osa, kuid mitte need ei otsustanud sõja lõpptulemust.

Tsaari-Venemaa, vaatamata oma tohutuile mõõteile ja arvukale elanikkonnale, sai ju kaotuse osaliseks sõjas Jaapaniga 1904.—1905. a. ja Esimeses Maailmasõjas 1914.—1918. a. Järelikult ei peitu meie võidu allikad 1941.—1945. a. sõjas territooriumi ja elanikkonna suuruses, loodusvarade rikkuses ja muis geograafilistes tingimustes.

Meie võidu allikaks on Lenini ja Stalini ning bolševistliku partei juhtimisel loodud nõukogude sotsialistlik kord. Just see annab meie rahvale suure ja võitmatu jõu.

Meie maa oli ka tsarismi ajal suur ja rikas, aga tema rikkused olid vähe tuntud ja kasutatud. Kapitalistid ja mõisnikud ei olnud huvitatud maa arengust, vaid oma kasude suurendamisest töörahva ekspluateerimise arvel. Ekspluateerimisel põhinev kord lämmatas rahva talente, ei lasknud neil areneda. Meie kodumaa oli ka varem oma

looduslikelt eeldustelt rikkaimaid maid kogu maailmas, kuid rahvamassid elasid viletsuses ja pimeduses. Mitte asjata ei hüüdnud suur vene revolutsiooniline poeet-kodanik Nekrassov kibedalt:

Sa oled rikas ja armetu,
sa oled võimas ja jõuetu,
Emake-Venemaa!

Õppides tundma NSV Liidu konstitutsiooni, mõistame paremini, mispärast säärane mitmeti mahajäänud maa, nagu seda oli Venemaa enne revolutsiooni, muutus võrdlemisi lühikese aja jooksul võimsaks sotsialistlikuks riigiks, kõrgelt arenenud tööstuse ja maailma kõige eesrindlikuma põllumajandusega, muutus kõrge kultuuriga maaks, vaenlastele võitmatuks kindluseks. Just nõukogude võim ja Lenini-Stalini partei tegid meie rahva kogu maa peremeheks, innustasid teda võitlusele ja loovale tööle. Nõukogude võim ja bolševike partei lõid tingimused eesrindliku teaduse ja kultuuri õitsenguks meie maal. Nad avasid tee talentidele rahva hulgast, kasvatasid üles eesrindlike inimeste kaadri, kes rajab uusi teid kõigil elualadel.

Nõukogude kord tõstis kõrgele inimväärikuse. Just meie tingimustes leiavad täieliku õigustuse nõukogude suure kirjaniku Maksim Gorki sõnad: „Inimene — see kõlab uhkelt!" Õppides tundma Nõukogudemaa konstitutsiooni, saame veel teadlikumaks sellest, milliseid laialdasi, ühelgi teisel maal seninägemata õigusi ja vabadusi kasutavad NSV Liidu kodanikud, kuidas hoolitsevad inimese eest Nõukogude riik ja kommunistlik partei.

Suur õnn on kuuluda sellise rahva hulka, nagu on nõukogude rahvas, olla sellise maa kodanik, nagu on Nõukogudemaa. „Kus te leiate sellise rahva ja sellise maa, nagu on meil? Kus te leiate selliseid inimeste suurepäraseid oma-

dusi, nagu neid ilmutas meie nõukogude rahvas Suures Isamaasõjas ja mida ta ilmutab iga päev töös, minnes üle majanduse ja kultuuri rahulikule taastamisele ja arendamisele! Iga päev tõstab meie rahvast üha kõrgemale ja kõrgemale" (A. A. Ždanov).

4. Iga Nõukogude kodanik peab tundma NSV Liidu konstitutsiooni.

Käesoleva õppeaine ülesanne on aidata õpilastel tundma õppida meie maa konstitutsiooni.

Mis on konstitutsioon? Kui võtate kätte raamatukese, millel on trükitud: „NSV Liidu konstitutsioon", siis näete et sõna „konstitutsioon" all seisab sulgudes sõna „põhiseadus". See ongi mõiste „konstitutsioon" lühike selgitus. Kogu meie maa seadusandlus põhineb konstitutsioonil. Ei saa olla teadlik kodanik, aktiivne osavõtja maa rikkusest, majanduslikust ja ühiskondlikust elust, tundmata tema põhiseadust.

Nõukogude kasvav noorsugu astub lähemail aastail nende ridadesse, kes arendavad majandust, viivad edasi teadust ja kultuuri, tugevdavad maa kaitsevõimet, teostavad riiklikke ülesandeid, s. o. NSV Liidu täiskasvanud kodanike ridadesse. NSV Liidu konstitutsiooni tundmaõppimine aitab neil teadlikult kasutada suuri õigusi ja täita NSV Liidu kodanike pühasid kohustusi.

Pole kaugel see päev, mil need, kes praegu hakkavad koolis tundma õppima NSV Liidu konstitutsiooni, saavad täisealisteks ja kutsutakse esimest korda elus täitma sellist tähtsat riiklikku ülesannet, nagu saadikute valimine Nõukogude riigivõimu-organeisse. Meie maa valimissüsteemi, riigivõimu-organite ehituse ja tegevuse tundmine annab igaühele võimaluse aru saada valimiste tähtsusest, auga

täita oma kodanikukohust ja kasutada oma suurt õigust olla osavõtja riiklikust ülesehitusest.

Meie sotsialistlik kodumaa tagab igale Nõukogude kodanikule avara tee helgesse tulevikku, oma jõu rakendamise tema poolt valitud tegevusalal. Nõukogude noorsoost olenevad maa rikkuse ja jõu edasine kasv, rahva heaolu tõstmine, kiireim liikumine edasi kommunismi poole. Kodumaa on taganud noorsoole kõik võimalused selle õilsa ülesande täitmiseks.

Vene geniaalne luuletaja Aleksander Puškin, kes sügavalt uskus oma maa helgesse tulevikku, kutsus rahvast üles:

isamaale pühendagem
hinge õilsad tungid.

Kõlagu see üleskutse alati igaühe südames ja kutsugu teenima meie suurt kodumaad!

I peatükk.

RIIGI JA ÕIGUSE PÕHIMÕISTED.

1. Riigi- ja õiguseküsimuse tähtsus.

Konstitutsioon, nagu juba eespool mainitud, on riigi põhiseadus. Mis on riik, mis on seadus?

Neile küsimustele ei oska kaugeltki igaüks anda täpset vastust. Tuleb arvestada seda, et sõnu „riik" ja „seadus" kasutatakse mitmesuguses tähenduses. Näiteks igaüks saab aru, et füüsikas on sõnal „seadus" teine tähendus, kui on samal sõnal konstitutsiooni selgitamisel. Esimesel juhul on jutt loodusseadustest, mis ei olene inimese tahtest, teisel juhul aga riigiseadustest, mis on kehtestatud inimeste poolt.

Sõna „riik" kasutatakse tihti maa tähenduses. Arvatavasti on paljud oma varases lapsepõlves kuulnud muinasjuttu, mis algab sõnadega: „kuskil riigis, kuskil maal". Paljud on lugenud mitmesugustest raamatutest, et üks või teine rändur „on käinud paljudes riikides". Sellistel juhtudel mõistetakse sõna „riik" all maad. Kuid sõnal „riik" on ka olulisem ja sügavam tähendus. Süvenege näiteks fraasi: „Nõukogude riik erineb sügavalt sellest riigist, mis eksisteeris meie maal enne 1917. a. Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni." On selge, et siin ei kasutata sõna „riik" maa tähenduses, sest jutt on e r i s u g u s t e s t riikidest ü h e l ja s a m a l maal.

Ajalootundidest teab igaüks, et ühel ja samal maal on eri ajajärkudel eksisteerinud erisugused riigid. Järelikult „riik" ja „maa" ei ole ühtivad mõisted.

Kuid võib-olla tuleb sõna „riik" all mõista antud maa valitsust? Näiteks öeldakse: „see ja see riik kuulutas naaberriikidele sõja". Sõda kuulutab valitsus, järelikult mõeldakse sel juhul riigi all valitsust. Kuid see ei tähenda veel, et riiki võib samastada valitsusega. Võtame näiteks Inglis- või Prantsusmaa. Neis maades on viimase poolsajandi jooksul valitsused korduvalt vahetunud. Eriti tihti on valitsused vahetunud Prantsusmaal. Ainuüksi mõne sõjajärgse aasta kestel on seal vahetunud peaaegu kümmekond valitsust. Kuid riik on seal ikka sama, mis oli, — kodanlik. Järelikult ei ole riik ja valitsus üks ja sama.

Mis on siis riik ja millega on seletatav üksteisest väga erinevate riikide olemasolu eri maadel ühel ja samal ajajärgul? Kuidas võivad nende riikide seadused, mis puudutavad üht ja sama küsimust, olla nii sügavalt erinevad? Millega on seletatav ühe riigi asendumine teisega ühel ja samal maal? Neis küsimustes on vaja selgusele jõuda.

Iga inimese ja kogu rahva elu oleneb igal maal mitmeti sellest, mida kujutab endast selle maa riik. Veel enam, üksikud riigid võivad mängida kogu inimkonna elus positiivset või negatiivset osa. Võtame näiteks 1933.—1945. a. eksisteerinud Saksa fašistliku riigi. Millist tohutut kahju tõi ta mitte ainult omale rahvale, kelle paremikku neil aastail Hitleri ja tema bandi poolt piinati ja füüsiliselt hävitati. Fašistlik Saksa riik, kes oma inimvihkavate taotlustega süütas Teise Maailmasõja, laastas palju maid, tõi kümnetele ja miljonitele inimestele kannatusi ja surma. Ja vastupidi, missuguseks heategevaks jõuks oma rahva ja kogu inimkonna ajaloos on Nõukogude sotsialistlik riik! See riik kaitses oma rahva au ja sõltumatust, kindlustas talle kõik

vabaduse hüved ja päästis ka kogu inimkonna fašistlikust katkust.

Riigi tohutu tähtsusega ühiskonna elus seletub ka see, miks kõigis revolutsioonides tõsteti esmajärjekorras üles küsimus sellest, kellele jääb riiklik võim.

Pärast öeldut ei ole raske aru saada, kui vajalik on enne meie riigi põhiseaduse tundmaõppimisele asumist endale selgeks teha riigi ja samuti ka õiguse põhimõisted (kõneldes riigi s e a d u s t e s t, kõneldakse ühtlasi selle riigi õigusest). See võimaldab paremini mõista meie riigi suuri eeliseid, mis peegelduvad NSV Liidu konstitutsioonis.

2. Kas riik ja õigus on alati olemas olnud?

Kaugest minevikust alates on selle küsimuse kohta kirjutatud tohutu, tõepoolest loendamatu hulk raamatuid, mis vastavad mitmesuguselt küsimusele: mis on riik ja õigus? Kuid kodanlik teadus, nagu ka teadus enne kodanlikku aega teenis ja teenib valitseva, ekspluateeriva klassi huvisid. Sellepärast ei annagi ta õiget vastust küsimusele riigist ja õigusest. Ainult Marxi ja Engelsi ning hiljem Lenini ja Stalini teoste ilmumisel sai küsimus riigist ja õigusest õige, täiesti teadusliku seletuse.

Nagu väitis Lenin, „on sellele küsimusele teaduslikust küljest lähenemiseks vajalik heita kasvõi lühike pilk riigi tekkimise ja arenemise ajaloole". Marx, Engels, Lenin ja Stalin, toetudes ajalooteaduse alal kogutud rikkalikule materjalile, tõestasid, et riik ei eksisteeri mitte igavesti. Oli kord aeg, mil riiki ja õigust polnud üldse olemas. Seda riiklikku korda tuntakse ürgkogukondliku korra nimetuse all. Veel 19. sajandil võisid paljud õpetlased mitmesugustes maailma osades jälgida oma arenemises mahajäänud rahvaste elu, kelle juures oli säilinud ürgkogukondlik kord.

Tundma õppides ürgkogukondliku korra igandeid mitmesuguste rahvaste juures, andsid vene õpetlased Maksim Kovalevski, Mikluhha-Maklai, Sternberg ja mitmed teised teadusele tohutu tähtsusega materjali.

Nii oli tuntud ameerika õpetlasel Lewis Henry Morganil 19. sajandi esimesel poolel võimalus õppida paljude aastate jooksul tundma indiaanlaste-irokeeside elu, kes olid kuni selle ajani säilitanud kogu eelriikliku ürgkogukondliku korra. Morgan isegi lapsendati indiaanlaste poolt ja võeti vastu ühe irokeesi suguharu, seneka liikmeks. Tema kirjeldustest seneka suguharu ja teiste irokeesi suguharude elust saame selge ettekujutuse ürgkogukondlikust korrast, mil polnud veel riiki ega õigust. Engels näitas oma kuulsas teoses „Perekonna, eraomandi ja riigi tekkimine", et Morgani töö on suure väärtusega tähtsaimate mõistatuste selgitamisel muistsete kreeklaste, roomlaste ja germaanlaste ajaloos.

Missugused on ürgkogukondliku korra iseloomulikud jooned?

Sellele korrale oli veel tundmata tootmisvahendite [1] eraomandus, kui mitte arvestada mõningate niisuguste tootmisriistade isiklikku omamist, mis olid samaaegselt ka kaitseks kiskjate loomade vastu. Kivirelvad (kirved, odaotsad jms.), hiljem vibu ja nooled ei oleks suutnud inimesi päästa näljasurmast, langemisest metsloomade saagiks või naabersuguharude kallaletungidest, kui nad oleksid üksikult töötanud. Kuid inimesed töötasid ühiselt. Kollektiivne sõbralik töö päästis juba siis, ajaloo koidikul, inimkonna, andes talle võimaluse vastu pidada võitluses loodusjõududega. Ühise töö tõttu olid ka tootmisvahendid ja töösaadused ühiskond-

[1] Tootmisvahenditeks nimetatakse maad, karja, tööriistu, liikumisvahendeid jms., lühidalt kõike seda, milleta pole võimalik ühiskonnale toota vajalikke materiaalseid hüvesid.

likuks omandiks. Just tootmisvahendite ühiskondlik omandus ongi ürgkogukondliku korra aluseks. Seega siin ei ole inimese ekspluateerimist inimese poolt, ei ole jagunemist rikasteks ja vaesteks, rõhujateks ja rõhutavateks.

Inimesed elasid sugukondadena, s. o. suurte gruppidena, mis olid omavahel seotud sugulussidemetega. Sugukonnad, mis olid seotud ühiste esivanemate, ühise keele ja territooriumiga, moodustasid suguharu. Suguharud olid omavahel alatises vaenus, kuid suguharu ja sugukonna piirides valitses huvide ühtsus. Kõikide ühesugused suhted tootmisvahenditega ja võrdne osavõtt tööst tingisid ka kõigi sugukonna täisealiste liikmete võrdse osavõtu ühiste asjade korraldamisest. Kõrgemaks võimuks sugukonnas oli sugukonna nõukogu, s. o. sugukonna kõigi täisealiste liikmete, nii meeste kui naiste üldkoosolek. Sugukonna nõukogu valis sugukonna vanema ja sõjaülema ning lahendas igasugu küsimusi. Vanemat ja sõjaülemat võis igal ajal tagandada ja nad ei kasutanud mingit sundimisaparaati. Nende võim põhines ainult nende isiklikul autoriteedil, teiste sugukonnaliikmete austusel ja usaldusel.

Suguharu eesotsas oli suguharu nõukogu, mis koosnes selle suguharu kõigi sugukondade vanemaist ja sõjaülemaist. Suguharu nõukogu arutas kogu suguharusse puutuvaid küsimusi selle suguharu kõigi liikmete juuresolekul. Igaühel oli võimalus oma arvamust avaldada.

Siiski mitte kõigil suguharudel ei olnud täpselt selline asjaajamise organisatsioon, nagu on siin kirjeldatud, kuid kõigis suguharudes igatahes puudus eriline sundimisaparaat, kõigil sugukonnaliikmetel oli võrdne õigus osa võtta sugukonna ühiste asjade korraldamisest ja vanem ning sõjaülem olid kõikjal valitavad.

Igivanu tavasid, mida igas suguharus ja sugukonnas kanti edasi põlvest põlve ja mis nägid ette teatavaid käi-

tumisreegleid, täideti sugukonna ja suguharu liikmete poolt pühalikult igasugu sunduseta. Erilisi sundimisasutisi ei olnud üldse vaja, sest need tavad vastasid täielikult selle ühiskonna kõigi liikmete vaadetele ja veendumustele.

3. Ekspluateerimisele rajatud riigi ja õiguse tekkimine ja olemus.

Inimkond ei võinud ülalpool käsiteldud varasele arenemisastmele peatuma jääda. Selle ajastu inimeste käsutuses olevatest viletsatest tööriistadest, väikesearvulistest tootmisvahenditest ja erakordselt madalast tööviljakusest oli tingitud toiduainete hulga äärmine vähesus. Suguharusid ähvardas pidevalt näljasurma oht. Ajalugu teab jutustada, et paljud rahvad, kes jäid sellele arenemisastmele peatuma, lõpetasid just neil põhjustel oma olemasolu.

Ühiskonna arenemine oli võimalik vaid selletõttu, et juba ürgkogukondliku korra juures pidevalt täiustusid tööriistad ja kogemused. Avardus ka töö rakendusala. Inimesed õppisid taltsutama neile kasulikke loomi, hakkasid soetama koduloomi, tegelema primitiivse maaharimise ja käsitööga. Varem hankisid nad ülalpidamist peamiselt jahiga, kalapüügiga ja metsikult kasvavate taimede ja viljade kogumisega.

Tekkis esimene suur ühiskondlik töö jaotumine — karjandusega tegelevate suguharude eraldumine. See kutsus esile tööviljakuse tunduva suurenemise ja regulaarse kaubavahetuse suguharude vahel. Tööviljakuse suurenemine näitas, et inimene osutub võimeliseks tootma suuremal hulgal saadusi, kui ta oma ülalpidamiseks vajab. See tegi sõjavangide orjadeks muutmise kasulikumaks kui nende äratapmise või vastuvõtmise sugukonnaliikmeiks. Nii tõi esimene suur ühiskondlik töö jaotumine endaga kaasa inimese

ekspluateerimise inimese poolt ja ühiskonna jagunemise kaheks klassiks — orjade ja orjapidajate klassiks, ekspluateeritavaiks ja ekspluateerijaiks. Võõra töö ekspluateerimine viis tootmisvahendite ühiskondliku omanduse järk-järgulisele väljatõrjumisele ja selle asendamisele eraomandusega. Seega orjuse tekkimine ja arenemine purustas ürgkogukondliku korra aluse. Eriti arenes orjus töö teise suure ühiskondliku jaotumise tulemusena — käsitöö eraldumisega põllundusest. See jaotumine kutsus esile tööviljakuse edasise järsu tõusu ja ühes sellega suurenes erakordelt juba varem tekkinud varanduslik ebavõrdsus vabade keskel, viies ühiskonna lõhenemisele rikasteks ja vaesteks.

Seoses ürgkogukondliku korra kõigi tugede purunemisega lakkas vana ühiskondlik asjaajamiskord vastamast uutele tingimustele. Orjade arvu suurenemisega tekkis orjapidajatel vajadus omada sellist sundimisaparaati, mis hoiaks orjad allumuses. Ka varanduslikust ebavõrdsusest vabade keskel oli tingitud vajadus sellise sundimisaparaadi järele. Muidu ei oleks rikkad suutnud oma varandusi kaitsta arvuliselt enamuses olevate vaeste eest, kes kannatasid häda ja puudust. Tekkis vajadus ka uute käitumisreeglite järele, mis pidid erinema igivanadest ürgkogukondliku korra tavadest.

Selline klassi sundimisaparaat loodigi riigi näol. Riik hakkas kehtestama uusi, kõigile kohustuslikke käitumisreegleid, mis moodustasid õiguse. Õigus hakkas järk-järgult asendama ürgkogukondliku korra tavasid. Seega riigi ja õiguse tekkimine on klassivastuolude lepitamatuse tulemuseks.

Ürgkogukondliku korra juures otsustasid kõiki ühiskondlikke asju kõik sugukonnaliikmed oma üldkoosolekuil, s. o. kogu elanikkond. Riigi tekkimisega lakkas rahvas otseselt valitsemast ühiskonna üle. Tekkis eriline aparaat, mis koos-

nes isikuist, kes tegelesid spetsiaalselt valitsemisega, ja mis oli võimeline sundima kõiki täitma valitseva klassi nõudmisi. Valitsev klass hakkas vajama erilist relvastatud jõudu selleks, et kaitsta oma huvisid varanduseta ja ekspluateeritava enamuse vastu. Nii tekkisid ametnikuseisus, politsei, vanglad ja sõjavägi, kes olid eraldatud rahvast, s. o. töötajaist ja kes olid vaenulikud töörahvale ja teenisid ekspluateerivat klassi.

„Riigivõimu teostamise vahendeiks," ütleb seltsimees Stalin, „on peamiselt armee, karistusorganid, salaluure ja vanglad."

Selgitades riigi tekkimist ja olemust, kirjutas Lenin: „Kui tekib selline eriline rühm inimesi, kes tegelevad ainult valitsemisega ja kes valitsemiseks vajavad erilist sundimisaparaati, vanglaid, erilisi inimeste salku, sõjaväge jms. teiste tahte alistamiseks vägivallale, siis tekib riik ... Ajalugu näitab, et riik kui eriline inimeste sundimise aparaat tekkis ainult siis ja seal, kus tekkis ühiskonna jagunemine klassideks."

Riigiga koos tekkinud õigus erineb ürgkogukondliku korra tavadest samuti, nagu erineb riik ürgkogukondliku korra organisatsioonist.

Ürgkogukondliku korra tavad väljendasid vaateid ja veendumusi, mis olid omased ühiskonnale, kus ei tuntud klasse ja klassivastuolusid. Ekspluateerimisele rajaneva ühiskonna õigus koosneb riigi poolt kehtestatud käitumisreegleist, mis väljendavad ainult ühe, nimelt valitseva ühiskonnaosa, s. o. ekspluateeriva vähemuse tahet ja on vastuolus rõhutud klasside huvide ja vaadetega. Ürgkogukondliku korra tavasid järgisid tavaliselt kõik ühiskonnaliikmed pühalikult ja ilma igasugu välise surveta. Õiguse nõudeid aga ei täideta kõigi poolt vabatahtlikult. Lenin näitas, et õigus ei ole miski ilma riigiaparaa-

dita, mis suudab jõuga sundida täitma õiguse eeskirju. Riik karistab neid, kes ei täida või rikuvad tema kehtestatud reegleid.

Riik, mis tekkis ühiskonna vaenulikeks klassideks lõhenemise tulemusena, pidi täitma kaht põhilist ülesannet ja vastavalt sellele tegelema kahe põhilise tegevusalaga ehk kahe põhilise funktsiooniga. (Riigi funktsioonideks nimetatakse tema tegevusalasid, mis on ette nähtud riigi vastavate ülesannete täitmiseks.)

Ekspluateerimisele rajatud riigi esimene ja peamine ülesanne on sisemine: klassivaenlaste mahasurumine sisemaal, s. o. ekspluateeritava enamuse hoidmine alluvuses. Ekspluateerimisele rajatud riigi teiseks, väliseks (mitte peamiseks) ülesandeks on oma valitseva klassi territooriumi laiendamine teiste riikide territooriumide arvel ja selle kaitsmine teiste riikide kallaletungide vastu.

Ekspluateerimisele rajatud riigi kõigil arenemisastmeil oli õigus riigi käes vahendiks, mis aitas tal teostada neid põhilisi funktsioone.

Nende paljude aastatuhandete kestel, mis on möödunud riigi ja õiguse tekkimisest, on ajalugu näinud tohutu palju kõige mitmesugusemaid riike ja neile omaseid õigusesüsteeme. Kuid kuni Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsioonini on kõik need riigid olnud ekspluateeriva vähemuse ülevõimuks ekspluateeritava enamuse üle. Kõik neile riikidele omased õigusesüsteemid püüdsid kindlustada ühiskondlikku korda, mis oli kasulik ja meelepärane võimu juures olevale ekspluateerivale vähemusele.

4. Ekspluateerimisele rajatud riigi ja õiguse ajaloolised tüübid.

Igaühel neist paljudest olemasolnud ja olemasolevaist ekspluateerimisele rajatud riikidest on mingisugused ise-

ärasused, mille poolest ta erineb teistest riikidest. Kuid nende mitmekesisusest hoolimata võib neid kõiki jaotada kolmeks ajalooliseks riigitüübiks. Need kolm riigitüüpi erinevad üksteisest selle järgi, kellele kolmest ajaloos tuntud ekspluataatorlikust klassist kuulub riigivõim.

See asjaolu, et võim riigis kuulub ühele või teisele klassile, ei ole mingi juhuslik nähtus. See on tingitud sellest, et talle kuuluvad põhilised tootmisvahendid. Ja see on ka arusaadav. Selleks, et ühiskond võiks eksisteerida ja areneda, peab materiaalsete hüvede — toidu, kehakatte, elamute, tootmisriistade jms. — toodang olema küllaldane. Paljaste kätega neid hüvesid ei toodeta. Tuleb omada tootmisvahendeid, s. o. maad, tööriistu, koduloomi, mitmesuguseid transpordivahendeid ja masinaid.

Ühiskonna lõhenemise järel vastandlikeks klassideks jäid põhilised tootmisvahendid ainult ühe klassi eraomandiks. Seega klassid, kes olid ilma tootmisvahenditeta või valdasid neid äärmiselt vähesel arvul, jäid majanduslikult sõltuvaks klassist, kes valdas kõiki põhilisi tootmisvahendeid. Et säilitada oma majanduslikku ülevõimu ja eeliseid, kasutab see klass oma rikkust ja mõju selleks, et riigivõimu enda käes hoida. Riigi abil allutab valitsev klass endale kõik teised ühiskonnaklassid ja surub maha nende vastupanu.

Pärast ühiskonna lõhenemist vastandlikeks klassideks, ekspluateerijate ja ekspluateeritavate klassiks, järgnesid üksteisele kolm ekspluateerimisel põhinevat riigitüüpi: orjapidamis-, feodaal- ja kodanlik (kapitalistlik) riik. Neile kolmele ajaloolisele riigitüübile vastavad ka kolm õigusetüüpi.

5. Orjapidamisriik ja -õigus.

Esimesena ajaloos tekkis orjapidamisriik. Siin olid põhiklassideks orjapidajad ja orjad. Selle riigi majandus-

likuks aluseks oli orjapidamisel põhinev majandussüsteem, kusjuures tootmisvahendid ja samuti ka töötaja — ori — olid orjapidaja eraomandiks. Orjapidaja ei vaadanud orjale nagu inimesele, vaid nagu „rääkivale tööriistale". Ori oli orjapidaja pärisomand. Omanik võis orja kasutada, kuidas tahtis: võis müüa, vahetada, vigastada või tappa. See majandussüsteem põhines tohutu hulga orjade ekspluateerimisel orjapidajate poolt.

Orjapidamisriik oli orjapidajate ülevõimu aparaadiks orjade üle. Ta hoidis orje alluvuses oma isandatele ja hankis sõja teel orjapidajaile uusi orje. Orjadel, kes tootsid orjapidajaile kõiki materiaalseid hüvesid, ei olnud mingeid õigusi.

Orjapidamisõigus, mis väljendas orjapidajate tahet, käsitas orje kui esemeid ja kindlustas kõik õigused vabadele, s. o. orjapidajate klassi liikmetele. Algul eksisteeris õigus kirjutamata tavadena, kuid siis hakkas järk-järgult tekkima kirjutatud õigus riigivõimu-organite määruste ja seaduste näol. Orjapidamisriik ja -õigus olid suunatud mitte ainult orjade vastu, vaid ka ühiskonna vabade liikmete selle osa vastu, kes oma vaesuse või päritolu tõttu alamast soost ei omanud rikaste ja suursuguste seisundit ja õigusi ning kes ei olnud kehtiva korraga rahul.

Orjapidamisriigid eksisteerisid sajandeid loendamatu orjademassi julma ekspluateerimise arvel. Kuid teataval astmel muutus orjatöö piduriks, mis hakkas tõkestama ühiskonna edasist arenemist.

Ühiskonna vajadused kasvasid, kuid orjatöö oma madala viljakuse tõttu ei olnud suuteline neid pidevalt kasvavaid vajadusi rahuldama. Orjad ei olnud ega võinudki olla huvitatud tööviljakuse tõstmisest. Kuipalju ori ka ei töötanud, kuidas ta ka ei rikastanud oma isandat, ta

jäi endiselt töölooma seisundisse. Tal ei olnud mingeid inimõigusi, ta ei saanud oma tööst mingit tulu. Ebainimlik ekspluateerimine ja orjapidajate julm käitumine kutsusid esile orjade revolutsioone. Need revolutsioonid õõnestasid orjapidamisriigi aluseid. Riik hakkas virelema ega suutnud vastu panna rohkearvuliste välisvaenlaste löökidele ja kadus areenilt ühel maal teise järel.

Orjapidamiskorra purunemine viis hukule ka orjapidamisriigi. Orjapidamiskorra asemele tuli feodaalkord. Orjapidamisriigi asemele asus feodaalriik.

6. Feodaalriik ja -õigus.

Feodaalriigis olid põhiklassideks feodaalid (mõisnikud) ja talupojad. Selle ühiskonna majanduslikuks aluseks oli feodaalne majandussüsteem, mille juures põhilised tootmisvahendid olid feodaalide eraomandiks ja tootjad — talupojad-pärisorjad — nende mittetäielikuks omandiks. Seaduse järgi polnud feodaalil õigust talupoega tappa, kuid ta võis teda osta ja müüa. Pärisorjus hoidis talupoegi isiklikus sõltuvuses feodaalidest, kuid see sõltuvus oli orjade seisundiga võrreldes nõrgem. Talupojal-pärisorjal olid, erinevalt orjast, mõningad tootmisriistad ja tal oli oma eramajapidamine, mis põhines isiklikul tööl. Kuid talupoeg oli kinnistatud maa külge, mis oli feodaali omandiks, ja oli kohustatud suurema osa ajast tasuta töötama feodaalile. Eelöeldust selgub erinevus talupoja ja orja seisundi vahel. Talupoeg oli feodaali julmale ekspluateerimisele vaatamata huvitatud tööviljakuse tõstmisest, sest ta võis osa aega töötada endale.

Kuid talupoegade-pärisorjade ekspluateerimine oli siin peaaegu niisama julm kui orjapidamisriigis. Klassivõitlus ekspluateeritavate talupoegade-pärisorjade ja mõisnike-

feodaalide vahel üha teravnes. Talurahvasõjad ja ülestõusud feodaalide vastu õõnestasidki feodaalriigi aluse ja kergendasid kodanlusel, sellel feodaalühiskonnas tekkival ja areneval uuel klassil tulla võimule.

Sel määral kuidas arenesid linnad, käsitöö ja kaubandus, tekkis feodaalide ja talupoegade-pärisorjade kõrvale uus klass, kodanlus. Kodanlus, kes ei omanud talupoegade-pärisorjade tasuta tööjõudu, kasutas palgatud tööjõudu. Tööstuse laiendamiseks oli vaja suurt hulka töökäsi, kuid neid ei jätkunud, sest töörahva põhiline mass oli pärisorjuslikus sõltuvuses feodaalidest. Feodaalkord pidurdas uue, nimelt kapitalistliku tootmisviisi arengut. Pärisorjus kutsus esile suure rahulolematuse mitte ainult orjuse all vahetult kannatava talurahva, vaid ka vabu töökäsi vajava kodanluse hulgas.

Nii pärisorisus-õigus kui ka kogu feodaalõigus, mis väljendas feodaalide tahet, ei vastanud kodanluse huvidele. F e o d a a l õ i g u s kindlustas aadlikele ja vaimulikele, kes moodustasid feodaalide klassi, valitseva seisundi ja mitmesugused eelised ühiskonnas. Näiteks vabastas feodaalõigus aadlikud ja vaimulikud igasugustest maksudest ja kehtestas mitmesugused maksud nii riigi kui ka valitsevate seisuste kasuks. Neid makse tuli aga tasuda talurahval ja kodanlusel. Feodaalõigus, mis igakülgselt kaitses feodaalide eraomandit, kaitses halvasti kodanluse eraomandit (rääkimata talupoegade omast) feodaalide omavoli vastu.

F e o d a a l r i i k, mis kindlustas feodaalide-mõisnike ülevõimu, kõrvaldas kodanluse riiklikust ühiskonna juhtimisest ja võttis sellega temalt võimaluse kasutada riigivõimu arvukate takistuste kõrvaldamiseks palgatööl põhineva tootmise arendamise teelt.

See kõik sundis kodanlust juhtima võitlust feodaalrii-

giga, kusjuures ta kasutas ära ka talurahva viha feodalismi vastu.

Talurahva, samuti ka feodaalriigi rõhumise all kannatavate käsitööliste ja tööliste abiga kiskus kodanlus riigivõimu feodaalide käest ja asutas feodaalriigi asemele oma riigi, s. o. kodanliku (kapitalistliku) riigi.

7. Kodanlik riik ja õigus.

Kodanlikes riikides on põhiklassideks kapitalistide (kodanlaste) klass ja töölisklass (proletariaat). Töölisklassi nimetatakse kapitalistlikes maades proletariaadiks, sest seal on see klass ilma tootmisriistade ja -vahenditeta ning on selle tõttu sunnitud müüma oma tööjõudu.

Erinevalt orjadest ja pärisorjuses olevatest talupoegadest kujutab proletariaat endast isiklikult vabade inimeste klassi, s. t. nad ei ole orja ega pärisorja seisundis. Kapitalistil pole seaduse järgi õigust töölist tappa ega müüa. Ta palkab töölisi niinimetatud vaba kokkuleppe alusel.

Kuid tegelikult on töölised sunnitud oma tööjõudu müüma, sest muidu, omamata mingisuguseid tootmisvahendeid, peaksid nad nälga surema. Kapitalistlikus riigis kuuluvad põhilised tootmisvahendid kapitalistidele, kes elavad ja rikastuvad töölisklassi ekspluateerimise arvel. Kapitalistlik majandussüsteem, tootmisvahendite kapitalistlik omandus ongi kodanliku riigi majanduslikuks aluseks.

Kodanlik riik on kapitalistidele vahendiks, mis kindlustab neile võimu töölisklassi ja teiste töötajate üle, ning kodanlik õigus kindlustab kodanlusele kasuliku ja meelepärase korra. Kodanlik õigus kuulutab kapitalistide eraomandi pühaks ja puutumatuks. Ta kaitseb kapitalistide ja tööliste vaheliste lepingute „vabadust",

mis tegelikult on kapitalistidele vabaduseks ekspluateerida töölisi talle võimalikult kasulikel tingimustel. Erinevalt orjapidamis- ja feodaalõigusest kuulutab kodanlik õigus välja rea kodanike elementaarõigusi, sealjuures ka kõigi üheõiguslikkuse seaduste ees. Kuid kapitalistliku majandussüsteemi tingimustes jäävad need õigused ja üheõiguslikkus seaduste ees täiesti formaalseiks, töörahva hulkadele saavutamatuiks. Liiatigi ei ole nad välja kuulutatud mitte kõigis kodanlikes maades, vaid ainult niinimetatud demokraatlikes kodanlikes maades. Kuid ka neis on need õigused seadustes enestes igati kärbitud.

Kodanlikus riigis on ka teisi klasse peale kapitalistide ja töölisklassi. Seal on talupojad, kes on vabastatud pärisorjuslikust sõltumusest, ja käsitöölised, kel nagu talupoegadelgi on neile isiklikult kuuluvaid vahendeid väiketootmiseks. Ka talupoegi ja käsitöölisi ekspluateeritakse kodanlikus riigis kapitalistide poolt julmalt. Proletariaat — eesrindlik võitleja kapitalismi vastu — püüab luua liitu talupoegkonnaga, et juhtida kogu töörahva võitlust nende ühise vaenlase, kapitalistide klassi vastu.

Just proletariaadile kuulubki kapitalismi hauakaevaja, kogu töörahva kapitalistlikust orjusest vabastaja ja uue, kommunistliku ühiskonna looja ajalooline osa.

Kodanlik riik oli progressiivne seni, kuni oli progressiivne kapitalistlik kord. Kodanlus arendas eriti tootmist ja aitas kaasa teaduse ning tehnika arenemisele. Kuid see aeg möödus.

Möödunud sajandi lõpuga algas kapitalismi langusperiood. Seda perioodi kapitalismi arengus nimetatakse imperialismiks. Imperialism on surev, oma aja äraelanud kapitalism, ja kui kapitalismi sisemised vastuolud muutuvad äärmiselt teravaks, algabki selle üldine kriis. Imperialismiajastu kodanlus ei suuda enam ühiskonda edasi viia,

vaid vastupidi, takistab selle arenemist. Kapitalism on saanud inimkonna progressile piduriks.

Kodanlik riik, mis on alati olnud kodanluse ülevõimu vahendiks, on sellel etapil vahendiks kodanluse tagurlikema osa, suurimate kapitalistlike monopolide [1] käes. Ta täidab kuulekalt kapitalistlike monopolide soove: ründab kõiki töörahva demokraatlikke võite, süvendab töörahva ekspluateerimist, teostab anastuslikku välispoliitikat, algatab uusi sõdasid. Seega muudab imperialism rahvamasside olukorra veel halvemaks, tuues neile kohutavaid viletsusi, laostumist ja veriseid imperialistlikke sõdu, ning tõukab sellega töörahva revolutsiooniteele.

Kolooniatest ja sõltuvatest maadest saadava lisakasu arvel ostab imperialistlik kodanlus ära ja demoraliseerib töölisklassi ladviku oma maades, et tõkestada töölisklassi jõudude koondumist ja ühinemist ning teda lõhestada ja nõrgestada. Selles aitavad teda kõigest jõust mitmesugused ebasotsialistlikud parteid, mis oma juhtide näol kujutavad endast kapitalistide otsest agentuuri töölisliikumises (näiteks tööerakondlased Inglismaal, parempoolsed sotsialistid Prantsusmaal, Itaalias, Austrias ja teistes maades). Kuid töölisklassil on kapitalistlikes maades kommunistlik partei, kes on tema huvide tõeline kaitsja. Kommunistlike parteide mõju on kapitalistlikes maades kasvanud eriti pärast Teist Maailmasõda.

Kommunistlikud parteid võitlevad kõigis kapitalistlikes maades töölisklassi ühtsuse eest, kogu töörahva enda ümber liitmise eest, sotsialismi ja demokraatia eest. Nad paljastavad ebasotsialiste, saavutavad üha uusi ja uusi võite

---

[1] Monopolideks nimetatakse suuri kapitalistlikke koondisi, kes hoiavad enda käes terveid tootmisharusid ja kes oma konkurendid (võistlejad) suurema kasumi saamise huvides välja tõrjuvad või allutavad.

nende poolt juhitavas võitluses imperialistliku tagurluse ja uue sõja õhutajate plaanide vastu.

Selles võitluses näitab maailma kõigi maade kommunistlikele parteidele õiget teed suur õpetus — marksism-leninism. Kogu maailma töörahvast vaimustab NSV Liidu eeskuju, kus bolševike partei poolt juhitud töölisklass tegi marksismi-leninismi lipu all lõpu kapitalistlikule orjusele ja ehitas üles sotsialistliku ühiskonna.

8. Ekspluateerimisele rajatud riigi vormid.

Tänapäev kodanlikud riigid erinevad oma vormilt üksteisest mitmeti. See riigivormide erinevus paistab veel enam silma, kui vaatleme kõiki ajaloos tuntud ekspluateerimisele rajatud riike. Esiteks erinevad riigid üksteisest oma kõrgemate võimuorganite ehituse, s. o. valitsemisvormi poolest. Paljude valitsemisvormide hulgast võib esile tõsta kaht põhivormi, mida tunti juba kauges minevikus, — *monarhiat ja vabariiki*. Monarhia (mis tähendab — ühe võim) on selline valitsemisvorm, kus riigipeaks on üks isik (tsaar, keiser, kuningas jne.), keda ei saa asendada ja kes tavaliselt oma võimu pärandab järglasele. Erinevalt monarhiast ei ole vabariigil kõrgemate võimuorganite koosseisus asendamatuid ja mittevalitavaid organeid. Siin seisab riigi eesotsas kindlaksmääratud korra järgi ja teatavaks ajaks valitud organ.

Nii monarhial kui ka vabariigil on olemas oma erivormid. Juba orjapidamisriigis esinesid sellised erivormid nagu aristokraatlik ja demokraatlik vabariik. Aristokraatlikus vabariigis võtsid riigi juhtimisest osa ainult aristokraadid, s. o. suursuguste perekondade liikmed. Näiteks vabariigiperioodil muistses Roomas ei pääsenud ka kõige rikkamad plebeid senatisse, kus pidasid istungeid ainult patriitsid, s. o. suursugused roomlased.

Erinevalt aristokraatlikust vabariigist oli vanaaja demokraatlikus vabariigis lubatud riigi juhtimisest osa võtta kõikidel vabadel, s. o. orjapidajate klassi kuuluvatel isikutel. Tegelikult oli aga juhtimine mitte kõigi, vaid ainult rikaste orjapidajate käes. Et muistses Kreekas ei arvatud rahva — demose — hulka kogu elanikkonda, vaid ainult täisõiguslikke kodanikke, kes kuulusid orjapidajate klassi, siis seda valitsemisvormi nimetasidki nad demokraatiaks, s. o. rahvavalitsuseks. Ateena riigis oli kõrgeimaks organiks rahvakoosolek. Iga vaba ateenlane võis sellest osa võtta ja anda oma hääle ühe või teise otsuse kasuks.

Feodaalühiskonnas leidub vabariike väga harva. Tüüpiliseks valitsemisvormiks feodaalriigis on monarhia. Feodalismi mitmesugustel etappidel esines monarhia mitmel kujul, olenevalt klassijõudude vahekorrast.

Feodaalriigi viimast perioodi iseloomustab absoluutne monarhia, kus monarhi võim on piiramata. Monarh ise otsustab kõiki küsimusi, ilma kontrollita annab ja tühistab seadusi, kehtestab makse, otsustab sõja ja rahu küsimusi ning määrab kõiki ametiisikuid. Sellise absoluutse monarhia näiteiks võivad olla Prantsuse 18. saj. monarhia ja tsaari isevalitsus Venemaal.

Muidugi ei või absoluutse monarhi piiramatust mõista tähttäheliselt. Feodaalriik, nagu iga ekspluateerimisele rajatud riik, kujutas endast ekspluateeriva vähemuse võimu ekspluateeritava enamuse üle. Valitsev feodaalide (mõisnike) klass ei oleks sallinud sellist monarhi, kes poleks arvestanud tema huve. Monarh ise oli suurim feodaal (mõisnik), järelikult ei võinud tema huvid erineda feodaalide huvidest. Juhul, kui monarh muutus valitsevale klassile millegipärast tülikaks, kõrvaldati ta kas tapmise või paleerevolutsiooni teel (näiteks keiser Pauli tapmine Venemaal). Absoluutse monarhia ajalugu mitmel maal näitab, et

absoluutse monarhi piiramatus ei tähendanud sugugi tema faktilist sõltumatust feodaalide-mõisnike klassist, kelle esindajaks ta oli.

Ka kodanlikes riikides on põhilisteks valitsemisvormideks monarhia ja vabariik, kuid oma organisatsioonilt erinevad nad mitmeti nii orjapidamis- kui ka feodaalkorra monarhiatest ja vabariikidest. Kodanliku riigi monarhia on piiratud monarhia. Monarh ei või siin enam seadusi üksinda anda. Tema tegevust kontrollib kõrgem võimuorgan — valitud parlament. Kodanliku korra vabariigid erinevad orjapidamis- ja feodaalkorra vabariikidest kõigepealt selle poolest, et nad formaalselt tunnustavad kõigi kodanike üheõiguslikkust seaduse ees ja formaalselt annavad poliitilised õigused mitte ainult valitseva klassi liikmetele, vaid kõikidele (siiski ainult ühte, s. o. valitsevasse rahvusse kuuluvatele) kodanikkudele.

Kodanlikule riigile — nii monarhiatele kui ka vabariikidele — on iseloomulik parlamentaarne kord. Teiste sõnadega, kodanlikule riigile on iseloomulik kollektiivse organi, parlamendi olemasolu kõrgemate võimuorganite hulgas. Parlamendi valimisel on aluseks nn. üldine valimisõigus (mis kodanlikes riikides ei ole tegelikult kaugeltki üldine) või tsensuslik valimisõigus, mis jätab avalikult valimistest kõrvale üksikud elanikkonna kategooriad, peamiselt töörahva.

Parlamendil on õigus anda seadusi ja kontrollida valitsuse tegevust.

Vabariigi peaks on president, kes valitakse konstitutsiooniga kehtestatud korra järgi teatavaks ajaks. Monarhiates jääb endiselt riigipeaks monarh, kuid juba kärbitud õigustega ja parlamendi poolt kontrollitavana. Parlamentaarne kord on vähendanud erinevusi kodanliku monarhia ja kodanliku vabariigi vahel. Mõnedes vabariikides, näiteks

USA-s, on presidendi võim suurem kui monarhi võim Inglismaal. Kuigi piiratud monarhia on veel praegugi paljude kodanlike riikide valitsemisvormiks, ometigi on kodanliku korra tüüpiliseks valitsemisvormiks vabariik. Monarhia säilib seal, kus kodanlus ühel või teisel põhjusel ei julge kõrvale heita sellist feodalismi jäänust, nagu on monarhia, vaid kohandab seda igandit oma eesmärkidega.

Kodanlikku vabariiki, kus formaalselt tunnustatakse üldist valimisõigust ja kus on konstitutsiooniga välja kuulutatud kodanike algelised demokraatlikud õigused, nimetatakse demokraatlikuks vabariigiks. Demokraatlik vabariik, parlament, üldine valimisõigus — see kõik oli, nagu tähendasid Marx, Engels, Lenin ja Stalin, tunduvaks progressiks võrreldes feodaalkorraga. Nad andsid proletariaadile võimaluse saavutada selline ühtsus ja luua selline organisatsioon, milleta ei saa võidelda kapitalistliku korra vastu. Kuid kodanlik-demokraatlik vabariik, nagu kõik teisedki kodanliku riigi vormid, on kapitalistide võimu kindlustamise vahendiks. Iseloomustades USA-d, vanimat kodanlik-demokraatlikku vabariiki, kirjutas Lenin: „Mitte kuskil nii nagu sel maal... mitte kuskil ei avaldu kapitali, väikese miljardäride rühma võim kogu ühiskonna üle nii toorelt, sellise avaliku äraostmisega nagu Ameerikas. Kapital, kui ta on kord olemas, valitseb kogu ühiskonda, ja mingi demokraatlik vabariik, mingi valimisõigus ei muuda selle olemust."

Töörahvale pole ükskõik, missugune on ekspluateerimisel põhineva kodanliku riigi vorm. Kui ta nn. kodanlik-demokraatlikus vabariigis kasutab mõningaid algelisi demokraatlikke õigusi ja loob oma organisatsioone, siis fašistlikus riigis elab ta rõhumise all, mis on raskem keskaja kõige süngemast feodaalsest rõhumisest. Fašistlikes rii-

kides (nagu neiks näiteks olid Teise Maailmasõja ajal purustatud hitlerlik Saksamaa ja Itaalia) elasid töörahvas ja kõik ühiskonna progressiivsed kihid kõige julmema terrori tingimustes, omamata algelisi õigusi ja vabadusi. Kuid siiski esindavad nii fašistlik riik kui ka kodanlik-demokraatlik vabariik, ehkki nad teineteisest vormilt erinevad, ühe ja sama ajaloolise ekspluataatorlik-kodanliku riigitüübi variante.

Fašistlik diktatuur on avalik terroristlik diktatuur, mida teostavad sellesama kapitalistliku klassi tagurlikumad ja imperialistlikumad ringkonnad, kellele kuulub võim ka kodanlik-demokraatlikus riigis.

Fašistliku riigi eesotsas on fašistliku bandi valitsev juht („füürer"), diktaator, keda ei kontrolli mingi organ ja kes ei kanna mingit vastutust, sest fašistlikus riigis ei ole riigiorganeid, kellel oleks õigus tühistada tema otsuseid või teda kontrollida. Tegelikult seati see diktaator võimule kapitalistlike monopolide poolt ja ta oli nende truu teener ning nende tahte läbiviija.

Fašistlikku diktatuuri võidakse kehtestada ka monarhistliku (Itaalia fašismi võimutsemise ajal) ja vabariikliku (tänapäeva Portugal) riigivormi puhul.

Mitte juhuslikult ei teki fašism just imperialismiajastul, s. o. siis, kui kapitalism on muutunud surevaks, lagunevaks kapitalismiks. Kodanlus ei tunne neis tingimustes enam kindlat pinda jalgade all ja arvuliselt kasvanud ning oma ja kogu töörahva huve kaitsema õppinud töölisklass kasutab kodanliku riigi vähest, formaalset demokraatiat võitluseks kapitalistide vastu nende õigustele kallaletungimiste korral ja imperialismi vastu. Kodanlus hakkab sellel kapitalismiastmel järsult pöörduma tagurluse poole kõigil

aladel. Fašismi kehtestamine ongi kapitalistide avalikuks loobumiseks demokraatiast.

Kuid mitte kõigis kapitalistlikes maades ei toimu loobumine kodanlikust demokraatiast nii avalikult nagu fašistlikes riikides. Sõjajärgsest perioodist USA-s ja Inglismaal võime näha, kuidas oma olemuselt samasugune loobumine demokraatiast sünnib teisiti, rohkem varjatud kujul ja nimelt silmakirjaliku loosungi „demokraatia kaitseks" all. Nii nendes maades valitsused, võltsilt viidates demokraatia kaitsmise vajadusele, jälitavad progressiivseid organisatsioone ja soodustavad igati arvukaid fašistlikke organisatsioone ning nende roimarlikku tegevust. „Demokraatia kaitse" ettekäände all kehtestatakse nendes maades tööliste- ja kommunismivastaseid seadusi, mis likvideerivad rahvahulkade tähtsamad demokraatlikud saavutused.

Peaaegu iga kodanliku riigi ajaloos on valitsemisvormid mitu korda vahetunud, kuid võim on jäänud muutumatult kodanluse kätte ja ta on kasutanud seda oma ülevõimu kindlustamiseks.

Marksism-leninism õpetab, et inimese ekspluateerimist inimese poolt on võimalik hävitada ainult ekspluateerivate klasside võimu vägivaldse kukutamisega ja ühiskonna riikliku juhtimise üleminekuga töölisklassi kätte. Bolševike partei juhtimisel see teostuski ajaloos esmakordselt meie maal.

9. Kapitalismiajastu läheneb lõpule.

1917. a. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kukutas kapitalistide ja mõisnike võimu ühel kuuendikul maakerast. See avas silmad kõikidel rahvastel ja näitas, et kapitalismiajastu läheneb oma lõpule. Nõukogude sotsialistliku riigi loomine meie maal oli purustavaks löögiks kapitalistlikule süsteemile kogu maailmas.

Nõukogude sotsialistlik riik on esimene riik maailmas, mis ei ole tööriistaks inimese ekspluateerimisel inimese poolt, vaid mis on igasuguse ekspluatatsiooni hävitamise vahendiks. Nõukogude sotsialistlik riik tegi meie maa töölised ja talupojad oma maa täielikeks peremeesteks ja näitas seega kogu töötavale inimkonnale kätte tee kapitalistide ja mõisnike ikkest vabanemiseks.

Meie maa kogemusi on arvestanud ja kasutanud paljude teiste maade rahvad, kes veel hiljuti ägasid ekspluateerimisele rajatud riikide ikke all. Nii reas maades, mis Teise Maailmasõja tulemusena said NSV Liidu tõttu võimaluse vabalt otsustada oma riigikorra küsimuste üle, nimelt Poolas, Rumeenias, Bulgaarias, Tšehhoslovakkias, Ungaris ja Albaanias, on kehtestatud uus riigitüüp — rahvademokraatlik riik. Rahvademokraatia iseloomulikuks jooneks on võimu kuulumine linna ja küla töörahvale. Rahvademokraatlikud riigid on asunud kindlalt sotsialismi ülesehitamise teele.

Esimeseks sammuks teel sotsialismile neis maades oli suurtööstuse, pankade ja transpordi natsionaliseerimine (s. o. riigi kätte andmine) ja mõisnikele ning kapitalistidele kuuluva maa andmine talupoegadele.

Rahvademokraatlikud riigid ei tekkinud mitte sotsialistliku revolutsiooni tulemusena, nagu see oli meil 1917. a. oktoobris, vaid Nõukogude Liidu ajaloolise võidu tulemusena fašistliku Saksamaa üle, kes hoidis neid maid orjuses. Võimsa Nõukogude sotsialistliku riigi olemasolu etendas otsustavat osa mitte ainult nende riikide tekkimises, vaid ka arenemises. NSV Liidu vennaliku toetuseta oleksid rahvademokraatia maad juba ammu langenud imperialistlike riikide ohvriks.

Rahvademokraatlike riikide loomine andis kapitalistlikule süsteemile uue hoobi. See tunnistab uue jõuga, et kapitalistlik süsteem läheneb oma vältimatule lõpule. Tulevik kuulub sotsialismile ja tõelisele demokraatiale.

Kui kuni aastani 1917 olid kõik riigid ekspluataatorlikud, siis nüüd on olukord järsult muutunud. Kapitalism üha nõrgeneb, kuna sotsialismi ja demokraatia jõud üha tugevnevad ja kasvavad kogu maailmas.

USA imperialistlikud ringkonnad, püüdes oma ülevõimu kehtestada kogu maailmas, õhutavad uut maailmasõda NSV Liidu ja rahvademokraatia maade vastu, sest need on peamisteks takistusteks imperialistide anastamispoliitika teostamise teel. Tagurlikud jõud (kaasa arvatud fašismi jäänused) Euroopas ja mujal kodanlikes riikides koonduvad Ameerika imperialismi ümber. Kõigi kodanlike riikide elanikkonna progressiivne osa aga võitleb imperialistlike plaanide vastu ning hoiab NSV Liidu ja uue demokraatia maade poole. Nii tekkisid kaks vastandlikku leeri. Üks neist on antidemokraatlik ja imperialistlik. Selle eesotsas seisavad USA ja Inglismaa. Teine leer on demokraatlik, antiimperialistlik. Selle eesotsas seisavad Nõukogude Liit ja uue demokraatia maad. Demokraatia ja sotsialismi jõud on suuremad kui vaenuliku leeri jõud ja nad tugevnevad iga päevaga.

Küsimused kordamiseks.

1. Kas olid riik ja õigus alati olemas?
2. Missugused on eelriikliku, ürgkogukondliku korra erijooned?
3. Mis põhjustas riigi ja õiguse tekkimise?
4. Missugused on ekspluateerimisele rajatud riigi põhilised ülesanded?

5. Missugused on ekspluateerimisele rajatud riigi ajaloolised tüübid?
6. Mille poolest erineb feodaalriik orjapidamisriigist?
7. Mille poolest erineb kodanlik riik feodaal- ja orjapidamisriigist?
8. Millal ja kus tekkisid rahvademokraatlikud riigid ja millised on nende iseloomulikud jooned?

II peatükk.

NÕUKOGUDE RIIK — UUT, KÕRGEMAT TÜÜPI RIIK.

1. Nõukogude riik — Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemus.

Nõukogude riik on esimene riik maailmas, kus võim kuulub linna ja maa töörahvale ja kus töörahvas on maa kõigi rikkuste täielik peremees. Nõukogude riigis pole inimese ekspluateerimist inimese poolt, pole õigusetuid ja rõhutud rahvaid.

Selliseid riike, nagu on meie riik, pole maailmas veel olnud. See on täiesti uus, s o t s i a l i s t l i k riik.

Ent ajalugu tunneb siiski ühe niisuguse riigi organiseerimist, mis kujutas endast sotsialistliku riigi alget. See oli Pariisi Kommuun, mille organiseeris Prantsusmaa pealinna ülestõusnud töölisklass aastal 1871. Kuid see eksisteeris ainult 72 päeva ja suruti maha kontrrevolutsioonilise kodanluse poolt enne, kui ta suutis tugevneda ja tõestada selle riigitüübi eeliseid.

Nõukogude riik tekkis 1917. a. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena. See revolutsioon hävitas mõisnike ja kapitalistide võimu meie maal. Ajalugu tunneb palju revolutsioone. Ent ükski revolutsioon enne seda ei toonud töörahvale tõelist vabadust. Ühe kukutatud ekspluateeriva klassi asemele tuli teine ekspluateeriv klass. „Ainult meie nõukogude revolutsioon, ainult

meie Oktoobrirevolutsioon seadis küsimuse nõnda, et mitte vahetada ühtesid ekspluateerijaid teistega, mitte vahetada üht ekspluateerimisvormi teisega, — vaid kaotada igasugune ekspluateerimine, kaotada igasugused ekspluateerijad, igasugused rikkad ja rõhujad, nii vanad kui ka uued" (Stalin).

Bolševike partei juhtimisel, kes võitles aastakümneid põrandaaluseis tingimustes tsarismi ja kodanluse vastu, võitis 25. oktoobril (7. novembril) 1917. a. Petrogradis (praeguses Leningradis) tööliste, soldatite ja madruste relvastatud ülestõus. Kogu maa töörahvas toetas üksmeelselt revolutsioonilist Petrogradi. Kodanluse ja mõisnike riik lakkas olemast. Loodi uus, Nõukogude sotsialistlik riik. Vana riigiaparaat purustati. Võim läks kõikjal üle tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogudele. Kõrgeimaks riigivõimu-organiks sai Ülevenemaaline Nõukogude Kongress, kongresside vaheajal aga Ülevenemaaline Nõukogude Kesktäitevkomitee (ÜNKTK), mis valiti Nõukogude Kongressi poolt. Maa valitsemiseks loodi tööliste ja talupoegade valitsus — Rahvakomissaride Nõukogu (RKN) Leniniga eesotsas. Koos Leniniga kuulus valitsuse koosseisu seltsimees Stalin. Vana, kodanluse ja mõisnike õigus tühistati. Tühistatud seaduste asemel, mis olid kindlustanud mõisnike ja kapitalistide võimu, hakkas Nõukogude riik kohe esimestel päevadel kehtestama uusi seadusi. Need uued seadused ja määrused, mis kokku moodustavadki nõukogude sotsialistliku õiguse, väljendasid töölisklassi ja tema poolt juhitava töötava talurahva tahet. Nõukogude võimu seadused rajasid kindla aluse sotsialistliku revolutsiooni võitudele ja uuele ühiskondlikule korrale, mis oli töörahvale kasulik ja vastas tema huvidele.

2. Lenin ja Stalin — sotsialistliku riigi suured loojad ja juhid.

Leninile ja Stalinile, nende geniaalsele juhtimisele võlgneb tänu meie maa Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu ja Nõukogude riigi tekkimise eest. Lenin avastas juba enne Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni, nimelt aprillis 1917 nõukogude võimu kui proletariaadi diktatuuri poliitilise vormi, kusjuures ta lähtus 1871. a. Pariisi Kommuuni kogemustest ning 1905. a. revolutsiooni ja 1917. a. Veebruarirevolutsiooni perioodil rahvahulkade poolt loodud nõukogude kogemustest. Lenin oli Nõukogude riigi tekkimise algusest kuni oma elupäevade lõpuni Rahvakomissaride Nõukogu esimeheks, s. o. tööliste ja talupoegade valitsuse juhiks. Surm katkestas 21. jaanuaril 1924 Lenini tähelepanuvääriva elu, mis oli täielikult pühendatud võitlusele töörahva õnne eest. Leninile, kes lahkus meilt taastamisperioodi algul, ei saanud osaks suunata ja viia lõpule tema poolt kavastatud sotsialismi ülesehitamise geniaalset plaani meie maal. Kuid seda, mida ei jõudnud teha Lenin, tegi tema suur õpilane ja võitluskaaslane seltsimees Stalin.

Kogu Nõukogude riigi ajalugu on lahutamatult seotud Stalini nimega. Oktoobrirevolutsiooni võidu esimestest päevadest peale kuulus seltsimees Stalin koos Leniniga tööliste ja talupoegade valitsuse koosseisu. Ta juhtis tol ajal üht kõige vastutusrikkamat asutist — Rahvusasjade Rahvakomissariaati. See rahvakomissariaat etendas nõukogude võimu rahvuspoliitika praktilise teostamise alal määratu suurt osa. Rahvusasjade Rahvakomissariaat tegi palju meie maa rahvaste vahelise vastastikuse usalduse ja kindla sõpruse kindlustamiseks ning valmistas seega

ette eeldused rahvaste ühendamiseks Vene Nõukogude Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks (VNFSV-ks) ja hiljem NSV Liiduks.

Koos Leniniga ehitas ja tugevdas Punaarmeed ning juhatas Nõukogudemaa kaitset seltsimees Stalin. Lenin ja partei saatsid Stalini kodusõja kõige otsustavamatele rinnetele ja ta kindlustas oma juhtimisega võidu vaenlaste üle.

Pärast Lenini surma juhtis seltsimees Stalin tema ja Lenini poolt väljatöötatud plaanide teostamist, et minevikus mahajäänud maa muuta eesrindlikuks ja võimsaks sotsialistlikuks riigiks. Seltsimees Stalini juhtimisel ja tema geniaalsete plaanide kohaselt teostati NSV Liidus maa sotsialistlik industrialiseerimine ja põllumajanduse kollektiviseerimine.

Seltsimees Stalinile võlgneb meie rahvas tänu rahva vihaseimate vaenlaste — trotskistide, zinovjevlaste ja buhhaarinlaste paljastamise ja kahjutukstegemise eest, vaenlaste, kes end osavasti maskeerides takistasid sotsialistlikku ülesehitustööd ja tegid välismaise luure ülesandel õõnestamistööd.

Seltsimees Stalini targa juhtimise tõttu võitis sotsialism ja meie maa muutus ligipääsematuks kindluseks välisvaenlastele.

Seltsimees Stalini otsesel juhtimisel kaitses meie rahvas oma riiki, päästis oma vabaduse, au, sõltumatuse ja kõik hiiglaslikud võidud ning purustas meie maale 22. juunil 1941 kallaletunginud reetliku vaenlase — fašistliku Saksamaa ja selle liitlaste inimsusevaenulikud plaanid.

Geniaalsed õpetlased Lenin ja Stalin rajasid kogu oma praktilise tegevuse rahvamasside organiseerimisel ja Nõu-

kogude riigi loomisel ning juhtimisel teaduslikele alustele. Meie riigi jõud ja võimsus on selles, et nii tema organisatsiooniliste vormide kui ka tema poliitika aluseks on Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini ainuõige ja kõikvõimas õpetus.

3. Ühiskonna riiklik juhtimine sotsialistlikus riigis.

Sada aastat tagasi tõestasid teadusliku sotsialismi suured rajajad Marx ja Engels ümberlükkamatult, et just kapitalistide polt rõhutav ja ekspluateeritav proletariaat on selleks klassiks, kes on määratud ajaloo poolt kapitalismi hauakaevajaks ja sotsialistliku ühiskonna loojaks. Selle ülesande täitmiseks, nagu õpetavad Marx ja Engels, on töölisklassi valmistanud ette tema kapitalismivastase võitluse ajalugu. See on kõige paremini organiseeritud klass, kel on kõige suuremad revolutsioonilise võitluse kogemused. See on ainus klass, kes võib enda ümber koondada ja endaga kaasa tõmmata kogu töörahva.

Sellest lähtudes lõid Marx ja Engels õpetuse proletariaadi revolutsioonist ja proletariaadi diktatuurist. See on õpetus riigivõimu vallutamisest proletariaadi poolt, ekspluateerimisele rajatud riigiaparaadi purustamisest ja uue riigi loomisest, sotsialismi ja hiljem kommunismi ülesehitamisest.

Arendades ja rikastades Marxi ja Engelsi õpetust uutes proletariaadi klassivõitluse tingimustes, hakkasid geniaalsed Marxi ja Engelsi ideede jätkajad Lenin ja Stalin juba ammu enne Oktoobrirevolutsiooni ette valmistama Venemaa töölisklassi kodanluse ja mõisnike riigi kukutamiseks ja võimu haaramiseks proletariaadi kätte.

Iga riik kujutab endast vahendit, mille abil teatav klass juhib ühiskonda, s. o. teostab oma diktatuuri. Proletariaadi diktatuur on ühiskonna riik-

liku juhtimise teostamine kõige eesrindlikuma klassi — töölisklassi, kogu töörahva loomuliku sõbra ja liitlase poolt. Proletariaadi diktatuur on vajalik selleks, et maha suruda kukutatud ekspluataatorite vastupanu, kaotada inimese ekspluateerimine inimese poolt, üles ehitada sotsialistlik ühiskond ja järk-järgult üle minna kommunismile. See on vajalik ka võitnud tööliste ja talupoegade kaitsmiseks vaenuliku kapitalistliku ümbruskonna kallaletungide vastu.

Vastavalt Lenini ja Stalini õpetusele on töölisklassi diktatuuri kõrgeimaks põhimõtteks töölisklassi ja talupoegade liit. Juhtiv osa selles liidus kuulub töölisklassile. Töölisklassi juhtimisel eesotsas bolševike parteiga ja töölisklassi abiga vabanes meie maa talurahvas igasugusest ekspluateerimisest ja astus sotsialistliku põllumajanduse teele. Töölisklassi ja talupoegade liit on suurimaid Nõukogude riigi jõuallikaid. Selle liidu tugevust ja purunematust tõendasid täielikult Suure Isamaasõja aastad. Nii tugeva liidu puhul, nagu see on meie maa kahe sõbraliku klassi vahel, ei karda meie riik mingisuguseid raskusi.

Meie riigi ühtsust ja võimsust tugevdas ka meie maa arvukate rahvaste kindel liit. Töölisklass, kes vihkab igasugust rõhumist, tegi juba oma võimuletuleku esimestel päevadel lõpu rahvusliku ebavõrdsuse ja rahvusliku rõhumise poliitikale, mida teostati tsaari-Venemaal ja kodanliku Ajutise Valitsuse ajal. Meie maa rahvaste sõprus, mis tekkis ja tugevnes nõukogude võimu ajal, on suurimaid Nõukogude riigi võite.

4. Nõukogude riik — kõige demokraatlikum riik maailmas.

Meie riik on kõige demokraatlikum riik maailmas. Töölisklass, teostades ühiskonna riiklikku juhtimist (dik-

tatuuri), tõmbas juba oma võimu esimestel päevadel riigivalitsemisele kaasa kõige laialdasemad töörahva hulgad. Töölisklassi diktatuuri riiklikuks vormiks on nõukogude vabariik, mis kujutab endast kõigi kohalike nõukogude harmoonilist ühendust ühtses riiklikus organisatsioonis. Nõukogud on suurimad massiorganisatsioonid, mis ühendavad kogu töörahvast ja tagavad rahvahulkadele tõelise osavõtu riigi valitsemisest. Nõukogude võimu loomine tähendas uue, kõrgemat tüüpi demokraatia, nimelt nõukogude sotsialistliku demokraatia kehtestamist. Nõukogude demokraatia iseärasuseks on see, et esimest korda maailmas tõmmatakse just töörahvas kaasa alatisele ja otsustavale osavõtule riigi valitsemisest.

Kodanlus ei ole üldse huvitatud sellisest laialdaste rahvahulkade kaasatõmbamisest riigi juhtimisele. See on ka arusaadav, sest ei saa ju vähemuse diktatuuri tagada siis, kui elanikkonna ekspluateeritav enamus etendab riigis otsustavat osa. Seepärast kuulutabki kodanlik demokraatia ainult formaalselt, s. o. sõnades kõigi kodanike üheõiguslikkust, kusjuures ta ei taga töörahvale nende õiguste tegelikku kasutamist. Mingist rahva täielikust võimust ei saa kodanlikes riikides juttugi olla, sest kodanlik demokraatia hoolitseb ainult kodanluse täieliku võimu eest. Rahva osavõtt riigielust seisab seal ainult õiguses hääletada valimistel üks kord mõne aasta jooksul. Sealjuures ei saa töörahvas kodanlike saadikukandidaatide vastu esitada oma kandidaati ning on sunnitud kas hääletamisest loobuma või hääletama mõne kodanliku saadikukandidaadi poolt.

Liiatigi pole kodanlik demokraatia mitte üksnes formaalne, vaid on ka kärbitud. Ta sisaldab rohkesti selliseid kitsendusi ja tingimusi, mis avalikult kõrvaldavad paljusid

või isegi enamiku töörahvast valimistest osavõtust. Nõukogude sotsialistliku demokraatia põhiline erinevus, selle eelised kodanliku demokraatiaga võrreldes seisavadki selles, et ta tegelikult tagab töörahva hulkadele otsustamisõigusega osavõtu riigielust.

Meie rahvas mitte ainult ei vali vabalt oma saadikuid kõrgemaisse riigivõimu-organeisse, vaid ka valitseb maad, sest kogu võim riigis kuulub just linna ja maa töörahvale töörahva saadikute nõukogude näol (NSV Liidu konstitutsioon, § 3).

Põhiline erinevus nõukogude ja kodanliku demokraatia vahel on selles, et nõukogude demokraatia on *faktiline* demokraatia: ta tagab meie maal väljakuulutatud kodanike õiguste teostamise ja töörahva tõelise täisvõimu; ta garanteerib töörahvale nende õiguste kasutamise kõigi riigil olevate materiaalsete vahenditega. Selles avaldubki nõukogude demokraatia sotsialistlik iseloom. Nõukogude demokraatia on kõige ulatuslikum ja järjekindlam demokraatia.

5. Stalinlik õpetus sotsialistliku riigi peamistest faasidest, funktsioonidest ja vormidest.

Nõukogude riik on läbinud keerulise arengutee. Seltsimees Stalin juhtis tähelepanu vajadusele eristada sotsialistliku riigi kaht peamist arengufaasi (s. o. kaht põhilist perioodi).

Esimene faas on ajajärk Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidust kuni ekspluataatorlike klasside likvideerimiseni. Sel ajajärgul oli meie riigi peamiseks ülesandeks kukutatud ekspluataatorlike klasside vastupanu mahasurumine, maa kaitse organiseerimine väliste kallaletungide vastu, tööstuse ja põllumajanduse taastamine ning

tigimuste ettevalmistamine kapitalistlike elementide likvideerimiseks. Need määrasidki kindlaks riigi kaks peamist funktsiooni (riigi funktsiooniks nimetatakse tema teatavat tegevusala).

Sel ajal oli üheks peamiseks riigi funktsiooniks kukutatud ekspluataatorlike klasside mahasurumine siseriigis. Selleta polnud võimalik lahendada sotsialismi ülesehitamise ülesandeid. Teiseks peamiseks funktsiooniks oli maa kaitse väliste kallaletungide vastu. Need kaks peamist funktsiooni meie riigi arenemise esimesel faasil meenutavad teataval määral kodanliku riigi peamisi funktsioone, kuid ainult väliselt. Oma olemuselt on nad aga sügavalt erinevad. Ka kodanlik riik teostab klassivaenlaste mahasurumisefunktsiooni siseriigis, kuid nendeks on seal töörahva klassid, kes moodustavad elanikkonna enamuse, ja nende mahasurumise eesmärgiks on ekspluateerimisele rajatud korra ja ekspluateerijate, s. o. elanikkonna vähemuse võimu säilitamine. Meie riik aga surus maha ekspluateerivat vähemust töörahva enamuse huvides. Ka meie riigi poolt teostatav kaitsefunktsioon erineb oma olemuselt kaitsefunktsioonidest kodanlikes riikides. Ekspluateerimisele rajatud riik, kaitstes relvastatult oma maad, kaitseb valitseva vähemuse rikkusi ja eesõigusi. Nõukogude riik kaitseb kogu töötava rahva, s. o. enamuse huve väliste kallaletungide vastu. Siinjuures tuleb veel meeles pidada seda, et kodanliku riigi välisfunktsioon seisab mitte ainult ja mitte niivõrd oma maa kaitsmises, kuivõrd oma territooriumi laiendamises teiste maade territooriumide arvel. Nõukogude riigile on sellised püüdlused võõrad: ta ei taotle selliseid anastusi, vaid vastupidi, ta peab ka rahvusvahelisel areenil järjekindlat võitlust rah-

vaste orjastamise imperialistlike plaanide vastu ning seisab üldise rahu ja rahvaste vaba arenemise eest.

Meie riigil oli esimese arengufaasi ajal veel kolmas funktsioon, nimelt meie riigiorganite majanduslik-organisatsiooniline ja kultuurilis-kasvatuslik töö. Kuid sel ajal ei võinud see veel saavutada hoogsamat arengut, sest esmajärgulisteks ülesanneteks olid kukutatud klasside mahasurumine ja maa kaitse.

Meie riigi teine arengufaas hõlmab perioodi linna ja maa kapitalistlike elementide likvideerimisest kuni sotsialistliku majandussüsteemi täieliku võiduni ja uue konstitutsiooni vastuvõtmiseni. Sel perioodil olid peamisteks ülesanneteks sotsialistliku majanduse organiseerimine kogu maal, kapitalistlike elementide viimaste jäänuste likvideerimine, kultuurirevolutsiooni organiseerimine ja täiesti moodsa sõjaväe organiseerimine maa kaitseks.

Sotsialismi võit kutsus esile muutuse ka riigi peamistes funktsioonides, võrreldes tema arengu esimese faasiga. Sõjalise mahasurumise funktsioon siseriigis langes ära, sest ekspluateerijaid enam polnud ja polnud ka enam kedagi maha suruda. Mahasurumisfunktsiooni asemele tuli sotsialistliku omandi kaitse funktsioon varaste ja rahva vara riisujate vastu. Täielikult säilis maa sõjalise kaitse funktsioon väliste kallaletungide vastu. See tähendab, et säilisid meie kuulus Punaarmee, sõja-mere- ja õhulaevastik, samuti meie karistusorganid ja luure, mis on vajalikud meie maale välismaise salaluure poolt saadetud spioonide, mõrtsukate ja kahjurite püüdmiseks. Säilis ja areneb täies ulatuses välja riigiorganite majanduslik-organisatsioonilise ja kultuurilis-kasvatusliku töö funktsioon. Teisel faasil on meie riigi peamiseks ülesandeks

siseriigis rahulik majanduslik-organisatsiooniline ja kultuurilis-kasvatuslik töö. Mis puutub meie armeesse, karistusorganeisse ja luuresse, siis neis tingimustes on need, nagu ütles seltsimees Stalin, „oma teravikuga pööratud mitte enam sisemaale, vaid väljapoole, välisvaenlaste vastu".

Aastail 1941—1945, seoses fašistliku Saksamaa reetliku kallaletungiga meie maale, tõusis esiplaanile maa kaitse funktsioon. Kogu majanduslik-organisatsiooniline ja kultuurilis-kasvatuslik töö allutati maa kaitse ülesannetele. Võit vaenlase üle andis meie maale võimaluse pöörduda tagasi rahuliku töö juurde. Rahulik majanduslik-organisatsiooniline ja kultuurilis-kasvatuslik töö sai jälle meie riigi peamiseks ülesandeks siseriigis. Mida edukam see töö on, seda enam tugevneb ka meie maa kaitsevõime ja muutub kergemaks teise peamise funktsiooni teostamine — maa kaitse väliste kallaletungide vastu. Seega meie riigi teine arengufaas ei ole veel lõppenud ja riik jätkab kõigi sellele faasile iseloomulike funktsioonide (tegevusalade) teostamist.

Nõukogude riigi arenemine kutsus esile ka tema organisatsiooniliste vormide arenemise ja muutumise. Neid Nõukogude riigi organisatsiooniliste vormide (neist kõneldakse täielikumalt alamal) muutusi tema teisel arengufaasil iseloomustab sotsialistliku demokraatia võimas areng. Näiteks esimesel faasil, kui meie maal olid veel ekspluateerivad klassid, oli Nõukogude riik sunnitud poliitiliste õigusteta jätma teatava osa elanikkonnast, nimelt ekspluateerijad, kes jätkasid võitlust nõukogude võimu vastu. Teises arengufaasis muutusid need õiguste kitsendused tarbetuks ja nad kaotati. Kõigil meie maa kodanikel on võrdseil aluseil ühed ning samad põhiõigused, samuti ka ühed ning samad põhikohustused riigi vastu.

Seega on Nõukogude riik uus, sotsialistlik riik, mida ei ole seni ajaloos nähtud ja mis oma vormilt ja funktsioonidelt tunduvalt erineb esimese faasi sotsialistlikust riigist. Kuid sellega, õpetab seltsimees Stalin, ei või arenemine lõppeda. Olenevalt meie maa edasisest arenemisest ja välise olukorra muutumisest muutuvad ka meie riigi vormid.

6. Nõukogude õigus — nõukogude rahva tahte väljendus.

Nõukogude sotsialistlik õigus tekkis, nagu juba varem mainitud, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena. Ta kuulutati välja Nõukogude riigi poolt ja ta hakkas kehtima ekspluateerimisel põhineva õiguse asemel. Nõukogude õigus, väljendades rahva enamiku tahet ja kinnitades sotsialistliku revolutsiooni võite, etendas algusest peale tohutu suurt osa ekspluataatorlike klasside vastupanu mahasurumise, rahvamajanduse taastamise ja sotsialismi ülesehitamise ülesannete lahendamisel meie riigi poolt.

Alates sotsialismi võidust, kui meie maal ei olnud enam vastandlikke, üksteisele vaenulikke klasse, muutus meie õigus kogu rahva tahte väljenduseks. Ta tugevdab meie riigi majanduslikke ning poliitilisi aluseid ja teenib riigiorganite rahuliku majanduslik-organisatsioonilise ja kultuurilis-kasvatusliku töö, maa kaitse ja sotsialistliku omandi riisujate vastu võitlemise ülesandeid. Nõukogude õiguse alusel teostatakse sotsialismi põhimõtet: igaühelt tema võimete järgi, igaühele tema töö järgi. Meie õigus, võideldes nende vastu, kes suhtuvad töösse hoolimatult, ergutab ausaid töötajaid, ümbritseb austuse ja kuulsusega algatusvõimelisi, osavaid töötajaid, kes toovad oma tööga suurt kasu riigile ja ühiskonnale.

Nõukogude sotsialistlik õigus kaitseb igakülgselt NSV Liidu kodanike õigusi, tagab nende poolt kohustuste täitmist riigi ja ühiskonna vastu, aitab energiliselt kaasa võitlusele kapitalismi iganditega inimeste elukorras ja teadvuses ning võitlusele inimeste kommunistliku kasvatuse eest.

Nõukogude õigus võitleb nende vastu, kes rikuvad meie maal kehtestatud sotsialistlikku ühiskondlikku korda. Ta kasutab surveabinõusid vähemuse vastu, tugenedes võimsale üldrahvalikule toetusele.

Paljude kodanlike maade (sealhulgas USA) õigus vaatab surmanuhtlusele kui normaalsele karistusviisile. Nõukogude õigus aga vaatab surmanuhtlusele kui erakordsele, nõukogude võimu ja maad ähvardavate kuritegude korral ajutiselt tarvitusele võetavale karistusviisile. 1947. aasta 27. juuni seadlusega on meil surmanuhtlus rahuajal kaotatud. NSV Liidus põhjustasid surmanuhtluse kaotamise rahuajaks pikaajalise rahu kindlustumine möödunud sõja võiduka lõpu tulemusena ja maa siseolukord, mida iseloomustab Nõukogude Liidu kogu rahva erakordne ustavus Nõukogude kodumaale ja Nõukogude valitsusele.

Nõukogude õigus, pidades lepitamatut võitlust kuritegevusega, püüab ühtlasi isikuid, kes on sooritanud kuriteo, ümber kasvatada selliste karistusvahendite rakendamisega, mis kogu oma karmuse peale vaatamata võiksid kurjategija tagasi tuua õigele ja ausale eluviisile.

Nõukogude õiguses leiavad ereda väljenduse meie ühiskonna ulatuslik demokraatia, kodanike üheõiguslikkus, soo rassi, rahvuse ja päritoluga seotud eeliste ja kitsenduste puudumine.

Stalinlik hoolitsus inimese, tema vajaduste, huvide ja võimete arendamise eest läbib kogu meie õigust. Nõuko-

gude õigus lähtub põhimõttest, mille kohaselt kõige hinnalisemaks kapitaliks meie maal on inimene. Meie õigus kaitseb nõukogude inimesi ekspluateerimise eest, nende poolt kättevõidetud õigust vabale loovale tööle enda ja kogu ühiskonna kasuks. Ta kaitseb seda elukorda, milles igaühe võimed võivad täielikult areneda, tagab abi haigestunuile, töövõimetuile, orbudele, sõjaväelaste perekondadele ja töö- ning sõjainvaliididele.

Nõukogude õigus on uus, ajaloos seni tundmata õigus, mis vastab täielikult töörahva huvidele ja tema ettekujutusele õiglusest. Meie õigus on sotsialistliku riigi kätes tähtsamaid masside kasvatamise ja nende organiseerimise vahendeid võitluseks kommunismi eest.

7. Lenini-Stalini partei juhtiv osa Nõukogude riigis.

Meie riigi võimsuse ja edu üheks tähtsaimaks allikaks on sellise juhtiva ja suunava jõu olemasolu, nagu on seda Lenini ja Stalini poolt juba enne sotsialistlikku revolutsiooni loodud kommunistlik bolševike partei. Relvastatud marksistlik-leninliku õpetusega, suunatud suurte juhtide poolt, organiseeris ja liitis bolševike partei enda ümber töölisklassi ja kogu töörahva eesrindlikud kihid ning tagas Oktoobrirevolutsiooni võidu.

Bolševike partei oli Nõukogude riigi loomise esimestest päevadest peale kõigi meie maa riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide tuumaks ning masside organiseerijaks. Ta juhib ja suunab kõigi organisatsioonide, kogu rahva tegevust kõigi riigi ees seisvate ülesannete lahendamisel, kommunismi ülesehitamisel.

Partei ennastsalgav töö töörahva hüvanguks ja tema poliitika õigsus, mis tingisid kõigi suurte ürituste edu meie maal, võitsid kogu meie rahva sügava armastuse ja piiritu usalduse partei vastu. Nii rahulikus ülesehitustöös kui ka võitluses rahva vaenlastega, meie maa kaitsmisel kapitalistlike riikide kallaletungide vastu oli Lenini-Stalini partei masside innustajaks ja kogenud juhiks. Partei oma juhtimisega tagas kõikjal ja alati meie riigi ja ühiskonna ülesannete hiilgava täitmise. Bolševikud on alati esirinnas raskeimail võitlus- ja tegevusaladel, olles rahva huvide ennastsalgava teenimise eeskujuks.

Partei saavutas autoriteedi rahva hulgas kogu tegevusega võitluses sotsialismi võidu eest. Lenini-Stalini partei suunas rahva võitlust tsarismi hävitamiseks, kodanluse ja mõisnike riigi kukutamiseks, sotsialistliku revolutsiooni võidu eest ning päästis Venemaa teda ähvardavast välismaiste imperialistide õigusteta koloonia saatusest. Lenini-Stalini partei juhtimisel purustas meie rahvas kodusõjas valgekaartlaste kontrrevolutsiooni ja välismaiste interventide väed ning taastas maa purustatud rahvamajanduse. Lenini-Stalini partei juhtimisel muutis NSV Liidu töörahvas stalinlike viisaastakute jooksul meie kodumaa ilme ja ehitas üles sotsialismi.

Partei organiseeriv ja suunav osa ilmnes uue jõuga Suure Isamaasõja perioodil. Partei ühendas ja suunas kogu rahva pingutused vaenlase purustamiseks, võidu saavutamiseks, ja võit saavutati.

Bolševike partei suunab nüüd, kolmanda perioodi — sõjajärgse ülesehitamisperioodi — algusest peale kõik nõukogude rahva pingutused NSV Liidu majanduse ja kultuuri edasisele arendamisele, innustab nõukogude inimesi

П. Васильев

vaimustatult töötama kodumaa hüvanguks ja seltsimees Stalini juhtimisel viib maa edukalt kommunismi võidule.

Pole midagi auväärsemat nõukogude rahva silmis kui bolševiku, kommunisti nimetus. Kommunistlik bolševike partei võtab oma ridadesse kõige aktiivsemaid kodanikke töölisklassist ja töörahva teistest kihtidest. Ainult puhta südametunnistusega inimesed, kes on lõpuni truud töörahvale ja pühendavad kogu oma jõu ning võimed kommunismiideele, kes kõhklematult annavad oma elu, kui see on vajalik rahva huvides, väärivad au kuuluda Lenini-Stalini partei ridadesse.

Lenini-Stalini parteis on kehastunud „meie ajastu mõistus, au ja südametunnistus" (Lenin).[1]

8. Nõukogude riik — sotsialismi ülesehitamise ja lõpuleviimise ning kommunismile järkjärgulise ülemineku peamine vahend.

Nõukogude sotsialistliku riigi loomise ja kindlustamiseta poleks sotsialismi võit olnud mõeldav. Nõukogude riik kaitses Oktoobrirevolutsiooni võite võitluses interventide ja sisemise kontrrevolutsiooni vastu. Sellega tagas ta Lenini-Stalini partei juhtimisel algul rahvamajanduse taastamise ja seejärel sotsialistliku ühiskonna ülesehituse Lenini ja Stalini poolt väljatöötatud plaani järgi. Kuid sotsialism on ainult kommunismi esimene faas. Meie partei ja riigi eesmärgiks on üles ehitada kom-

[1] Seltsimees Molotov tähendas õigesti oma ettekandes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäeval, et „meie edu aluseks on bolševike partei, suure Stalini juhtimine, kes ühendas töölisklassi ja töötavad talupojad nende võitluses sotsialismi võidu eest."

munistlik ühiskond, kus majanduse ja kultuuri arengutase on niivõrd kõrge, et võib teostada põhimõtet: „igaühelt tema võimete järgi ja igaühele tema vajaduste järgi". Selleks on vajalik kõrge tööstuse ja tehnika tase, mis kindlustab ka saaduste külluse, samuti on vajalik inimeste kommunistlik kasvatus.

Sotsialismi puhul pole majanduse tase veel küllalt kõrge, et teostada seda kommunismi põhimõtet. Selle põhimõtte teostamist sotsialismi juures takistavad ka kapitalismi igandid inimeste elukorras ja teadvuses. Sellepärast nõuab sotsialism töösaaduste jaotamist vastavalt põhimõttele: „igaühelt tema võimete järgi ja igaühele tema töö järgi". Selle NSV Liidu konstitutsioonis (paragrahv 12) fikseeritud põhimõtte teostamine meie maal kujutab endast tohutu suurt progressi võrreldes kapitalismiga. Kapitalismi puhul just need, kes ei tööta, elavad võõra töö ekspluateerimise arvel ja omandavad külluses ühiskondliku töö saadusi. Samal ajal saavad need, kes töötavad, s. o. kõigi hüvede otsesed tootjad — töölised ja talupojad — ainult viletsaid raasukesi, mille tõttu nad on alatises vaesuses. Sotsialismi puhul see, kes töötab enam ja paremini, saab ka ühiskonnalt enam. Seega isiklik huvi on seotud ühiskondlike huvidega. Sellele lisaks annab riik igaühele võimaluse tõsta oma tootmisalast kvalifikatsiooni õppimise teel, järelikult võimaluse olla ühiskonnale veel kasulikum. See on ühiskonna kui terviku huvides, aga ühtlasi ka iga liikme huvides.

Meie riik suutis tagada ühiskonna põhjaliku ümberkujundamise sotsialistlikel aluseil, sest võim meie riigis kuulub töörahvale ja meie riigi käsutuses on kõik need tootmisvahendid, mis ekspluateerimisele rajatud riikides moodustavad kapitalistide ja mõisnike eraomandi.

Nõukogude riik, kelle käsutuses on kõik tootmisvahen-

did, tagab kõigi majandusharude plaanikindla arenemise ja toodangu kiire tõusu sotsialistliku korra kindlustamise baasil. Ta tagab sotsialistliku akumulatsiooni pideva protsessi, rahvamajanduse kasvu ja tarbimise pideva suurenemise. Nõukogude riik on ainus riik, kus ei tunta majanduskriise ja kus on kõik võimalused tootmisjõudude pidevaks arendamiseks rahvamajanduse plaanikindla juhtimise teel. Nõukogude riik on kommunismi ülesehitamise võimas vahend.

„Meie läheme edasi kommunismile," ütleb seltsimees Stalin, „kuid kas säilib meie riik ka kommunismiperioodil?"

Seltsimees Stalin vastab sellele küsimusele:

„Jah, säilib, kuni ei ole likvideeritud kapitalistlik ümbrus, kuni ei ole kaotatud sõjaliste kallaletungide hädaoht väljastpoolt, kusjuures on arusaadav, et meie riigi vormid uuesti muutuvad, vastavalt meie sise- ja välisolukorra muutumisele.

Ei säili ja sureb välja, kui kapitalistlik ümbrus likvideeritakse, kui see asendatakse sotsialistliku ümbrusega" (S t a l i n).

K ü s i m u s e d k o r d a m i s e k s.

1. Mille poolest erineb meie riik kodanlikest riikidest?
2. Millal ja kuidas tekkis meie riik?
3. Missugune on Lenini ja Stalini osa meie riigi loomisel?
4. Missugusele klassile ja miks just sellele klassile kuulub diktatuurikonna riiklik juhtimine NSV Liidus?
5. Mis on proletariaadi diktatuuri kõrgeimaks põhimõtteks?
6. Mispärast on meie riik kõige demokraatlikum maailmas?
7. Milles seisab seltsimees Stalini õpetus sotsialistliku riigi peamistest arenemisfaasidest, funktsioonidest ja vormidest?
8. Mille poolest erinevad nõukogude ja kodanlik õigus?
9. Missugune on kommunistliku partei osa NSV Liidus?

Eksemplar ... Tart...

III peatükk.

NÕUKOGUDE KONSTITUTSIOONI ARENEMISE AJALUGU.

1. NSV Liidu konstitutsioon — põhiseadus.

Nõukogude konstitutsioon on sotsialistliku riigi põhiseadus, mis fikseerib maa riikliku ja ühiskondliku korra, nõukogude rahva täieliku võimu, riigiorganite süsteemi, nende ehituse ja moodustamise korra, rahva osavõtu riigiorganite moodustamisest ja tegevusest, kodanike põhiõigused ja -kohustused. Nõukogude konstitutsioon väljendab töölisklassi ja kogu töörahva tahet.

Põhiseaduse võtab vastu NSV Liidu kõrgeim võimuorgan. Et sel seadusel on tohutu suur tähtsus maa elus, siis kehtestatakse selle vastuvõtmiseks kord, mis erineb harilike seaduste vastuvõtmise korrast.

NSV Liidu konstitutsiooni paragrahv 146 ütleb, et NSV Liidu konstitutsiooni muutmine toimub ainult NSV Liidu Ülemnõukogu otsusel, mis on vastu võetud tema mõlema koja poolt vähemalt $^2/_3$ häälteenamusega. Hariliku seaduse vastuvõtmiseks või muutmiseks piisab teatavasti lihthäälteenamusest.

Kõik riigi poolt kehtestatavad seadused ja määrused peavad vastama konstitutsioonile. Riigi poolt konstitutsiooni alusel vastuvõetud seaduste kogu, mis sisaldab kõigile kohuslikke käitumisreegleid, moodustabki meie maal kehtiva õiguse. Siit nähtub, missugune tähtsus on konstitutsioonil. Ta on kogu seadusandluse aluseks.

Nõukogude konstitutsiooni ajaloos näeme nagu peeglis meie riigi ajalugu ja tema arenemise peaetappe.

2. Esimene nõukogude konstitutsioon.

Esimeseks nõukogude konstitutsiooniks oli Vene NFSV (Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi) konstitutsioon, mis võeti vastu 10. juulil 1918. a. V ülevenemaalise nõukogude kongressi poolt. See konstitutsioon oli teatavaks rahvahulkade loova töö kokkuvõtteks uue riigi ehitamisel, mida juhtis Lenini-Stalini partei. Seepärast on vajalik enne selle konstitutsiooni tundmaõppimisele asumist tutvuda nende dekreetidega (seadustega), mis olid välja antud enne selle vastuvõtmist ja mis valmistasid ette konstitutsiooni loomise. Need dekreedid panid kindla aluse sotsialistliku revolutsiooni saavutustele, kehtestasid uue riigikorra, uued majanduslikud ja õiguslikud suhted ning teostasid töörahva sajanditevanuse unistuse.

Juba esimesel relvastatud ülestõusu päeval võttis Petrogradis II ülevenemaaline nõukogude kongress vastu erilise läkituse töölistele, soldatitele ja talupoegadele, milles teatatakse, et kongress on võtnud võimu enda kätte. Läkituses öeldakse: „Kongress otsustas: kogu kohalik võim läheb tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogude kätte, kes peavadki tagama revolutsioonilise korra."

Sama kongressi dekreediga, mis võeti vastu järgmisel

päeval, 26. oktoobril (8. novembril), asutati tööliste ja talupoegade valitsus, Rahvakomissaride Nõukogu. RKN-le (selle organi lühendatud nimetus) pandi maa valitsemine, kusjuures üksikute riigielu harude juhtimiseks loodi rahvakomissariaadid.

Samal päeval võeti nõukogude kongressi poolt vastu maadekreet. Selle dekreediga võeti mõisnikelt maa ja anti töötavale rahvale; maa eraomandus tühistati. Rea järgnevate dekreetidega võeti kodanluselt pangad, natsionaliseeriti väliskaubandus, transport, paljud vabrikud, tehased, kaevandused jne. Kõik see sai kogu rahva, kogu ühiskonna omandiks sotsialistliku riigi näol.

Nõukogude võimu dekreediga teostati töölisklassi ammune nõudmine, nimelt kaheksatunnise tööpäeva, igaaastaste palgaliste puhkuste ja sotsiaalkindlustuse sisseseadmine, mis kindlustas töölised tööpuuduse, haiguse ja töövõimetuse puhuks. Likvideeriti vana, rahva poolt vihatud ja ekspluateerimist õigustav kohus ja asutati uus kohus, mille ülesandeks on töörahva õiguste ja vabaduste kaitsmine. Kehtestati naiste ja meeste üheõiguslikkus ja võeti tarvitusele abinõud naiste vabastamiseks ning nende õiguste kaitseks perekonnas ja kõigil ühiskondliku elu aladel.

Nõukogude võimu dekreetidega tehti lõpp rahvuslikule ebavõrdsusele ja meie maa paljude rahvuste endisele rõhumisele. Kaotati kõik eelised, mis olid seotud kuulumisega valitsevasse rahvusse, ja kehtestati kõigi kodanike üheõiguslikkus, sõltumata nende rahvusest.

Nõukogude riigi kindlustamisel ja arendamisel ning esimese nõukogude konstitutsiooni ettevalmistamisel olid eriti tähtsad 2. (15.) novembril 1917 vastuvõetud „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon", mille kirjutas seltsimees Stalin ja mis oli alla kirjutatud Lenini ja Stalini poolt, ning „Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon", mille

kirjutas Lenin Stalini osavõtul ja mis võeti vastu III ülevenemaalise nõukogude kongressi poolt 1918. a. jaanuaris.

„Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioonis" avaldati leninlik-stalinliku rahvuspoliitika põhimõtted. Selles teatati, et nõukogude võim teeb lõpu vanale häbistavale vägivalla, rõhumise ja rahvaste üksteise vastu ässitamise poliitikale ja asendab selle häbistava poliitika avaliku ning ausa poliitikaga, mis põhineb rahvuste üheõiguslikkuse ja enesemääramisõiguse tunnustamisel kuni Venemaast eraldumiseni.

Leninlik-stalinliku rahvuspoliitika põhimõtted kinnitusid ja said veel ulatuslikuma väljenduse „Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioonis". Selles suure riikliku tähtsusega dokumendis on esitatud Nõukogude riigi organisatsiooni peamised põhimõtted. Deklaratsioon kuulutas Venemaa tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogude vabariigiks. Deklaratsioonis on täpselt kindlaks määratud Nõukogude riigi peamine ülesanne — hävitada igasugune inimese ekspluateerimine inimese poolt, suruda halastamatult maha ekspluateerijad ja kehtestada ühiskonna sotsialistlik organisatsioon. Kõrgeima võimuorgani nimel avaldatud deklaratsioon kinnitas kõiki põhilisi dekreete, mis olid vastu võetud Oktoobrirevolutsiooni võidu päevast alates. Määrates kindlaks nõukogude vabariikide föderatsiooni (liidu) põhialused, andis III ülevenemaaline nõukogude kongress selles deklaratsioonis igast rahvusest töölistele ja talupoegadele õiguse oma täievolilisel kongressil iseseisvalt otsustada, kas ja millistel alustel võtta osa föderaalsest valitsusest ja teistest föderaalsetest nõukogude organitest.

Esimese nõukogude konstitutsiooni teksti väljatöötamisel võeti „Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon" tervikuna konstitutsiooni sissejuha-

tavaks osaks. Konstitutsiooni väljatöötamisest võtsid otsustavalt osa Lenin ja Stalin isiklikult, kellede juhtimisel toimus ka konstitutsioonikomisjoni töö.

Nagu ütles Lenin, ei kirjutatud esimest nõukogude konstitutsiooni mingi „plaani" järgi, ei koostatud kabinettides, ei määritud töörahvale kaela kodanlike juristide poolt. See konstitutsioon, nagu ütles Lenin, kasvas välja klassivõitluse arenemiskäigust, vastavalt klassivastuolude väljaarenemisele. Selles olid kokku võetud rahvahulkade loomingulised kogemused, oli seadusandlikus korras vormistatud kõik see, mis oli võrsunud rahvahulkade revolutsioonilise loomingu protsessis tööliskласsi ja bolševike partei juhtimisel.

Vene NFSV 1918. a. konstitutsioon, kinnitades töörahva täisvõimu, jättis ekspluateerijad ja nende käsilased avalikult ilma valimisõigusteta. Neis tingimustes oli see vajalik sellepärast, et ekspluateerijad ei leppinud oma võimu kaotamisega ja pidasid metsikut võitlust nõukogude võimu ja rahva revolutsiooniliste võitude vastu. Konstitutsioon fikseeris Nõukogude riigi peamised põhimõtted ja tema eesmärgi — sotsialismi ülesehitamise —, määratles nõukogude võimu alused ja tema organite süsteemi. Konstitutsioon sai Nõukogude riigi edasise ülesehituse ja arenemise seadusandlikuks aluseks, määras kindlaks Nõukogudemaa edasise arenemise üldise perspektiivi teel sotsialismile.

Esimesel nõukogude konstitutsioonil oli tohutu tähtsus. Ta sai meie riigi sõltumatuse ja sotsialismi võidu eest võitluse lipuks. Vene NFSV konstitutsiooni eeskujul võtsid oma konstitutsiooni vastu ka teised nõukogude vabariigid, mis loodi eduka võitluse käigus sisemise kontrrevolutsiooni ja interventide vastu.

3. NSV Liidu 1924. a. konstitutsioon.

Leninlik-stalinliku rahvuspoliitika edukas teostamine, rahvuste vabastamine, rahvastele võimaluse andmine ehitada oma rahvusriiklust ja vene rahva vennalik abi meie maa kõigile teistele rahvastele — kõik see andis juba 1922. aastaks tulemusi. Ühises võitluses ühiste vaenlaste — valgekaartlike kontrrevolutsiooniliste armeede ja välismaiste interventide vastu tugevnes rahvaste sõprus. Pärast Vene NFSV-d moodustunud nõukogude vabariigid, hinnates abi, mida neile osutas Venemaa föderatsioon, püüdsid saavutada veel tihedamat sidet Vene NFSV-ga ja omavahel. Detsembris 1922 toimus tolleaegsete sõltumatute nõukogude vabariikide, nimelt Vene NFSV, Ukraina NSV, Valge-Vene NSV ja Taga-Kaukaasia föderatsiooni (mis ühendas Gruusia, Aserbaidžani ja Armeenia vabariiki) soovil kõigi nende nelja vabariigi nõukogude kongress. Kongressil võeti vastu üksmeelne otsus Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu — NSV Liidu — loomiseks. Selle üheõiguslike vabariikide vabatahtliku liidu eesmärgiks seati vennasrahvaste kõigi jõudude ühendamine Nõukogudemaa kaitse tugevdamiseks vaenuliku kapitalistliku maailma vastu, kõigi rahvuste igakülgse arenemise tagamine, rahvaste vennaliku sõpruse kindlustamine ja kõige soodsamate tingimuste loomine sotsialismi ülesehitamiseks.

Kongressi poolt vastuvõetud deklaratsioonis NSV Liidu moodustamise kohta öeldakse, et maailma riigid jagunesid nõukogude vabariikide moodustamisest alates kahte leeri: kapitalismi ja sotsialismi leeri.

„Seal, kapitalismi leeris, on rahvuslik vaen ja ebavõrdsus, koloniaalorjus ja šovinism, rahvuslik rõhumine ja pogrommid, imperialistlikud metsikused ja sõjad.

Siin, sotsialismi leeris, on vastastikune usaldus ja rahu,

rahvuslik vabadus ja võrdsus, rahvaste rahulik kooselu ja vennalik koostöö."

Deklaratsioon rõhutas, et ainult nõukogude võim on võimeline hävitama rahvuslikku rõhumist ja rajama rahvaste vennaliku koostöö aluseid. Viidates uutele ülesannetele, mis kerkisid nõukogude vabariikide ette pärast kodusõja lõppu, märkis deklaratsioon, et rahvamajanduse taastamine on võimatu, kui nõukogude vabariigid eksisteerivad lahus. Uute kallaletungide oht kapitalistlike riikide poolt, öeldakse deklaratsioonis, nõuab samuti nõukogude vabariikide ühtset kaitserinnet kapitalistliku ümbruse vastu. Nõukogude võimu struktuur ise, mis on oma klassiolemuselt internatsionaalne, sunnib nõukogude vabariikide töörahva hulki püüdma ühineda üheks sotsialistlikuks pereks. Ja deklaratsioon tegi järelduse: „Kõik need asjaolud nõuavad tungivalt nõukogude vabariikide ühinemist üheks liitriigiks, mis on võimeline tagama välist julgeolekut, sisemist majanduslikku edu ja rahvaste rahvusliku arenemise vabadust."

NSV Liidu moodustamise lepingus määrasid ühinenud vabariigid kindlaks NSV Liidu õigused, tema kõrgemad riigiorganid ja nende ning vabariikide võimuorganite vahelised suhted. Kõrgeimaks riigivõimu-organiks kuulutati NSV Liidu nõukogude kongress ja kongressidevahelisel perioodil NSV Liidu Kesktäitevkomitee (KTK), mis valitakse kongressi poolt. KTK valib omakorda KTK Presiidiumi, mis on istungjärkude vaheajal kõrgeimaks riigivõimu-organiks. NSV Liidu KTK moodustab NSV Liidu valitsuse — NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu. Leping määras kindlaks ka, missugused NSV Liidu rahvakomissariaadid tuleb luua, ja nägi samuti ette NSV Liidu Ülemkohtu moodustamise ja ühtse liidukodakondsuse kehtesta-

mise. Nõukogude vabariikide liiduvabariigiks ühinemise innustajateks ja organiseerijateks olid Lenin ja Stalin.

Pöördudes kongressi saadikute poole, ütles seltsimees Stalin, et NSV Liidu moodustamise päev „... on uue Venemaa võidupäev, kes purustas rahvusliku rõhumise ahelad, organiseeris võidu kapitali üle, lõi proletariaadi diktatuuri, äratas Ida rahvad, innustas Lääne töölisi, kes muutis punase lipu parteilipust riigilipuks ja kogus selle lipu ümber nõukogude vabariikide rahvad selleks, et ühendada nad üheks riigiks, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduks, tulevase Maailma Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi prototüübiks".

NSV Liidu moodustamine nõudis loomulikult ka üleliidulise konstitutsiooni vastuvõtmist. Jaanuaris 1924 võeti NSV Liidu II nõukogude kongressil vastu üleliiduline konstitutsioon, mille väljatöötamisel kuulus otsustav osa seltsimees Stalinile. Konstitutsioon kinnitas kõigi liiduvabariikide ühinemise vabatahtlikkust ja nende üheõiguslikkust, määras kindlaks üleliiduliste organite struktuuri, õigused ja kohustused ning tagas iga liiduvabariigi suveräänsete õiguste kaitse.

II kongressi istungite päevil kiskus surm meie ridadest Nõukogude riigi geniaalse rajaja Lenini. Teade Lenini surmast kutsus kogu maal esile piiritu kurbuse. Andes kongressil partei ja kogu töörahva nimel tõotuse täita Lenini käsud, väljendas seltsimees Stalin kogu rahva mõtteid sel leinapäeval. Oma tõotuses ütles seltsimees Stalin muu seas järgmist:

„... Seltsimees Lenin kõneles meile väsimatult meie maa rahvaste vabatahtliku liidu vajadusest, nende vennaliku koostöö vajadusest Vabariikide Liidu raamides.

MEIE JUUREST LAHKUDES PÄRANDAS SELTSIMEES LENIN MEILE KINDLUSTADA JA LAIENDADA VABARIIKIDE LIITU. TÕOTAME SULLE, SELTSIMEES LENIN, ET ME AUGA TÄIDAME KA SELLE SINU KÄSU!"

Sellest, kuidas täideti stalinlikul juhtimisel Lenini pärandus Nõukogude Liidu kindlustamise ja laiendamise osas, kõneleb see fakt, et praegu kuulub NSV Liitu juba 16 liiduvabariiki.

NSV Liidu konstitutsiooni vastuvõtmine kutsus esile vajaduse teha vastavad muudatused iga liiduvabariigi konstitutsioonis.

NSV Liidu esimese konstitutsiooni lipu all lõpetas meie maa töörahvas Lenini-Stalini partei juhtimisel edukalt rahvamajanduse taastamise ja sotsialistliku ümberkorralduse ning tagas sotsialismi võidu.

4. Stalinliku konstitutsiooni ettevalmistamine ja vastuvõtmine.

1935. aastaks, kui tuli kokku VII üleliiduline nõukogude kongress, oli sotsialism juba kõigil rahvamajanduse aladel võitnud. See tähendas tohutuid muutusi majanduses, klassijõudude vahekorras ja kogu ühiskondlikus korralduses. Samal ajal aga 1924. a. vastuvõetud NSV Liidu konstitutsioon, mis peegeldas nõukogude võimu esimeste aastate tulemusi, ei vastanud enam uutele tingimustele, mis olid kujunenud sotsialismi võidu tulemusena. Seepärast võttis NSV Liidu VII nõukogude kongress seltsimees Stalini initsiatiivil vastu otsuse konstitutsiooni muutmise kohta. Vastavalt sellele otsusele valis NSV Liidu Kesktäitevkomitee uue konstitutsiooni väljatöötamiseks komisjoni seltsimees Staliniga eesotsas. Juunis 1936 avaldati NSV Liidu uue konstitutsi-

ooni projekt trükis ja anti üldrahvalikule arutusele. Mitmemiljonilised massid arutlesid kõigis Nõukogudemaa osades viie ja poole kuu kestel üksikasjaliselt projekti, mis teadusliku täpsusega peegeldas maa ühiskondlikku ja riiklikku korraldust ning nägi ette kõik vajalikud riigi organisatsiooniliste vormide muudatused uutes tingimustes. Töötajad esitasid oma parandusettepanekud ja soovid ning võtsid oma koosolekuil vastu resolutsioone, mis väljendasid nende suhtumist konstitusiooni projektisse. NSV Liidu nõukogude VIII erakorraline kongress, mis kutsuti kokku novembris 1936 uue konstitutsiooni arutamiseks ja vastuvõtmiseks, omas oma käsutuses põhjalikke andmeid rahva suhtumisest konstitutsiooni projektisse ja selle projekti üksmeelsest heakskiidust rahva poolt.

Kongressil esines aruandega konstitutsiooni projektist selle looja seltsimees Stalin. See aruanne on suurima teadusliku ja poliitilise tähtsusega dokument.

VIII erakorraline nõukogude kongress võttis 5. detsembril 1936 ühel häälel vastu uue NSV Liidu konstitutsiooni — võitnud sotsialismi konstitutsiooni. Rahvas nimetas konstitutsiooni tema algataja, looja ja innustaja nime järgi stalinlikuks konstitutsiooniks. Konstitutsiooni vastuvõtmise päev kuulutati üldrahvalikuks pidupäevaks. Igal aastal tähistavad NSV Liidu rahvad seda päeva, võttes seda vastu uute saavutustega ja sotsialistliku ülesehitustöö edusammudega.

5. Stalinliku konstitutsiooni iseärasused.

Stalinlik konstitutsioon kujutab endast läbikäidud tee ja bolševike partei juhtimisel saavutatud võitude kokkuvõtet. See on võitnud sotsialismi konstitutsioon. Selles on

tema erinevus nõukogude esimestest konstitutsioonidest, mis võeti vastu siis, kui maal olid veel olemas ekspluateerivad klassid ja eraomand ning alles algas võitlus sotsialismi eest.

Kõik nõukogude konstitutsioonid erinevad sügavalt kodanlikest konstitutsioonidest. Stalinlikus konstitutsioonis väljendub veel suurema jõuga meie riigi ja kodanlike riikide vastandlikkus. Kodanlikud konstitutsioonid kinnitavad kapitalismi põhimõtteid ja selle peamisi tugesid — eraomandust maale, metsadele, vabrikutele, tehastele, kaevandustele ning inimese ekspluateerimist inimese poolt. Stalinlik konstitutsioon kinnitab kõigi kapitalismi tugede ja põhimõtete likvideerimist meie maal ning sotsialistliku ühiskonnakorra võitu.

Kodanlikud konstitutsioonid kinnitavad kodanluse võimu, tema diktatuuri ja ühiskonna jagunemist antagonistlikeks, s. o. vaenulikeks klassideks. Stalinlik konstitutsioon kinnitab ekspluateerivate klasside likvideerimist meie maal, kinnitab ainult sõbralike klasside, nimelt töölisklassi ja talurahva olemasolu ning töölisklassi diktatuuri.

Erinevalt kodanlikest konstitutsioonidest, mis kinnitavad rahvuste ebavõrdsust ning valitsevate ja rõhutud rahvaste olemasolu, on stalinlik konstitutsioon oma iseloomult internatsionaalne. Ta lähtub rahvuste ja rasside üheõiguslikkuse põhimõttest ühiskonna kõigil majandusliku, ühiskondliku, riikliku ja kultuurielu aladel ning sõltumatute rahvusvabariikide NSV Liitu ühinemise vabatahtlikkuse põhimõttest.

Vastandina kodanlikele konstitutsioonidele nende kärbitud ja võltsi demokraatiaga või isegi demokraatlike õi-

guste ja vabaduste otsese eitamisega paistab stalinlik konstitutsioon välja lõpuni järjekindla demokraatlikkusega, mis ei tunne reservatsioone ja kitsendusi. Stalinliku konstitutsiooni demokraatlikkus pole „harilik", kodanlik demokraatlikkus, vaid sotsialistlik demokraatlikkus. Ta tagab faktiliselt kõigi õiguste ja vabaduste kasutamise kodanikele, garanteerides neid õigusi ja vabadusi igakülgselt mitte ainult seadustega, vaid ka materiaalsete vahenditega.

6. NSV Liidu konstitutsiooni tähtsus.

Aastad, mis on möödunud stalinliku konstitutsiooni vastuvõtmisest, olid tema tugede ja põhimõtete igakülgseks prooviks ning tõendasid nende elulisust ja jõudu.

Stalinliku konstitutsiooni lipu all ehitavad nõukogude inimesed kommunismi. Tema lipu all läksid võitlejad lahingusse, et kaitsta konstitutsioonis fikseeritud võite.

Vaadates tagasi läbitud teele, meenutades Suure Isamaasõja raskeid aastaid 1941—1945, meenutavad nõukogude inimesed erilise tundega suure Stalini sõnu, mis ta ütles NSV Liidu konstitutsiooni vastuvõtmisel 1936. a.: „Meeldiv ja rõõmustav on teada, mille eest heitlesid meie inimesed ja kuidas nad saavutasid maailmaajaloolise võidu. Meeldiv ja rõõmustav on teada, et veri, mida meie inimesed rohkesti on valanud, ei ole valatud asjata, et see on tulemusi andnud. See relvastab vaimselt meie töölisklassi, meie talurahvast, meie töötavat intelligentsi. See viib edasi ja äratab õigustatud uhkustunnet. See kinnitab usku oma jõududesse ja mobiliseerib uuele võitlusele kommunismi uute võitude saavutamiseks."

Oma ettekandes NSV Liidu uue konstitutsiooni projekti kohta ütles seltsimees Stalin 1936. aastal:

„See on dokument, mis annab tunnistust sellest, et see, millest miljonid ausad inimesed kapitalistlikes riikides on unistanud ja unistavad edaspidigi, on NSV Liidus juba teostatud.

See on dokument, mis annab tunnistust sellest, et see, mis NSV Liidus on teostatud, on ka teistes maades täiesti teostatav.

Kuid sellest järeldub, et NSV Liidu uue konstitutsiooni rahvusvahelist tähtsust saab vaevalt ülehinnata.

Nüüd, kui fašismi sogane laine töölisklassi sotsialistlikule liikumisele näkku sülitab ja tsiviliseeritud maailma parimate inimeste demokraatlikud püüded porisse tallab, saab NSV Liidu uus konstitutsioon süüdistusaktiks fašismi vastu, mis kõneleb sellest, et sotsialism ja demokraatia on võitmatud. NSV Liidu uus konstitutsioon on moraalseks abiks ja reaalseks toeks kõigile neile, kes nüüd fašistliku barbaarsuse vastu võitlevad."

Sellest ajast, mil öeldi need vaimustavad sõnad, on maailmas palju muutunud. Piisab, kui võrrelda tänapäeva poliitilist maailmakaarti 1936. a. ja 1941. a. kaardiga, et mõista, kui sügavad on need muutused. Ei ole enam fašistlikku riiki Saksamaal, Itaalias ega Jaapanis. Koletislik Hitleri „kolmas impeerium", kes röövellikult muljus enda alla suurema hulga Euroopa riikide rahvaid ja maid ja kes oli kõigi teiste kodanlike maade fašistlike jõudude alussambaks, hukkus kuulsusetult ühes oma hullumeelse füüreriga.

Euroopa kaardil tekkisid Ida- ja Kagu-Euroopa maades uut tüüpi riigid — rahvavabariigid, kes on heitnud kõrvale kapitalistliku tee ning valinud endale uue tee ja nimelt tee sotsialismile.

Just meie maa, mis sammub stalinliku konstitutsiooni lipu all, oligi maaks, mis murdis fašistliku kiskja selgroo.

Just meie maa vabastas paljud Ida- ja Kagu-Euroopa maad, mis lämbusid fašismi ikke all, ja kindlustas neile võimaluse vabalt otsustada oma arenemistee ja riigikorra küsimusi.

Rahvad, võideldes reaktsiooniliste jõudude vastu, nende vastu, kes püüavad taaselustada fašismi jäänuseid ja alustada oma imperialistlikel eesmärkidel uut maailmasõda, näevad NSV Liidus kogu maailma rahu tuge.

Ajaloosündmused kinnitasid stalinliku väite õigsust NSV Liidu konstitutsiooni rahvusvahelisest tähtsusest. Ja nüüd, nagu varemgi, on ta moraalseks abiks ja reaalseks toeks kõigile neile, kes võitlevad demokraatia eest reaktsiooniliste jõudude vastu. Ja nüüd on NSV Liidu konstitutsioon süüdistusaktiks igasugu reaktsiooni vastu ning sotsialismi ja demokraatia võitmatuse tunnistuseks.

Viimaste aastate kestel tekkinud uued konstitutsioonid tunnistavad seda, et stalinliku konstitutsiooni elustavad põhimõtted saavad ka välismaiste rahvaste omanduseks. Need on rahvademokraatia maade konstitutsioonid, maade, kus edukalt omandatakse meie riigi kogemustest kõike, mida võidakse ellu rakendada nende maade eri tingimustes, maade, kus tehakse alles esimesi samme sotsialismi poole.

Stalinliku konstitutsiooni valgus tungib kõige kaugemaisse maanurkadesse, innustab kõikjal töörahvast võitlusele imperialismi ja uue sõja õhutajate vastu ning tugevdab rahvamasside usku sotsialismi ja demokraatia võidusse kogu maailmas.

Küsimused kordamiseks.

1. Mispärast on konstitutsioon põhiseadus? Milles seisab tema erinevus harilikest seadustest?

2. Nimetada nõukogude võimu tähtsaimad dekreedid, mis võeti vastu kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu.
3. Millal võeti vastu esimene nõukogude konstitutsioon, missugune on selle sisu ja iseärasused?
4. Millal võeti vastu NSV Liidu esimene konstitutsioon ja milles seisab selle tähtsus?
5. Missugused põhjused tingisid uue NSV Liidu konstitutsiooni vastuvõtmise vajaduse 1936. a.?
6. Milles seisavad stalinliku konstitutsiooni iseärasused?
7. Missugune tähtsus on stalinlikul konstitutsioonil NSV Liidu rahvastele?
8. Milline on stalinliku konstitutsiooni rahvusvaheline tähtsus?

Elagu Nõukogude isamaa!
Lenini pärandusel' ustav sa.
Elagu sotsialismimaa,
stalinlike püüdluste kodumaa!
M. Issakovski.

IV peatükk.

NSV LIIDU ÜHISKONDLIK KORRALDUS

(NSV Liidu konstitutsiooni I peatükk).
1. NSV Liidu majanduslik alus.

Esinedes 25. novembril 1936 NSV Liidu nõukogude VIII erakorralisel kongressil, ütles seltsimees Stalin: „Meie nõukogude ühiskond on saavutanud seda, et ta on sotsialismi põhijoontes juba teostanud ja loonud sotsialistliku korra, s. o. teostanud selle, mida marksistid teiste sõnadega nimetavad kommunismi esimeseks ehk madalamaks faasiks." See tähendab, et meie maal on kaotatud kapitalistlik majandussüsteem ja inimese ekspluateerimine inimese poolt. See tähendab, et sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisvahendite sotsialistlik omandus kinnitusid kõigis rahvamajanduse harudes ja said meie ühiskonna vankumatuks aluseks. Seda kinnitaski stalinlik konstitutsioon 4. paragrahvis, kus öeldakse: „NSV Liidu majanduslikuks aluseks on sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omandus, mis on kindlustunud kapitalistliku majandussüsteemi likvideerimise, tootmisriistade ning -vahendite eraomanduse kaotamise ja inimese teise inimese poolt ekspluateerimise hävitamise tulemusena."

Neil, kes on praegu 14—15-aastased või veel nooremad, on raske kujutella, et meie maal polnud alati nii, et isegi

veel rea aastate kestel pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu olid meie ühiskonnas olemas ekspluateerivad klassid — linnakodanlus (nepmanid) ja külakodanlus (kulakud). Aga meie noorsool, kes on üles kasvanud nõukogude tingimustes, on veel raskem kujutella kapitalistlikku korda sellisel kujul, nagu see oli Venemaal enne revolutsiooni ja nagu see on tänapäeval välismail.

Lenin ütles 1919. aastal ühes oma kõnes: „Meie lapselapsed vaatlevad nagu imeasja kapitalistliku korra ajastu dokumente ja mälestusmärke. Neil on raske kujutella, kuidas võis esmajärguliste tarbeainetega kauplemine olla eraisikute kätes, kuidas võisid vabrikud ja tehased kuuluda üksikuile isikuile, kuidas võis üks inimene ekspluateerida teist ja kuidas võis olla inimesi, kes ei teinud tööd."

Vaadelgem siis, millest jutustavad need dokumendid, millele viitas Lenin, meie maa lähemast minevikust. Enne revolutsiooni oli ühel mõisnikul Venemaal keskmiselt niisama palju maad kui 300 talundil. 30 tuhat suurmõisnikku omasid 70 miljonit tiinu maad, s. o. peaaegu niisama palju, kui oli maad $10^1/_2$ miljonil talundil. Sealjuures oli pool talupoegade külvipinnast tegelikult kulakluse, s. o. külakodanluse valduses, kes hoidis töötavat talurahvast orjuses. Kõik paremad, viljakandvamad maad kuulusid kas mõisnikele või kulakuile. Paljud talupojad ei omanud üldse maad külviks ja olid sunnitud hakkama sulasteks või rentima maad orjuslikel tingimustel.

Parem polnud olukord ka tööstuses. 1908. aastal loendati Venemaal 20 tuhat vabrikut ja tehast. Need kõik olid vene või välismaiste kapitalistide eraomandiks. Kapitalistid rikastusid iga aastaga, töölisklass aga elas väga rasketes tingimustes, mis järjest halvenesid sel määral, kuidas kapitalistid rikastusid.

See on ka arusaadav, sest kapitalistide tuluallikaks on

tööliste ekspluateerimine. Kõigi hüvede otsesed loojad elasid viletsuses, kuna aga käputäis mõisnikke ja kapitaliste elas nende ekspluateerimise arvel luksuslikku elu.

Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon andis maa, vabrikud, tehased, kaevandused, pangad ja raudteed töötava rahva kätte, kogu ühiskonna korraldusse. Ta tegi lõpu endisele ühiskondlikule korrale, kuid ei kõrvaldanud korraga ja täielikult kogu kapitalistlikku majandussüsteemi ja sellest võrsuvat ekspluateerimist. Rea aastate jooksul pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu kuulus vähene osa tööstusest veel kapitalistidele.

Palju tugevam oli kapitalistlik sektor põllumajanduses. Mõisnike klass oli kodusõja võiduka lõpu tulemusena likvideeritud. Talurahvas sai tänu Sotsialistliku Oktoobrirevolutsioonile Nõukogude valitsuselt enam kui 150 miljonit tiinu maad juurde ja vabanes iga-aastasest rendimaksust mõisnikele umbes 500 miljoni kuldrubla suuruses summas. Ent kulakute klassi ei saanud kohe likvideerida ja rea aastate jooksul kujutas see endast veel tõsist jõudu, hoides enda käes tunduvat osa riigile vajalikust müügiviljast.

Kui võeti vastu esimene NSV Liidu konstitutsioon aastal 1924, oli meie põllumajandus, nagu ütles seltsimees Stalin, väikeste üksikmajapidamiste mõõtmatu ookean oma mahajäänud keskaegse tehnikaga ja kulakute vägivallaga. Kuni kolhoose ja sovhoose oli veel vähe ja nad olid nõrgad ning sotsialistlik tööstus ei olnud veel võimeline varustama talurahvast moodsa tehnikaga — traktoritega, kombainidega jms., ei võidud asuda kulakluse likvideerimisele. Nõukogude võim piiras oma seadustega kulakluse arenemist, ent kulakluse kui klassi majanduslikud alused polnud ega võinudki olla veel hävitatud.

1924. aastal oli veel tunduv osa kaubakäibest kaupmeeste, spekulantide ja teiste erakauplejate kätes. Sotsia-

listliku tööstuse pidev kasv, nõukogude kaubanduse arenemine ja kindlustumine viisid kapitalistlike elementide väljatõrjumiseni kaubandusest.

Bolševistlik partei teostas maa industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitikat, võideldes trotskistide, zinovjevlaste ja buhhaarinlaste vastu. Need partei ja rahva vaenlased kujutasid endast välismaa luure agentuuri. Nad püüdsid taastada kapitalismi meie maal ning katsusid igati takistada NSV Liidu sotsialistlikku ülesehitamist. Partei hävitas need äraandjad ja spioonid ning viis nõukogude rahva kõrvalekaldumatult Lenini ja Stalini poolt näidatud teed.

Maa sotsialistlik industrialiseerimine, mis lõi võimsa rasketööstuse, valmistas ette tingimused, mis andsid võimaluse minna üle laialdasele sotsialistlikule pealetungile ka põllumajanduse alal. Nõukogude riik võis piisavalt anda moodsat tehnikat põllumajandusele, varustada teda masinatega, aidata talurahval leida teed jõukamasse ellu ja vabaneda kulakute orjamisest.

Talurahvahulkade ühinemises kolhoosideks etendasid tohutu suurt osa 1929. aastal Nõukogude riigi poolt hulgaliselt organiseeritud masina-traktorijaamad. Veendudes moodsale masinatehnikale rajatud suurpõllumajanduse paremuses, hakkasid talupojad igal pool astuma kolhoosidesse tervete külade, rajoonide ja ringkondadena. Talupojad hakkasid kulakuid taludest minema kihutama, nende varandust võõrandama, võtsid neilt karja ja masinad ning nõudsid nõukogude võimult kulakute kui kolhoosivastast õõnestustööd tegevate isikute areteerimist ja väljasaatmist. Seoses kolhooside ja sovhooside arvu suurenemisega võis nõukogude võim juba 1929. a. lõpus minna üle kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale. Nõukogude võim tühistas maarenti ja palgatööd lubavad sea-

dused ning seega jäi kulaklus varem tema poolt renditud maata ja sulasteta (palgatud töölisteta). Nõukogude võim kaotas kulakute varanduse võõrandamise keelu ja lubas talupoegadel konfiskeerida kulakutelt karja, masinaid ja muud inventari kolhoosi kasuks.

Selle tulemusena likvideeriti kulaklus kui klass, see tähendab temalt võeti ära majanduslik alus, võimalus ekspluateerida teiste tööd. Tema valduses olevad tootmisvahendid anti üle ühinenud talupoegadele, s. o. kolhoosidele. Massiline talurahva kollektiviseerimine, mis viis sotsialismi võiduni ka põllumajanduses, tähendas sügavaimat revolutsioonilist pööret külas, mis oma tulemuste poolest oli võrdne 1917. aasta Oktoobrirevolutsiooni pöördega. „Selle revolutsiooni omapärasus seisis selles, et ta viidi läbi ülalt, riigivõimu initsiatiivil, kuna alt teda otseselt toetasid talupoegade miljonilised hulgad, kes võitlesid kulakliku orjaikke vastu ja vaba kolhoosi elu eest" („ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus").

Sotsialistliku majandussüsteemi ja sotsialistliku omanduse võit ning kindlustumine olid seega bolševike partei ja Nõukogude riigi ning nende juhtimisel kogu nõukogude rahva sihi- ja plaanikindla võitluse tulemuseks.

2. Sotsialistliku omandi kaks vormi.

Stalinliku konstitutsiooni 5. paragrahv määrab kindlaks kahe sotsialistliku omandi vormi olemasolu, nimelt riikliku omandi ehk kogu rahva vara ja kooperatiiv-kolhoosliku omandi olemasolu.

Maa, maapõuevarad, veed, metsad, tehased, vabrikud, kaevandused, murrud, raudtee-, vee- ja õhutransport, pangad, sidevahendid, riigi poolt organiseeritud suured põllumajanduslikud ettevõtted (sovhoosid, masina-traktorijaamad jms.), samuti ka kommunaalettevõtted ja põhiline

elamufond linnades ja töölisasulais on riigi omand. Teiste sõnadega: see kõik kuulub kogu rahvale, on kogu rahva vara. Ühiskondlikud ettevõtted ja ehitised kolhoosides ja kooperatiivseis organisatsioonides koos nende elusa ja eluta inventariga ning kolhooside ja kooperatiivsete organisatsioonide poolt toodetavad saadused moodustavad kooperatiiv-kolhoosliku omandi.

Kolhooside maa, nagu eespool tähendatud, on riigi omand. Riik kinnistab selle maa kolhoosidele tasuta ja tähtajata kasutamiseks, s. o. igaveseks. Riik andis kolhoosidele igaveseks kasutamiseks üle 400 miljoni hektaari maad.

Riiklikule ja kooperatiiv-kolhooslikule omandile on ühine see, et nad on mõlemad sotsialistliku omandi vormid ja lülitavad välja inimese ekspluateerimise inimese poolt. Inimese ekspluateerimine inimese poolt on võimatu nii riiklikes kui ka kooperatiiv-kolhooslikes ettevõtteis, sest nii ühed kui teised on sotsialistlikud ettevõtted.

Kuid nende kahe sotsialistliku omandi vormi vahel on ka erinevusi. Riiklik omand on kogu rahva vara; seda käsutab rahva huvides ja vastavalt tema tahtele sotsialistlik riik.

Kooperatiiv-kolhooslik omand, erinevalt riiklikust, ei ole mitte kogu rahva vara, vaid üksikute kooperatiivsete organisatsioonide ja kolhooside vara, kes seda ka käsutavad. Kolhoos on ehitatud talupoegade jõu ja vahenditega ning riigi kaasabil ja juhtimisel. Kolhoosi kogu varandus ja tema liikmete toodang on kolhoosi organiseerunud talupoegade kollektiivseks omandiks. Ent maa, millel elab ja töötab kolhoos, on riigi omand, mille ta kinnistas kolhoosile igaveseks tasuta kasutamiseks.

Vabrikute, tehaste, sovhooside ja teiste riiklike ette-

võtete toodang ei kuulu ettevõtteile, vaid on riigi, s. o. kogu rahva omand ja jaotatakse riigi poolt. Kolhoosi toodang aga on antud kolhoosi omand. Kolhoos, mis on täitnud oma kohustused riigi vastu ja tasunud masina-traktorijaamade töö eest kolhoosis ning täitnud kontraheerimislepingud, võib ise otsustada, vastavalt põhikirjale ja üldkoosoleku otsusele, kuidas jaotada kolhoosi tooted ja rahalised tulud. Osa kolhoosi toodangust ja rahalistest tuludest läheb kogu kolhoosi majanduslike ja sotsiaal-kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks (seemne-, loomasööda- ja kindlustusfondi täiteks, kolhoosi jagamatu fondi täiendamiseks, põllutööriistade ja loomade ostuks jms., igapäevasteks kolhoositöö vajadusteks, vaeslaste, töövõimetute, raukade, sõjaväelaste ja rindel hukkunute puudustkannatavate perekondade ja invaliidide abistamise fondi, lastesõimede organiseerimiseks, brigadiiride ettevalmistamiseks jne.). Kõik ülejäänud toodang ja rahaline tulu jaotatakse kolhoosiliikmete vahel vastavalt nende väljatöötatud normipäevadele.

Nii riiklikud kui ka kooperatiiv-kolhooslikud ettevõtted põhinevad sotsialistlikul omandil ja üheõiguslike, igasugusest ekspluateerimisest vabade inimeste kollektiivsel tööl. Kuid riiklikud ettevõtted on sotsialistliku majanduse kõrgeimaks vormiks. Nad põhinevad eranditult üldrahvalikul, riiklikul omandil ja annavad kogu oma toodangu täielikult riigile, s. o. kogu rahvale. Neis ettevõtteis inimesed töötavad kogu oma tööaja kestel sotsialistlikus töös-tuses ja elavad riigilt saadavast töötasust.

Kolhoosnikud ei saa mitte palka, vaid tulu, mis sõltub kolhoosi aastase toodangu üldhulgast ja jaotatakse normipäevade alusel. See tulu ei ole kolhoosnikuil ainsaks elatusvahendite allikaks. Vastavalt konstitutsioonile omab

iga kolhoosipere peale ühisest kolhoosimajapidamisest saadava põhitulu ka väikest õue-aiamaad isiklikuks kasutamiseks. Kolhoosnik omab isiklikku abimajandit õue-aiamaal, elumaja, tootvat karja, linde ja põllumajanduslikku väikeinventari, vastavalt põllumajndusliku artelli põhikirjale. Abimajand annab kolhoosnikuile lisatulu, mis on kolhoosipere isiklikuks omandiks.

3. Põllumajandusliku artelli põhikiri.

1935. aasta veebruaris, kui kolhoosid olid juba tugevnenud, võeti II üleliidulisel kolhoosnikute-lööktööliste kongressil seltsimees Stalini isiklikul osavõtul vastu põllumajandusliku artelli tüüppõhikiri. Senini kehtinud tüüppõhikiri, mis oli vastu võetud 1930. a. algul, massilise kolhooside loomise esimesel perioodil, oli juba vananenud. Uus, Stalini otsesel juhtimisel väljatöötatud ja „Kolhoosielu stalinliku põhikirja" nimetust kandev põhikiri võis juba üldistada kolhooside rikkalikke kogemusi.

See põhikiri sai kolhoosielu seaduseks, mis määrab kindlaks kolhooside organisatsiooni ja tegevuse. Ühteaegu on see kolhoosikorra edasise kindlustamise ning paljumiljonilise kolhoosi-talurahva kultuurilise ja jõuka elu ehitamise programmiks.

„Kolhooside tee, sotsialismitee on töötavate talupoegade jaoks ainus õige tee," öeldakse tüüppõhikirja esimeses punktis. „Artelli liikmed kohustuvad tugevdama oma artelli, ausalt töötama, kolhoosi tulusid töö järgi jaotama, kaitsema ühiskondlikku omandit, hoidma kolhoosi vara, hoidma traktoreid ja masinaid, hästi hoolitsema hobuste eest, täitma tööliste-talupoegade riigi poolt antud ülesandeid ning muutma seega oma kolhoos bolševistlikuks ja kõik kolhoosnikud jõukaks."

Põhikiri rõhutab kolhoosidesse ühinemise vabatahtlikkuse põhimõtet ja kolhooside ülesandeid kolhoosnikuile kultuurse ja jõuka elu kindlustamisel ning kolhoosiliikmete kommunistlikul kasvatamisel, kapitalismi kõigi igandite kõrvaldamisel kolhoosnikute majandusest, elust ja teadvusest. Tüüppõhikirja aluseks on kolhoosnikute isiklike huvide ja kolhooside ühiskondlike huvide õige kooskõlastamise põhimõte. Kolhoosnikute isiklike huvide kooskõlastamine kolhoosi ühiskondlike huvidega — see on kolhooside kindlustamise võti, ütles seltsimees Stalin põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja väljatöötamise komisjonis. Just see põhimõte määrabki tulude jaotuse: mida enam on kolhoosnik teinud normipäevi, seda enam ta saab. See isiklike ja ühiskondlike huvide kooskõlastamise põhimõte määrab ka kolhoosnikute õue-aiamaa abimajandiks jätmise sel määral, et abimajandi pidamine ei võtaks temalt liiga palju aega kolhoositöö kahjuks.

Kolhoosi esimeseks käsuks on aus riiklike kohustuste (mitmesuguste põllumajanduslike saaduste varumine) täitmine, ja seda rõhutab ka põllumajandusliku artelli tüüppõhikiri. Põhikiri seisab nii riikliku (maa) kui ka kolhoosliku sotsialistliku omandi kaitsel. Ta näeb ette karmi võitlust kolhoosidele kinnistatud maa pillava, ebaõige kasutamise ja kolhoosi varanduse ning saaduste ebaseadusliku, kolhoosnikute huvide suhtes kahjuliku kasutamise vastu.

Põhikirjale vastavalt peab kogu kolhoositöö olema korraldatud laialdase demokraatia alusel. Kolhoosnikud on oma artelli peremehed. Kõrgeimaks organiks kolhoosis on kolhoosiliikmete üldkoosolek, mis otsustab kõiki kolhoosi tootmise ja saaduste jaotamise põhilisi küsimusi. Kolhoosi juhatus valitakse kolhoosiliikmete üldkoosolekul ja ta vastutab tema ees kogu oma tegevuses. Nii kolhoosi vas-

tuvõtmine kui ka sellest väljaheitmine toimub ainult üldkoosoleku otsusel.

Partei ja valitsus jälgivad valvsalt, et põllumajandusliku artelli põhikirja keegi ei rikuks. Nad peavad karmi võitlust nende vastu, kes rikuvad kolhoosielu põhiseadust, mis kindlustab talurahva elu kultuurilise ja ainelise taseme pideva tõusu.

1939. aastal andsid ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu välja erimääruse „Kaitseabinõudest kolhooside ühiskondlike maade omastamise vastu". See partei ja valitsuse määrus näeb ette kriminaalkaristuse neile, kes on süüdi kolhoosi ühiskondlike maade kuritahtlikus omastamises. Määrus nõuab võitlust ebakolhoosnikute vastu, kes kolhoosides üldse ei tööta või töötavad seal ainult näiliselt, kasutades kolhoosnikuile antavaid soodustusi ja eeliseid oma isikliku abimajandi laiendamiseks, isiklikuks rikastumiseks. Sellised kolhoosnikud teevad kahju kõigile ausaile kolhoosnikuile, tekitades kunstlikult tööjõu puudust kolhoosis ja takistades kolhoositulude suurenemist.

1946. aasta septembris, kui reas oblasteis avastati uusi tõsiseid kolhoosi põhiseaduse rikkumise fakte, andsid NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määruse „Abinõudest põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides". See määrus kinnitab eelmist, 1939. aastal vastuvõetud määrust ja kohustab viivitamatult likvideerima kõik põhikirja rikkumised ja kaitsema kolhoose kolhoosivarale kallalekippumiste vastu. Määrus kohustas kõiki, kes kasutasid ebaseaduslikult üht või teist kolhoosivara, tagastama see kolhoosidele. Kolhoosi varanduse, ühiskondliku maa ja raha varastamises ning ebaseaduslikus kasutamises süüdi ole-

vaid isikud tuleb määrusele vastavalt tagandada kohtadelt ja anda kohtu alla. Määruses rõhutati kolhoosidemokraatia rikkumise lubamatust. Eriti on keelatud kolhoosiesimeeste määramine ja tagandamine kolhoosnikute üldkoosolekust mööda minnes.

Partei ja valitsuse määrusega oli samuti ette nähtud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Kolhoosiasjade Nõukogu loomine, mille koosseisu kuuluvad kolhooside ülesehitustöö silmapaistvamad tegelased. Nõukogu ülesannete hulka kuulub range kontrolli kehtestamine põllumajandusliku artelli põhikirja täitmise üle, kolhooside kaitsmine põhikirja rikkumise katsete vastu ning samuti kolhooside ülesehitustöö küsimuste lahendamine.

Need määrused tunnistavad kujukalt, kuidas partei ja valitsus hoolitsevad kolhooside ja nende õitsengu ning kolhoosi-talurahva huvide ja vajaduste eest.

Sotsialistlik majandussüsteem ja sotsialistlik omand oma mõlemas vormis kujundasid küla ilme põhjalikult ümber, muutsid talurahva elu ning tõstsid järsult nõukogude küla kultuuri ja ainelist heaolu.

4. Väike-eramajandus NSV Liidus.

Kolhoosideks ja kooperatiivseteks organisatsioonideks ühinemine rajaneb rangele vabatahtlikkuse põhimõttele. Väljendades kolhoosideks ja kooperatiivseteks ühinguteks ühinemise vabatahtlikkuse põhimõtet, ütleb NSV Liidu konstitutsioon (9. paragrahv), et seadusega on lubatud väikese isiklikul tööl põhineva ja võõra töö ekspluateerimist vältiva eramajapidamise olemasolu sotsialistliku majandussüsteemi kõrval. Rõhuv enamik talupoegi NSV Liidus on juba ammu ühinenud kolhoosidesse. Talupoegade arv, kes jätkavad individuaalmajapidamist, on rõhu-

vas enamikus nõukogude vabariikides täiesti tähtsusetu. Ainult uutes, alles hiljuti NSV Liitu astunud nõukogude vabariikides, Lätis, Leedus ja Eestis, oli väike isiklikul tööl põhineb eramajapidamine algul peamiseks maaviljelemise vormiks. Nüüd on ka neis vabariikides talurahvas jõudnud veenduda sotsialistliku suurmajapidamise eelistes ja ka seal areneb kolhooslik liikumine edukalt.

Individuaalse põllumajanduse vormid, millel juba nüüdki on kogu maa ulatuses väga väike koht, tõrjutakse sotsialismi lõpuleviimise protsessis järk-järgult välja kui talupoegadele mittekasulikud ja asendatakse nende vabal tahtel sotsialistlike põllumajanduse vormidega.

5. Isiklik omand NSV Liidus.

On vajalik eristada tootmisriistade ja -vahendite isiklikku omandust ja eraomandust.

NSV Liidus on isiklikuks omandiks tööst saadud tulu ja säästud, elumaja ja kodune abimajand, koduse majapidamise inventar ning isiklikud tarbe- ja mugavusesemed.

Sotsialistlik omandus ja sotsialistlik majandussüsteem vastanduvad tootmisvahendite eraomandusele. Nad kehtestatakse ja kindlustatakse kapitalistliku majandussüsteemi ja tootmisvahendite eraomanduse likvideerimise tulemusena; see eraomandus on paratamatult seotud inimese ekspluateerimisega inimese poolt.

Mis aga puutub kodanike isiklikku omandisse, siis on just sotsialismi võit loonud soodsad tingimused selle kasvamiseks ja kindlustumiseks. Meil on kaotatud inimese ekspluateerimine inimese poolt ja sellega seotud töörahva hulkade vaesus, meil ei ole ega võigi olla majanduskriise ja tööpuudust.

Sotsialismi tingimustes kindlustatakse töörahva heaolu pidev tõus ning töötulude ja säästude kasv. Kes paremini töötab, see ka rohkem saab, järelikult ta saab võimaluse muretseda töötulude eest suuremal hulgal kõike seda, mis on vajalik isiklikuks tarvituseks temale ja ta perekonnale.

Sotsialism kõrvaldas parasiitlikud klassid, kes elasid võõra töö ekspluateerimise arvel, ja kindlustas kõigile õiguse tööle. Sellega on loodud kindel materiaalne tagatis ka kodanike isiklikule omandile. Meie maa kogemused näitavad piltlikult, kuidas kindlustub ja kasvab töörahva hulkade isiklik omand koos sotsialistliku majandussüsteemi arenemisega ning tootmisriistade ja -vahendite kui sotsialistliku omandi kasvuga.

NSV Liidu konstitutsiooni 10. paragrahv asetab seaduse kaitse alla nii kodanike isikliku omandi kui ka selle omandi pärandamise õiguse. Isikliku omandi erivormiks NSV Liidus on kolhoosipere õue-aiamaal asuv abimajand, elumaja, produktiivkari, kodulinnud ja põllumajanduslik väikeinventar — vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale. Erinevus kodanike isiklikust omandist on siin selles, et nimetatud objektide omanikuks on kogu kolhoosipere, s. o. kogu kolhoosniku perekond. Mis aga puutub iga liikme poolt isiklikult väljatöötatud normipäevade eest kolhoosist saadud saadustesse ja rahasummadesse, siis need ei ole mitte kogu kolhoosipere, vaid on iga kolhoosiliikme isiklikuks omandiks.

NSV Liidu konstitutsiooni 7. ja 10. paragrahvi alusel kaitseb seadusandlus karmilt NSV Liidu kodanike isiklikku omandit (samuti ka kolhoosipere isiklikku omandit) igasugu ebaseaduslike ürituste vastu, ükskõik kelle poolt need tuleksid. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi sead-

lus (4. juulist 1947) tugevdas isikliku omandi kaitset veelgi.

Vastavalt sellele seadlusele mõistab kohus varguse eest paranduslike tööde laagrisse 5 kuni 6 aastaks, korduva või jõugu poolt teostatud varguse eest aga 6—10 aastaks. Varguse eest, mis on seotud vägivalla või ähvardusega, karistatakse veel karmimalt (saatmine paranduslike tööde laagrisse 10—20 aastaks ühes varanduse konfiskeerimisega).

6. Rahvamajanduse planeerimine NSV Liidus.

Kapitalistlik ühiskond areneb stiihiliselt. Peamised tootmisvahendid kuuluvad omavahel konkureerivaile eraomanikele, kes omavoliliselt otsustavad, mida ja kui suurel määral oma ettevõttes toota. Sealjuures ei lähtu kapitalist kogu maa majanduse huvidest, vaid taotleb ainult oma tulude suurendamist.

Tulu taga ajades konkureerivad kapitalistid omavahel toormaterjalide allikate pärast, mis on vajalikud nende ettevõtetele, ja turu pärast saaduste realiseerimiseks. Kes on tugev, see ka võidab, kuna nõrgem laostub. Ühinedes tõrjuvad suurkapitalistid väike- ja keskeraomanikud välja, laostavad nad.

Plaanitu ja anarhilise tootmise tulemuseks on see, et kaubatoodang maal on vahetevahel suurem, kui elanikkond suudab osta. Ladudesse ja kauplustesse koguneb tohutu hulk kõige mitmesugusemat kaupa: jahu, liha, suhkrut, riideid, jalanõusid, autosid, mitmesuguseid masinaid jne. jne., kuid kapitalistid ei suuda neid realiseerida. Miks? Võib-olla ehk sellepärast, et kogu elanikkond on kõige vajalikuga varustatud? Muidugi mitte. Kapitalistlikus ühiskonnas on alati määratu hulk näljaseid, riietu-

seta ja teravalt puudustkannatavaid inimesi. Ladudesse ja kauplustesse kauba seismajäämise saladus seisab selles, et suurem osa neist, kes vajavad neid kaupu, ei oma nende ostmiseks raha. Kuid vabrikud paiskavad samal ajal turule üha uusi ja uusi kaubahulki. See kutsub esile vältimatu majanduskriisi. Iga selline kriis toob endaga kaasa vabrikute, tehaste ja ettevõtete sulgemise või tööliste arvu vähendamise kapitalistide poolt, kellel puudub võimalus kogunenud kaupade realiseerimiseks.

Kriisid toovad kaasa suure viletsuse, mis kogu oma raskusega langeb töörahvale. Kriisi ajal visatakse kapitalistlikus maailmas kümned miljonid inimesed tänavale, kus nad täiendavad töötute armeed. Teised kümned miljonid töölised hakkavad töötama lühema aja jooksul nädalas ja saavad järelikult vähem palka. Tohutu hulk inimesi jääb ilma ühegi elatusvahendita, ilma igasugu lootuseta saada tööd. Laod on viimase võimaluseni täidetud kaubaga, kuid inimeste hulgad nälgivad, omamata toitu, riietust ja kütet, peavad loobuma kõigest hädavajalikust. Kapitalistid eelistavad kaupu, millel pole levikut, pigem hävitada kui jagada nälga surevatele inimestele.

Nii köetakse USA-s kriisi ajal vedurite katlaid nisuga, miljonid kotid kohvi ja puuvilla veetakse laevadel ookeanile, kaldast kaugemale, ja visatakse vette. Terved tsisternid piima valatakse jõkke. Puuvili valatakse üle petrooleumiga ja visatakse pühkmehunnikusse. Taanis ja Hollandis tapeti kriisi ajal tuhandeid lehmi ainult selleks, et nende lihast valmistada kooke maa väetamiseks. Ainuüksi 1934. aastal, siis, kui kriis kapitalistlikes maades juba vähenes, hävitati mitmetes maades üle miljoni vaguni teravilja, 267 000 vagunit kohvi, 258 tuhat tonni suhkrut, 26 000 tonni riisi ja 25 000 tonni liha. Kuid sama aasta

jooksul suri kapitalistlikus maailmas nälga 2 400 000 inimest, 1 200 000 inimest lõpetas oma elu ise kohutava viletsuse pärast, sest nad ei suutnud taluda elu täis nälga ja puudust.

Selline kord on kapitalistlikus maailmas, kus kogu majandus põhineb eraomandil, mis sünnitab ekspluateerimist ja lahutab inimesi. Selles hullumeelses maailmas kutsub lõikus esile nälja, riidetoodangu suurendamine jätab paljud inimesed riietuseta, miljonite inimeste ühiskondlik töö rikastab ainult väheseid kapitaliste. Kapitalistlik majandussüsteem, mis tagab ekspluateerijaile luksusliku elu, kutsub esile mitte ainult töörahva hulkade vaesumise, vaid ka maa loodusvarade hävitamise nende röövelliku kasutamise tõttu eraomanike-kapitalistide poolt.

Meie maale on kõik see juba ammu muutunud raskeks minevikuks. Töötav rahvas, saanud oma maa peremeheks, seadis sisse majapidamise aruka juhtimise.

NSV Liidus, erinevalt kapitalistlikest maadest, juhitakse kogu rahvamajandust ühtse riikliku plaani järgi. See on võimalik selle tõttu, et NSV Liidus on maa, maapõuevarad, tööstus, pangad, raudteed ja veetransport riigi käes. Meie rahvamajanduse üksikud harud on omavahel tihedas seoses ja moodustavad ühtse sotsialistliku majanduse. Riik määrab, mida ja kui suurel hulgal toota, et rahuldada maa nõudeid. Riikliku rahvamajanduse plaani eesmärgiks on ühiskondliku rikkuse suurendamine, töötajate ainelise ja kultuurilise taseme pidev tõstmine, NSV Liidu sõltumatuse kindlustamine ja tema kaitsevõime tugevdamine. Konstitutsiooni 11. paragrahv fikseerib NSV Liidu majanduselu planeerimise põhimõtte. Rahvamajanduse arendamise plaanid koostatakse meil viie aasta peale ja viisaastaku iga aasta peale.

Kõigi rahvamajandusharude riiklik planeerimine on sotsialistliku majandussüsteemi suureks eeliseks.

Rahvamajanduse arendamise viie aasta plaanide alusel koostab iga ettevõte ja iga kolhoos oma plaani. Plaanikohased ülesanded jõuavad iga töötajani, kolhoosnikuni, kooperatiivse artelli liikmeni. Iga nõukogude töötaja teab, kui palju ta peab tootma, et oleks kindlustatud oma ettevõtte, kolhoosi või artelli plaani täitmine.

Stalinlikud viisaastakud (NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta plaanid) kujundasid meie maa ümber, muutsid ta eesrindlikuks, moodsa tehnikaga relvastatud sotsialistlikuks suurriigiks. NSV Liidu Ülemnõukogu poolt vastuvõetud „Rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1946.—1950. a. viie aasta plaani seadus" tagab maa majandusliku võimsuse edasise kasvu, ainelise heaolu ja kultuuri uue õitsengu. Selle plaani peamiseks ülesandeks on Saksa okupatsiooni ajal kannatada saanud rajoonide taastamine, põllumajanduse ja tööstuse tõstmine sõjaeelsele tasemele ning selle taseme tunduv ületamine sama viisaastaku jooksul. 1941.—1945. a. sõja ajal vaenlase poolt meie kodumaale löödud haavad on suured. Sõda hävitas palju sellest, mille oli rahvas loonud suure töö ja armastusega. Saksa fašistlikud koletised purustasid ja põletasid kas täielikult või osaliselt 1710 linna, enam kui 70 tuhat küla, üle 6 miljoni hoone ja jätsid peavarjuta ligi 25 miljonit inimest. Sakslased purustasid ja kahjustasid 31 850 tööstusettevõtet ning laostasid ja rüüstasid 98 tuhat kolhoosi.

Ükski riik maailmas ei suudaks sellistest purustustest toibuda isegi kümnete aastate kestel.

Sotsialistlik majandussüsteem ja selle plaanikindel juhtimine NSV Liidus võimaldasid juba viimaseil sõja-aastail

alustada edukat majanduse taastamist vaenlastest vabastatud rajoonides. Viie aasta plaani seadus tagab 1950. aastaks mitte üksnes majanduse täieliku taastamise, vaid ka selle tunduva tõusu. Uue stalinliku viie aasta plaani edukat täitmist ja ületamist kindlustavad NSV Liidu tööliste, talupoegade ja haritlaste ennastsalgav ja kangelaslik töö, sotsialistliku majandussüsteemi suured eelised ja partei tark juhtimine seltsimees Staliniga eesotsas.

Nõukogude linna- ja külatöötajate aktiivsust ja kangelaslikkust töös näitab plaaniliste ülesannete edukas täitmine esimestel sõjajärgsetel aastatel ja Leningradi tööliste patriootilise üleskutse järel kogu maal levinud liikumine viie aasta plaani täitmiseks nelja aastaga.

Meie maa töötajad nimetavad õigusega sõjajärgset rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani „stalinlikuks saatekirjaks kommunismi". Selle plaani täitmine lähendab meid suurel määral ajale, mil saavutatud produktide küllus kindlustab meile ülemineku kommunismile. Samal ajal kindlustab selle plaani täitmine tohutult meie maa kaitsevõimet ja meie riigi võimsust. Sellepärast ei rahuldu meie eesrindlikud töölised ja kolhoosnikud oma plaanikohaste ülesannete õigeaegse täitmisega, vaid püüavad neid ületada. Piisab öelda, et sajad tuhanded töölised meie maal ületasid juba 1948. a. oma viisaastaku plaanid. Ainuüksi Moskvas täitsid 1948. a. novembriks 25 tuhat töölist-kommunistlikku noort oma viisaastaku plaanid.

Rahvamajanduse plaanikindel juhtimine võimaldas sõna tõsises mõttes muuta kogu meie maa ilme, muuta loodust ennast. Mihhailovi suurepärases raamatus „Kodumaa kaardi kohal" on selgesti näidatud, kuidas nõukogude võimu aastate kestel on NSV Liidu kaart tundmatuseni muutunud. Seal, kus enne laiusid kõrbed või põlismetsad ja kus ainult

harva võis kohata mõnd väikest asulat, on nüüd tekkinud uued linnad, tohutud tööstusettevõtted ja heledad kanalite jooned. Uued raudteeliinid ulatuvad üle kogu meie kodumaa tohutu territooriumi. Võimsaid elektrijaamu on kerkinud kõige mitmesugusemais maa osades. „Lenini lambike" valgustab kümneid tuhandeid külasid. On kuivendatud suured sooalad, kus nüüd lopsakalt haljendavad aiad ja põllud. Tähelepanuväärivaks näiteks sellest, kuidas majanduse plaanikindel juhtimine sotsialismimaal võib muuta loodust ja kliimat rahva huvides, on NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P KK määrus 20. oktoobrist 1948 „Põllukaitse metsavööndite istutamise, heinavälja külvikordade sisseseadmise ning tiikide ja veebasseinide ehitamise plaanist kõrgete ja püsivate viljasaakide kindlustamiseks NSV Liidu Euroopa-osa stepi- ja metsastepi rajoonides". See seltsimees Stalini initsiatiivil vastuvõetud tähelepanuväärv dokument näeb ette metsaistutamise suurtele maa-aladele. Lähema 15 aasta jooksul luuakse 8 suurt riiklikku põllukaitse vööndit pikkusega 500 kuni 1080 kilomeetrit igaüks. Peale selle istutatakse kaitsemetsi kolhooside ja sovhooside põldudele miljonite hektaaride ulatuses. Metsad kaitsevad kuivi rajoone kagutuulte palava hinguse eest, mille tagajärjel muutub ka kliima ...

Seltsimees Molotov ütles Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäeval: „Selle grandioosse riikliku plaani täitmine, mille vastuvõtmisega on kuulutatud sõda põuale ja ikaldustele meie maa Euroopa-osa stepi- ja metsastepi rajoonides, viib meie põllumajanduse välja kõrgete ja püsivate saakide sirgele teele, teeb kolhoosnikute töö väga viljakaks ja tõstab suuresti Nõukogude Liidu majanduslikku võimsust. Meie veendumus selle suurte tööde ajaloolise plaani täitmises näitab, kui kiiresti kasvavad meie

jõud, meie edusammud ja meie võimalused, kui me läheme seda teed, mille on kätte näidanud kommunistlik partei, suur Stalin."

7. Töö NSV Liidus.

NSV Liidus teostatakse sotsialismi põhimõtet: „igaühelt tema võimete kohaselt ja igaühele tema töö järgi". See tähendab, et NSV Liidus on igaühele kindlustatud võimalus võtta ühiskonnas oma isikliku töö ja võimete kohane seisukoht. Kodanlikes riikides määrab isiku seisukoha ühiskonnas tema rikkus. Tohutu suure tähtsusega on ka päritolu, sidemed, rahvuslik kuuluvus ja sugu. Meie maal aga, nagu ütleb seltsimees Stalin, „mitte varanduslik seisund, mitte rahvuslik päritolu, mitte sugupool, mitte teenistuslik seisund, vaid iga kodaniku isiklikud võimed ja isiklik töö määravad tema seisukoha ühiskonnas".

Töö on NSV Liidus iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks põhimõttel: „kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma".

NSV Liidu ühiskondlik korraldus kõrvaldab parasiitlike, võõra töö ekspluateerimise arvel elavate ja mõnulevate klasside olemasolu võimaluse. Töö meie maal on töö endale, kogu ühiskonnale. Aus initsiatiivne töö on meie maal suures aus. Kõige kuulsamad inimesed meie maal on tööstuse ja teaduse eesrindlased, need, kes on välja paistnud oma tööga.

Ühiskondliku töö saaduste jaotamine toimub meil ranges vastavuses igaühe isikliku töö hulga ja kvaliteediga. Seadused töötasu kohta ettevõtteis ja asutistes ning tulude jaotamise kohta kolhoosides koostatakse vastavalt sotsialismi põhimõttele: „igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi". Kes töötab paremini, hoolsamini ja viljakamalt ühiskonna heaks, see ka enam saab.

Nõukogude seadusandlus kohtleb karmilt loodreid, laisku ja ebaausaid töötajaid ning, vastupidi, ergutab igati ausaid töötajaid, nähes ette lisatasu, preemiaid ja autasusid isikuile, kes kehtestatud töönorme ületavad. Väljapaistvaimaid autasustab Nõukogude valitsus ordenite ja medalitega ning omistab neile sotsialistliku töö kangelase nimetuse koos Lenini ordeni ja kuldmedali „Sirp ja Vasar" andmisega. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1947. a. ja 1948. a. seadused näevad ette sotsialistliku töö kangelase nimetuse andmise eriti kolhoosnikuile kõrgete viljasaakide eest. Paljud tuhanded kolhoosnikud ongi juba selle nimetuse omandanud.

Nõukogude inimeste suhtumisest töösse kui au, kuulsuse, vahvuse ja sangarlikkuse asjasse kõnelevad ilmekalt sellised kodanlikule korrale tundmatud nähtused nagu sotsialistlik võistlus ja stahaanovlik liikumine. Juba nõukogude võimu esimestel aastatel hakkasid töölised ja teenistujad organiseerima laupäevakuid. Vabatahtlikult täitsid nad pärast tööpäeva ühiskondliku töö korras mitmesuguseid ülesandeid. Juba siis ütles Lenin, et neis laupäevakuis tuleb näha uut, nimelt kommunistlikku suhtumist töösse, töösse kui auasjasse, mitte aga kui häbistavasse ja ebameeldivasse koormusesse. See uus suhtumine töösse juurdus meie maal laialdaselt.

Sotsialistlik võistlus, mis tekkis algul linnas — tehastes, vabrikutes, raudteedel ja kaevandustes —, levis varsti laialdaselt ka maal. Tehas võistleb tehasega, osakond osakonnaga, kolhoos kolhoosiga, oblast oblastiga ja vabariik vabariigiga. Sotsialistlikust võistlusest osavõtjad võtavad endale teatavad kohustused, mille eesmärgiks on tööviljakuse tõstmine, kvaliteedi parandamine, toodangu omahinna alandamine, plaaniliste ülesannete ennetähtaegne täitmine ja ületamine, toormaterjali kokkuhoid jne.

Sotsialistliku võistluse peaülesandeks on teha meie maa veel rikkamaks, nõukogude rahva elu veel ilusamaks, tugevdada meie riigi kaitsevõimet ja kiirendada liikumist kommunismi poole.

Sellele tähelepanuväärivale massilisele liikumisele on iseloomulik see, et sotsialistlikust võistlusest osavõtjad taotlevad mitte ainult oma isikliku töö parandamist, vaid ka üldist arenemist, mahajääjate kaasatõmbamist, viimaseid seltsimehelikult abistades ning jagades nendega oma kogemusi.

Sotsialistlik võistlus on sotsialismi ülesehitustöö kommunistlik meetod" (S t a l i n).

Sotsialistliku võistluse kõrgeimaks astmeks on stahhanovlik liikumine, mis on nimetatud nii oma algataja Donetsi kaevuri Aleksei Stahhanovi nime järgi. Juhindudes õilsast eesmärgist anda maale suuremal hulgal sütt, täiustada söekaevuri tööd, mõtles Stahhanov kõigi peensusteni läbi söekaevuri töö organiseerimise küsimuse. Teinud kindlaks, et kehtiva töökorralduse juures kasutatakse suruõhu-haamrit, seda söekaevuri täiuslikku tööriista halvasti, jõudis Stahhanov järeldusele, et kaevur tuleb vabastada toestamistöödest, mis talt võtab poole tööajast, ja anda see töö eritöölise, toestaja hooleks, nii et söekaevur raiuks ainult sütt. See annab võimaluse kasutada suruõhu-haamrit täielikult, mille tõttu toodang järsult tõuseb.

Kesk-Irmino kaevanduses, kus töötas Stahhanov, toetasid partei ja kommunistlike noorte organisatsioonid seda uuendusettepanekut. 31. augusti ööl 1935 laskus Stahhanov kaevandusse, et töötada oma esitatud meetodi kohaselt. Teisel päeval teatasid telegraaf ja raadio kogu maailmale nõukogude kaevuri tootmisrekordist. Ühe vahetuse jooksul raius Stahhanov sütt 14 korda rohkem, kui seda nägi ette söekaevuri töö endine kord, kuid varsti pärast seda hakkas ta andma kuni 32 normi ühes vahetuses.

Teade sellest hämmastavast tulemusest erutas NSV Liidu kõigi rahvamajandusharude töölisi. Igal pool hakkasid eesrindlikud töölised Stahhanovi eeskujul oma töö organiseerimist ja võtete kõiki peenusi läbi mõtlema tööviljakuse tõstmise eesmärgil. Tekkisid stahaanovlased kõige mitmesugusematel tööaladel. Sepad Bussõgin ja Faustov, terasevalaja Makar Mazai ja kudujad Dusja ja Maria Volkova, traktoristid Paša Angelina ja Paša Kovardak, kombainer Borin ja paljud teised panid aluse võimsale liikumisele moodsa tehnika täielikuks ärakasutamiseks ja vananenud tootmisnormide ülevaatamiseks, tõmmates oma eeskujuga kaasa üha uusi ja uusi tööliste ja kolhoosnikute kihte. Iga aastaga kasvas stahaanovlaste arv, püstitati järjest uusi tootmisrekordeid, tekkisid stahaanovlikud brigaadid, stahaanovlikud osakonnad, kus kõik töölised on stahaanovlased. Stahaanovlased püstitasid rekordeid, mis mitmekordselt ületavad Ameerika parimate tehaste norme. Kolhoosnikud-stahaanovlased kasvatasid isegi ennenägemata põua-aastal 1946 oma maa-aladel sellised kõrged saagid, mida varem maal ei tuntud.

Töö muutub ebameeldivast koormusest meeldivaks, innukaks tööks ainult ühiskonnas, kus pole ekspluateerimist ja kus partei ja riik igati hoolitsevad inimese eest. Luuletaja sõnade järgi meie maal „töö heliseb lauluna". Tööline teab, et tema töö läheb kogu ühiskonna heaks, mitte aga parasiitidele, kapitalistidele ja mõisnikele. Sellega ongi seletatav säärane tähelepanuväärv nähtus, nagu on massiline sotsialistlik võistlus ja stahaanovlik liikumine.

Stahaanovlastes kui meie ühiskonna eesrindlikes inimestes ilmnevad eredalt nõukogude patrioodi iseloomulikud jooned: nad mõtlevad eelkõige oma sotsialistliku isamaa hüvangule. Vähe aega enne sõda tuli Gorki autotehase

kuulsa sepa-stahaanovlase Bussõgini juurde välismaa külaline, kes Ameerika „autokuninga" Fordi nimel kutsus Bussõginit Fordi juurde tööle, pakkudes kõige kasulikumaid tingimusi. Bussõgin kuulas ära saadiku ja vastas talle: „Teatage mister Fordile, et nõukogude tööline ei müü ennast kulla eest. Ma töötan oma rahva ja kodumaa kasuks. Nende jaoks õppisin ma töötama ja neile püstitasin oma rekordid."

Sakslaste nõudmise peale valada neile terast vastas terasevalaja-stahaanovlane Nazai uhke äraütlemisega ja eelistas piinarikast surma nende käte läbi töötamisele nende kasuks.

Tööliste, talupoegade ja haritlaste massiline sangarlikkus töös Isamaasõja aastail pani imestama kogu maailma, näidates, millisteks kangelastegudeks on võimeline rahvas, kes teab, et tema töövilja ei kasuta ekspluateerijad, et see töö on vajalik sotsialistlikule kodumaale.

Sotsialistlik võistlus ja stahaanovlik liikumine, mis hakkasid veel suurema jõuga arenema sõjajärgseil aastail, kui rindemehed pöördusid tagasi rahulikule loovale tööle, kiirustavad suurel määral meie liikumist edasi kommunismile.

Nõukogude inimesed panevad oma töösse kogu oma südametule, kogu oma tehnilise oskuse, taibukuse, püsivuse, leidlikkuse, otsekui ajades aega edasi. Asjata ei oma sellist populaarsust parima nõukogude luuletaja Vladimir Majakovski kutsuvad värsid:

Astu, maa,
kiiremalt sa,
Kommuun
on väravas!
Edasi, aeg!
Aeg, edasi!

8. Sõda tõi selgelt esile NSV Liidu majandusliku aluse paremused.

Lenin ütles, et sõda on tõsiseim eksam igale sõdivale riigile ja tema ühiskondlikule korrale, eriti aga majandusele.

Tänapäeva-sõjad oma moodsa sõjatehnika ja sõjategevusse tõmmatud hiiglasuure inimkoosseisuga esitavad eriti suuri nõudeid majandusele.

Nõukogude rahva Suur Isamaasõda hitlerliku Saksamaa vastu tõestab ümberlükkamatult NSV Liidu majandusliku aluse, s. o. sotsialistliku majandussüsteemi ja sotsialistliku omandi paremust. Ükski teine riik maailmas poleks suutnud vastu pidada nii jõuliste löökide puhul, nagu need said osaks meie maale sõja algul.

NSV Liit pidas mitte üksnes vastu, vaid, olles tegelikult kahevõitluses julma vaenlasega, valmistas neis tingimustes ette ennenägemata pealetungi, mis otsustas sõja lõpptulemuse.

Sotsialistlik majandussüsteem ja sotsialistlik omand võimaldasid meie riigile raskemais tingimustes, mille olid esile kutsunud vaenlase äkiline kallaletung ja selle esialgne edu, viia riigi majandus lühikese ajaga üle sõjarööbastele. Me suutsime viia tööstuse üle kaugesse tagalasse, arendada seal ennekuulmata lühikese ajaga hiiglaslikud, uued, sõjaks vajalikud tööstused ning varustada armeed ja tagalat kõige vajalikuga.

NSV Liidu majanduslik alus osutus võrratult elujõulisemaks kui vaenulike riikide majandus, vaatamata sellele et nad valmistusid kavatsetud sõjaks kaua ette. Täie õigusega võis seltsimees Stalin veel sõja ajal, nimelt oma 1944. a. 6. novembri ettekandes öelda: „Oktoobrirevolut-

sioonis sündinud sotsialistlik kord andis meie rahvale ja meie armeele suure ja võitmatu jõu."

Sõjajärgsete aastate kogemused kinnitasid veel kord NSV Liidu majandusliku aluse suuri eeliseid. Nõukogude sotsialistlik riik saavutas juba 1947. a. neljandas kvartalis tööstustoodangu alal sõjaeelse keskmise taseme. 1948. a. novembris ületas tööstustoodang meie maal sõjaeelse 1940. a. toodangu taseme 17% võrra. Sõjaeelne tase on saavutatud ka teraviljakultuuride viljakuse alal. Suure eduga teostati 1947. a. lõpus rahareform ja kaotati tööstus- ning toidukaupade kaardisüsteem, kusjuures alandati ka kaupade hindu. Ja see kõik viidi läbi juba siis, kui sellisest loodusõnnetusest nagu 1946. a. põud oli möödunud ainult üks aasta. Selline on sotsialistliku majanduse võimsus. Sel ajal kui kodanlikud riigid visklevad, otsides pääsu algavast majanduskriisist, ning töörahva hulkade seisukord nendes maades üha halveneb, Nõukogude riik, kus ei tunta kriise ega tööpuudust, läheb kõrvalekaldumatult edasi majanduse, kultuuri ja rahvahulkade heaolu pideva tõusu suunas.

9. NSV Liit — tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik.

a) Ühiskonna klassistruktuur sotsialistliku riigi esimesel arengufaasil.

Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit tõi meie maale tõsiseid muutusi klasside vahekorras, ühiskonna klassistruktuuris, tegi lõpu kapitalistide poliitilisele ja majanduslikule võimule.

Siiski meie riigi olemasolu esimesel faasil säilisid veel kõrvuti töölisklassiga ka ekspluateerivad klassid. Säilis linnakodanlus, kes oli küll kaotanud juhtiva osa majanduses, kuid võttis veel osa tööstusest ja kaubandusest Nõukogude seadustega kindlaksmääratud raamides. Kuni

põllumajanduse täieliku kollektiviseerimiseni säilis ka külakodanlus, kulaklus.

Need ekspluateerivad klassid, püüdes taastada vana ühiskondlikku korda, võitlesid ägedalt nõukogude võimu vastu. Saanud kaotuse osaliseks oma püüetes taastada interventide abiga kodanlik kord, hakkasid ekspluateerivad klassid meie maal kasutama teisi klassivõitluse vorme, hakkasid tekitama igasuguseid kahjustusi. Maskeeritud rahvavaenlased, kes väljendasid ekspluateerivate klasside huve, liitusid oma võitluses nõukogude võimu ja töörahva võitude vastu välisluure agentidega, aitasid neil organiseerida spionaaži, diversioone ja kahjustusi mitmesugustel majandusaladel. Nad olid kapitalistliku ja eriti fašistliku luure agentuuriks ja toeks.

Mida edukamalt toimus sotsialistlik ülesehitustöö, seda meeleheitlikumaks muutus ekspluateerivate klasside võitlus, kes tundsid oma lähedast lõppu. Teades, et sotsialistlik omand on nõukogude korra aluseks ja nõukogude rahva heaolu allikaks, hakkasid ekspluateerivad klassid ikka sagedamini tekitama kahjustusi, hakkasid organiseerima sotsialistliku omandi massilist riisumist. Ent miski ei võinud päästa neid hukkumisele määratud klasse. Ekspluateerivad klassid likvideeriti sotsialismi võiduka pealetungiga, nende huvide kaitsjad trotskistlik-buhhaarinlikud rahvavaenlased paljastati ja püüti kinni riiklike julgeolekuorganite poolt töörahva hulkade abiga.

b) Ekspluateerivate klasside likvideerimine.

Algul, sedamööda kuidas tegi edusamme sotsialistlik industrialiseerimine ja kindlustus nõukogude kaubandus, lülitati kapitalistlikud elemendid välja tööstusest ja kaubandusest. Ning aastal 1929 asuti üldise kollektiviseerimise

alusel likvideerima meie maa viimast, kõige arvukamat ekspluateerivat klassi — kulaklust. Sotsialismi võit tähendas nende klasside olemasolu aluse kõrvaldamist — inimese inimese poolt ekspluateerimise kaotamist.

Seega esimene ja peamine klassistruktuuri muutumine sotsialismi võidu tulemusena meie maal seisab ekspluateerivate klasside likvideerimises. Kogu meie ühiskond koosneb praegu töörahvast.

c) Töölisklass ja talurahvas sotsialistliku riigi teisel faasil.

Ekspluateerivate klasside likvideerimine meie maal ei tähenda veel, et ühiskonna jagunemine klassideks oleks juba täielikult kadunud. Klassid on meil veel jäänud. Kuid need ei ole vaenulikud, vaid sõbralikud klassid, nimelt töölisklass ja talurahvas. Töölisklass on nõukogude ühiskonna juhtiv klass. Kõigis peamistes küsimustes tööliste ja talurahva huvid ühtivad. Tööliste ja talurahva eesmärgid on ühed ning samad — kindlustada Nõukogude riiki, arendada üha enam sotsialistlikku ühiskonda meie maal ning töötada sõbralikult ja ühiselt selleks, et meie kodumaa muutuks üha rikkamaks ja tugevamaks. Töölisklassi ja töötava talurahva liit — töölisklassi juhtimisel — on meie riigi tekkimisest saadik proletariaadi diktatuuri kõrgeimaks põhimõtteks. Sotsialismi võidu tingimustes tugevnes see liit veel enam. Konstitutsioon ütleb seda asjaolu fikseerides: „Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik" (paragrahv 1).

Võitnud sotsialismi tingimustes kujutavad töölisklass ja talurahvas endast täiesti uusi klasse, võrreldes sellega, mis nad olid enne revolutsiooni meie maal ja milleks on need klassid välismail veel praegugi. NSV Liidu töölisklass,

olles vaba igasugusest ekspluateerimisest, on koos kogu rahvaga tootmisvahendeid valitsev ja meie ühiskonna riiklikku juhtimist teostav klass. Kapitalistlikes maades puuduvad töölisklassil tootmisvahendid, teda ekspluateerivad kapitalistid. Rohkearvulised takistused, niinimetatud „tsensused" piiravad tema õigust võtta osa valimistest. Riigivõim on tegelikult ekspluateerivate klasside käes.

Ka meie maa talurahvas erineb sügavalt kapitalistlike maade talurahvast, nagu ka tsaari-Venemaa talurahvast. Juba Oktoobrirevolutsiooni võit tõi tõsiseid muutusi talurahva olukorda, vabastas ta mõisnike ekspluateerimisest ja tõmbas kaasa riigi valitsemisele. Kuid kuni sotsialismi võiduni jäi talurahvas väiketootjate klassiks. Sotsialismi võit põllumajanduses tähendas sügavat muutust talurahvas, tema muutumist täiesti uueks, ajaloole seni tundmata klassiks, sügavalt erinevaks meie riigi esimese faasi talurahvast, klassiks, kes on vaba igasugusest ekspluateerimisest ja kes korraldab oma majandust täiesti uutel alustel. Praegune nõukogude talurahvas on oma rõhuvas enamikus kolhoositalurahvas. Ta ei korralda oma majandust mitte individuaalse töö ja mahajäänud tehnika alusel, vaid kollektiivse töö ja moodsa eesrindliku tehnika baasil. Kolhoositalurahva aluseks pole enam eraomand, vaid kollektiivne, sotsialistlik omand, mis on võrsunud kollektiivse töö baasil.

d) Nõukogude haritlaskond.

Peale töölisklassi ja talurahva on meie maal ka haritlaskond. Haritlaskond pole klass, vaid sotsiaalne grupp, kes moodustub mitmesuguste klasside liikmeist. Nõukogude

haritlaskond erineb sügavalt haritlaskonnast kodanlikes maades; ta erineb ka sellest, kelleks ta oli Nõukogude riigi esimese faasi ajal.

Kodanlikes riikides teenib haritlaskond oma rõhuvas enamikus kodanlust, mitte aga töötavat rahvast, ja täiendab oma ridu peamiselt kodanluse hulgast, sest just kodanlus on võimeline oma lastele andma vastavat haridust. Meie riigi esimesel arenguperioodil oli meie haritlaskond enamikus vana haritlaskond, kes oli oma huvide poolest seotud kukutatud klassidega. Ainult järk-järgult lõi Nõukogude riik haritlaskonna uue kaadri.

Praegune haritlaskond on täiesti uus haritlaskond, kes on kõigi juurtega seotud töölisklassi ja talurahvaga ja kelle hulgast 80—90 protsenti on võrsunud neist klassidest. Ta teenib ennastsalgavalt töötavat rahvast.

e) Nõukogude rahva poliitilis-moraalne ühtsus.

Kõik need muutused, mis toimusid meie maa klassistruktuuris sotsialismi võidu tulemusena, tähendavad, et piirid tööliste ja talurahva klassi, samuti ka nende ja haritlaskonna vahel kaovad. Meie tingimustes pole pinda ekspluateerivatele klassidele, pole pinda võitlusele töölisklassi ja talupoegade ning nende ja haritlaskonna vahel. Samuti pole pinda ka rahvustevahelistele vastuoludele.

Nõukogudemaa kõigist rahvustest tööliste, talurahva ja haritlaskonna huvide ning lõppeesmärkide ühtsus viis kogu nõukogude rahva poliitilis-moraalse ühtsuse kehtestumisele. See ühtsus on meie maa suurimaid võite, tähtsaid, ühiskonda edasiviivaid jõude. Selle poliitilis-moraalse ühtsuse jõudu sai tunda meie maale kallaletunginud vaenlane. Sõjas osutatud üksmeelsus kõneleb kõige paremini sellest, missugune tohutu jõud peitub rahva poliitilis-moraalses ühtsuses, s. o. tema vaadete, veendumuste, ülesannete ja eesmär-

kide ühtsuses, tema koondumises Lenini-Stalini partei kui oma juhi, oma mõtete, lootuste ja püüete õige väljendaja ümber.

Nõukogude rahva poliitilis-moraalne ühtsus on Nõukogude Liidu võimsuse ja jõu tähtsamaid allikaid.

10. NSV Liidu poliitiline alus.

a) Nõukogud — riikliku organisatsiooni uus, kõrgem tüüp.

Meie riiki nimetatakse Nõukogude riigiks sellepärast, et tema poliitiliseks aluseks on töörahva saadikute nõukogud (kuni stalinliku konstitutsioonini — tööliste, soldatite ja punaarmeelaste saadikute nõukogud). Nõukogud kujutavad endast riikliku organisatsiooni uut, kõrgemat tüüpi, mis ületab mõõtmatult kõiki teisi ajaloos tuntud riikliku organisatsiooni tüüpe. Nõukogude näol loodi esmakordselt maailmas selline riigivõimu poliitiline vorm, mis vastab täielikult töörahva ekspluatatsioonist vabastamise ja kommunismi ülesehitamise ülesandeile.

Esmakordselt tekkisid nõukogud juba 1905. a. revolutsiooni ajal. Nad kujutasid endast rahvahulkade tsarismivastase revolutsioonilise ülestõusu ja revolutsioonilise võimu algelisi organeid. Ent 1905. a. revolutsiooni lüüasaamine ja nõukogude olemasolu lühiaegsus ei andnud võimalust selgitada selle uue poliitilise organisatsiooni vormi kõiki iseärasusi. Veebruarirevolutsiooni perioodil 1917. aastal ei organiseeritud nõukogusid mitte üksnes tööstuskeskustes, nagu see oli 1905. aastal, vaid kogu maal. Kui 1905. a. revolutsiooni ajal loodi peamiselt tööliste saadikute nõukogusid, siis Veebruarirevolutsiooni perioodil loodi tööliste ja soldatite saadikute nõukogude kõrval hulgaliselt ka talurahva saadikute nõukogusid.

Lenin, õppides tundma 1871. a. Pariisi Kommuuni ja 1905. ja 1917. a. nõukogude kogemusi Venemaal, tegi kindlaks, et nõukogude kujul lõid revolutsioonilised hulgad sellised uued organid, mis riigivõimu funktsioonide ülevõtmisel tagab tööliklassi ajalooliste ülesannete teostamise. Lenin esitas 1917. a. aprillis loosungi, mis nõudis riigivõimu üleminekut nõukogudele ja võitlust nõukogude vabariigi loomise eest. Lenin väitis, et nõukogude vabariik on mõõtmatult kõrgem kodanlikes maades tuntud parlamentaarsest vabariigist, sest nõukogud ühendavad kogu töörahvast, sõltumata soost, rahvusest, rassist, haridusest, usust jne., ning tagavad pideva ühenduse kõigi töörahva kihtidega, kõigi elukutsetega. Lenin rõhutas, et nõukogud annavad võimaluse töörahva hulki kaasa tõmmata otsustavale ja alalisele riigijuhtimisele ning kujutavad endast kõige demokraatlikumat organisatsiooni, mis valitakse tööliste poolt nende enda hulgast ja mis annab töörahvale aru kogu oma tööst. Mingi parlamentaarne vabariik ei suuda tagada rahva otsustavat osavõttu riigijuhtimisest.

Nõukogud on igas linnas, alulas, külas, staniitsas, igas rajoonis, oblastis ja krais. Nad juhivad majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd ning kaitsevad riigikorda oma territooriumil, tagavad Nõukogude riigi seaduste täitmist ja kaitsevad kodanikele konstitutsiooniga antud õigusi. Nagu seltsimees Stalin ütleb, tähendabki nõukogude võim kohalike nõukogude ühendamist ja kujundamist üheks üldiseks riiklikuks organisatsiooniks, Nõukogude vabariigiks.

Lenin väitis, et kui nõukogusid poleks loodud, oleks sotsialistliku revolutsiooni võit meie maal osutunud võimatuks, sest vana riigiaparaadi abil poleks tööliklass suutnud

võimu enda käes hoida, uut aparaati vana asemele kiiresti luua on aga võimatu.

Kogu Nõukogude riigi ajalugu kinnitas, et nõukogud on sääraseks riigivormiks, mis on kõige paremini kohandatud sotsialismi ülesehitamise ülesannetele.

b) Nõukogud sotsialistliku riigi teisel arengufaasil.

Stalinlik konstitutsioon, väljendades sügavaid muutusi meie ühiskonna klassistruktuuris ja meie rahva poliitilis-moraalse ühtsuse kujunemist, muutis tööliste, talurahva ja punaarmeelaste saadikute nõukogud töörahva saadikute nõukogudeks. Nõukogude uus nimetus rõhutab, et nad ei ühenda nüüd enam üksnes rahva enamikku, nagu varem, vaid kogu rahvast, sest ekspluateerivaid klasse NSV Liidus enam pole.

„Kogu võim NSV Liidus kuulub linna ja maa töörahvale töörahva saadikute nõukogude näol," on kirjutatud stalinliku konstitutsiooni 3. paragrahvis. Need sõnad väljendavad rahva tõelist täisvõimu meie riigis.

Töörahva saadikute nõukogud valitakse kõigi 18-aastaseks saanud kodanike poolt.

Nõukogude süsteem koosneb kõrgemaist võimuorganeist (NSV Liidu Ülemnõukogu ning liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogud) ja kohalikest võimuorganeist (küla, linna, rajooni, oblasti ja krai töörahva saadikute nõukogud). Nõukogude saadikud on rahva teenrid. Nad annavad oma valijaile aru kogu oma tegevusest. Valijad võivad igal ajal ära kutsuda oma saadiku, kes pole osutunud nende usalduse väärilisek. Üle poolteise miljoni saadiku töötab kõigis nõu-

kogude süsteemi lülides. Nagu õigesti ütles Mihhail Ivanovitš Kalinin, „juba saadikute hulk, kes on puistatud laiali üle kogu Nõukogude Liidu Moskvast kuni kõige kaugemate nurkadeni, näitab, et nõukogude võim võib teostada ja teostab oma saadikute kaudu tõesti suuri üritusi, sest see aktiiv haarab tegelikult kogu meie maa elanikkonda.

Ning lõpuks on ta ammendamatuks allikaks riigitegelaste kujundamisel. Elanikkond, kes saadikud valib, peab nendega otsest sidet. See side läheb katkemata ahelana alt üles ja teeb nõukogude võimu kõigile omaks võimuks."

Nõukogude võim tagab juba oma struktuuriga rahvahulkade tegeliku osavõtu riigiasjadest. Nõukogude võimu aastate kestel võrsus rahva hulgast arvukas silmapaistvate riigitegelaste ja riigielu mitmesuguste alade juhtide kaader.

Nõukogude ühiskondliku korra eelised on nii vaieldamatud, et nüüd isegi NSV Liidu vaenlased ei julge kõnelda nõukogude korra elujõuetusest. Sõja ajal saadud kogemused näitavad, et rahvast võrsunud nõukogude ühiskondlik kord on elujõuline ja tugev ühiskonna organisatsiooni vorm, millel on kogu rahva ennastsalgav toetus. Sõja ajal saadud kogemused, nagu rõhutas seltsimees Stalin oma valimiseelses kõnes 9. veebruaril 1946, „on tõestanud, et nõukogude ühiskondlik kord on parem ühiskonna organiseerimise vorm kui ükski muu ühiskondlik kord."

NSV Liidu konstitutsioon, arvestades nõukogude kogemusi ja tähtsust, kirjutab (2. paragrahvis): „NSV Liidu poliitiliseks aluseks on mõisnike ja kapitalistide võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kättevõitmise tulemusena võrsunud ja tugevnenud töörahva saadikute nõukogud."

Küsimused kordamiseks.

1. Mis on NSV Liidu majanduslikuks aluseks?
2. Missugused on ühiskondliku omandi kaks vormi NSV Liidus ja mille poolest nad omavahel erinevad?
3. Millal võeti vastu stalinlik põllumajandusliku artelli põhikiri ja milline on selle tähtsus?
4. Missugustel alustel on NSV Liidus seadustega lubatud väikeeramajandus?
5. Missugust eesmärki taotleb riiklik rahvamajanduse plaan? Millised on sotsialistliku plaanimajanduse eelised?
6. Missugune on „Rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1946.—1950. a. viie aasta plaani seaduse" peamine ülesanne?
7. Milles seisab töösse suhtumise muutumine meie maal?
8. Missugune on sotsialistliku võistluse ja stahaanovliku liikumise tähtsus? Missuguseid stahaanovlasi te teate peale nende, kellest on juttu raamatus?
9. Missugused muutused toimusid meie ühiskonna klassistruktuuris sotsialismi võidu tulemusena?
10. Mis on NSV Liidu poliitiliseks aluseks?
11. Millal ja kus tekkisid esimesed nõukogud?
12. Miks on nõukogud riikliku organisatsiooni uueks, kõrgemaks tüübiks?
13. Milles seisab nõukogude ümberkujundamine seoses sotsialismi võiduga?

Õekesed-vabariigid, ons teie hulgas veel ükski,
kes nõukogude võimu all oleks nii vaene kui varem?
Sotsialismipäike teid soojendab nüüd kõiki!
Te olete kui muinasjutu kaunis õitsev aed.

Jalmari Virtanen.

V peatükk.

NSV LIIDU RIIKLIK KORRALDUS.

1. NSV Liit — suur paljurahvuseline riik.

NSV Liidu elanikkond hõlmab ligi 60 suurt rahvust, rahvusgruppi ja rahvast. Tsarismi ajal kannatasid mittevene rahvad rahvusliku rõhumise all. Kui ka vene rahvusest töölised ja talupojad olid ilma õigusteta ja neid rõhusid vene rahvusest mõisnikud ja kapitalistid, siis teistest rahvustest töörahvas kannatas kahekordse ikke all. Neid rõhusid „kodumaised" ekspluateerijad ja tsarism oma ametnikega, kes teostasid koloniaalpoliitikat valitsevasse rahvusse kuuluvate mõisnike ja kapitalistide huvides.

Nagu ütles Lenin, oli tsaari-Venemaa rahvaste vangla. Sageli püüdsid mitmesugusest rahvusest rõhutud rahvad heita endalt tsarismi iket, kuid nende ülestõusud suruti alati julmalt maha. Tsarismi abistasid selles ka rõhutud rahvaste ekspluateerivad klassid. Nad kartsid oma rahvast enam kui tsarismi, kes toitis neid mitmesuguste almustega.

Ei toonud rahvastele vabadust ka kodanlik-demokraatlik Veebruarirevolutsioon. Alles Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena ja ühiskonna riikliku juhtimise üleminekuga töölisklassi kätte said Venemaa rõhutud rahvad rahvuslikust survest vabaks.

2. NSV Liidu riikliku korralduse erijooned ja eelised.

Oma riikliku korralduse poolest erineb NSV Liit kodanlikest maadest põhjalikult.

Ka kodanlikes maades on paljurahvuselisi riike.

Kuid nagu ajalugu näitab, ei tekkinud paljurahvuselised ekspluataatorlikud riigid sugugi mitte rahvuste vabatahtliku ühinemise teel, vaid sel teel, et tugevam rahvus vägivaldselt ühendas nõrgemad rahvused oma riigiga. Viimaste, nagu ka koloniaalrahvaste iseseisvuse püüded surutakse seal vägivaldselt maha.

Valitseva rahvuse ekspluataatorlik klass toetab ja sütitab kunstlikult rahvuslikku vaenu, et oleks kergem säilitada võimu riiki kuuluvate mitmesuguste rahvuste üle. Nii oli see tsaari-Venemaal, kus tsarism korraldas pogromme ja õhutas rahvuslikku vaenu rahvaste vahel. Nii oli see ka vanas Austria-Ungaris. Nii on see senini ka näiteks Indias, kus Inglismaa, püüdes takistada India rahvaste võitlust tõelise ja täieliku sõltumatuse eest, soodustab ja õhutab rahvuslikku vaenu hindude ja muhameedlaste vahel.

Tuntakse kaht riikliku korralduse põhivormi: unitaarset ja föderatiivset riiki. Unitaarne kujutab endast tsentraliseeritud riiki, mis ei jagune iseseisvateks osadeks. Föderatiivne riik ehk föderatsioon kujutab endast rea riikide liitu, liitriiki. Üleliiduliste riigivõimu- ja valitsemisorganite kõrval säilivad igas ühinenud riigis oma kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid. Tegelikkuses erinevad tänapäeva kodanlikud föderatsioonid oma suure tsentraliseerituse tõttu väga vähe unitaarsetest riikidest. Kuid sellele vaatamata säilivad formaalsed erinevused seal tänini. Nii on USA-s igal osariigil oma riigivõimu- ja valitsemisorganid, oma konstitutsioon ning seadusandlus oma kompetentsi piirides.

Kodanlikud föderatsioonid ühendavad riike, kus ülevõim on ühe ja sama rahvuse käes. Nad ei kindlusta teistele nendes riikides elavatele rahvustele enesemääramise vabadust ega rahvusriiklust.

NSV Liit on föderatsioon, s. o. liitriik. Ent nõukogude föderatsioon on erilist tüüpi föderatsioon, mis sügavalt erineb kodanlikest föderatsioonidest. Nõukogude föderatsioon on sotsialistlik riik, mis on rajatud rahvusriikide vabatahtliku ühinemise ja nende üheõiguslikkuse põhimõttele ning rahvuste kuni eraldumiseni küündiva enesemääramisõiguse tunnustamise põhimõttele.

Nõukogude liitriik (föderatsioon) tugevdas meie maa rahvaste sõprust, tõstis enneolemata kõrgusele iga rahva majanduse ja kultuuri.

Juba 1923. aastal, esinedes partei XII kongressil, ütles seltsimees Stalin, et rahvuste õigusliku võrdsuse, seehulgas ka rahvusriikluse õiguse kehtestamine peab täienduma rahvuste tegeliku võrdsuse kehtestamise tööga. Selleks tuleb neid aidata arendada oma majandust ja kultuuri.

Ükskõik millise meie maa rahva juures võib näha, kuidas muutus tundmatuseni ja paranes tema elu pärast Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu. Rajoonides, kus tsarismi ajal polnud ühtegi tööstusettevõtet, tekkisid hiiglaslikud tehased, šahtid ja kaevandused. Teedeta rajoonides loodi moodne raudtee- ja autotransport. Kolhoosikorra võit tagas kõigi rahvusvabariikide ja autonoomsete oblastite põllumajanduse õitsengu. Reas vabariikides, kus elanikkond oli varem täiesti kirjaoskamatu, on nüüd oma teaduste akadeemiad ja kõrgemad õppeasutised, oma arvukas rahvuslik teadlaste, õpetajate, arstide ja agronoomide kaader.

Näiteks on Usbekistanis nüüd raske leida kirjaoskamatut inimest, või kui, siis ehk mõnede igivanade raukade hulgas. See on üldise kirjaoskusega maa. Aga enne revolutsiooni oskas 100 usbekist ainult 2 lugeda ja kirjutada. Nüüd on Usbekistanis nagu teisteski liiduvabariikides oma teaduste akadeemia, arvukad teadusliku uurimise instituudid, kõrgemad õppeasutised, oma rahvusteater esmaklassiliste näitlejatega. Niisama hämmastavad muutused on nõukogude võimu kestel toimunud paljude rahvuste juures, kes elavad nõukogude vabariikide koosseisus. Paljud väikerahvad, kes tsarismi ajal olid julma ekspluateerimise ja epideemiate tõttu välja suremas, sündisid uuele elule, omandasid kultuuri ja tsivilisatsiooni. Nad said oma kirjakeele, mida neil varem polnud, said koolid, emakeelsed raamatud, haiglad ning nad arendavad suure vene rahva abiga edukalt oma majandust.

NSV Liidu riikliku korralduse eelised ilmnesid eriti eredalt Isamaasõja päevil.

Nagu teada, lootsid hitlerlased, et NSV Liit laguneb nende armeede esimeste löökide all, et NSV Liidu rahvaste vahel algab tüli ja et see kergendab meie maa anastamist. Elu naeris need arvestused välja. Ei lagunenud mitte meie riik, vaid lagunes hitlerlik riik.

Rahvaste sõpruse ja vendluse ideoloogia, mis valitseb meie maal, osutus vaenlase rassilise vihkamise ideoloogiast tugevamaks. Sõjaliste katsumuste käigus tugevnes meie maa rahvaste sõprus veel enam. NSV Liit väljus sõjast veel tugevamana.

„N ü ü d," ütles seltsimees Stalin Moskva Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsel koosolekul 9. veebruaril 1946, „on j u t t s e l l e s t, e t n õ u k o g u d e r i i k l i k k o r d on o s u t u n u d p a l j u r a h v u s e l i s e r i i g i e e s k u j u k s, e t n õ u k o g u d e r i i k l i k k o r d

on sääraane riikliku organiseerimise süsteem, kus rahvusküsimus ja rahvuste koostöö probleem on lahendatud paremini kui mistahes teises paljurahvuselises riigis."

Nii tõendusid Nõukogude paljurahvuselise riigi suur jõud ja nõukoguliku riikliku korralduse eelised.

3. NSV Liit — üheõiguslike nõukogude sotsialistlike vabariikide vabatahtlik liit.

Suured põhimõtted, mis olid NSV Liidu moodustamisel aluseks, tagavad NSV Liidu tugevust ja võimsust, rahvaste sõpruse tugevdamist ja kõigi vabariikide ühise ülesande — sotsialismi ülesehitamise edukat lahendamist meie maal. Alates aastast 1922 muutusid Nõukogude riigi vormid mitmeti, kuid riikliku korralduse põhimõtted jäid NSV Liidus muutumatuks. Nendeks põhimõteteks on rahvaste üheõiguslikkus, kõigi liiduvabariikide õiguste täielik võrdsus, Liitu astumise vabatahtlikkus, liiduvabariikide vankumatute õiguste kaitse ja NSV Liidu rahvaste vennalik vastastikune abistamine.

1936. aastal vastuvõetud NSV Liidu konstitutsioon kinnitas vabariikide ühinemise vabatahtlikkust ja nende üheõiguslikkust NSV Liidu riikliku korralduse aluseks olevate põhiprintsiipidena. „Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on liitriik, mis on moodustatud vabatahtliku ühinemise alusel üheõiguslikest nõukogude sotsialistlikest vabariikidest," ütleb paragrahv 13.

Vabatahtliku ühinemise põhimõte, mis on konstitutsioonis järjekindlalt läbi viidud, ei ole mitte üksnes välja kuulutatud, vaid on ka igakülgselt tagatud. Paragrahv 17 tagab igale liiduvabariigile õiguse NSV Liidust vabalt välja astuda. Seltsimees Stalin märkis oma aruandes üleliidulisel

erakorralisel VIII kongressil, et ehkki meil pole selliseid vabariike, kes tahaksid NSV Liidust välja astuda, „konstitutsioonist välja jätta paragrahv NSV Liidust vabalt väljaastumise õiguse kohta — tähendab rikkuda selle liidu vabatahtlikkuse iseloomu".

4. NSV Liidu koosseis.

1922. a. kuulusid NSV Liidu koosseisu Vene NFSV, Valge-Vene NSV, Ukraina NSV ja Taga-Kaukaasia NFSV. Stalinliku konstitutsiooni vastuvõtmise ajaks oli NSV Liidu koosseis juba märksa laienenud. Sellesse kuulus 11 vabariiki. Praegu (alates 1940. aastast) on NSV Liidu koosseisus juba 16 vabariiki:

Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik,
Ukraina Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Valge-Vene Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Usbeki Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Kasahhi Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Gruusia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Aserbaidžani Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Leedu Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Moldaavia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Läti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Kirgiisi Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Tadžiki Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Armeenia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Turkmeeni Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik ja
Karjala-Soome Nõukogude Sotsialistlik Vabariik.

Vennalike nõukogude sotsialistlike vabariikide pere suurenemine ise kõneleb leninlik-stalinliku rahvuspoliitika järjekindlast teostamisest. See poliitika on suunatud meie maal elavate rahvuste arendamisele ja õitsengule.

5. Vene NFSV — esimene võrdsete seas.

Vennalike nõukogude vabariikide tähekogus on teenitult esimeseks Vene NFSV. Kogu meie riigi ajalugu näitab Vene NFSV, suure vene rahva juhtivat osa meie maa rahvaste vabastamises, ühendamises ja majanduslikus ning kultuurilises tõusus.

Vene rahva juhtiv osa ei põhine mingeil eesõigustel, võrreldes teiste NSV Liidu rahvastega. Selliseid eesõigusi ei saa meil ühelgi rahval olla, sest kõik rahvad meie maal on üheõiguslikud.

Vene rahva juhtiv osa põhineb tema tohutu suurtel teenetel, tema otsustaval tähtsusel Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidus ja võitluses sotsialismi eest. Vene rahva juhtiv osa põhineb tema vennalikul abil, mida ta on osutanud kõigile teistele meie maa rahvastele ja mis tagas mahajäänud ning nõrkadele rahvastele nende majanduse ja kultuuri õitsengu.

Vene rahvas etendas otsustavat osa ka meie maa päästmises fašistlikust orjusest, hiilgavas võidus hitlerliku Saksamaa üle ja mitte üksnes meie maa rahvaste, vaid ka kogu maailma päästmises saksa fašistlikest rüüstajaist. Nagu tähendas seltsimees Stalin, „teenis vene rahvas selles sõjas Nõukogude Liidu juhtiva jõu tunnustuse kogu meie maa rahvaste keskel". Vene rahva usaldus ja toetus meie valitsusele Isamaasõja raskeil aastail oli selleks otsustavaks jõuks, mis tagas fašismi purustamise. „Tänu talle, vene rahvale, selle usalduse eest!" ütles seltsimees Stalin. Vene rahvas on meie maa paljurahvuselises koosseisus kõige arvukam: enam kui pool kogu NSV Liidu elanikkonnast on venelased. Rõhuv enamik vene rahvast elab Vene NFSV territooriumil.

Vene NFSV on oma moodustumise ajalt esimene nõukogude vabariik. Ta andis meie maa kõigile rahvastele nõukogulikku tüüpi riigi eeskuju, rajas teed kõigil riikliku, majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö aladel. Ta rikastas oma kogemustega teisi vabariike, aidates neil ületada raskusi ja edukalt ehitada sotsialismi.

Vene NFSV oli, nagu nähtub juba eelmisest peatükist, selleks tuumaks, mille ümber liitusid sõbralikuks pereks kõik NSV Liidu rahvad. Tema juhtiv osa NSV Liidu loomisel ja rahvaste vennaliku sõpruse tugevdamisel on väljendatud riigihümni sõnades: „On vabade riikide murdmatu liidu loond jäädavaks ajaks. suur Venemaa hõim."

Vene NFSV territooriumil elab 108,8 miljonit inimest. Peale venelaste, kes moodustavad umbes $^3/_4$ elanikkonnast, elab Vene NFSV-s kümneid eri rahvaid. Teostades algusest peale järjekindalt leninlik-stalinlikku rahvuspoliitikat, andis Vene NFSV ulatusliku autonoomia oma territooriumil elavaile mittevene rahvustele. Vene NFSV konstitutsioon fikseerib 12 autonoomse vabariigi, 6 autonoomse oblasti ja 10 rahvusringkonna kuulumise Vene NFSV koosseisu.

Suure armastuse ja austusega suhtuvad vene rahvasse kõik meie maa arvukad rahvad, kes võlgnevad talle oma majanduse ja kultuuri õitsengu eest. Vene rahva kangelaslikkus, tema väljapaistev andekus, tema loodud kultuur, selge mõistus ja kindel iseloom leiavad tunnustust kogu maailmas. Lenini ja Stalini kasvatatud vene rahvas on mitte ainult NSV Liidu kõigi rahvaste, vaid ka kogu maailma rahvaste eelväeks; ta juhib võitlust kõigi rahvaste progressi, tõelise demokraatia, üheõiguslikkuse ja vabaduse eest.

6. Teised liiduvabariigid.

Vene NFSV järel on oma moodustumise ajalt vanimaiks Ukraina, Valge-Vene, Gruusia, Armeenia ja Aserbaidžani Nõukogude Sotsialistlik Vabariik. Kuni 1936. aastani olid Gruusia, Armeenia ja Aserbaidžan ühinenud Taga-Kaukaasia Nõukogude Föderatsiooniks ja kuulusid NSV Liitu mitte otseselt, vaid föderatsiooni kaudu. 1936. a. tühistati Taga-Kaukaasia Nõukogude Föderatsioon, sest ta oli juba täitnud oma ülesande Taga-Kaukaasia rahvaste lähendamises. Stalinliku konstitutsiooni vastuvõtmisega astusid kõik sellesse föderatsiooni kuulunud vabariigid liiduvabariikidena otseselt NSV Liitu.

20-ndatel aastatel moodustusid ja astusid NSV Liitu Kesk-Aasia vabariigid: Usbeki, Tadžiki ja Turkmeeni vabariik. Kuni nende vabariikide moodustumiseni olid Kesk-Aasias Turkestani Autonoomne Nõukogude Sotsialistlik Vabariik, mis kuulus Vene NFSV koosseisu, ja kaks nõukogude rahvavabariiki — Horesmi ja Buhhaara. Horesmi rahvavabariik muudeti sotsialistlikuks 1923. a. sügisel ning Buhhaara rahvavabariik — 1924. a. sügisel. Et NSV Liidu moodustamise momendil need kaks vabariiki polnud veel sotsialistlikud, ei saanud nad astuda NSV Liitu. Pärast nende vabariikide muutumist sotsialistlikeks kerkis kohe üles küsimus nende astumisest NSV Liitu.

Kuid enne nende vabariikide rahvaste soovi teostamist tuli teostada teine Kesk-Aasia rahvaste soov — tsarismi ajal üksikuiks osadeks lõhestatud rahvuste taasühendamine. Selle tulemusena loodi 1924. a. ülaltähendatud kolme Kesk-Aasia vabariigi territooriumil Usbeki ja Turkmeeni NSV ning NSV Liidu III nõukogude kongress võttis 1925. aastal need vabariigid NSV Liidu koosseisu.

Usbeki liiduvabariigi koosseisus loodi tema moodustamisel Tadžiki autonoomne vabariik. 1929. a. muudeti ta liiduvabariigiks. 1936. a. muudeti liiduvabariikideks Kasahhi ja Kirgiisi vabariik, mis varem kuulusid Vene NFSV-sse.

Noorimaiks liiduvabariikideks NSV Liidu koosseisus on Karjala-Soome, Moldaavia, Leedu, Läti ja Eesti. Need moodustati 1940. aastal.

Moldaavia ja Karjala-Soome liiduvabariik moodustati ümber varem eksisteerinud autonoomseist vabariikidest: esimene Moldaavia autonoomsest vabariigist, mis kuulus Ukraina NSV koosseisu, teine — Karjala autonoomsest vabariigist, mis kuulus Vene NFSV-sse. Need viimased ümberkujundused olid tingitud nende vabariikide territooriumi ja elanikkonna koosseisu suurenemisest. Moldaavia vabariigi elanikkond suurenes Bessaraabia moldaavia rahva taasliitumisel Moldaavia ANSV moldaavlastest elanikkonnaga. See osa moldaavia rahvast oli enam kui 20 aastat tagasi meie maast Rumeenia poolt vägivaldselt lahutatud. Karjala-Soome Nõukogude Vabariik moodustus Karjala ANSV-st ja rahulepingu põhjal Soomega NSV Liidu koosseisu arvatud uutest territooriumidest, mis puutusid kokku Karjala autonoomse vabariigi piiridega ja mille elanikkonnaks olid karjalaste hõimud.

Juba enne seda, nimelt 1939. a. võeti Ukraina NSV koosseisu Lääne-Ukraina ja Valge-Vene NSV koosseisu — Lääne-Valge-Vene, kes kehtestasid nõukogude võimu ega tahtnud jääda pan'ide Poola koosseisu, kuhu nad varem olid vägivaldselt sunnitud kuuluma. See Ukraina, Valge-Vene ja Moldaavia rahva taasühendamine oli leninlik-stalinliku rahvuspoliitika suureks võiduks.

Leninlik-stalinliku rahvuspoliitika uueks triumfiks oli Baltimaade vabariikide astumine NSV Liitu. Leedu, Läti ja Eesti Nõukogude Sotsialistlik

Vabariik moodustusid 1940. aastal. See tulenes kapitalistide võimu langemisest neis maades ja nende maade rahvaste poolt selgelt väljendatud soovist kehtestada nõukogude võim. Kehtestanud nõukogude võimu, teatasid nende maade rahvad oma täievoliliste organite kaudu oma soovist astuda NSV Liitu liiduvabariikide õigustega. NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärk 1940. a. võttis need vabariigid NSV Liidu koosseisu.

7. NSV Liidu kompetents.

Vabariikide ühinemine NSV Liiduks tähendas ühtse liitriigi loomist ja oma õiguste vabatahtlikku piiramist nende vabariikide poolt Liidu kasuks mitmel riikliku tegevuse alal.

See vabatahtlik enesepiiramine teostati Nõukogude liitriigi ja kõigi sellesse kuuluvate vabariikide jõu ja sõltumatuse tugevdamiseks.

NSV Liidule kuulub kõrgeim võim maal tervikuna ja riigi sise- ning välispoliitika kindlaksmääramine.

NSV Liidu suveräänsus (s. o. sõltumatus ja täisvõim), see on kogu nõukogude rahva, mitte aga mingi üksikrahvuse või ühe vabariigi suveräänsus. NSV Liidu suveräänsuse teostamiseks vajavad tema kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid laialdast kompetentsi (kompetents — võimkond, õigused). Vastavalt NSV Liidu konstitutsiooni 14. paragrahvile kuuluvad NSV Liidu juhtimisele:

a) Liidu esindamine rahvusvahelises suhtlemises, lepingute sõlmimine teiste riikidega ja nende ratifitseerimine ning denonseerimine (ratifitseerimine tähendab rahvusvaheliste lepingute kinnitamist, denonseerimine — nende

tühistamist), üldise korra kehtestamine liiduvabariikide suhtlemises välisriikidega;

b) sõja ja rahu küsimused;

c) uute vabariikide vastuvõtmine NSV Liitu;

d) kontroll NSV Liidu konstitutsioonist kinnipidamise üle ja liiduvabariikide konstitutsioonide NSV Liidu konstitutsioonile vastavuse kindlustamine;

e) liiduvabariikide-vaheliste piiride muutmiste kinnitamine; sõjaväe formeerimise organisatsiooni põhialuste kehtestamine liiduvabariikides;

f) liiduvabariikide koosseisus uute kraide ja oblastite, uute autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite moodustamise kinnitamine;

g) NSV Liidu kaitse organiseerimine ja kõigi NSV Liidu relvastatud jõudude juhtimine;

h) väliskaubandus riikliku monopoli alusel;

i) riikliku julgeoleku kaitse;

j) NSV Liidu rahvamajanduse plaanide kindlaksmääramine;

k) NSV Liidu ühtse riigieelarve ja selle täitmise aruande kinnitamine ning Liidu, liiduvabariikide ja kohalike eelarvete koostamiseks minevate maksude ja tulude kindlaksmääramine;

l) üleliidulise tähtsusega pankade, tööstuslike ja põllumajanduslike asutiste ning ettevõtete, samuti ka kaubanduslike ettevõtete valitsemine;

m) transpordi ja sideasjanduse valitsemine;

n) raha- ja krediidisüsteemi juhtimine;

o) riikliku kindlustuse organiseerimine;

p) laenude tegemine ja andmine;

q) maakasutamise, samuti ka maapõuevarade, metsade ja vete kasutamise põhialuste kindlaksmääramine;

r) põhialuste kindlaksmääramine rahvahariduse ja tervishoiu alal;

s) ühtse süsteemi organiseerimine rahvamajandusliku arvestuse alal;

t) tööseadusandluse põhialuste kindlaksmääramine;

u) seadusandlus kohtukorralduse ja kohtupidamise kohta; kriminaal- ja tsiviilkoodeks;

v) seadusandlus Liidu kodakondsuse kohta; seadusandlus välismaalaste õiguste kohta;

õ) abielu- ja perekonna-seadusandluse põhialuste kindlaksmääramine;

ä) üleliiduliste amnesteerimisaktide andmine.[1]

Liidu poolt avaldatavail seadustel on ühesugune jõud kõigi vabariikide territooriumil. Juhul, kui esineb lahkuminekuid NSV Liidu ja liiduvabariigi seaduse vahel, kehtib üleliiduline seadus.

8. Liiduvabariikide suveräänsed õigused.

NSV Liidu konstitutsioon kaitseb iga liiduvabariigi suveräänseid, s. o. kõrgemaid õigusi. Nende suveräänsus on piiratud ainult sääraste õiguste ulatuses, mis nad on vabatahtlikult andnud Liidule ja mis on täpselt loeteldud NSV Liidu konstitutsiooni 14. paragrahvis. Väljaspool neid piire teostab iga liiduvabariik riigivõimu iseseisvalt. Liiduvabariikide suveräänsuse ulatuslikkus nähtub juba sellest, et neil on NSV Liidust väljaastumise õigus. Vaatamata sellele et selliseid vabariike, kes tahavad liidust välja astuda, pole, on nende väljaastumise õigus konstitutsiooniga garanteeritud.

---

[1] Amnestia — armuandmine; süüdimõistetu täielik või osaline vabastamine süüst kõrgema riigivõimu-organi poolt.

„Tuleb korraldada nii," ütles seltsimees Stalin, „et see õigus ei muutuks tühjaks ja mõttetuks paberiks."

Liiduvabariigi territooriumi ei või muuta ilma tema nõusolekuta (NSV Liidu konstitutsiooni 18. paragrahv). Igal liiduvabariigil on oma konstitutsioon, mis arvestab vabariigi iseärasusi ja on koostatud täiesti vastavalt NSV Liidu konstitutsioonile (NSV Liidu konstitutsiooni 16. paragrahv).

Liiduvabariigi juhtimisele tema kõrgemate riigivõimu- ja valitsemisorganite näol kuulub:

a) oma konstitutsiooni kehtestamine;

b) autonoomsete nõukogude vabariikide konstitutsioonide kinnitamine, kui neid on liiduvabariigi koosseisus;

c) uute kraide ja oblastite, samuti ka uute autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite moodustamine oma territooriumil NSV Liidu Ülemnõukogu kinnitusel;

d) autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite piiride ja rajoonilise jaotuse kindlaksmääramine;

e) kraide ja oblastite piiride ja rajoonilise jaotuse kindlaksmääramine;

f) liiduvabariigi seadusandlus;

g) riikliku korra ja kodanike õiguste kaitse;

h) vabariigi rahvamajanduse plaani kinnitamine;

i) vabariigi eelarve kinnitamine;

j) riiklike ja kohalike maksude ning mittemaksuliste tulude kindlaksmääramine vastavalt NSV Liidu seadusandlusele;

k) autonoomsete vabariikide eelarvete ja kraide ja oblastite kohalike eelarvete teostamise juhtimine;

l) kindlustus- ja hoiuasjanduse juhtimine;

m) vabariikliku alluvusega pankade, tööstuslike, põllumajanduslike ja kaubanduslike ettevõtete ning organisat-

sioonide valitsemine, samuti ka kohaliku tööstuse juhtimine;

n) kontroll ja järelevalve liidu alluvusse kuuluvate ettevõtete valitsemise ning seisukorra üle;

o) maa, maapõuevarade, metsade ja vete kasutamise korra kindlaksmääramine;

p) linnade ja teiste asulate elamu- ja kommunaalmajanduse ja heaolu juhtimine;

q) teede ehitamine, kohaliku transpordi ja sideasjanduse juhtimine;

r) tööseadusandlus;

s) tervishoiu-ala juhtimine;

t) sotsiaalkindlustus-ala juhtimine;

u) alg-, kesk- ja kõrgema hariduse juhtimine;

v) vabariigi kultuur-hariduslike ja teaduslike organisatsioonide ning asutiste juhtimine ja valitsemine;

õ) kehakultuuri ja spordi juhtimine ja korraldamine;

ä) vabariigi kohtuorganite korraldamine;

ö) vabariigi kodakondsusse kuulumise õiguse andmine;

ü) vabariigi kohtuorganite poolt süüdimõistetud kodanike amnesteerimise ja armuandmise õigus.

Viimaseil aastail laiendati liiduvabariikide õigusi veelgi. Sõja ajal oli NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgu poolt ette nähtud liiduvabariikidel õigus omada oma väekoondisi kui Nõukogude armee koosseisu osasid ja astuda otsesesse suhtlemisse välisriikidega. Omal ajal, NSV Liidu moodustamisel loovutasid vabariigid need õigused NSV Liidule. Liiduvabariikide tugevnemise ja arenemise ajajärgul pärast NSV Liidu moodustamist võimaldaski liiduvabariikide õiguste laiendamise mainitud aladel.

Liiduvabariikidele on tagatud tõeline ja üheõiguslik osavõtt Liidu kõrgemaist riigivõimu-organeist, millest üksik-

asjalisemalt kõneldakse alamal. NSV Liidu rahvuste spetsiifiliste huvide kaitse on tagatud ka sellega, et NSV Liidu Ülemnõukogus on eriline koda, Rahvuste Nõukogu. Iga liiduvabariik on selles esindatud 25 saadikuga. Liiduvabariikide tegelik osavõtt Liidu riiklikust elust aitab tugevdada nii NSV Liidu kui ka liiduvabariikide suveräänsust.

9. Liiduvabariikide konstitutsioonid.

Liiduvabariigi konstitutsioon võetakse vastu vabariigi kõrgema riigivõimu-organi poolt. Olles koostatud täiesti vastavalt NSV Liidu konstitutsioonile, väljendab ta samal ajal rahvusvabariigi mõningaid iseärasusi. Näiteks Usbeki NSV konstitutsiooni peatükis, milles käsitellakse ühiskondlikku korraldust, on väljendatud nõukogude võimu Usbekistanis kehtestamise ajaloo iseärasused.

„Usbeki NSV poliitiliseks aluseks," loeme 2. paragrahvis, „on töörahva saadikute nõukogud, mis on võrsunud ja tugevnenud mõisnike ja kapitalistide, baide, emiiride ja khaanide võimu kukutamise, proletariaadi diktatuuri kättevõitmise, usbeki rahva killustatud osade tööliste ja dekhaanide riigiks taasühendamise, usbeki rahva tsarismi ja vene imperialistliku kodanluse rahvuslikust rõhumisest vabastamise ning natsionalistliku kontrrevolutsiooni purustamise tulemusena." Kõrvutage see tekst NSV Liidu konstitutsiooni või Vene NFSV konstitutsiooni 2. paragrahviga, ja kohe selgub, milles on erinevus. Usbeki NSV konstitutsioon (nii nagu ka teiste Nõukogude Ida vabariikide konstitutsioonid) kajastab täpselt selle vabariigi iseärasusi, mille elanikkond ägas enne revolutsiooni nii oma kui ka vene ekspluataatorite kahekordse ikke all, kelle huvisid kaitses tsarism. Nõukogude võimu kehtestamine ja Usbeki liiduvabariigi moodustamine toimusid mõningal määral teistes tingimustes kui

Vene NFSV-s. See on seletatav meie maa idapoolsete ääremaade klassi- ja ühiskondliku struktuuri iseärasustega minevikus. Kapitalistlikule ekspluateerimisele liitus seal elanikkonna feodaalne ekspluateerimine baide ja emiiride poolt ning säilisid arvukad sugukondliku korra igandid.

Nii näiteks uute, alles 1940. aastal NSV Liitu astunud liiduvabariikide konstitutsioonid kajastavad fakti, et need vabariigid pole oma majanduse ümberkorraldamises jõudnud veel järele varem moodustatud liiduvabariikidele. Neis konstitutsioonides ei kõnelda näiteks veel kolhoosidest, vaid väikestest talumajanditest ja kooperatiividest, mitte kolhooslik-kooperatiivsest omandist, nagu NSV Liidu konstitutsioonis ja teiste nõukogude vabariikide konstitutsioonides. Uute nõukogude vabariikide konstitutsioonid ei kinnista maad kolhoosidele, vaid väikestele, isiklikule tööle rajatud talumajanditele. Samal ajal kui NSV Liidu konstitutsioon ja teiste nõukogude vabariikide konstitutsioonid peegeldavad fakti, et inimese ekspluateerimine inimese poolt on kaotatud, kõnelevad Leedu, Läti ja Eesti konstitutsioon sellest kui oma eesmärgist, mis pole veel täielikult saavutatud. Sotsialistlik majandussüsteem, ehkki ta ka seal võitis, pole eraomandit veel täielikult välja tõrjunud. Neis vabariikides on veel väikesi ettevõtteid, mis kuuluvad eraomanikele. Olenevalt Baltimaade vabariikide praegusest arenemisest, kaovad nende konstitutsioonidest nimetatud erinevused. Näiteks areneb praegu neis vabariikides edukalt kolhoosidesse organiseerumine.

Hoolimata üksikute liiduvabariikide konstitutsioonide erinevusest, peegeldavad nad kõik sotsialismi võitu, vabariikide sotsialistlikku olemust ning nende riigivormide ja juhtivate põhimõtete ühtsust. Nad on täielikus kooskõlas NSV Liidu konstitutsiooniga.

10. Liiduvabariikide administratiiv-territoriaalne jaotus.

Maa valitsemise kergendamiseks jaotatakse iga riigi territoorium teatavaiks administratiiv-territoriaalseiks üksusteks. NSV Liidus on liiduvabariikide territoriaalse jaotuse aluseks rahva huvid. Teostades administratiiv-territoriaalset jaotust, arvestab iga liiduvabariik oma territooriumi üksikute osade majanduslikke iseärasusi ja rahvuslikku koosseisu. Sealjuures peetakse silmas, et vabariigi administratiiv-territoriaalne jaotus aitaks kaasa rahvamajanduse arendamise üldise plaani teostamisele, vabariigis elunevate rahvuste vabale arenemisele ning töörahva hulkade algatusvõime ja isetegevuse arendamisele riigivalitsemises.

Rahvaarvult ja territooriumilt suured liiduvabariigid jagunevad oblastiteks (Vene NFSV ka kraideks). Oblastid omakorda jagunevad rajoonideks. Väikese territooriumiga liiduvabariikides ei ole oblasteid (ja kraisid). Nad jagunevad ainult rajoonideks. Uued Baltimaade nõukogude vabariigid jagunevad maakondadeks ja valdadeks.

11. Autonoomsed vabariigid.

Autonoomsed vabariigid on nõukogude rahvuslikud vabariigid, mis kuuluvad liiduvabariigi koosseisu. Rea liiduvabariikide piirides elavad mitmed suuremad või väiksemad rahvused (kuid arvult siiski väiksemad kui rahvus, kelle nime kannab vabariik), kes võtavad teatavat osa selle vabariigi territooriumist enda alla. Autonoomia (iseseisev valitsemine) annab neile võimaluse omada omariiklust. Kokku on NSV Liidus 16 autonoomset nõukogude vabariiki.

Vene NFSV-s on 12 autonoomset vabariiki: Tatari, Baškiiri, Dagestani, Burjaadi-Mongoli, Kabardiini, Komi, Mari,

NSV LIIDU ADMINISTRATIIV

1. mä

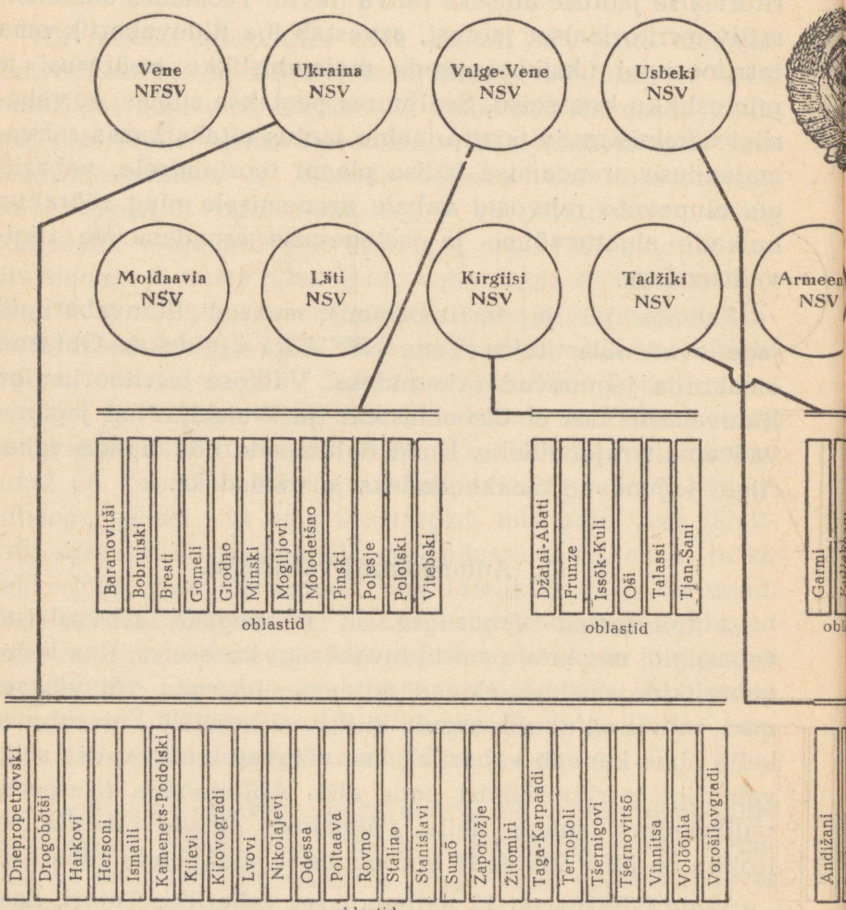

NERRITORIAALNE JAOTUS *

m 1947.

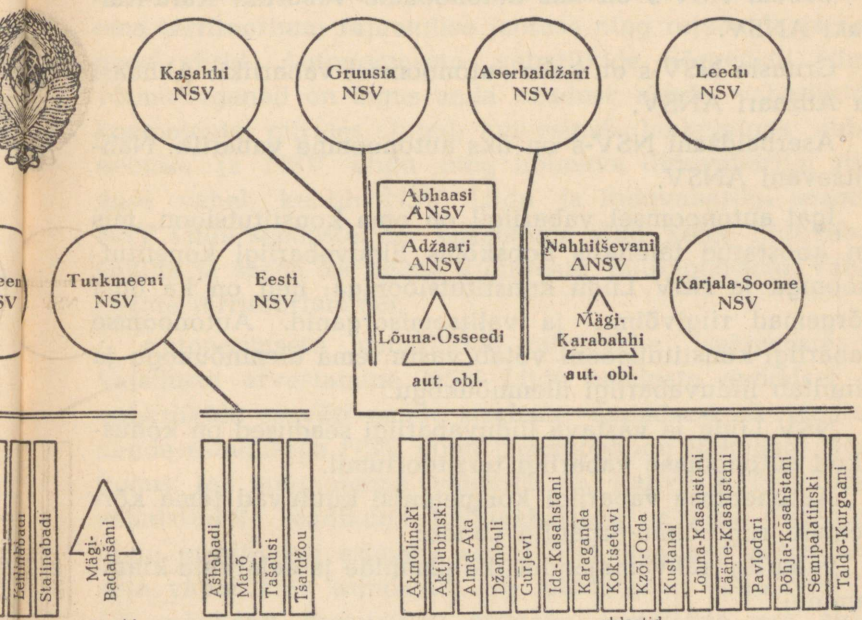

* Vt. skeemi „Vene NFSV administratiiv-territoriaalne jaotus"

Mordva, Põhja-Osseedi, Udmurdi, Tšuvaši ja Jakuudi Autonoomne Vabariik.

Autonoomne vabariik moodustatakse seal elava põhirahvuse soovil.

Usbeki NSV-s on üks autonoomne vabariik: Kara-Kalpaki ANSV.

Gruusia NSV-s on kaks autonoomset vabariiki: Abhaasi ja Adžaari ANSV.

Aserbaidžani NSV-s on üks autonoomne vabariik: Nahhitševani ANSV.

Igal autonoomsel vabariigil on oma konstitutsioon, mis on koostatud täielikus kooskõlas liiduvabariigi konstitutsiooniga ja NSV Liidu konstitutsiooniga; neil on ka oma kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid. Autonoomse vabariigi konstitutsiooni võtab vastu tema ülemnõukogu ja kinnitab liiduvabariigi ülemnõukogu.

NSV Liidu ja vastava liiduvabariigi seadused on kohuslikud autonoomse vabariigi territooriumil.

Autonoomse vabariigi kompetentsi kuuluvad tema kõrgemate riigivõimu-organite kaudu:

vabariigi rahvamajanduslike plaanide ja eelarvete kinnitamine;

kohalike tulumaksude kindlaksmääramine vastavalt NSV Liidu ja liiduvabariigi seadustele;

vabariikliku tähtsusega tööstuslike, põllumajanduslike ja kaubanduslike ettevõtete ja organisatsioonide juhtimine, samuti ka kohaliku tööstuse juhtimine;

kontroll Liidu ja liiduvabariikliku alluvusega ettevõtete seisukorra ja valitsemise üle;

kontroll maa, maapõuevarade, metsade ja vete kasutamise üle vastavalt Liidu ja liiduvabariigi seadustele;

tervishoiu-ala, sotsiaalkindlustuse, eelkooli-kasvatuse

ja alg- ning keskhariduse juhtimine ja kõrgemate koolide tegevuse jälgimine ja kontroll;

riikliku korra ja kodanike õiguste kaitse.

Autonoomse vabariigi territooriumi ei või tema nõusolekuta muuta. Autonoomne vabariik määrab ise kindlaks oma territooriumi rajoonilise jaotuse ning rajoonide ja linnade piirid. Autonoomsete vabariikide kõrgemail riigivõimu-organeil on õigus anda seadusi nende vabariikide kompetentsi piirides. Juhul, kui esineb lahkuminek autonoomse ja NSV Liidu ning hõlmava liiduvabariigi seaduse vahel, kehtib NSV Liidu ja liiduvabariigi seadus. NSV Liidu seadustel on ühesugune jõud kõigi liiduvabariikide ja seega ka neisse kuuluvate autonoomsete vabariikide territooriumidel.

Autonoomsete vabariikide rahvuslike iseärasuste ja vajaduste arvestamine NSV Liidu seaduste andmisel ja vabariikide osavõtt nende seaduste andmisest on tagatud nende esindusega NSV Liidu Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogus. Iga autonoomne vabariik on Rahvuste Nõukogus esindatud 11 saadikuga. Liiduvabariigis on tema ülemnõukogu presiidiumi esimehe asetäitjaks tavaliselt autonoomsete vabariikide esindajad. Nii määratakse Vene NFSV-s Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitjate arv autonoomsete vabariikide arvu järgi.

Nõukogude võimu ajal on üksikud autonoomsed vabariigid, vastavalt nende kasvule ja tugevnemisele, moodustatud ümber liiduvabariikideks (Kasahhi, Tadžiki, Kirgiisi, Moldaavia ja Karjala vabariik).

Mitte kõiki autonoomseid vabariike ei saa muuta liiduvabariikideks, sest autonoomsel vabariigil on selleks vajalikud kolm järgmist tunnust. Esiteks peab see vabariik olema rajariik, s. o. mitte igast küljest piiratud NSV Liidu

territooriumiga. Liiduvabariigil on teatavasti õigus NSV Liidust välja astuda. Sel juhul aga, kui autonoomset vabariiki piirab igast küljest NSV Liidu territoorium, jääks liiduvabariigiks muutudes tema väljaastumise õigus puhtformaalseks, sest tal pole kuhugi välja astuda.

Teiseks peab rahvus, kes annab vabariigile oma nime, moodustama vabariigi elanikkonna enamuse. Sellepärast ei või need autonoomsed vabariigid muutuda liiduvabariikideks, kus rahvus, kes annab vabariigile nime, on väiksem kui kõik vabariigi territooriumil elavad rahvused kokku.

Kolmandaks ei tohi vabariik olla liiga väikesearvulise elanikkonnaga; tal peab rahvast olema mitte alla, vaid üle miljoni. See on seletatav sellega, et väike nõukogude vabariik, kel on vähe elanikke ja tähtsuseta armee, ei või loota iseseisvale riiklikule olemasolule NSV Liidust väljaastumise korral. Teda võtaksid imperialistlikud kiskjad kohe oma käppade vahele.

12. Autonoomsed oblastid ja rahvusringkonnad.

Reas liiduvabariikides elab rahvusi, kes on liiga väikesearvulised selleks, et organiseeruda autonoomseks vabariigiks.

Sellistele rahvustele on meie maal tagatud rahvusriiklus autonoomse oblasti näol. Autonoomne oblast luuakse vastavalt rahva tahte avaldusele. Vene NFSV-s kuuluvad peaaegu kõik autonoomsed oblastid vastavate kraide koosseisu.

Erinevalt harilikust administratiivsest oblastist on autonoomseil oblasteil rida erilisi lisaõigusi, mis tagavad nende oblastite elanikkonna spetsiifiliste rahvuslike iseärasuste ja

huvide arvestamist. Autonoomsel oblastil on õigus ise määrata keel, milles toimub asjaajamine riigiaparaadis ja õpetus koolides.

Autonoomne oblast on esindatud Rahvuste Nõukogus, kuhu ta saadab 5 saadikut.

Iga autonoomne oblast töötab välja oma oblasti põhimääruse, mille kinnitab vastava liiduvabariigi ülemnõukogu.

NSV Liidus on kokku 9 autonoomset oblastit, neist 6 on Vene NFSV koosseisus.

Vene NFSV-s on järgmised autonoomsed oblastid: Adõgee, Juudi, Oiroodi, Tuva, Hakassi ja Tšerkessi autonoomne oblast.

Aserbaidžani NSV-s on Mägi-Karabahhi autonoomne oblast.

Gruusia NSV-s on Lõuna-Osseedi autonoomne oblast.

Tadžiki NSV-s on Mägi-Badahšani autonoomne oblast.

Veel vähemaarvulistele rahvastele või rahvuste gruppidele on Vene NFSV reas kraides ja oblastites loodud rahvusringkonnad. See tagab neile rahvastele omavalitsuse. Võimu- ja valitsemisorganid rahvusringkonnas töötavad rahvuse emakeeles. Emakeeles toimub ka õppetöö koolis. Sellise ringkonna võimu- ja valitsemisorganid arvestavad iga rahvuse vajadusi ja iseärasusi ja hoolitsevad võrdselt igaühe eest, aidates kaasa rahva ainelise ja kultuurilise taseme tõusule. Ka rahvusringkonnad on esindatud Rahvuste Nõukogus, kuhu nende elanikkond saadab ühe saadiku.

Vene NFSV-s on 10 rahvusringkonda: Korjaki, Tšuktši, Taimõri, Evenski, Hantõ-Mansi, Aginskoje, Burjaadi-Mongoli, Ust-Ordõnki, Jamalo-Nenetsi, Nenetsi ja Komi-Permjaki. Kõik need ringkonnad asuvad Vene NFSV põhja- ja

kirdeosas. Rahvusringkond on suurepärane, ennast praktikas õigustav väike- ja pisirahvaste ühendamise ja organiseerimise vorm. Need rahvad olid minevikus määratud väljasuremisele, kuid nõukogude võim äratas nad uuesti ellu.

Mihhailovi suurepärases raamatus „Vene maa" on eredalt näidatud, millistes kohutavates tingimustes elasid tsarismi ajal arvukad rahvad ja kuidas nõukogude võim andis neile rahvusriiklikuse, viis nad välja laiale, helgele teele, kindlustas neile rahvustele majandusliku ja kultuurilise õitsengu.

13. NSV Liidu ja liiduvabariikide kodakondsus.

a) Kodakondsuse mõiste.

Kodakondsuseks nimetatakse isiku kuuluvust teatavasse riiki. Vastavalt sellele kuuluvusele kehtivad selle isiku kohta kõik riigis kehtivad seadused, mis määravad kindlaks ühiskondliku korra, kodanike õigused ja kohustused ning nende käitumise mitmesugustel elualadel.

Ühe riigi kodanik, sattudes teise riigi territooriumile, kasutab oma riigi diplomaatilise esinduse kaitset.

b) NSV Liidu konstitutsioon ja liiduvabariikide konstitutsioonid kodakondsusest.

NSV Liidu konstitutsioon, väljendades meie riigi liidulist iseloomu ja temasse kuuluvate vabariikide suveräänseid õigusi, määrab 21. paragrahvis järgmist:

„NSV Liidu kodanikele kehtib ühtne Liidu kodakondsus.

Liiduvabariigi iga kodanik on ühtlasi NSV Liidu kodanik."

Seega meil kehtib korraga ühtne Liidu kodakondsus ja NSV Liitu ühinenud vabariikide kodakondsus. Iga liiduvabariigi konstitutsioon ütleb omakorda, et antud vabariigi kõik kodanikud on NSV Liidu kodanikud. Seega iga liiduvabariigi kodanik on ühtlasi suure paljurahvuselise Nõukogude riigi kodanik.

c) NSV Liidu kodakondsuse seadus.

NSV Liidu kodakondsuse seadus, mis võeti vastu NSV Liidu Ülemnõukogu poolt augustis 1938, määrab kindlaks, kes on NSV Liidu kodanikeks, ja fikseerib NSV Liidu kodakondsusse vastuvõtmise ja sellest väljaastumise korra. Ta fikseerib samuti kodakondsuse äravõtmise korra ja nende isikute laste kodakondsuse muutmise korra, kes astusid välja NSV Liidu kodakondsusest.

Vastavalt sellele seadusele on NSV Liidu kodanikeks kõik isikud, kes olid 7. novembril 1917 endise Vene impeeriumi alamad ja pole kaotanud Nõukogude kodakondsust, samuti ka isikud, kes võtsid kindlaksmääratud korras vastu Nõukogude kodakondsuse.

NSV Liit on kõige demokraatlikum maa maailmas. Sellepärast soovivad paljud välismaalased omandada Nõukogude kodakondsust. Kodakondsuse seaduse kohaselt välismaalased, sõltumata nende rahvusest ja rassist, võetakse nende palvel vastu NSV Liidu kodakondsusse NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi või selle liiduvabariigi ülemnõukogu presiidiumi poolt, kelle territooriumil nad elavad. Selline kord võimaldab igal üksikjuhul õigesti otsustada küsimust, kas tuleb ühe või teise välismaalase soov rahuldada ja ta vastu võtta NSV Liidu kodakondsusse.

NSV Liidu kodakondsus antakse ainult neile välismaalastele, kes seda austavat nimetust väärivad.

Vastavalt seadusele annab NSV Liidu kodakondsusest väljaastumise loa igal üksikjuhul NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium.

NSV Liidu kodakondsuse seadus annab lahenduse ka küsimusele laste kodakondsusest vanemate kodakondsuse muutumise puhul. Nooremad kui 14-aastased lapsed saavad oma vanemate kodakondsuse. Kui vanemad saavad NSV Liidu kodanikeks või astuvad välja Nõukogude kodakondsusest, siis kaastuvad sellega ka vastavad muutused laste kodakondsuses. 14—18 aasta vanustel lastel võib kodakondsust niisugustel juhtudel muuta ainult nende omal soovil. Nad võivad oma valikul kas jääda endisse kodakondsusse või astuda vanemate kodakondsusse.

NSV Liidu kodakondsuse seadus näeb ette ka kodakondsuse äravõtmist. See on kõrgeim karistusmäär. NSV Liidu kodakondsust võib ära võtta kas kohtuotsusega seaduses ettenähtud juhtudel või Ülemnõukogu Presiidiumi erilise seadlusega igal üksikjuhul. Vene NFSV kriminaalkoodeksi kohaselt kasutatakse seda karistusmäära isikute suhtes, kes on sooritanud säärase kuriteo, mis tingib kurjategija kuulutamist rahva vaenlaseks. NSV Liidu kodakondsuse äravõtmine tähendab isikule, kellele see karistus on mõistetud, Liidust pagendamist eluksajaks ja kogu varanduse konfiskeerimist.

14. Vapp, lipp ja pealinn (NSV Liidu konstitutsiooni XII peatükk).

a) Mis on vapp.

Vappideks nimetatakse r i i k i d e, nende territooriumide üksikute osade ja linnade ning kapitalistlikes tingimustes ka üksikute nimekate aadli- või kodanlike pere-

kondade (suguvõsade) erilisi eraldusmärke. Riigivapid on üksteisest väga erinevad. Igaüks väljendab mingit ideed.

b) Välisriikide vapid.

Missugust ideed väljendavad kodanlike maade riigivapid? Peamiselt riigi jõu ja sõjalise võimsuse ideed. On iseloomulik, et suurem osa ekspluataatorlike riikide vappe kujutab röövloomi või -linde. Näiteks Inglise vapp kujutab lõvi, kes on tõusnud tagumistele käppadele, otsekui valmistudes hüppeks. See vapp selgitabki, miks Inglismaad nimetatakse sageli Briti lõviks. USA vapp kujutab vihast kotkast, kes ühe jala küüntes hoiab õlipuuoksa, teises noolte kimpu. Portugali vapil väänleb vihaselt lohe, kusjuures suuremaks hirmutamiseks seisab tema saba otsas sõjakalt püsti oda. Itaalia vapil on korraga kaks röövlooma — isa- ja emalõvi. Endisel Saksa riigivapil oli sünge ilmega ja kramplikult väljasirutatud küüntega kotkas, kes otsekui püüdis midagi haarata. Tsaari-Venemaa vapil oli kahepäine laialilaotatud tiibadega kotkas. Tema pea kohal oli tsaari kroon, kuna küünte vahel tugevas haardes olid iidsed tsaaritiitli tunnused — valitsuskepp ja riigiõun. All olid ristiasetatud odad. Tiibadel olid alistatud maade, rahvaste ja hõimude vapid. Kotka rinnal oli müütilise, lohet odaga tapva ratsaniku Püha Jüri kujutis.

Selletaolised vapid tahaksid otsekui hirmutada, panna arveteõiendamisega ähvardades värisema. Seega juba vapil on jäädvustatud ekspluateerimisel põhinevate riikide sise- ja välispoliitika kiskjalik iseloom.

c) NSV Liidu vapp ja NSV Liitu kuuluvate vabariikide vapid.

Erinevalt kapitalistlike riikide vappidest puuduvad NSV Liidu riigivapil ja NSV Liitu kuuluvate vabariikide

vappidel igasugused hirmutavad kujutised. NSV Liidu vapp koosneb kuldsete viljapeadega raamitud sirbi ja vasara kujutisest maakera taustal päikese kiirtes. Viljapäid põimival lindil on kiri: „Kõigi maade proletaarlased, ühinege!", mis kordub kõigi NSV Liitu kuuluvate liiduvabariikide keeltes. NSV Liidu vapp väljendab sümboolselt riigivõimu kuulumist töörahvale, töölisklassi ja talurahva tihedat liitu, töö austavat osa NSV Liidus, meie riigi rahuarmastavat olemust, riigi, kel pole mingeid anastusplaane. See vapp väljendab ka Nõukogude riigi internatsionaalset olemust, rahvaste üheõiguslikkust ja kõigi NSV Liitu kuuluvate liiduvabariikide võrdsust.

Ka igal liiduvabariigil on oma vapp. Need vapid kordavad eri paigutuses NSV Liidu vapijoonise elemente. Ka neil on sirp ja vasar, päikese kiired, kuldsed viljapead ja pealkiri: „Kõigi maade proletaarlased, ühinege!" Erinevalt NSV Liidu vapist on see pealkiri Vene NFSV vapil vene keeles, teiste liiduvabariikide vappidel aga kahes keeles: liiduvabariigi keeles ja vene keeles.

Paljude liiduvabariikide vapid sisaldavad mõningaid neile vabariikidele omaseid elemente. Näiteks Valge-Vene Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi vapil on rukkipead põimitud ühel pool ristikheinaga, teisel pool linaga. Nõukogude Aserbaidžani vapil on naftapuurtorni kujutis, Gruusia vapil on kujutatud: all — lumine mäeahelik, paremal pool — kuldsed viljapead, vasakul — kuldsed väädid viinamarjakobaratega. Armeenia NSV vapil on keskel Suur- ja Väike-Ararati mäe kujutis, mägede jalamil on kujutatud nisupead ja viinamarjapõõsas. Turkmeeni vabariigi vapi erielementideks on avanenud puu-

villaõis ja vabrikuhooned. Puuvilla kujutis on ka Usbeki, Tadžiki ja Kirgiisi liiduvabariigi vapil.

Hoolimata neist erinevustest on liiduvabariikide vappidel ja NSV Liidu vapil palju ühist. See on ka mõistetav, sest kõik liiduvabariigid, olles sotsialistlikud riigid, kajastavad oma vappidel neile kõigile ühiseid ideid, mis on väljendatud kogu meie maa ühisel vapil, NSV Liidu riigivapil.

d) NSV Liidu lipp.

Igal riigil on oma lipp ja see on nii nagu vappki riigi eraldusmärgiks ning väljendab tema iseseisvust ja sõltumatust. Kõik riigilipud erinevad üksteisest. Näiteks USA lipul ilutsevad sinisel taustal valged tähed (osariikide arvu järgi). Endisel Jaapani riigilipul oli kollasel foonil kujutatud valge päike. Vene impeeriumi riigilipp oli kolmevärviline (valge, sinine ja punane laid).

NSV Liidu riigilipp on üleni punane. See on lipp, mille all töölisklass võitles juba enne nõukogude korra kehtestamist. Punase kanga (laiuse ja pikkuse suhe on 1:2) ülemises nurgas, lipuvarda juures on kujutatud kuldne, ristamisi asetatud sirp ja vasar ning nende kohal kullaga äärestatud viieharuline punane täht.

Ka igal liiduvabariigil on oma lipp. Kõik liiduvabariikide lipud on punased. Ülal vasakul pool on liiduvabariigi nimetus (VNFSV või VVNSV jne.) Peale selle on enamasti iga liiduvabariigi lipul sirp ja vasar ning Valge-Vene NSV lipul ka kuldse äärestusega punane täht (sirbi ja vasara all).

Peale NSV Liidu riigilipu on olemas ka NSV Liidu sõja-merelipp. Sõja-merelipp on kõigil riikidel, kes omavad sõjalaevastikku. Ta näitab, millise riigi relvasta-

tud jõududele antud laev kuulub. Mitmesuguste riikide sõja-merelippude erinevus võimaldab kaugelt määratella, kellele laev kuulub.

Merelipp heisatakse ahtri lipumasti. Lipu langetamine lahingus tähendab laeva alistumist. Sõja-merelipp on laevale sama mis lahingulipp polgule.

Vene-Jaapani sõjas 1904.—1905. a., kui meie paljud laevad hukkusid tsaarivalitsuse andetuse tõttu, ei langetanud vene madrused katastroofi hetkel laevadel lippe. Laevad hukkusid, kuid ei alistunud vaenlastele.

NSV Liidus antakse eriti väljapaistnud lahingulaevale Punalipu ordeni kujutisega aulipp. NSV Liidu sõja-merelipul on valgel kangal vasakul punane viisnurkne täht, paremal — ristamisi asetatud punane sirp ja vasar, all — lai helesinine äärestus. Lipp kinnitatakse kollast värvi varda külge.

e) NSV Liidu pealinn.

NSV Liidu pealinnaks on Moskva, meie maa süda. Moskvas töötavad kõrgemad riigivõimu-organid. Moskvas asub bolševike partei juhtiv staap — ÜK(b)P Keskkomitee. Moskva Punasel väljakul asetsevasse marmorist mausoleumi on maetud Nõukogude riigi suur looja ja rajaja Lenin. Moskvas elab ja töötab Lenini idee suur jätkaja Stalin. Moskva on uue maailma, sotsialistliku nõukogude korra võitmatuse sümbol. Moskva on kangelaslinn.

Moskva lähedale jõudnud saksa fašistidel ei õnnestunud astuda meie pealinna pinnale. Siin, Moskva lähistel kõlas Nõukogude sõduri kangelaslik fraas: „Venemaa on suur, kuid taanduda pole kuhugi: seljataga on Moskva." Siin anti fašismile esmakordselt niivõrd jõuline hoop, et see sundis teda veerema kaugele Moskvast. Moskva iid-

sest Kremlist juhtis suur Stalin meie armeesid, kes võitlesid tandril, mis ulatus Põhja-Jäämerest kuni Musta mereni.

1947. a. täitus Moskval 800 aastat. Moskva ajaloos peegeldub nagu peeglis meie maa elu. Punane väljak ja Kremli hallid müürid nägid Ivan IV opritšnikuid, Minini ja Požarski maakaitseväelasi, Moskva kehvikute arvukaid mässe, streletside hukkamist, ahelaisse needitud Razinit ja Pugatšovi. Ka Napoleoni armee põgenemist. Moskvas elasid ja kogunesid salakoosolekuile paljud dekabristid, Moskvas lõid oma geniaalsed teosed meie kultuuri suured tegelased.

Moskva töölised pidasid Peterburi tööliste kõrval vaprat sõda isevalitsuse vastu. Siin tekkisid 1905. aastal töörahva organiseerumise uued vormid — tööliste saadikute nõukogud, mis olid revolutsiooni tõusuperioodil linna tegelikuks peremeheks. Detsembris 1905 puhkes Moskvas tööliste relvastatud ülestõus, mis tsaari poolt julmalt maha suruti. Relvastatud ülestõusu võit Moskvas oktoobris 1917 soodustas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu.

Märtsis 1918 asus Nõukogude valitsus eesotsas Leniniga Moskvasse.

Olles esialgu vaid Vene NFSV pealinnaks, sai Moskva NSV Liidu moodustamisest alates üleliiduliseks pealinnaks. Siit, Moskvast juhtis Lenin töörahva võitlust kodusõja aastail, kindlustades noore Tööliste ja Talupoegade Punaarmee võitu. Siit juhtis Lenin tööliste ja talupoegade valitsuse juhina kogu riigi elu, tugenedes selles hiiglaslikus töös oma lähimale kaasvõitlejale, õpilasele ja sõbrale Stalinile. Siin, Moskvas tuli detsembris 1922 kokku NSV Liidu I nõukogude kongress. Siin võeti 1936. aastal vastu stalinlik konstitutsioon. Siin mürisesid saluudid meie armee võitude auks.

Nõukogude võimu aastail on pealinna ilme tundmatuseni muutunud. Tema elanikkonna, tööstusettevõtete ja kultuuriliste asutiste arv on kasvanud mitmekordseks. Sadu uusi tohutu suuri suurepäraseid hooneid kaunistab tema tänavaid, Moskva jõgi on saanud graniidist rüü ja uued sillad-iludused kaarduvad tema kohal. Asfalt katab kaisid ja tänavaid. Metroo hämmastavais maa-aluseis paleedes ja tunnelites veavad suurepärased rongid iga päev sadu tuhandeid inimesi. Autode ja autobuste vool tormab Moskva tänavail. Moskva-Volga jõelaevastiku aurikute tee kulgeb Kremli müüride lähedalt, nõukogude võimu ajal ehitatud Moskva-Volga kanalit mööda. Volga vesi voolab Moskva veevärgitorudes.

Moskva tööstustoodang on 1913. aastaga võrreldes kasvanud 21-kordseks ja moodustab 15% kogu maa tööstustoodangust.

Igal aastal annavad Moskva kõrgemad õppeasutised maale tuhandeid kõrgema haridusega eriteadlasi: pedagooge, insenere, arste, agronoome, näitlejaid, raamatukoguhoidjaid, ajakirjanikke, muusikuid, kunstnikke, arhitekte jt. Moskvas töötab palju akadeemiaid ja teaduslikke instituute, sealhulgas ka NSV Liidu Teaduste Akadeemia. Moskva on muutunud nõukogude võimu aastatel maailma kultuurikeskuseks.

Pealinna ja kogu maa vahel on elav side, sest neil on ühed ja samad mõtted ja huvid.

Kogu inimkond jälgib Moskva elu.

Nagu väitis seltsimees Stalin oma tervituses Moskvale selle 800-aastase sünnipäeva puhul, seisab Moskva ajalooline teene selles, et ta oli ja on tsentraliseeritud riigi moodustamise aluseks ja initsiatooriks Venemaal. Pärast seda, kui Moskva kuulutati suure Lenini tahtel uuesti meie

kodumaa pealinnaks, sai ta nõukogude ajastu lipukandjaks. „Moskva on nüüd," ütles seltsimees Stalin, „mitte ainult uue nõukogude sotsiaal-majandusliku korra ülesehitamise innustaja, korra, mis asendab kapitalismi ülevõimu töö ülevõimuga ja heidab kõrvale inimese ekspluateerimise inimese poolt. Moskva on ühtlasi ka töötava inimkonna kapitalistlikust orjusest vabastamise liikumise kuulutajaks." Moskva on kogu maailma töötavate inimeste, kõigi rõhutud rahvaste ja rasside imperialismi võimu alt vabastamise võitluslipuks. Moskva on nüüd initsiaatoriks niisuguse elukorra loomisel pealinna elanikele, milles ei tunta vaesust ega viletsust. Ta on kõikidele pealinnadele maailmas selles suhtes eeskujuks. Ta likvideeris täielikult mülkad, mis on suurte Euroopa, Aasia ja Ameerika pealinnade tõsiseimaid paiseid, ja andis töörahvale võimaluse üle kolida keldritest ja hurtsikutest kodanlaste majadesse ja korteritesse ning nõukogude võimu poolt hästikorrastatud uutesse majadesse. Lõpuks seisab Moskva teene veel selles, et ta on rahvastevahelise kindla rahu ja sõpruse eest peetava võitluse kuulutajaks, võitluse kuulutajaks uue sõja õhutajate vastu ja rahu võimsaks kantsiks.

Pealinna töörahva silmapaistvate teenete eest kodumaa kasuks autasustas NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium Moskvat tema 800-aastase sünnipäeva puhul Lenini ordeniga.

Kui palju aastaid on iludusel-Moskval?
Kaheksasada! vastan.
Kuid ta ei vanane sugugi,
vaid aina nooreneb ja kasvab,
uhke, trotslik, helge, avar...

Vene NFSV

ADMINISTRATIIV

KRAID:

Altai | Habarovski | Krasnodari

OBLASTID:

Arhangelski	Astrahani	Brjanski
Kalinini	Kaluuga	Kemerovo
Leningradi	Molotovi	Moskva
Pihkva	Rjasani	Rostovi
Tjumeni	Tomski	Tšeljabinski

AUTONOOMSED NÕUKOGUDE

Baškiiri	Burjaadi-Mongoli	Dagestani
Mordva	Põhja-Osseedi	Tatari

AUTONOOMSED OBLASTID (ku

Adõge | Hakassi | Juudi

Pealinn Moskva

RAHVUSRINGKONNAD (kuuluvad

Agini Burjaadi-Mongoli | Ust-Orda Burjaadi-Mongoli | Evenki

...TERRITORIAALNE JAOTUS

...1. mail 1947.

...nojarski | Primorje | Stavropoli

...orki | Groznõi | Ivanovo | Irkutski | Jaroslavli | Kaliningradi

...irovi | Kostroma | Krimmi | Kuibõševi | Kurgaani | Kurski

...rmanski | Novgorodi | Novosibirski | Omski | Orjoli | Pensa

...raatovi | Sahalini | Smolenski | Stalingradi | Sverdlovski | Tambovi

Tšita | Tškalovi | Tuula | Uljanovski | Velikije Luki | Vladimiri

...OTSIALISTLIKUD VABARIIGID:

Vologda | Voroneži

...bardiini | Komi | Mari

...dmurdi | Tšuvaši | Jakuudi

...luvad kraidesse peale Tuva autonoomse oblasti, mis on otseses alluvuses Vene NFSV-le):

...odi | Tšerkessi | Tuva

...d kraide ja oblastite koosseisu):

...nte-...ansi | Komi-Permjaki | Korjaki | Nenetsi | Jamali-Nenetsi | Taimõri | Tšuktši

Lauludes heliseb Moskva kuulsus,
heliseb bolševike kuulsus,
murdumatu jõud,
komsomoli noorus.

(Aleksander Žarov.)

f) Liiduvabariikide pealinnad.

Igal liiduvabariigil on oma pealinn, mis on vabariigi kõrgemate riigivõimu- ja valitsemisorganite asukohaks, tema poliitiliseks keskuseks.

Liiduvabariikide pealinnad on järgmised:
Vene NFSV — Moskva;
Ukraina NSV — Kiiev;
Valge-Vene NSV — Minsk;
Usbeki NSV — Taškent;
Kasahhi NSV — Alma-Ata;
Gruusia NSV — Tbilisi;
Aserbaidžani NSV — Bakuu;
Leedu NSV — Vilnius;
Moldaavia NSV — Kišinjov;
Läti NSV — Riia;
Kirgiisi NSV — Frunze;
Tadžiki NSV — Stalinabad;
Armeenia NSV — Jerevan;
Turkmeeni NSV — Ašhabad;
Eesti NSV — Tallinn;
Karjala-Soome NSV — Petrozavodsk.

g) Autonoomsete vabariikide pealinnad.

Ka igal autonoomsel nõukogude vabariigil on oma pealinn. Need on järgmised: Tatari ANSV — iidne Kaasan, Baškiiria ANSV — Ufa, Dagestani ANSV — Mahatš-Kala, Brujaadi-Mongoli ANSV. — Ulan-Ude, Kabardiini. ANSV. —

Naltšik, Komi ANSV — Sõktõvkar, Mari ANSV — Joškar-Ola, Mordva ANSV — Saransk, Põhja-Osseedi ANSV — Dzaudžikau, Udmurdi ANSV — Iževsk, Tšuvaši ANSV — Tšeboksarõ, Jakuudi ANSV — Jakutsk, Nahhitševani ANSV — Nahhitševan-Araksil, Abhaasi ANSV — Suhhumi, Adžaari ANSV — Batumi ja Kara-Kalpaki ANSV — Nukus.

h) Nõukogude Liidu hümn.

Riigihümnideks nimetatakse laulu või instrumentaalmuusika vormis kirjutatud pidulikke muusikateoseid riigi auks. Hümni tekstis väljenduvad tavaliselt ideed, mis kajastavad riigis valitsevat ideoloogiat.

Sõjaeelse Saksamaa hümnis olid selgesti väljendatud natsionalistlik ideoloogia, anastuslikud maailmavalitsemispüüded ja saksa rahva kõrk vastandamine teistele. See hümn algas sõnadega: „Saksamaa on üle kõige, üle kõige ilma peal".

Inglise riigihümnides kajastuvad valitseva ekspluateeriva klassi püüded valitseda kõigi merede üle („Valitse, Britannia, meresid") teiste maade rahvaste orjastamise eesmärgiga ja monarhia sälitamise ning ülistamise taotlused („Jumal, kaitse kuningat!"). Monarhia ülistamine kõige orjameelsemas toonis iseloomustab endise, pärast Esimest Maailmasõda lagunenud Austria-Ungari, tsaari-Venemaa („Jumal, keisrit kaitse sa!") ja mitmete teiste monarhistlike riikide hümne.

NSV Liidus oli kuni 1943. aastani riigihümniks „Internatsionaal", mis oli juba ammu enne Oktoobrirevolutsiooni rahvusvaheliseks proletariaadi hümniks. Selle hümni teksti kirjutas sotsialist Eugéne Pottier, 1871. a. Pariisi Kommuunist osavõtja. Prantsuse keelest tõlgiti see prole-

tariaadi hümn, mis kutsus kodanliku korra kukutamisele, paljudesse maailma keeltesse.

See hümn on tänini proletariaadi võitlushümniks kõigis maades. Ta väljendab kapitalistlikes maades ekspluateeritava töölisklassi ühtsust, eesmärke ja proletariaadi kui klassi ajaloolist ülesannet — vabastada kogu töörahvas ekspluateerijatest. „Internatsionaal" sai Nõukogudemaa riigihümniks Oktoobrirevolutsiooni võidu esimeste päevadega. Et ta oli loodud juba ammu enne seda, ei väljendanud ta enam seda fakti, et võit ekspluateerijate üle on meie maal juba saavutatud ning et siin on üles ehitatud maailma esimene sotsialistlik riik. See hümn ei väljendanud ka seda fakti, et Nõukogudemaa kujutab endast üheõiguslike rahvaste vabatahtlikku vennalikku liitu ja võimsat jõudu, mis on suuteline pühkima ära kõik vaenlased, kes tungivad meie sotsialistliku isamaa vabaduse ja sõltumatuse kallale. Seepärast pöördusidki partei ja valitsus 1943. aastal meie maa poeetide poole üleskutsega kirjutada uus hümn, milles väljenduksid meie maa ajaloolised saavutused.

Niisugune ongi Nõukogude Liidu uus hümn (mille teksti kirjutasid poeedid S. Mihhalkov ja El-Registan). Selles hümnis väljenduvad NSV Liidu riikliku korralduse iseärasused ja meie maa rahvaste vaheline suur sõprus, rahvaste, kes on liidetud suure Venemaa poolt vennalikuks pereks. Selles hümnis kajastuvad bolševike partei geniaalsete juhtide Lenini ja Stalini osa ja suurepärased edusammud Venemaa ümberkujundamise alal suureks sotsialistlikuks riigiks, Nõukogude armee ja kogu rahva osa inimpõlvede saatuse otsustamises ning sotsialistliku Nõukogude riigi rahvalik iseloom.

Uue riigihümni kehtestamisega jäi „Internatsionaal" partei hümniks.

Nõukogude Liidu hümn.

On vabade riikide murdmatu Liidu
loond jäädavaks ajaks suur Venemaa hõim.
Sest elagu rahvastest võidule viidud
Nõukogude Liit, tema ühtsus ja võim!

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste sõpruse, vendluse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Meil tormidest helendas vabaduspäike,
suur Lenin meil valgustas võitluste teid.
Truuks rahvale Stalin meid kasvatas kõiki,
tööks, kangelastegudeks innustas meid.

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste õnne ja õitsengu maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Kõik nurjatud kallaletungijad väärab
me lahinguis kasvanud võimas armee.
Me võitluste hoog sugupõlvedeks määrab
aus, kuulsuses hiilgama Isamaa tee.

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste jäädava kuulsuse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Küsimused kordamiseks.

1. Missugune oli mittevene rahvuste olukord tsaari-Venemaal?
2. Millised on leninlik-stalinliku rahvuspoliitika põhiprintsiibid?
3. Milles seisab NSV Liidu riikliku korralduse põhiline erinevus paljurahvuseliste kapitalistlike maade riiklikust korraldusest?
4. NSV Liidu koosseis tema moodustamisel ja praegu. Nimetada kõik liiduvabariigid.
5. Missugune oli Vene NFSV osa NSV Liidu loomises ja meie maa rahvaste vennaliku sõpruse edasises tugevdamises?
6. Mis kuulub konstitutsiooni järgi NSV Liidu kompetentsi?
7. Missugused on liiduvabariikide suveräänsed õigused?

8. Missugune on liiduvabariikide administratiiv-territoriaalne jaotus?
9. Missugused autonoomsed vabariigid on meie maal? Milline on autonoomse vabariigi kompetents?
10. Missugused autonoomsed oblastid ja rahvusringkonnad on NSV Liidus?

VI peatükk.

NSV LIIDU RIIGIORGANID.

1. NSV Liidu riigiorganite erinevus kodanlike maade riigiorganeist.

Riigiorganid NSV Liidus on rahva poolt volitatud asutised ja isikud, kes teostavad riigivõimu, valitsemist ja kohtumõistmist töötajate huvides riigi nimel.

Igas ekspluataatorlikus riigis on riigiorganid ehitatud nii, et oleks võimalik paremini kindlustada ekspluateerijate võimu. Näiteks tsaari-Venemaal oli kogu kõrgem võim mõisnike klassi esindaja tsaari-„isevalitseja" käes. Tsaari võimu ei piiranud ükski organ ja ta ei allunud rahva kontrollile. Tsaar andis ja tühistas seadusi, määras ja vallandas ministreid ja kõrgemaid ametnikke, käsutas riigi rahandust, kuulutas sõda jne. Tsaari võim ei olnud mitte üksnes isevalitsuslik, vaid ka pärandatav. Pärast tsaari surma astus troonile troonipärija, ka siis, kui tal ei olnudki mingeid riiklikuks tegevuseks vajalikke võimeid. Rahvalt ei küsitud, kas ta tahab seda tsaari või ei. Pärast 1905. a. revolutsiooni loodud Riigiduuma ei etendanud, nagu juba öeldud, maa elus tõsist osa, ta oli ainult nõuandev organ.

Tsaari määratud kubernerid ja asehaldurid olid kubermangudes (administratiivüksused, milledeks jagunes tsaari-

Venemaa) täielikeks peremeesteks. Suur vene kirjanik Saltõkov-Štšedrin on oma satiirilistes teostes andnud rea portreid sellistest kubermangudes omavoliliselt peremehetsevatest kuberneridest. Saltõkov-Štšedrini poolt neile antud pilkav hüüdnimi „pompaduurid" sai tuntuks kui seadusi mittearvestava, ainult oma soovide, maitse ja meeleolude järgi tegutseva isemeelse bürokraadi tabav nimetus.

Kodanlik-demokraatlikes riikides koostatakse riigivõimu- ja valitsemisorganeid mitmeti, kuid nende ehituse ja tegevuse määrab kõikjal kindlaks kodanliku riigi ekspluataatorlik olemus, ja see teeb need riigiorganid töörahvale võõraks. Kodanlik-demokraatlikes riikides, erinevalt piiramatust monarhiast, tunnustatakse kõrgemate riigivõimu-organite valimise ja kontrollimise põhimõtet. Ent kõrgemaist riigivõimu-organeist valitakse seal ainult parlament ja reas kodanlikes vabariikides selle kõrval ka president. Valitsuse (s. o. ministrid) määrab kodanlikes vabariikides president, maades aga, kus on säilinud monarhia, — kuningas.

Kodanlikud parlamendid, nagu juba öeldud, on organid, mis väljendavad ja kaitsevad valitseva klassi, kodanluse huve. Kodanlik parlament pole kunagi olnud ega saagi olla rahva tõeline esindusorgan. Kodanlikes maades teostavad kohalikku võimu tavaliselt ametnikud, kes määratakse valitsuse poolt. Paljudes kodanlik-demokraatlikes riikides on olemas ka kohalikud valitavad organid, kuid need pole riigivõimu-organid, vaid kommunaalse „omavalitsuse" organid, mis tegelevad väikese, kohaliku tähtsusega küsimuste ringiga valitsuse ametnike järelevalve all, kujutades endast bürokraatliku riigiaparaadi jõuetut ripatsit. Töörahva osavõttu nendest „omavalit-

suste" valimistest piiratakse sageli mitmesuguste kitsenduste ja tingimustega.

Nii ei võimalda riigivõimu-organite süsteem ise ja nende organiseerimise kord kodanlikes riikides töörahva hulkadele osavõttu riigiasjadest.

Täiesti teisiti moodustatakse riigivõimu-organeid meie maal. Põhiprintsiibiks, mis määrab kindlaks nende organite ehituse ja tegevuse NSV Liidus, on kindlustada rahvahulkadele alatine ja seejuures otsustav osavõtt riigi valitsemisest ja riigiasjade otsustamisest. Kõik valitsemisorganid valitakse meil töörahva poolt ja üksnes töörahva hulgast maailma kõige demokraatlikuma valimisõiguse alusel. Kõik meie riigivõimu-organid peavad oma tegevusest valijatele aru andma. Rahva poolt riigivõimu-organeisse valitud saadikud on rahva teenijad ja peavad oma tegevusest temale aru andma. Vastavalt stalinlikule konstitutsioonile võivad valijad oma saadiku ära kutsuda, kui ta oma tegevusega ei õigusta rahva usaldust.

NSV Liidu valitsus moodustatakse NSV Liidu Ülemnõukogu poolt; liidu- ja autonoomsete vabariikide valitsused moodustatakse liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude poolt ja on nende ees vastutavad kogu oma tegevuses.

Niisugust tõeliselt demokraatlikku võimuorganite süsteemi pole maailmas varem olnud. Demokraatlikel alustel on meil moodustatud ka riigivalitsemise üksikuid harusid juhtivad organid: ministeeriumid ja mitmesugused ametkonnad. Kõiki neid organeid kontrollib rahvas tema poolt valitud kõrgema riigivõimu-organi kaudu.

Riigivõimu-organid moodustatakse meie maal demokraatliku tsentralismi põhimõttel. See tähendab, et keskne juhtimine, mis on vajalik selleks, et tagada riiklike ülesannete täitmist, ja mis eeldab keskuse direktiivide ranget täitmist kohapeal, on ühendatud kohalike võimuorganite valitavusega, kohalike organite ja elanikkonna laialdase initsiatiiviga ning kesksete ja kohalike riigivõimu-organite tõelise demokraatlikkusega.

Kodanlikke riike aga iseloomustab bürokraatlik tsentralism, mis ei tunnusta kohalike võimuorganite valitavuse põhimõtet ja kõrvaldab tegelikult masside osavõtu riiklikust tegevusest.

Niisugused on NSV Liidu riigiorganite põhilised erinevused kodanlike maade riigiorganeist.

2. Nõukogude valimissüsteem (NSV Liidu konstitutsiooni XI peatükk).

Kõik valimised riigivõimu-organeisse, alates NSV Liidu Ülemnõukogust kuni küla ja linna töörahva saadikute nõukogudeni, toimuvad üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel.

a) Üldine ja ühetaoline valimisõigus.

Üldiseks valimisõiguseks nimetatakse sellist valimisõigust, mille puhul valimistest võtavad osa maa kõik kodanikud, kes on jõudnud seaduses ettenähtud vanuseni.

Kõigil 18-aastaseks saanud NSV Liidu kodanikel, sõltumata rassilisest ja rahvuslikust kuuluvusest, soost, usutunnistusest, hariduslikust tsensusest, paiksu-

sest[1], sotsiaalsest päritolust, varanduslikust seisust ja endisest tegevusest, on õigus osa võtta saadikute valimisest. NSV Liidu naistel on meestega võrdne õigus valida ja olla valitud. NSV Liidu sõjaväelastel on võrdselt kõigi kodanikega õigus valida ja olla valitud. Kõrgemaisse riigivõimuorganeisse valitavaile kodanikele on määratud pisut kõrgem vanus. See on sellepärast, et kõrgemate riigivõimuorganite saadikute vastutusrikaste ülesannete täitmiseks on vaja suuremat elukogemust, kui seda omavad 18-aastased. Sellepärast annab valimismäärustik kodanikele õiguse olla valitud NSV Liidu Ülemnõukogusse 23-aastasest vanusest alates ja autonoomsete ja liiduvabariikide ülemnõukogudesse 21-aastasest vanusest alates. Kohalikesse võimuorganeisse võivad olla valitud isikud, kes on saanud 18-aastaseks.

Ühtegi kodanikku, kes on jõudnud seaduses ettenähtud vanuseni (18 aastat), ei tohi kõrvaldada valimistest osavõtust. Ainult nõdrameelsed ja isikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud koos valimisõiguste äravõtmisega, ei või valida ega olla valitud.

Iga seadusevastast katset takistada NSV Liidu kodanikku temale antud valimisõiguse kasutamisel loetakse meil kuriteoks, millele järgneb kriminaalkaristus.

Meie riigi olemasolu algusperioodil polnud meil veel täielikku üldist valimisõigust. Siis olid meil olemas ekspluateerivad klassid, kes pidasid ägedat võitlust nõukogude võimu vastu. Seepärast tuli töötava rahva huvides jätta valimisõiguseta tähtsusetu vähemik — ekspluateerijad ja nende käsilased. Ent Lenin ja partei viitasid juba siis

[1] Paiksus — ühes elukohas elamise kestus.

nende kitsenduste ajutisele iseloomule. Sotsialismi võiduga NSV Liidus, mis tähendas ekspluateerivate klasside likvideerimist, langes ära vajadus piirata valimisõigust. See tähendas meie riigi edasist demokratiseerumist, tõeliselt üldise valimisõiguse kehtestamist.

Ühetaoline valimisõigus tähendab seda, et kõik valijad võtavad valimistest osa ühesugusel alusel: ühelgi valijal ei ole eesõigusi ja võimuorgani valimisel hääletab iga valija ainult ühes valimisringkonnas, tal on, nagu öeldakse, ainult üks hääl. Ükski elanikkonna osa ei ole valimistel eesõigustatud olukorras. Ei ole olemas ka erinevaid esindusnorme ühes ja samas organis mitmesugustele elanikkonna rühmadele.

Meie riigi esimesel arenguperioodil eksisteeris veel teatav valimisõiguse ebavõrdsus. See ebavõrdsus väljendus erinevates esindusnormides linna- ja külaelanikkonnale. Tollal kehtinud normid andsid töölisklassile teatavad eelised. Näiteks NSV Liidu 1924. a. konstitutsiooni järgi saatsid NSV Liidu nõukogude kongressile linnanõukogud ja asulanõukogud ühe saadiku iga 25 000 valija kohta, kubermangu (hiljem oblasti ja krai) nõukogude kongressid aga ühe saadiku iga 125 000 elaniku kohta. See tähendas, et linna elanikkond (kus, nagu teame, moodustavad enamuse töölised) oli esindatud suurema arvu saadikutega kui ühe või teise maakoha niisama suur külaelanikkond. Stalinlik konstitutsioon, arvestades piiride pidevat kadumist sõbralike klasside — tööliste ja talupoegade vahel, asendas endised mitte täiesti ühetaolised valimised ühetaolistega. Nüüd pole enam erinevaid esindusnorme linna- ja külaelanikkonnale. Töölisklassi juhtiv osa meie maal põhineb sotsialismi tingimustes tema poliitilis-moraalsel autoriteedil talupoegade ja haritlas-

konna hulgas ega vaja mingite eriliste eeliste toetust valimisõiguses.

Valimisõiguse täielik ühetaolisus ja üldisus kogu rahvale on meie valimissüsteemi iseloomulikuks jooneks. Kodanlikes maades rikutakse valimisõiguse üldisuse ja ühetaolisuse põhimõtet igasuguste abinõudega isegi seal, kus nad on formaalselt välja kuulutatud.

Kodanlikes maades on suur hulk seadusega kehtestatud tingimusi (tsensusi), mis on vajalikud valimisõiguse saamiseks. Need eemaldavad valimistest osavõtust töörahva ja ka rõhutud rahvused.

Kodanlik seadusandlus kehtestab palju tsensusi, näiteks vanuse-, varandusliku, haridusliku, rassilise ja rahvusliku ning isegi paiksusetsensuse.

Vanusetsensus on enamikus kodanlikes maades kõrge. Seepärast jääbki suur hulk noori valimistest eemale. Näiteks paljudes riikides lubatakse valimistele ainult 21- või 22-aastasi kodanikke, mõnedes maades isegi 25-aastasi. Õigust olla valitud omavad mitte nooremad kui 25- või 30-aastased isikud ja mõnel pool mitte nooremad kui 40-aastased. Seega NSV Liidus on kehtestatud õigus valida ja olla valitud riigivõimu-organeisse kõige madalama vanusetsensusega.

Nõukogude õigus eitab otsustavalt kodanliku seadusandluse poolt kehtestatud tsensusi.

Varanduslik tsensus kodanlikes maades tähendab seda, et õigus valida ja olla valitud saadakse ainult siis, kui omatakse varandust või tulu mitte alla seaduses ettenähtud määra. Kõik need isikud, kes sellist tulu ei oma, s. o. kehvikud, töötud ja madalapalgalised töölised ei oma valimisõigust. Töörahva kestev võitlus üldise valimisõiguse eest oli esmajoones võitlus varandus-

liku tsensuse kaotamise eest. Ent ka seal, kus selle võitluse tulemusena kehtestati üldine valimisõigus, säilis varanduslik tsensus ühel või teisel viisil (maskeeritult), kuid ainult alanes, võrreldes sellega, mis oli enne.

Näiteks USA konstitutsioon ei näe ette varanduslikku tsensust. Kuid üksikute osariikide seadused määravad, et õigus valida ja olla valitud kuulub ainult neile, kes maksavad isikumaksu või omavad teatavat varandust. Üks Ameerika varandusliku tsensuse kriitikuid ütles: „Oletagem, et osariigi territooriumil elab kodanik, kelle ainsaks varanduseks on eesel. Et eesli hind võrdub summaga, mida näeb ette valimisseadus, võeti see kodanik valijate nimekirja. Kuid teel sinna, kus toimus hääletamine, suri eesel vanadusest ja alatoitlusest. Seetõttu kodanik kui nõutavat varandust mitteomaja kustutati valijate nimekirjast." — Ja autor küsib irooniliselt, kellel siis oli hääleõigus: inimesel või tema eeslil?

Nõukogude kodanikele kõlab selline küsimus kummaliselt, kuid maal, kus inimese väärtust hinnatakse tema varanduse suuruse järgi, on selline kibe küsimus mõistetav.

Inglismaal esineb varanduslik tsensus teisel kujul kui USA-s. Kui liikumata varanduse omanikud elavad ühes valimisringkonnas ja nende varandus asetseb teises valimisringkonnas, siis omavad sellised omanikud hääleõigust nii elukoha kui ka oma liikumata varanduse (tehase, kaubandusliku ettevõtte, mõisa jms.) asukoha järgi. Seega saavad rikkad ühe või mitu lisahäält. Ka kõrgema haridusega inimestel on kaks häält, sest nad hääletavad oma elukohas ja ka selle ülikooli ringkonnas, kus nad õppisid.

P a i k s u s e t s e n s u s e puhul tuleb valimisõiguse saamiseks elada antud valimispiirkonnas teatava aja jook-

sul. Mõnedes USA osariikides tuleb elada vähemalt 2 aastat, et saada luba valimistest osavõtuks. Paiksusetsensus jätab valimisõiguseta tohutu hulga isikuid, kes tööd otsides on sageli sunnitud sõitma ühest kohast teise.

Hariduslik tsensus eeldab kirjaoskust selleks, et omada valimisõigust. Näiteks USA-s ei lasta miljoneid neegreid valimistele, sest nad pole sooritanud määratud eksamit inglise keelest. Mõnedes maades saavad kõrgema haridusega isikud lisahääleõiguse. See õigus soodustab ekspluateerivat klassi, sest kodanlikes maades ei ole kõrgem haridus töörahvale kergesti kättesaadav.

Rahvuslik ja rassiline tsensus tähendavad valimisõiguse andmist või mitteandmist olenevalt kodaniku kuulumisest antud rahvusse või rassi. Näiteks on Briti impeeriumis sajad miljonid elanikud valimisõiguseta sellepärast, et nad kuuluvad rõhutud rassidesse või rahvustesse. Lõuna-Aafrika Liidus (Inglise dominioon) ei oma neli viiendikku elanikkonnast, nimelt põline elanikkond — neegrid — valimisõigust. Ainult ühes provintsis, nimelt Kapimaal, on neegreil valimisõigus, kuid nad võivad valida ainult kolme saadikut valgete hulgast. Ükski neeger ei või olla valitud parlamenti, ehkki rõhuv enamik Lõuna-Aafrika Liidu elanikkonnast on neegrid.

Rassiline ja rahvuslik tsensus on mõnikord olemas isegi seal, kus konstitutsioon seda eitab. Näiteks USA-s ei või vastavalt konstitutsioonile kedagi valimisõigusest ilma jätta ühte või teise rassi kuulumise pärast. Kuid rõhuv enamik 13 miljonist USA-s elavast neegrist ei saa tegelikult valimisõigust kasutada.

Kõigele öeldule võib veel lisandada seda, et kuni senini ei lubata mõnedes riikides, kus formaalselt kehtib üldine valimisõigus, naisi valimistele. Isegi sellistes vanades

kodanlik-demokraatlikes riikides, nagu neiks on USA, Inglismaa ja Prantsusmaa, said naised alles hiljuti valimisõiguse. USA-s said naised valimisõiguse alles 1920. aastal. Inglismaal said naised lõplikult valimisõiguse 1928. aastal, Prantsusmaal aga alles pärast Teist Maailmasõda. Reas riikides ei oma naised senini valimisõigust.

Üldise ja ühetaolise valimisõiguse piiramist kodanlikes riikides saavutatakse peale mitmesuguste tsensuste kehtestamise ka teiste abinõudega. Seal kasutatakse sellist valimisringkondade organiseerimist (niinimetatud valimisgeograafiat), mille tõttu ringkonnad on rahvaarvult väga mitmesugused ja mille tulemusena valitakse ühesugune arv saadikuid nii tohutu suurest tööstusringkonnast arvuka, peamiselt töölistest elanikkonnaga kui ka mitu korda vähema kodanliku elanikkonnaga ringkonnast. Hääletamiskord ja häälte lugemine (niinimetatud valimisaritmeetika) on kodanlikes riikides tihti sellised, et valimistest osavõtnud parteid, saanud näiteks võrdse arvu hääli, võivad läbi viia väga erineva arvu saadikuid. Lõpuks on veel palju muidki abinõusid mittesoovitavate valijate eemalhoidmiseks valimistest ja surve avaldamiseks valijaile. Need abinõud, ehkki nad on seadusega keelatud, on tegelikkuses laialdaselt kasutusel. Laialdaselt on levinud näiteks valijate, eriti töötute äraostmise süsteem, mittesoovitavate valijate hirmutamine ähvardustega ja füüsilise vägivalla tarvitamine.

Säärane on valimisõigus kodanlik-demokraatlikes maades. Fašistlikes maades ei tunnustata üldist valimisõigust üldse.

Võrreldes meie valimissüsteemi isegi kõige „demokraatlikumate" kodanlike maade valimissüsteemidega, veendume meie demokraatia paremustes. Nõukogude demo-

kraatia kindlustab kogu rahvale vaba ja täielikku tahteavalduse, ta kindlustab tegelikult üldise ja ühetaolise valimisõiguse.

b) Otsesed valimised ja salajane hääletamine.

Saadikute valimine ükskõik millisesse riigivõimu-organisse on meil otsene. See tähendab, et kõigi riigivõimu-organite kõik saadikud valitakse otseselt valijate poolt.

Kuni stalinliku konstitutsiooni vastuvõtmiseni toimusid valimised teisiti. Valijad valisid otseselt ainult küla- ja linnanõukogude saadikuid. Kõrgemate riigivõimu-organite saadikute valimine toimus linna- ja külanõukogude pleenumitel ja vastavatel nõukogude kongressidel. Näiteks linna- ja külanõukogude pleenumid valisid saadikuid rajooni nõukogude kongressile. Rajoonide nõukogude kongressid valisid oma täidesaatvad organid ja saatsid saadikuid krai (oblasti) nõukogude kongressile. Oblasti (krai) nõukogude kongress valis oma täidesaatva organi oblasti (krai) täitevkomitee näol ja saatis saadikuid liiduvabariigi nõukogude kongressile, samuti ka üleliidulisele nõukogude kongressile. Nii olid sel ajal valimised kaudsed (välja arvatud küla- ja linnanõukogude valimised). See süsteem kujunes ajalooliselt juba enne esimese nõukogude konstitutsiooni vastuvõtmist ja kinnitus meie riigi esimese arenguperioodi tingimustes. Niisugune süsteem võimaldas nõukogude kongressi kiiresti kokku kutsuda, millel oli sel ajal suur tähtsus. Kodusõja perioodil ja real järgnevail aastail maa olukord ja terav klassivõitlus ekspluateerijatega ei andnud võimalust otsestele valimistele üleminekuks.

Nõukogude riik tugevnes suuresti sotsialismi võidu tulemusena; tekkis rahva poliitilis-moraalne ühtsus, mis võimaldas üle minna otsestele valimistele. Otsestel valimistel on kaudsetega võrreldes suured eelised, sest nad tagavad kõigile täisealistele kodanikele otsese osavõtu ükskõik millise riigivõimu-organi saadikute koosseisu määramisest. Otseste valimiste kehtestamine tähendas meie valimissüsteemi edasist demokratiseerumist. Reas kodanlikes maades praktiseeritakse tänini kaudseid valimisi. Näiteks ei vali USA presidenti otseselt valijad, vaid nende poolt valitud valijad. Need valijad, hääletades ühe või teise presidendikandidaadi kasuks, ei ole seotud oma valijate soovidega, vaid hääletavad nii, nagu nõuab seda partei, kuhu nad kuuluvad. Reas kodanlikes maades kehtib kaudne valimine ka parlamendi niinimetatud ülemkoja suhtes.

Hääletamine kõigi riigivõimu-organite valimistel on meil salajane. See tagab igale kodanikule täieliku vabaduse ja võimaluse hääletada selle kandidaadi poolt, keda ta soovib, ja selle vastu, keda ta ei soovi näha saadikuna. Enne uue NSV Liidu konstitutsiooni vastuvõtmist toimus hääletamine avalikult — käe tõstmisega valimiskoosolekul. Sellist valimisviisi polnud konstitutsiooniga ette nähtud, vaid see kehtestus praktikas. Kukutatud ekspluataatorlike klasside ägeda nõukogude võimu vastase võitluste tingimustes raskendas see hääletamisviis töörahva klassivaenlaste maskeeritud agentidel nurja ajada töörahva poolt ülesseatud kandidaatide valimist nõukogusse.

Maa ekspluataatorlike klasside likvideerimine tegi otstarbekohaseks ülemineku salajasele hääletamisele. See tagab nõukogude inimestele täieliku vabaduse hääletada nende poolt, keda nad tahavad valida, kellele nad usaldavad oma huvide kaitse.

c) Kandidaatide ülesseadmise kord.

Meie valimissüsteemi demokraatlikkus avaldub ka saadikute kandidaatide ülesseadmise korras. NSV Liidu konstitutsioon ja liidu ning autonoomsete vabariikide konstitutsioonid annavad kandidaatide ülesseadmise õiguse ühiskondlikele organisatsioonidele ja töörahva ühinguile: kommunistlikele parteiorganisatsioonidele, ametiühinguile, kooperatiividele, noorsoo-organisatsioonidele ja kultuurilistele ühingutele. Seda õigust teostavad nii loeteldud organisatsioonide kesk-, vabariiklikud, krai-, oblasti- ja rajooniorganid kui ka ettevõtete ja asutiste tööliste ja teenistujate üldkoosolekud, sõjaväelaste koosolekud väeosade, talupoegade üldkoosolekud kolhooside ja külade ning sovhooside tööliste ja teenistujate üldkoosolekud sovhooside järgi. Sel viisil esitavad rahvahulgad, töötajad ise saadikute kandidaate. Mitte üheski kodanlikus riigis ei ole sellist tõeliselt demokraatlikku kandidaatide ülesseadmise korda. Seal võivad kandidaate üles seada ainult poliitilised parteid ja ainult need parteid, kelle sellekohast õigust riik tunnustab. Nii tuli USA-s miljoneil inimestel ja suurel hulgal progressiivsetel organisatsioonidel visalt võidelda Wallace'i kandidatuuri esitamise eest presidendivalimistel. Et kandidaati üles seada, tuleb uuel parteil ületada suuri takistusi: peab jõudma enne valimisi moodustada vastav partei ja koguda igas osariigis seadusega nõutav arv allkirju, saavutama valitsuselt, et ta ametlikult tunnustaks presidendikandidaadi ülesandmise õigust.

Iga ülesseatud kandidaat saab NSV Liidus laialdase arvustuse osaliseks ajakirjanduses ja valijate koosolekuil. See tagab saadikute kohuseid väärikalt täita suutvate isi-

kute valikut. Kandidaadid seatakse üles valimisringkondade järgi.

Hiljemalt 30 päeva enne valimisi peavad kõik kandidaadid olema ringkonna valimiskomisjonis registeeritud. Ringkonnakomisjon on kohustatud registeerima ja valimisnimekirja kandma kõik seaduslikus korras ülesseatud kandidaadid.

d) Kommunistide ja parteitute valimisblokk.

Parteilased ja parteitud seavad meie maal üles ühised kandidaadid valimisringkondade järgi. Selles suures ajaloolise tähtsusega faktis ilmneb piltlikult meie rahva poliitilis-moraalne ühtsus ja kommunistliku partei katkematu side parteitutega. Bolševike partei on töörahva eelvägi, nõukogude ühiskonna juhtiv ja suunav jõud.

Kommunistide ja parteitute blokk osutus meie maal võimalikuks ja loomulikuks nõukogude ühiskonna poliitilis-moraalse ühtsuse tõttu. NSV Liidus pole vaenulikke klasse. Kogu rahvas liitub üksmeelselt Lenini-Stalini partei ümber, kes on tegelikkuses näidanud oma tarka juhtimist, ennastsalgavat ustavust töörahva huvidele ja on oma tegevusega võitnud rahva palava armastuse. Kodanliku riigi tingimustes aga on kodanlike poliitiliste parteide (samuti ka kodanlust teenindavate parempoolsete sotsialistide parteide) kandidaatide ülesseadmisel koos parteitutega midagi ennenägematut ja täiesti võimatut valimiste kampaania praktikas. Parteitu kandidaat ei oma seal tavaliselt mingit väljavaadet valitud saada. Meie maal aga kutsub bolševike partei valimistel kõiki kommuniste hääletama niisama üksmeelselt parteitute kandidaatide poolt, nagu parteitud hääletavad kommunistide kandidaatide poolt.

Kommunistide ja parteitute blokk näitab seda, et partei ei eralda end valimistel parteitutest, vaid läheb koos tööliste ja teenistujate ametiühingute ning mitmesuguste töörahva massiorganisatsioonide ja ühingutega. Saadikukandidaadid on seega ühised nii kommunistidel kui ka parteitutel. Iga parteitu saadik on ka kommunistide saadikuks ja iga kommunistide saadik on ka parteitute saadikuks.

e) Agitatsioon kandidaatide poolt.

Nõukogude valimisseadus tagab igale ühiskondlikule organisatsioonile ja igale Nõukogude kodanikule takistamatu ja laialdase agitatsiooni teostamise ringkonna valimiskomisjonis registreeritud saadikukandidaatide poolt. Riik tagab selleks organisatsioonilised tingimused. Ta annab valijate kasutusse klubide ja teatrite ruumid, ajakirjanduse ja raadio. Riik kannab ka kõik kulud, mis on seotud ühiskondlike organisatsioonide ja töörahva valimiskampaania läbiviimise ja agitatsioonilise tööga (valimiskirjanduse, plakatite, kandidaatide portreede, nende elulugude jne. väljaandmine).

See kõik ei sarnane sugugi valimiskampaaniate organiseerimisega kodanlikes maades. Kapitalistlike riikide valimisseadused teevad rohkearvulisi takistusi tööliste saadikukandidaatide üleseadmiseks ja nende saatmiseks parlamenti. Üksikutes maades, näiteks Inglismaal, nõutakse parlamendiliikme kandidaadilt suure rahalise tagatise sissemaksmist. Seda tagatist ei maksta kandidaadile tagasi siis, kui ta ei ole suutnud koguda vastavat arvu hääli. Kandidaadi ülesseadmise ja agitatsiooniga seotud kulud peab kandma see, kes teda esitas, või kandidaat ise. See raskendab tööliskandidaadi valimist. Kodanlike maade

politseivõimud takistavad igati agiteerimist valitsevale klassile mittesobivate kandidaatide poolt; nad ajavad sageli laiali tööliste valimiseelsed miitingud ning areteerivad nende organiseerijaid ja osavõtjaid.

f) Hääletamine ja häälte lugemine.

Valimised toimuvad NSV Liidus territoriaalsel põhimõttel: neist võtavad osa kõik valijad, kes elunevad antud valimisringkonna territooriumil.

Valimisbülletäänide vastuvõtmiseks ja häälte lugemiseks moodustatakse iga valimisringkonna piirides valimisjaoskonnad selleks, et hääletamine ei võtaks valijatel palju aega. Et tagada valimistest osavõttu valijatele, kes on valimispäeval haiglas, puhkekodus, sanatooriumis, invaliidide-kodus, kaugesõidu-rongis või laeval, mis on merel, moodustatakse ka neis paikades valimisjaoskonnad.

Valijatele tehakse õigeaegselt teatavaks hääletamiskoht ja valimispäev. See päev määratakse kindlaks vähemalt kaks kuud enne valimisi. Valimised toimuvad pühapäeval.

NSV Liidu kodanikud valmistuvad valimispäevale nagu suurele pidupäevale. Täpselt kell 6 hommikul kontrollib jaoskonna valimiskomisjoni esimees komisjoni liikmete juuresolekul valimiskaste ja valijate nimekirja kohalolekut, pitseerib kastid ja kutsub siis valijad hääletama. Hääletamine toimub kohaliku aja järgi kella 6-st hommikul kuni kella 12-ni öösel. Selle piirides valib iga valija ise temale sobivama aja. Valijad hääletavad isiklikult.

Ilmunud valimisjaoskonda, esitab valija sekretärile või selleks volitatud valimiskomisjoni liikmele passi, kolhoosiraamatu, ametiühingupileti või mõne teise tõendi. Pärast kontrollimist ja vastava märkuse sissekandmist valijate nimekirja saab valija valimisbülletääni. Teisest

paikkonnast sõitnud valijad ja need valijad, kes on valimiste päeval rongis või laeval, esitavad „hääletamisõiguse tõendi", mis on neil varem saadud vastavast töörahva saadikute nõukogust. Selle alusel saavad nad valimisbülletääni. Bülletääniga läheb valija bülletääni täitmiseks ettenähtud eriruumi. Siin jätab valija bülletäänile selle kandidaadi nime, kelle poolt ta hääletab, paneb siis bülletääni kokku ja, väljunud sellest ruumist, suundub valimiskasti juurde, kuhu laseb bülletääni. Kui valija on kirjaoskamatu või ei saa mõne füüsilise puuduse tõttu ise täita bülletääni, on tal õigus kutsuda endale abiks ruumi, kus bülletään täidetakse, ükskõik millist valijat.

Valimisruumis on hääletamise ajal valimisagitatsioon keelatud.

Hääletamine lõpeb kell 12 öösel. Jaoskonnakomisjon loeb ära antud hääled ühiskondlike organisatsioonide, töölisühingute ja ajakirjanduse esindajate juuresolekul.

Ringkonna valimiskomisjon, saanud jaoskondade valimiskomisjonidelt hääletamisprotokollid, loeb ära kogu oma ringkonna valimiskomisjonide hääled. Valituks loetakse see kandidaat, kes on saanud absoluutse hääleteenamuse, s. o. kes on saanud üle poole kõigist ringkonnas antud ja kehtivaks tunnustatud häältest. Hääletamisest peab osa võtma vähemalt 50% valijaist. Juhul, kui valimistest võtab osa vähem kui 50% antud ringkonna valijaist, määratakse uued valimised.

Valitud saadik saab ringkonna valimiskomisjoni esimehelt vastava tõendi.

Nõukogude valimissüsteem tagab valijate tahte täpse väljenduse. Nõukogude seaduste järgi karistatakse vabaduse kaotamisega 2 aastaks igaüht, kes vägivalla, pettuse, ähvarduse või äraostu teel takistab koda-

nikku vabalt teostamast tema õigust valida ja olla valitud. Ametiisikut või valimiskomisjoni liiget, kes on valimisdokumente võltsinud või valesti hääli lugenud, karistatakse veel karmimalt — vabadusekaotusega kuni 3 aastaks.

g) Nõukogude valimissüsteem on kõige demokraatlikum maailmas.

Seltsimees Stalin ütles oma valimiseelses kõnes detsembris 1937: „Ka mõningates niinimetatud demokraatlikes kapitalistlikes maades toimuvad ja leiavad aset üldised valimised. Kuid millises olukorras toimuvad seal valimised? Klasside kokkupõrgete olukorras, klassivaenu olukorras, valijatele surveavaldamise olukorras kapitalistide, mõisnike, pankurite ja teiste kapitalismi haide poolt. Selliseid valimisi, ka siis, kui nad ongi üldised, ühetaolised, salajased ja otsesed, ei saa pidada täiesti vabadeks ja täiesti demokraatlikeks valimisteks.

Meil, meie maal toimuvad valimised seevastu täiesti teises olukorras. Meil pole kapitaliste, pole mõisnikke, järelikult pole meil ka varakate klasside survet varanduseta klassidele. Meil toimuvad valimised tööliste, talupoegade ja haritlaskonna koostöö olukorras, nende vastastikuse usalduse olukorras ja, ma ütleksin, vastastikuse sõpruse olukorras, sest meil pole kapitaliste, pole mõisnikke, pole ekspluatatsiooni, pole siis ka kellelgi õieti tarvidust rahvale survet avaldada, et moonutada tema tahet. Seepärast ongi meie valimised ainsad tõeliselt vabad ja tõeliselt demokraatlikud valimised kogu maailmas."

Tutvumine kodanlike maade valimistega näitab eriti selgesti meie riigi ja meie korra eeliseid. Võtame näiteks USA. Seadusandlus näeb seal formaalselt ette võitlust kuritarvituste vastu valimistel, kuid neid seadusi peaaegu ei rakendata valitseva klassi poolt. Ja see on mõistetav, sest üldtuntud massiliste kuritarvituste eesmärgiks on seal

just selle klassi kandidaadi valimise kindlustamine ja temale mittesobiva kandidaadi kõrvaldamine. Äraostmine, bülletäänide võltsimine, valijate hirmutamine kuni otsese terrori kasutamiseni (näiteks neegrite suhtes USA lõunaosariikides) — kõik võetakse tarvitusele, et kindlustada valitsevale klassile vajalikku hääletamise tulemust. Näiteks toimusid Kreekas 1946. a. valimised otse kuulipildujate ja automaatide ees, massiliste areteerimiste, „kahtlaste" valijate läbipeksmise, bülletäänide vahetamise jne. tingimustes.

Ei ole ime, et paljudes kodanlikes maades on valijad kaotanud usu valimistesse ja hoiduvad neist tihti kõrvale.

Mõnedes USA osariikides langeb ühtedest või teistest valimistest osavõtnud valijate arv mõnikord 15 ja isegi 4%-le.

Kummaline on kõike seda kuulda nõukogude inimesel, kes on harjunud oma sotsialistliku maa vaba õhuga, töörahva tahteavaldüse täieliku vabadusega.

Ükski maa maailmas ei tunne nii kõrget poliitilist aktiivsust ja valijate üksmeelt. Mõned iseloomustavad arvud: NSV Liidu Ülemnõukogu valimistel, mis toimusid 12. detsembril 1937, võttis 94 miljonist registreeritud valijast hääletamisest osa üle 91 miljoni, s. o. 96,8%. 98,6% nendest valijatest andis hääle kommunistide ja parteitute bloki kandidaatidele. Erandtult kõik kommunistide ja parteitute bloki kandidaadid osutusid valituks nii suure üksmeelega, millist ei ole nähtud ühelgi kapitalistlikul maal. Ainult vähem kui üks protsent valijaist hääletas nende vastu.

10. veebruaril 1946 võttis NSV Liidu Ülemnõukogu valimistel 101 717 686 valijast hääletamisest osa 101 450 936

inimest ehk 99,7% registreeritud valijate üldarvust. Nendest hääletas enam kui 99,1% kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt. Samal aastal võttis USA kongressi valimistest, mida Ameerika ajalehed hindasid väga aktiivseks, osa ainult 37,5% valijaist, sealjuures tunduv osa hääletas nende vastu, kes osutusid valituks. Selliste kõrvutamiste puhul tõuseb eriti ilmekalt esile see usaldus, mida nõukogude inimesed tunnevad kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide vastu.

9. veebruaril 1947 võttis Vene NFSV Ülemnõukogu valimistest osa peaaegu 100%, nimelt 99,95% valijaist, kelledest 99,29% hääletas kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt. Kõigis liidu- ja autonoomsetes vabariikides võtsid valijad viimastest kohalike organite valimistest osa peaaegu sajaprotsendiliselt ja niisama üksmeelselt hääletasid nad kommunistide ja parteitute bloki poolt.

Sääraselt kasutab nõukogude rahvas oma piiramata valimisõigust ja näitab oma poliitilis-moraalset ühtsust. Kõigil NSV Liidu ja liiduvabariikide kõrgemate riigivõimuorganite ja paljude kohalike organite valimistel valis nõukogude rahvas esimeseks saadikuks suure Stalini, väljendades sellega oma piiritut armastust ja usaldust tema vastu.

3. NSV Liidu kõrgemad riigivõimu-organid (NSV Liidu konstitutsiooni III peatükk).

a) NSV Liidu Ülemnõukogu.

NSV Liidu kõrgeimaks riigivõimu-organiks on otseselt elanikkonna poolt 4 aastaks valitav NSV Liidu Ülemnõukogu.

NSV Liidu Ülemnõukogu on kogu nõukogude rahva tahte väljendaja. Meie maal pole NSV Liidu Ülemnõukogust kõrgemat või oma volitustelt temaga võrdset riigivõimu-organit. Kõiki NSV Liidu konstitutsiooniga Nõukogude Liidule antud õigusi teostab NSV Liidu Ülemnõukogu või tema poolt moodustatud ja oma tegevusest temale aruandvad organid.

NSV Liidu Ülemnõukogu on selleks ainsaks organiks, kellele kuulub seadusandlik võim NSV Liidus, s. o. õigus anda üleliidulisi seadusi. Need seadused, olles kogu rahva tahte väljenduseks, on kohuslikud kõigile maa riigivõimu- ja valitsemisorganeile ning eranditult kõigile NSV Liidu kodanikele. Ükski maa riigivõimu- või valitsemisorgan ei saa muuta ega tühistada Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seadust. See õigus kuulub ainult NSV Liidu Ülemnõukogule endale.

Ainult NSV Liidu Ülemnõukogu võib muuta või täiendada NSV Liidu konstitutsiooni. Ainult NSV Liidu Ülemnõukogul on õigus võtta NSV Liidu koosseisu uusi vabariike, kinnitada ja muuta liiduvabariikide piire, muuta autonoomseid vabariike liiduvabariikideks, kinnitada uute autonoomsete vabariikide ja oblastite moodustamist ning uute kraide ja oblastite moodustamist liiduvabariikide koosseisus.

NSV Liidu Ülemnõukogu otsustab tähtsaimaid sise- ja välispoliitilisi küsimusi, määrab kindlaks kõigi riigivõimuorganite ja kogu rahva töö ulatuse ja iseloomu majanduse ja kultuuri edasise tõstmise ja maa kaitsevõime tugevdamise alal.

NSV Liidu Ülemnõukogu valib oma koosseisust NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi, moodustab NSV Liidu valitsuse — NSV Liidu Ministrite Nõukogu, valib NSV

Liidu Ülemkohtu ja NSV Liidu erikohtud ning nimetab NSV Liidu peaprokuröri.

Vajaduse korral võib NSV Liidu Ülemnõukogu ükskõik millise küsimuse lahendamiseks määrata juurdlus- ja revisjonikomisjone, kelle nõudmisi peavad täitma kõik Nõukogude asutised ja ametnikud.

Ülemnõukogu on nõukogude rahva piiramata võimutäiuse (suveräänsuse) kandja ja väljendaja.

b) NSV Liidu Ülemnõukogu struktuur.[1]

NSV Liidu Ülemnõukogu koosneb kahest kojast: Liidunõukogust ja Rahvuste Nõukogust. NSV Liidu Ülemnõukogu kahekojaline struktuur on seletatav paljude rahvuste kuulumisega meie riigi koosseisu. Nõukogude riigi leninlik-stalinlik rahvuspoliitika on suunatud iga rahvuse spetsiifiliste (eriliste) huvide täpse arvestamise tagamisele ja rahvuste üheõiguslikkuse põhimõtte järjekindlale teostamisele.

Kõrgeima organi ühekojaline struktuur oleks, nagu ütles seltsimees Stalin, parem kui kahekojaline, kui meie riik oleks olnud üherahvuseline. Nõukogude Liit aga on paljurahvuseline riik. Sellepärast oli vaja kindlustada, et NSV Liidu kõrgeimas võimuorganis ei oleks esindatud mitte üksnes kõigi NSV Liidu töötajate ühised huvid, vaid ka säärased spetsiifilised huvid, mis on seotud NSV Liidu rahvuste rahvuslike iseärasustega.

Liidunõukogu esindab kogu nõukogude rahva ühiseid huve. Ta valitakse NSV Liidu kodanike poolt valimisringkondade järgi, kusjuures normiks on üks saadik 300 tuhande elaniku kohta. Sellega on NSV Liidus kõrvaldatud ebavõrdsus, mis tekib kodanlikes riikides

[1] Struktuur — ehituslaad.

ebavõrdsete, s. o. mitmesuguse elanikkonna arvuga valimisringkondade tõttu.

Rahvuste Nõukogu esindab rahvuste spetsiifilisi (erilisi) huve. Ta valitakse NSV Liidu kodanike poolt liidu- ja autonoomsete vabariikide, autonoomsete oblastite ja rahvusringkondade järgi. Valimisnorm Rahvuste Nõukogusse on järgmine: igast liiduvabariigist 25 saadikut, igast autonoomsest vabariigist 11 saadikut, igast autonoomsest oblastist 5 saadikut ja igast rahvusringkonnast 1 saadik. NSV Liidu rahvad, kel on oma rahvusriiklus, saab Rahvuste Nõukogus olevate esindajate kaudu otseselt väljendada oma rahvuse huve NSV Liidu Ülemnõukogus.

See võimaldab kõigi NSV Liidu rahvaste huvide igakülgset ja täielikku avaldamist NSV Liidu Ülemnõukogus.

Mõlemad kojad on täiesti üheõiguslikud. Võrdselt mõlemale kuulub seadusandlik initsiatiiv, s. o. õigus algatada uusi seadusi ja esitada seaduseelnõusid. Seadus loetakse kehtivaks ainult siis, kui see on mõlema koja poolt vastu võetud. Vastuvõetud seadus avaldatakse kõigis liiduvabariikide keeltes NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe ja sekretäri allkirjaga. Vastavalt konstitutsioonile võetakse seadusi vastu lihthäälteenamusega. Ainult konstitutsiooni muutmise küsimus nõuab, et selle muutmise poolt hääletaks vähemalt kaks kolmandikku mõlema koja saadikuist (NSV Liidu konstitutsiooni 146. paragrahv). Meie rahva ja tema esindajate poliitilis-moraalse ühtsuse tõttu võetakse meil seadused kõrgeimas riigivõimuorganis alati üksmeelselt vastu.

Ülemnõukogu istungjärgud kutsutakse vastavalt NSV Liidu konstitutsioonile kokku kaks korda aastas NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt. Erakorralised

istungjärgud kutsutakse kokku NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt tema äranägemisel või ühe liiduvabariigi nõudmisel. Mõlemad kojad alustavad tööd ühel ja samal ajal ning neil on ühepikkune volituste kestus — 4 aastat. Kumbki koda valib oma juhataja ja tema kaks asetäitjat, kes juhatavad istungeid ja juhivad sisekorda. Kodade istungeid peetakse kas lahus või koos. Ühiseid istungeid juhatavad mõlema koja juhatajad vaheldumisi. Hääletamine toimub eraldi. Lahkarvamuste puhuks mõnes küsimuses Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu vahel on konstitutsioonis ette nähtud järgmine kord: mõlemad kojad moodustavad esindusvõrdsuse alusel (s. o. ühesuguse saadikute arvu eraldamise teel mõlemast kojast) kooskõlastamiskomisjoni. Sellele komisjonile antaksegi otsustada küsimus, mis kutsus esile lahkarvamuse. Kui kooskõlastamiskomisjon ei jõua ühisele otsusele või kui tema poolt vastuvõetud otsus ei rahulda ühte kodadest, siis vaadatakse küsimus kodades teist korda läbi.

Kui ka sel korral ei saavutata kooskõlastatud otsust, saadab NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium NSV Liidu Ülemnõukogu laiali ja määrab uued valimised.

Kõik see, mis on öeldud NSV Liidu Ülemnõukogu kodade kohta, võimaldab kindlaks teha NSV Liidu kõrgeima riigivõimu-organi struktuuri põhilise erinevuse kodanlike maade parlamendi struktuurist. Ka kodanlikes maades koosneb parlament enamasti kahest kojast, kuid need kojad pole üheõiguslikud: nad omavad erinevaid õigusi ja kompetentsi. Kahekojaline struktuur on seal tingitud püüdest aeglustada ja pidurdada esimese (alam-) koja tööd, kui see on kasuks valitsevale klassile. Alamkojas vastuvõetud seadus mõnikord ei rahulda kodanluse valitsevat gruppi. Sel juhul tuleb talle abiks teine koda, kes viivitab seaduseelnõu läbivaatamisega, keeldub vastu võtmast või teeb sel-

les valitsevale klassile kasulikke ja meelepäraseid parandusi. Arvestades säärast „ülemkoja" osa, näeb kodanlus selles kojas ette niisuguse koosseisu, mis paremini tagab pidurdaja osa täitmist.

Kapitalistlikes maades moodustatakse teine ehk ülemkoda tavaliselt mittedemokraatlikult, sageli ta määratakse kõrgemalt poolt. Mõnedes maades, näiteks Inglismaal, saab tunduv osa teise, niinimetatud lordide koja liikmeid oma liikmeõiguse pärandamise teel või ametikoha tõttu, kuna ülejäänud liikmed määratakse kuninga poolt. Enam kui pool lordidest võtab ülemkoja istungeist osa üksnes sellepärast, et selle koja istungeist võtsid osa nende isad ja vanaisad. Pärast lordi surma võtab tema vanem poeg, kellele läheb üle õigus osa võtta lordide koja istungeist, tema koha lordide kojas endale ka siis, kui ta on alaealine. Nii võtab praeguse lordide koja koosseisu istungeist osa 28 alaealist liiget. Ainult hääletamisest ei võta nad osa. Neis riikides, kus teine koda valitakse, on kehtestatud kõrgendatud tsensused valitavate suhtes ja sageli eriline valimiskord. Selle koja volituste aeg on pikem kui esimese koja volituste aeg ja koja koosseisu ei uuendata tavaliselt korraga, vaid osaliselt. Näiteks USA-s valitakse iga kahe aasta järel ümber ainult üks kolmandik teise koja koosseisust, kuna aga esimene koda täielikult ümber valitakse. Kõigi nende abinõudega püüab kodanlike maade valitsev klass saada ülemkojale eriti ustavat koosseisu. Tavaliselt on see koda igal pool reaktsiooni keskuseks ja progressi pidurdajaks.

Kodanlikes maades on kahekojalise parlamendi moodustamisel arvestatud just kodade lahkhelisid sel juhul, kui alamkoda peab rahvahulkade survel välja andma seadusi, mis on valitsevale klassile vastuvõtmatud.

c) NSV Liidu Ülemnõukogu alatised komisjonid.

Seaduseelnõude ettevalmistamiseks ja läbivaatamiseks NSV Liidu Ülemnõukogu mõlemas kojas moodustatakse saadikute hulgast valimise teel NSV Liidu Ülemnõukogu volituste kestuse ajaks eelarvekomisjon, seaduseelnõude komisjon ja välisasjade komisjon.

Eelarvekomisjon vaatab esialgselt läbi valitsuse poolt koostatud riigieelarve seaduseelnõu ja ütleb selle kohta oma arvamuse. Eelarveseaduse kinnitab igal aastal NSV Liidu Ülemnõukogu. Eelarveseadusel on tohutu suur tähtsus. Temaga määratakse kindlaks kõik NSV Liidu eeloleva aasta tulud ja nende tulude allikad, samuti ka kõik riigi kulud majanduse, kultuuri, kaitse, valitsemise, ehituse jne. alal. Meie riigi eelarve on kolossaalne ja kasvab iga aastaga. Nõukogude riigi eelarve koostatakse täiesti teisiti kui kodanlike riikide eelarved. Kapitalistlikes riikides saadakse riigi tulud peamiselt maksudest töörahvalt, kuid laekunud summad kulutatakse ekspluateerimisel põhineva riigimasina kindlustamiseks. Sotsialistlikus riigis koostatakse eelarve (oma tulude osas) peamiselt tuludest, mis saadakse riiklikelt ettevõtetelt ja organisatsioonidelt. Elanikkonnalt maksude ja laenude näol saadavad tulud moodustavad ainult väikese osa NSV Liidu eelarvest. Nõukogude riigi eelarve aluseks on sotsialistlik akumulatsioon: riiklike ettevõtete ja asutiste käibemaksud ja mahaarvamised tuludest. Rõhuv osa kõigist ressurssidest läheb Nõukogude riigis rahvamajanduse arendamiseks ja töörahva sotsiaalkultuuriliste vajaduste (haridus, tervishoid, pensionid, toetused) rahuldamiseks. Ülejäänud osa aga läheb sotsialistliku riigiaparaadi ja Nõukogude armee tugevdamiseks.

Mõlema koja seaduseelnõude komisjon vaatab esialgselt läbi kõik seaduseelnõud (peale eelarvesse ja

välisasjadesse puutuvate seaduseelnõude), mis lähevad NSV Liidu Ülemnõukogule kinnitamiseks. See komisjon töötab ka ise välja seaduseelnõusid kas oma koja ülesandel või omal algatusel. Et aga komisjon ei suuda ise kõiki vajalikke seaduseelnõusid välja töötada, siis on jäetud talle õigus pöörduda NSV Liidu Ministrite Nõukogu poole ettepanekuga valmistada ette vajalikke seaduseelnõusid.

Kolmandaks komisjoniks, mis moodustatakse kummagi Ülemnõukogu koja poolt, on välisasjade komisjon. See komisjon vaatab esialgselt läbi kõik Ülemnõukogusse läbivaatamiseks minevad küsimused, mis on seotud välisasjadega.

Peale loeteldud komisjonide valivad Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu tööle asudes oma mandaatkomisjonid, kes kontrollivad mõlema koja saadikute volitusi.

d) NSV Liidu Ülemnõukogu koosseis.

NSV Liidu Ülemnõukogu koosseisus avaldub eredalt meie riigi kui tööliste ja talupoegade sotsialistliku riigi iseärasus. NSV Liidu Ülemnõukogu, erinevalt ükskõik millise kodanliku riigi kõrgeimaist riigivõimu-organeist, koosneb eranditult töörahva eesrindlikest esindajaist. Näiteks on NSV Liidu Ülemnõukogu 1946. a. valimiste tulemused järgmised: Liidunõukogu 682 saadikust on 535 ehk 78% autasustatud Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega, 48 saadikut on Nõukogude Liidu kangelased, neist 11 saadikut on kahekordsed Nõukogude Liidu kangelased ja 3 saadikut kolmekordsed Nõukogude Liidu kangelased. Rahvuste Nõukogu 657 saadikust on 447 ehk 68% üldkoosseisust autasustatud ordenite ja medalitega, 54 saadikut on Nõukogude Liidu kangelased ja 13 on sotsialistliku töö kangelased. Töölisi on Liidunõukogus 287

ehk 42%, talupoegi — 151, ülejäänud on teenistujad ja haritlaskonna esindajad (teadlased, arstid, pedagoogid, sõjaväelased, riigi- ja poliitikategelased), kelledest enamik on sotsiaalse päritolu poolest töölised või talupojad. Peaaegu samasugust pilti pakub ka Rahvuste Nõukogu koosseis: 224 töölist (34,1%), 198 talupoega (30,1%); teenistujaid ja nõukogude haritlaskonna esindajaid on 235 inimest (35,8%). Need arvud näitavad Nõukogude Liidu tööliste, talupoegade ja töötava haritlaskonna tihedat ühtsust ja nende huvide täielikku kooskõla.

Täiesti teistsugune on kodanlike maade kõrgeimate riigivõimuorganite koosseis. Võtame näiteks tänapäeva Inglismaa, kus võimul on tööerakond, s. o. partei, kes nimetab end „tööliste" ja „sotsialistlikuks" parteiks. Inglise parlamendi alamkojas moodustavad 1945. a. valimiste järel enamuse tõesti tööerakondlased. Ent töölisi on nende hulgas vähe ja needki, kes peavad end töölisteks, on tegelikult endised töölised, kes on muutunud ametiühingute ametnikeks ja unustanud aja, millal nad seisid tööpingi juures. Väga suur osa tööerakonna saadikuist on advokaadid ja kapitalistlike ettevõtete kõrgepalgalised teenistujad. Tööerakondlaste kõrval on alamkoja koosseisus palju väljapaistvaid tööstureid, kaupmehi ja finantsiste. Inglise tööerakondliku valitsuse ajal on ülemkoja koosseis sama, mis oli varemgi: lordide kojas võtab istungeist osa 3 kuninglikku verd printsi, 26 hertsogit, 39 markiid, 163 krahvi, 410 parunit jne. Need kõik on Inglise kapitalistide kõrgema kihi esindajad, suurte mõisade omanikud ja kapitalistlike ettevõtete suurimad aktsionärid.

Võrreldes NSV Liidu kõrgeimate riigivõimu-organite koosseisu nn. demokraatlike kodanlike maade kõrgeimate

riigivõimu-organite koosseisuga, veendume veel kord nõukogude korra eelistes. Nõukogude kord tagab töörahvale jagamatu võimutäiuse ja töölisklassi juhtiva osa.

e) Ülemnõukogu saadik — rahva teener.

NSV Liidu Ülemnõukogu saadik (nagu ka kõigi teiste NSV Liidu riigivõimu-organite saadikud) jätkab tavaliselt sama tööd, mida ta tegi kuni valimisteni oma tehases, kaevanduses, kolhoosis, veduril, koolis, haiglas, teaduslikus instituudis või polgus. Nõukogude saadik ei eraldu valijaist, vaid jääb eesrindlaseks oma töö alal. Tuntud traktorist Paša Angelina, kes on alates 1937. aastast NSV Liidu Ülemnõukogu saadik, jätkab traktoristide brigaadi juhtimist ja näitab endiselt stahaanovliku töö eeskuju. Ta sai hiljuti oma tootva töö väljapaistvate tulemuste eest sotsialistliku töö kangelase aunimetuse. Samal ajal on see tagasihoidlik traktorist küps riigitegelane. Tema poole pöörduvad iga päev valijad ja ta suhtub nende kõigisse avaldustesse suurima tähelepanuga, aidates neid, toetades nende kasulikke algatusi. Ülemnõukogu istungjärkude perioodil võtab ta osa NSV Liidu seaduste väljatöötamisest ja muust Ülemnõukogu tegevusest.

Nii on lood iga saadikuga meie maal. Igaüks teeb oma saadikuvolituste täitmise kõrval oma harilikku tööd, pannes sellesse nagu ka oma saadikukohustuste täitmisse kogu oma jõu ja teadmised rahva hüvanguks.

Kuski pole sellist tihedat ja otsest sidet saadikute ja rahva vahel kui meie maal. „Valijate õigus ja kohus," ütleb seltsimees Stalin, „seisab selles, et nad pidevalt kontrolliksid oma saadikuid ja et nad sisendaksid neile — mitte mingil juhul laskuda poliitiliste väikekodanlaste tasemele, et nemad, valijad,

sisendaksid oma saadikuile — olla säärased, nagu oli suur Lenin." Kodanlikes maades katkeb tavaliselt side valijate ja saadikute vahel kohe pärast valimisi. Saadik ei allu seal valijate kontrollile ega pea vastutama oma valijate tahte täitmata jätmise pärast. Vastavalt konstitutsioonile võivad meil valijad iga saadiku ära kutsuda, kui ta oma käitumisega ei õigusta nende usaldust. See on veel üks näide nõukogude demokraatia paremustest ja nõukogude rahva võimutäiusest. Saadik meie maal teab, et ta on rahva teener. Eeskuju rahva teenimises annab talle suur Stalin, meie üldrahvalik esimene saadik, kelle elu on täielikult pühendatud rahvale.

NSV Liidu konstitutsioon, arvestades saadikute kõrgeid kohustusi, andis neile ka suured õigused. NSV Liidu Ülemnõukogu saadik võib pöörduda valitsuse või üksiku ministri poole arupärimisega ja temale ollakse kohustatud hiljemalt kolme päeva jooksul andma vastus vastavas kojas kas kirjalikult või suuliselt. Kõik riigiorganid, kelle poole pöördub Ülemnõukogu saadik seoses oma saadikukohustuste täitmisega, peavad esitama vajalikud andmed ja võtma tarvitusele abinõud saadiku poolt ülestõstetud küsimuste lahendamiseks. NSV Liidu Ülemnõukogu saadikut ei tohi kohtulikule vastutusele võtta ega areteerida ilma NSV Liidu Ülemnõukogu nõusolekuta, Ülemnõukogu istungjärkude vaheajal aga ilma NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nõusolekuta.

Volituste täitmiseks on saadikuile kindlustatud soodsaimad tingimused. Neil on õigus tasuta sõiduks kõigil NSV Liidu raudteedel ja veeteedel. Neile tasutakse seadusega kindlaksmääratud ulatuses saadikukohustuste täitmisega seoses olevad kulud. See võimaldab saadikuil sõita

igale poole selleks, et pidada sidet oma valijatega või lahendada valijate poolt esitatud küsimusi, pidada valijatega kirjavahetust, tellida vajalikku kirjandust jne.

f) NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium — NSV Liidu kollegiaalne president.

Üheks NSV Liidu riikliku organisatsiooni iseärasuseks, milles väljendub tema järjekindel demokratism, on üksikisikulise riigipea puudumine. Rõhuvas enamikus kodanlik-demokraatlikes riikides on riigipeaks president ja seal, kus on säilinud konstitutsiooniline monarhia, — kuningas.

Konstitutsiooni-projekti üldrahvalikul arutusel a. 1936 tehti mõnede poolt ettepanek, et NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimeest ei valiks mitte NSV Liidu Ülemnõukogu, vaid kogu maa elanikkond. Seltsimees Stalin oma ettekandes konstitutsiooni-projekti kohta astus otsustavalt välja selle parandusettepaneku vastu.

„Meie konstitutsiooni süsteemi kohaselt," ütles ta, „ei tohi NSV Liidus olla üksikisikulist presidenti, kes on valitud kogu rahva poolt samuti kui Ülemnõukogu ja võib end Ülemnõukogule vastastada. NSV Liidu president on kollegiaalne, see on Ülemnõukogu Presiidium koos sinna kuuluva Ülemnõukogu Presiidiumi esimehega; Presiidiumi ei vali mitte kogu elanikkond, vaid Ülemnõukogu ja ta annab Ülemnõukogule aru.

Ajalookogemus näitab, et selline kõrgeimate organite struktuur on kõige demokraatlikum, kindlustades maad soovimatute juhtumite eest."

g) NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi koosseis ja valimise kord.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium valitakse mõlema koja ühisel istungil järgmises koosseisus: Presiidiumi esimees, tema 16 asetäitjat (liiduvabariikide arvu järgi), sekretär ja 15 liiget.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimeheks oli selle organi loomisest alates kuni 1946. a. märtsini Mihhail Ivanovitš Kalinin — bolševike partei silmapaistev tegelane, tähelepanuväärivamaid Nõukogude riigi juhte, Lenini ja Stalini truu võitluskaaslane, asendamatu ja kogu rahva poolt palavalt armastatud „üleliiduline vanem". 1919. aastal sai ta pärast J. M. Sverdlovi surma tema järglaseks Vene NFSV KTK esimehe kohal ja hiljem, pärast NSV Liidu loomist sai ta NSV Liidu KTK esimeheks. Raske haigus sundis M. I. Kalininit 1946. a. märtsis pöörduma NSV Liidu Ülemnõukogu poole palvega vabastada ta Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe kohuste täitmisest.

NSV Liidu Ülemnõukogu teise koosseisu esimene istungjärk rahuldas Mihhail Ivanovitši palve, samal ajal valis ta ühel häälel Ülemnõukogu Presiidiumi liikmeks. Suur oli kogu rahva kurbus, kui raadio 3. juunil 1946 teatas selle suure riigimehe surmast.

Mihhail Ivanovitš Kalinini järglaseks NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe kohale valiti üksmeelselt Nikolai Mihhailovitš Švernik. Palju aastaid juhtis N. M. Švernik Üleliidulist Ametiühingute Keskнõukogu (ÜAÜKN), enam kui kakskümmend aastat on ta olnud ÜK(b)P KK liikmeks ja kõrgeima riigivõimu-organi (varem NSVL KTK ja ÜKTK ning hiljem NSV Liidu Ülemnõukogu ja Vene NFSV Ülemnõukogu) saadikuks.

Isamaasõja ajal oli N. M. Švernik Erakorralise Riikliku Komisjoni eesotsas, mis tegi kindlaks ja uuris saksa fašistlike anastajate ja nende käsilaste kuritegusid.

h) NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi volitused.

Ülemnõukogu Presiidiumil on erakordselt tähtis koht meie maa kõrgemate riigivõimu-organite süsteemis. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium annab kogu oma tegevusest aru Ülemnõukogule. Ülemnõukogu istungjärkude vaheajal on Ülemnõukogu Presiidium riigi eesotsas olevaks organiks. Ta on Ülemnõukogu alati tegutsevaks esindajaks ja on tema poolt volitatud täitma tähtsaimaid riigijuhtimise funktsioone. Tema volitused on loeteldud NSV Liidu konstitutsiooni 49. paragrahvis. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium kutsub kokku NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgud, tõlgitseb Liidus kehtivaid seadusi, annab seadlusi. Kui NSV Liidu Ülemnõukogu kojad ei saavuta kooskõlastatud otsust, saadab Presiidium Ülemnõukogu laiali ja määrab uued valimised. Presiidium korraldab omal algatusel või ühe liiduvabariigi nõudmisel rahvahääletusi (referendumeid). Ta tühistab NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude määrusi ja korraldusi juhul, kui need on seadustega vastuolus. NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärkude vaheajal Presiidium vabastab ametist ja määrab ametisse NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe ettepanekul üksikuid ministreid. Kõik need määramised tuleb esitada kinnitamiseks NSV Liidu Ülemnõukogu järjekordsele istungjärgule.

Väga tähtsad funktsioonid on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumil kaitse ja välissuhete alal. Vastavalt konstitutsioonile Presiidium nimetab ja muudab NSV Liidu relvastatud jõudude kõrgeimat juhtkonda, Ülemnõukogu

istungjärkude vaheajal kuulutab välja sõjaseisukorra sõjalise kallaletungi korral NSV Liidule või vajaduse korral täita rahvusvahelisi lepingulisi kohustusi vastastikuseks kaitseks agressiooni (kallaletungi) vastu, kuulutab välja üld- või osalise mobilisatsiooni. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ratifitseerib (kinnitab) ja denonseerib (tühistab) lepinguid, mis NSV Liidu valitsusel on sõlmitud välisriikidega. NSV Liidu Ülemnõukogu nimetab ja kutsub ära NSV Liidu täievolilisi esindajaid välisriikides, võtab vastu välisriikide esindajate volitus- ja ärakutsekirju.

Enamik neist funktsioonidest on kodanlikes riikides pandud üheisikulisele organile — presidendile või kuningale. Meie riigis teostab neid funktsioone demokraatlik kollegiaalne organ, kuhu kuuluvad kõigi liiduvabariikide esindajad ja kes on vastutav NSV Liidu Ülemnõukogu ees.

4. NSV Liidu riigivalitsemis-organid (NSV Liidu konstitutsiooni V peatükk).

a) NSV Liidu valitsus.

Meie riigi ja partei sise- ja välispoliitika pidevaks teostamiseks ja kõigi riigivalitsemis-organite tegevuse ühtlustamiseks moodustab NSV Liidu Ülemnõukogu NSV Liidu valitsuse — NSV Liidu Ministrite Nõukogu.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu on kõrgeim täidesaatev ja korraldav riigivõimu-organ. Ta on vastutav NSV Liidu Ülemnõukogu ees ja annab temale aru, NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärkude vaheajal aga NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumile. Kehtivate seaduste põhjal ja nende täitmiseks annab Ministrite Nõukogu oma määrusi ja korraldusi.

NSV LIIDU KÕRGEIMAD RIIGIVÕIMU- JA VALITSEMISORGANID

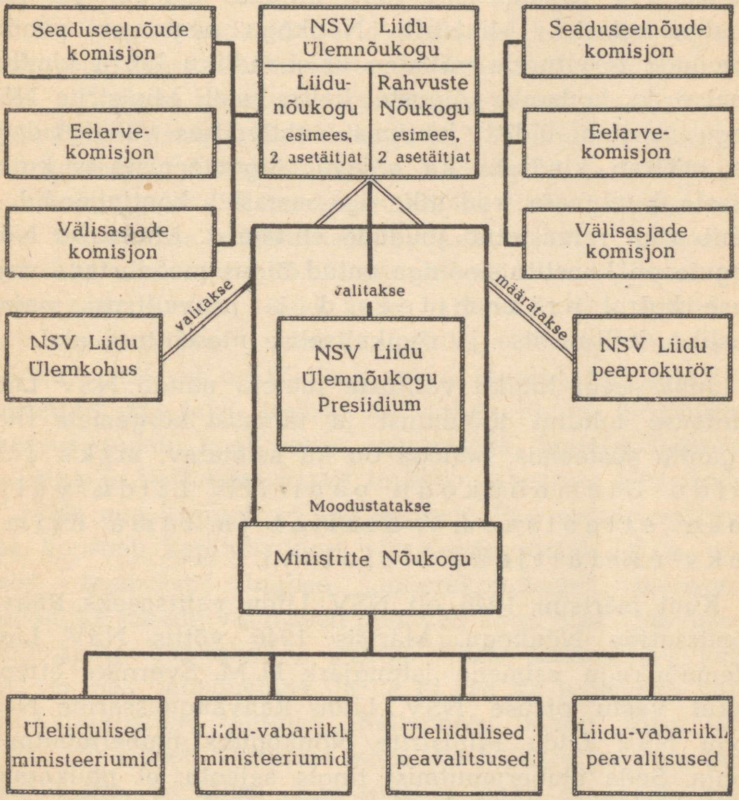

NSV Liidu Ministrite Nõukogu volitused ja ülesanded on suured ja vastutusrikkad. Ministrite Nõukogu ühendab ja suunab NSV Liidu ministeeriumide ja teiste temale alluvate majanduslike ja kultuuriliste asutiste tööd. Ta võtab tarvitusele abinõusid rahvamajandusplaani ja riigieelarve teostamiseks ning krediidi- ja rahasüsteemi kindlustamiseks. Ministrite Nõukogu peale on pandud abinõude tarvitusele võtmine ühiskondliku korra kindlustamise ja kodanike õiguste kaitse alal. Ministrite Nõukogu teostab üldist juhtimist suhtlemises välisriikidega. Ta määrab kindlaks ka sõjaväe tegevteenistusse kutsumisele kuuluvate kodanike iga-aastased kontingendid ja juhib riigi relvastatud jõudude ehitamist. Ministrite Nõukogule on konstitutsiooniga antud õigus moodustada vajaduse korral erikomiteesid ja peavalitsusi majandusliku, kultuurilise ja riigikaitselise ülesehituse alal.

Juba seegi lühike volituste loetelu näitab NSV Liidu valitsuse tohutut tööulatust ja tähtsust kõrgemate riigiorganite süsteemis. Sellega on ka seletatav, miks NSV Liidu Ülemnõukogu pani NSV Liidu valitsuse etteotsa J. V. Stalini ja tema esimeseks asetäitjaks Molotovi.

Kuni märtsini 1946 oli NSV Liidu valitsuseks Rahvakomissaride Nõukogu. Märtsis 1946 võttis NSV Liidu Ülemnõukogu esimene istungjärk N. M. Šverniku ettepanekul vastu otsuse NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu NSV Liidu Ministrite Nõukoguks ümbermuutmise kohta. Seda ümbermuutmist tingis asjaolu, et nõukogude võimu esimesel perioodil tarvitusele võetud nimetus „Rahvakomissaride Nõukogu" ja mitmesuguseid valitsuse harusid juhtivate keskorganite nimetus „rahvakomissari-

aadid" olid meie riigi hiiglasliku arenemise tõttu vananenud. Nad ei väljendanud küllalt täpselt seda volituste ja vastutuse suurust, mis stalinlik konstitutsioon pani riigivalitsemise keskorganeile.

Lisaks vanu nimetusi „komissariaat" ja „komissar" tarvitati peale NSV Liidu keskorganite ja nende juhatajate ka mõnede kohalike organite ja nende töötajate kohta. Seega puudusid piirid kesk- ja kohalike organite nimetuste vahel, keskasutiste juhatajate ja kohalike asutiste töötajate nimetuste vahel. Seepärast muudeti NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja NSV Liidu rahvakomissariaadid NSV Liidu Ministrite Nõukoguks ja NSV Liidu ministeeriumideks. Samuti muudeti ka liidu- ja autonoomsete vabariikide riigivalitsemise keskorganite nimetused. Esimestel nõukogude võimu aastatel oli meie valitsuse eesotsas suur Lenin. Nüüd, juba paljude aastate kestel on selle eesotsas Lenini idee suur jätkaja Stalin. Nõukogude valitsuse liikmed on tõelised rahva teenrid, kel pole teisi eesmärke ega teisi huvisid kui rahva huvid. Nõukogude valitsus tagab kogu oma tegevusega leninlik-stalinliku poliitika ja bolševike partei tarkade juhendite elluviimise.

Mida aga kujutab endast kapitalistlike maade valitsus? See koosneb kapitalistidest või nende soosikuist ja ustavaist teenreist (Inglise „tööerakondlaste" taolistest). Kodanlike maade valitsused püüavad kogu oma tegevusega kindlustada kapitalistide võimu. Ühtki kodanlikku valitsust ei saa moodustada ja ta ei saa ka tegutseda vastu suurkapitalistide tahtmist. Seltsimees Stalin ütles selle kohta väga hästi vestluses ameerika tööliste esimese delegatsiooniga. Ta ütles: „Kes seda ei teaks, et üheski kapitalistlikus riigis ei saa moodustada kabinetti vastu suurte finantsässade tahtmist; vaja ainult avaldada finantssurvet, ja ministrid lendavad oma kohtadelt kui meeletud. See on

tõeline pankade kontroll valitsuse üle, parlamendi näilise kontrolli kiuste."

b) NSV Liidu ministeeriumid.

Ministeeriumiks nimetatakse keskorganit, kes juhib teatavat valitsemisharu. NSV Liidu ministeeriumid jagunevad üleliidulisteks ja liidu-vabariiklikeks.

Üleliidulised ministeeriumid juhivad neile usaldatud riigivalitsemise harusid kas otseselt või nende poolt määratud organite kaudu kogu NSV Liidu territooriumil. Sellepärast ei moodustata neid valitsemisharusid juhtivaid ministeeriume liidu- ja autonoomsetes vabariikides. Antud juhul on jutt valitsemisharudest, mis NSV Liitu astunud vabariigid andsid vastastikusel kokkuleppel NSV Liidu kõrgemate organite juhtida.

NSV Liidu liidu-vabariiklikud ministeeriumid juhivad neile usaldatud riigivalitsemise harusid tavaliselt mitte otseselt, vaid liiduvabariikide samanimeliste ministeeriumide kaudu. Selles on nende NSV Liidu ministeeriumide erinevus ülalmainituist. Nii kuulub näiteks NSV Liidu Väliskaubanduse Ministeerium üleliiduliste ministeeriumide hulka. See tähendab, et üheski liiduvabariigis ei ole oma väliskaubanduse ministeeriumi. Ei ole sellepärast, et NSV Liidu konstitutsioon paneb väliskaubanduse juhtimise ainult NSV Liidule. Jutt on kaubandusest välismaadega, välisriikidega, ja sellepärast on ka mõistetav selle karm tsentraliseerimine.

NSV Liidu Kaubandusministeerium, mis juhib sisekaubandust, kuulub aga liidu-vabariiklike ministeeriumide hulka. See tähendab, et ka liiduvabariikides on kaubandusministeeriumid. NSV Liidu Kaubandusministeerium juhib vastavalt konstitutsioonile vahetult üleliii-

dulise tähtsusega kaubandusettevõtteid. Kõiges muus aga ta teostab oma juhtimist liiduvabariigi kaubandusministeeriumi kaudu, andes neile oma direktiive ja kontrollides nende tööd.

Või teine näide. Merelaevastiku Ministeerium on üleliiduline ministeerium, kuid Relvastatud Jõudude Ministeerium on liidu-vabariiklik. Liiduvabariikides ei ole merelaevastiku ministeeriume, kuid on relvastatud jõudude ministeeriumid, sest vastavalt konstitutsioonile võivad liiduvabariikides olla oma väekoondised.

Iga ministeeriumi eesotsas on minister, kes vastutab NSV Liidu valitsuse ja Ülemnõukogu ees tema juhitava ministeeriumi töö eest. Ministreil on konstitutsiooni järgi õigus anda vastava ministeeriumi võimu piirides käskkirju ja juhendeid kehtivate seaduste, NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste alusel ning nende täitmiseks.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures on peale ministeeriumide komisjonid, nagu näiteks Riiklik Koosseisude Komisjon jt.; peavalitsused, komiteed ja nõukogud, nagu Tsiviil-lennuasjanduse Peavalitsus, Põhja Mereteede Peavalitsus, Tööstuse ja Tarbijate Kooperatiivide Peavalitsus, Riiklik Plaanikomitee, Kunstikomitee, Kehakultuuri- ja Spordikomitee, Arhitektuurikomitee, Kolhooside Nõukogu, Õigeusu Kiriku Nõukogu, Usukultuste Nõukogu jne.

5. Liiduvabariikide kõrgemad riigivõimu- ja riigivalitsemis-organid

(NSV Liidu konstitutsiooni IV ja VI peatükk).

Liiduvabariikide kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid on moodustatud sama süsteemi järgi kui NSV Liidu

kõrgemad riigivõimu- ja riigivalitsemis-organid. See on seletatav NSV Liidu poliitilise ja majandusliku aluse ühtsusega.

Erinevalt NSV Liidu Ülemnõukogust on liiduvabariikide ülemnõukogud ühekojalised. See on seletatav asjaoluga, et rahvuste huvid on juba esindatud NSV Liidu Ülemnõukogu teises kojas, Rahvuste Nõukogus. Seepärast ei ole vajadust selliseid kodasid liiduvabariikides moodustada.

Liiduvabariigi ülemnõukogu valitakse vastava vabariigi konstitutsiooniga kindlaksmääratud esindusnormi järgi otseselt selle vabariigi kodanike poolt neljaks aastaks. Näiteks Vene NFSV konstitutsioon määrab Vene NFSV Ülemnõukogu esindusnormiks ühe saadiku 150 tuhande elaniku kohta. Teistes liiduvabariikides on kehtestatud teistsugused esindusnormid, olenevalt iga vabariigi rahva arvust.

Liiduvabariigi ülemnõukogu valib oma vabariigi ülemnõukogu esimehe, tema kaks asetäitjat ja ka vabariigi ülemnõukogu presiidiumi järgmises koosseisus: ülemnõukogu presiidiumi esimees, tema asetäitjad, sekretär ja liikmed. Ülemnõukogu presiidiumi esimehe asetäitjate ja presiidiumi liikmete arv on igas liiduvabariigis erinev. Tavaliselt seal, kus liiduvabariigi koosseisus on autonoomseid vabariike, vastab asetäitjate arv autonoomsete vabariikide arvule. Seega iga autonoomse vabariigi esindaja on üheks liiduvabariigi ülemnõukogu presiidiumi esimehe asetäitjaks. Sellega rõhutatakse veel kord rahvuste õheõiguslikkuse põhimõtet meie maal.

Liiduvabariigi seadusandlust teostab eranditult vastava vabariigi ülemnõukogu vastavalt tema kompetentsile. Liiduvabariikidele on kohuslikud ka NSV Liidu Ülemnõukogu poolt väljaantud seadused.

Liiduvabariigi ülemnõukogu presiidiumil on vabariiklike organite süsteemis sama koht, mis on üleliiduliste riigivõimu-organite süsteemis NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumil. Ta on antud vabariigi kollegiaalne president. Liiduvabariigi valitsus — ministrite nõukogu — moodustatakse selle vabariigi ülemnõukogu poolt. Ministrite nõukogu on ülemnõukogu ees vastutav ja annab temale aru, ülemnõukogu istungjärkude vaheajal aga liiduvabariigi ülemnõukogu presiidiumile. Liiduvabariigi ministrite nõukogu annab määrusi ja korraldusi NSV Liidu ja antud vabariigi seaduste ning NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste alusel ning nende täitmiseks ja kontrollib nende täitmist.

Igas liiduvabariigis on moodustatud riiklik plaanikomisjon ja vastavad ministeeriumid. Ministeeriumid on kas liidu-vabariiklikud või vabariiklikud. Liidu-vabariiklikud ministeeriumid ei allu oma tegevuses mitte üksnes antud vabariigi ministrite nõukogule, vaid ka vastavaile NSV Liidu ministeeriumidele. Neil ministeeriumidel on samad nimetused, mis on NSV Liidu liidu-vabariiklikel ministeeriumidel. Ent kõigis liiduvabariikides pole siiski kõiki neid ministeeriume. Näiteks ei saa ju kõikjal moodustada metsa- või kalatööstuse ministeeriumi lihtsalt sellepärast, et juba looduslikel põhjuseil ei saa neid tööstusi igal pool arendada.

Vabariiklikud on need ministeeriumid, mis moodustatakse ainult liidu- ja autonoomseis vabariikides. Nendenimelisi ministeeriume NSV Liidu Ministrite Nõukogus ei ole. Selliseiks ministeeriumideks on näiteks haridusministeerium, kohaliku tööstuse, kommunaalmajanduse, sotsiaalkindlustuse ja veel mõned teised ministeeriumid, mis on olemas ainult üksikuis liiduvabariikides vastavalt nende majanduse iseärasustele või reas vabariikides, kuid mitte kõigis.

6. Autonoomsete vabariikide kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid (NSV Liidu konstitutsiooni VII peatükk).

Autonoomsete vabariikide kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid on oma süsteemilt ja struktuurilt väga sarnased liiduvabariikide kõrgemate riigivõimu- ja valitsemisorganitega. Erinevused on peamiselt nende volitustes, mis on loomulikult kitsapiirilisemad, ja ministeeriumide arvus (neid on autonoomseis vabariikides vähem kui liiduvabariikides). Tuleb arvestada ka seda, et autonoomsete vabariikide kõrgemaile riigivõimu- ja valitsemisorganeile on kohuslikud NSV Liidu ja vastava liiduvabariigi seadusandlikud aktid.

Kõikide kõrgemate riigivõimu- ja valitsemisorganite organisatsiooni ja vahekorra põhimõtted on aga ühed ja samad: autonoomse vabariigi ülemnõukogu koosneb ühest kojast ja valitakse vabariigi kodanike poolt neljaks aastaks selle vabariigi konstitutsiooniga kindlaksmääratud esindusnormi järgi. Ülemnõukogu on autonoomse vabariigi kõrgeim riigivõimu-organ ja tema ainus seadusandlik organ. Autonoomse vabariigi ülemnõukogu võtab vastu oma vabariigi konstitutsiooni, teeb selles muudatusi, määrab kindlaks vabariigi jagunemise rajoonideks ja rajoonide ning linnade piirid. Need seadusandlikud aktid kinnitab vastava liiduvabariigi ülemnõukogu. ANSV ülemnõukogu kinnitab ANSV rahvamajanduse plaani ja eelarve. Autonoomse vabariigi ülemnõukogu valib ANSV ülemnõukogu presiidiumi ja moodustab vabariigi valitsuse — ministrite nõukogu. ANSV valitsus täidab oma võimu piirides sama iseloomuga ülesandeid kui liiduvabariigi valitsuski. Ta on ANSV kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks riigi-

võimu-organiks. Igas autonoomses vabariigis on oma ministeeriumid, riiklik plaanikomisjon ja rida peavalitsusi ANSV ministrite nõukogu juures. Kõik ANSV ministeeriumid alluvad eranditult nii ANSV ministrite nõukogule kui ka liiduvabariigi vastavaile ministeeriumidele.

7. Kohalikud riigivõimu-organid (NSV Liidu konstitutsiooni VIII peatükk).

Kohalikeks riigivõimu-organeiks on töörahva saadikute nõukogud, mis moodustatakse kraides, oblastites, autonoomsetes oblastites, rahvusringkondades, rajoonides, linnades, asulates ja külades (staniitsades, külades, huutorites, kišlakkides, auulides). Kõik need riigivõimu-organid valitakse kaheks aastaks krai, oblasti, autonoomse oblasti, rahvusringkonna, rajooni, linna või küla töörahva poolt.

Oblasti (krai) töörahva saadikute nõukogu juhib teisi kohalikke töörahva saadikute nõukogusid oblasti (krai) territooriumil.

Konstitutsioon määratleb kõigi kohalike riigivõimu-organite ülesanded järgmiselt: „Töörahva saadikute nõukogud juhivad neile alluvate valitsemisorganite tegevust, kindlustavad riikliku korra kaitset, seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitset, juhivad kohalikku majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd, määravad kindlaks kohaliku eelarve“ (paragrahv 97). Seega kõigi kohalike võimu-organite põhilised ülesanded on ühed ning samad. Nad ei erine mitte ülesannete, vaid töö ulatuse poolest. Kohalike riigivõimu-organite saadikud kindlustavad oma tööga vilja-

saagi, rahvamajandusplaani täitmise, masside heaolu tõusu, kultuuri õitsengu ja maa kaitsevõime tugevdamise eest peetava võitluse edu. Iga kohaliku nõukogu juurde moodustatakse elanikkonnast aktiiv, kes abistab nõukogu tema igapäevases töös. Mida suurem on see aktiiv, seda edukam on kohaliku riigivõimu-organi töö.

Kohalike riigivõimu-organite struktuur, hoolimata nende mitmekesisusest, on ühetüübiline. Iga kohalik riigivõimu-organ, sõltumata sellest, kas on tegemist oblasti (krai) rajooni, linna või küla töörahva saadikute nõukoguga, valib oma täitevkomitee järgmises koosseisus: esimees, tema asetäitjad, sekretär ja liikmed. Külanõukogud väikestes asulates valivad ainult esimehe, tema asetäitja ja sekretäri. Töörahva saadikute nõukogu täidesaatvad organid juhivad oma territooriumil kultuuri-lis-poliitilist ja majanduslikku ülesehitustööd vastava töörahva saadikute nõukogu ja kõrgemal seisvate riigi- ja valitsemisorganite otsuste alusel. Kohalike nõukogude töö toimub samuti nagu ülemnõukogude töögi istungjärkude kaupa. Vastavalt liiduvabariikide konstitutsioonidele kutsutakse linna- ja külanõukogude istungjärgud kokku vähemalt kord kuus, rajooninõukogude istungjärgud 6 korda aastas ning krai- ja oblastinõukogude istungjärgud vähemalt 4 korda aastas.

Töörahva saadikute nõukogud võtavad vastu otsuseid ja teevad korraldusi neile NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide seadustega antud õiguste piirides. Kõrgemalseisvad töörahva saadikute nõukogud võivad tühistada alamalseisvate nõukogude ja nende täidesaatvate organite otsuseid ja korraldusi. Ent kõrgemalseisvate nõukogude täitevkomiteed võivad tühistada ainult alamalseisvate täitevkomiteede otsuseid ja korraldusi. Alamal-

RIIGIVÕIMU-ORGANID KRAIDES JA OBLASTITES

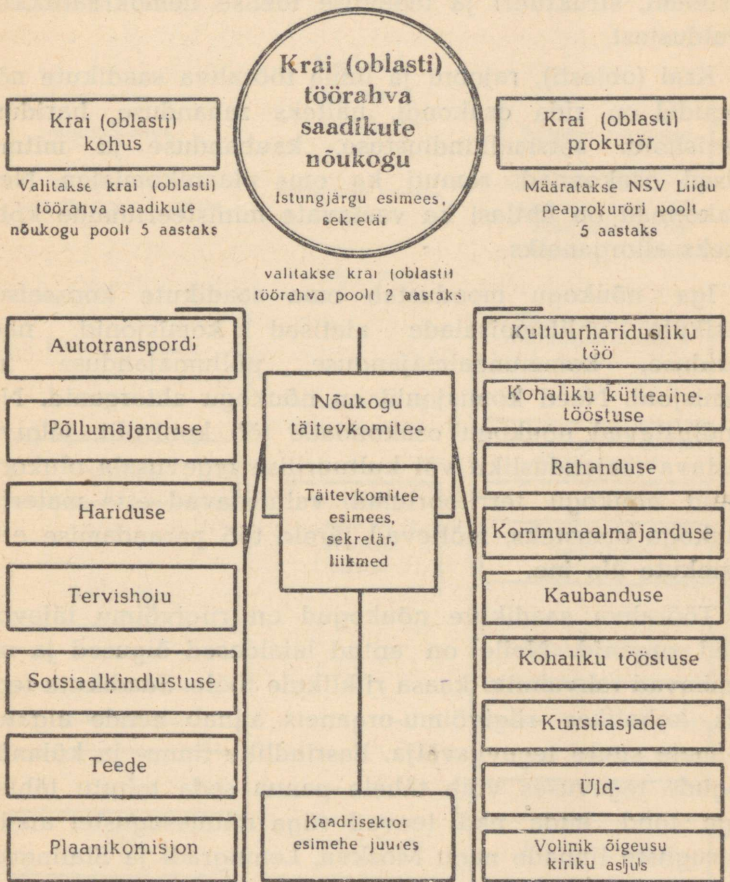

Peale selle võib vastava liidu-vabariikliku ministeeriumi loal moodustada kerge-, toiduainete-, metsatööstuse ja sovhooside osakonna ning siseasjade ministeeriumi ja riikliku julgeoleku ministeeriumi valitsuse; üleliidulise ministeeriumi loal — selle valitsused

seisvate nõukogude otsuseid ja korraldusi võib kõrgemalseisev täitevkomitee ainult seisma panna, mitte aga tühistada. See on üks paljudest NSV Liidu riigivõimu-organite süsteemi, struktuuri ja tegevuse tõelise demokraatlikkuse avaldustest.

Krai (oblasti), rajooni ja linna töörahva saadikute nõukogudel on rida osakondi, näiteks rahanduse, hariduse, tervishoiu, sotsiaalkindlustuse, kaubanduse ja mitmed teised osakonnad, samuti ka oma plaanikomisjon. Need osakonnad on ühtlasi ka vastavate ministeeriumide kohalikeks allorganeiks.

Iga nõukogu moodustab oma saadikute koosseisust üksikute valitsemisalade alatised komisjonid, nagu hariduse, kommunaalmajanduse, põllumajanduse jne. komisjoni. Need komisjonid on nõukogu abiorganid. Nad kindlustavad nõukogu osakondade töö kontrolli, jälgivad vastava majandusliku või kultuurilise tegevusala olukorda antud nõukogu territooriumil, valmistavad ette materjali nõukogu otsusteks, mõtlevad järele töö parandamise ettepanekute üle jne.

Töörahva saadikute nõukogud on riigivõimu täievolilised organid. Neile on antud laialdased õigused ja nad tõmbavad rahvahulki kaasa riiklikule tööle. Saadikute tegevus kohalikes riigivõimu-organeis annab nende algatusvõimele suure tegevusvälja. Eesrindlike linna- ja külanõukogude tegevuses võib tähele panna seda tohutu tähtsusega tööd, mida nad teevad väga mitmesugustel aladel. Niisuguste linnade nagu Moskva, Leningradi ja Stalingradi nõukogud on kuldsete tähtedega kirjutatud meie riigi ajalukku. Isamaasõja äärmiselt raskeis tingimustes oli nende nõukogude töö otse eeskujulik inimeste eest hoolitsemise ja oma linnade eduka kaitsmise, seega ka kogu riigi kaits-

RIIGIVÕIMU-ORGANID RAJOONIDES

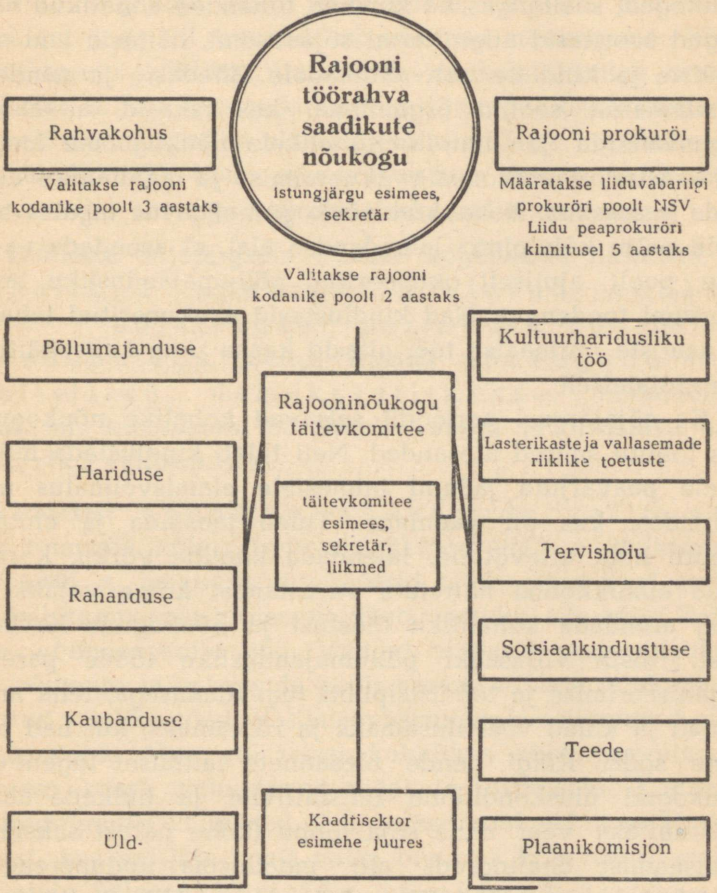

Peale selle võib vastava krai (oblasti) nõukogu loal moodustada kommunaal- ja kohaliku tööstuse osakonna ning siseasjade ministeeriumi ja riikliku julgeoleku ministeeriumi valitsuse.

mise alal. Sajad rindepiirkonda sattunud nõukogud abistasid igakülgselt armeed ja elanikkonda, päästsid sotsialistlikku omandit, viies seda üle ohutuisse kohtadesse. Kõik nõukogud, sealhulgas ka kümned tuhanded kohalikud nõukogud sooritasid auga karmi sõjaeksami, näitasid end elujõuliste ja kindlate, rahvahulkadele lähedaste ja nendega lahutamatult seotud organitena, kes oskasid rahvahulki organiseerida ja juhtida. Kohalikele nõukogudele langes sõja-aastail elanikkonna evakueerimise ja majutamise ülesande pearaskus. Kohalikud nõukogud sügavas tagalas töötasid palju külvipinna laiendamise alal, et asendada vaenlase poolt ajutiselt okupeeritud põllumajandusliku territooriumi toodangut. Nad kindlustasid evakueeritud tehaste ja asutiste normaalse töö, aitasid kaasa uute kaitsekäitiste ülesehitamisele.

Ka sõjajärgsel perioodil seisavad kohalike nõukogude ees tohutu suured ülesanded. Neil tuleb kindlustada miljonitele peavarjuta jäänud inimestele elamisvõimalus neis kohtades, kus oli vaenlane. Tuleb taastada ja ehitada tohutu hulk ettevõtteid, laiendada koolide võrku, korraldada elanikkonna häireteta varustamist kõige vajalikuga ning arendada kohalikku tööstust ja nõukogude kaubandust, tõsta viljasaaki põllumajanduslike tööde parema organiseerimise ja töödistsipliini tugevdamisega, teha meie linnad ja külad veel ilusamaks ja rikkamaks, kui nad olid enne sõda. Kõigi nende ülesannete täitmisel tugenevad nõukogud ühiskondlikule initsiatiivile ja hulkade abile. Nii näiteks veel enne sõja lõppu (kohe pärast sakslaste lüüasaamist Stalingradi all) moodustas koduperenaine A. Tšerkassova (nüüd Ülemnõukogu saadik) Stalingradis brigaadi, kes vabal ajal hakkas taastama purustatud ehitisi. Stalingradi nõukogu haaras sellest ilusast initsiatiivist kinni, tutvustas laiu hulki Tšerkassova brigaadi kogemus-

tega, mille tulemusena tekkis kuulus tšerkaslik liikumine. Mitte ainult Stalingradis, vaid ka paljudes teistes sakslaste poolt purustatud linnades remonteerisid ja taastasid vabatahtlike brigaadid suure arvu koole, haiglaid, lastesõimi, sööklaid jne. Nii aitavad rahvahulgad nõukogusid. Kõigi sõjajärgsete riiklike ülesannete edukas täitmine oleneb eelkõige sellest, kuidas kohalikud nõukogud oskavad partei ja valitsuse juhendite alusel mobiliseerida ja organiseerida rahvahulki NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani täitmiseks nelja aastaga.

Esimeste sõjajärgsete aastate kogemused näitavad, et kohalikud nõukogud tulevad edukalt toime sõjajärgse perioodi keerukate ülesannetega. Selles ilmneb nõukogude sotsialistliku demokraatlikkuse kõikevõitev jõud, mis kindlustab töörahvale vahetu ja otsustava osavõtu riigi valitsemisest.

Viimased kohalike nõukogude valimised mis toimusid kõigis liiduvabariikides 1947. a. detsembris või 1948. a. jaanuaris, tugevdasid nõukogusid veel enam. Valimiskampaania protsessis võeti vaatluse alla kõigi kohalike võimuorganite töö. Valijad hindasid peremehelikult iga nõukogu ja iga nende poolt varem sellesse nõukogusse valitud saadiku tööd. Valijate väärtuslikud näpunäited puuduste kohta ühes või teises kohalikus nõukogus aitavad suuresti kaasa mahajäänud tööalade tõstmiseks. Kohalike võimuorganite valimised tõid neisse rohkesti uusi riigitegelasi, kes valijate poolt valiti linna ja küla väärikamate töötajate hulgast. Kriitika ja enesekriitika on meie edasiliikumise seadus. Iga meie maa võimuorgani tihe, katkematu side rahvaga ja kriitika ning enesekriitika arenda-

KÜLA TÖÖRAHVA SAADIKUTE NÕUKOGU

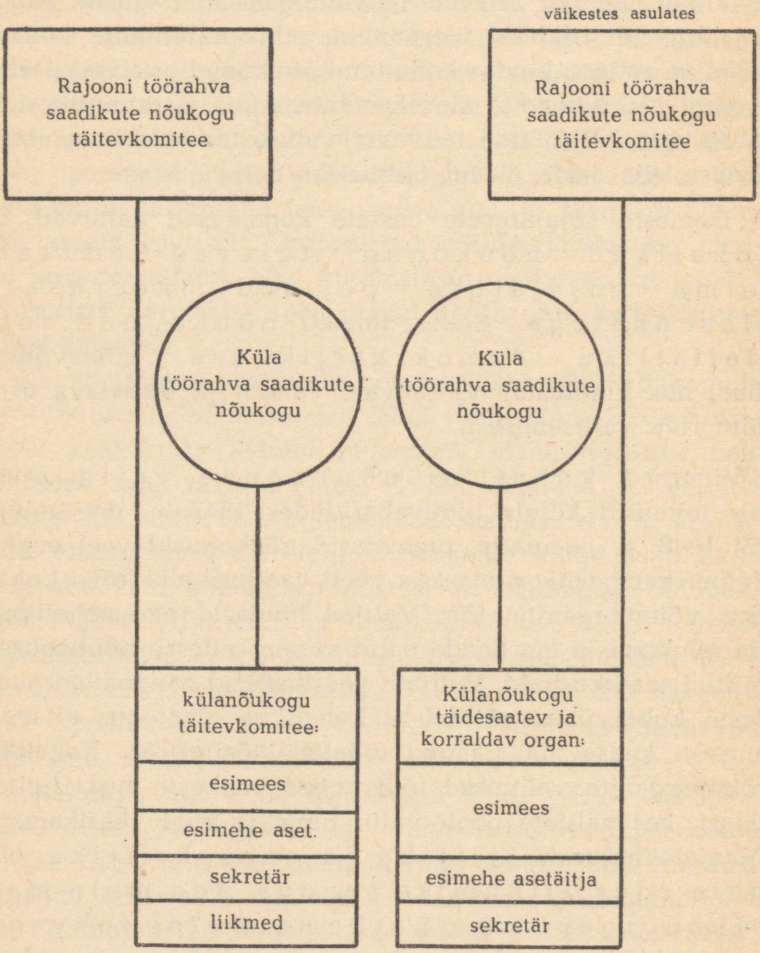

mine tagavad puuduste õigeaegse kõrvaldamise ning kogu riigiaparaadi töö kindla paranemise.

8. NSV Liidu kohus ja prokuratuur (NSV Liidu konstitutsiooni IX peatükk).

a) Ekspluateerimisele rajatud riigi kohus.

Igas riigis on oma kohus, kes kaitseb selles riigis kehtestatud ühiskondlikku korda.

Ekspluateerimisele rajatud riikides teenivad kohtud ekspluateerijate huve. Tsaari-Venemaal töörahvas vihkas kohut. See kohus kohtles julmalt rahva parimaid poegi, kes võitlesid õiglase ühiskondliku korra eest ja võimude seadusevastase tegevuse ning omavoli vastu. Samal ajal aga kaitses ta kurjategijaid, kes kuulusid valitsevaisse klassidesse. „Rikkaga ära käi kohut," ütleb rahva kibe vanasõna. Kohtutes valitsesid siis altkäemaks ja ebaõiglus. „Kohtutes on must valest mustatud" [1] — nii iseloomustab tsaari-Venemaad revolutsioonieelne luuletaja.

Öeldu ei kehti üksnes tsaari-Venemaa kohta. Kõikjal kodanlikes riikides on kohus äärmiselt karm ja range kehvikute vastu ja teeb pehmeid otsuseid varakatesse klassidesse kuuluvatele kurjategijatele. Mitte asjata ei tunta USA-s kõnekäändu: „Kui te varastasite saia, pannakse teid vangi, aga kui varastasite raudtee, valitakse teid senatisse."

b) Oktoobrirevolutsioon ja uue kohtu moodustamine.

Kohe pärast Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu ja nõukogude võimu kehtestamist asus töölisklass vana,

[1] „В судах черна неправдой чёрной".

s. o. kodanlaste ja mõisnike kohtu hävitamisele. Novembris 1917 andis Nõukogude valitsus dekreedi kohtu kohta. Selle dekreediga teatati vanade seaduste ja vana kohtu kaotamisest ja uue, tööliste-talupoegade kohtu asutamisest. Uue kohtu eesmärgiks sai töörahva huvide ja töörahva võimu poolt kehtestatud korra kaitsmine.

Lenin rõhutas korduvalt kohtu suurt tähtsust riigiorganite süsteemis, tema tohutu suurt osa võitluses klassivaenlaste, kodumaa reeturite, spioonide ja rahva vaenlaste vastu. Nõukogude kohus karistab karmilt kodumaa reetureid, rahva vaenlasi ja spioone.

Lenin tähendas, et Nõukogude kohtu ülesandeks ei ole mitte üksnes võitlus rahva vaenlaste ja ekspluateerijate vastu, kes püüavad taastada oma võimu.

Nõukogude kohtu ülesandeks on samuti töörahva kasvatamine. Nõukogude kohtu tähtsaimaks ülesandeks pidas Lenin töörahva distsipliini ja enesedistsipliini rangema teostamise kindlustamist. Ilma sunduseta, ütles Lenin, on selline ülesanne teostamatu. Kohus on tähtsamaid organeid, mis seda sundust teostab nende suhtes, kes rikuvad Nõukogude riigi seadusi.

Nõukogude kohus peab oma otsustega õpetama töörahvale revolutsioonilist valvsust, ranget kinnipidamist sotsialistlikust seaduslikkusest ja hoolikat suhtumist sotsialistlikusse omandisse.

Kogu nõukogude ühiskonna aluseks on sotsialistlik omand. Seepärast ongi Nõukogude kohtu eriti tähtsaks ülesandeks sotsialistliku omandi kaitsmine.

c) NSV Liidu kohtu tegevuse ja organisatsiooni põhimõtted.

Stalinlik konstitutsioon määrab kindlaks Nõukogude kohtuorganite tegevuse ja organisatsiooni põhimõtted.

Stalinliku konstitutsiooni alusel võttis Ülemnõukogu augustis 1938 vastu kohtukorralduse seaduse, milles on üksikasjaliselt esitatud kohtuorganite struktuur ja kohtupidamise kord.

Õigusemõistmist NSV Liidus, nagu öeldakse kohtukorralduse seaduses, teostab kohus kõigi kodanike suhtes ühtsel ja võrdsel alusel, sõltumata kodanike sotsiaalsest ja varanduslikust seisundist, teenistuskohast, rahvuslikust ja rassilisest päritolust. Seda teostatakse NSV Liidu kõigile kohtuile ühise ja kohusliku kriminaal-, tsiviil- ja protsessuaalse seadusandluse alusel.

NSV Liidu õigusemõistmise eesmärgiks on NSV Liidu riikliku ja ühiskondliku korra kaitsmine igasuguste kallaletungimiste vastu. Tema eesmärgiks on Nõukogude kodanike poliitiliste, töö, elamu, isiklike ja varanduslike õiguste ning huvide ja riiklike asutiste, ettevõtete, kolhooside, kooperatiivide ja teiste ühiskondlike organisatsioonide õiguste ning seadustes ettenähtud huvide kaitse.

Vastavalt konstitutsioonile teostavad NSV Liidus õigusemõistmist järgmised kohtuorganid: NSV Liidu Ülemkohus, liiduvabariikide ülemkohtud, kraide, oblastite, autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite kohtud, NSV Liidu Ülemnõukogu määrusega loodud erikohtud ja rahvakohtud. Kõrgeimaks kohtuorganiks on NSV Liidu Ülemkohus. Ülemkohtule on konstitutsiooniga pandud NSV Liidu ja liiduvabariikide kohtuorganite kohtuliku tegevuse järelevalve.

Kõigi kohtute koosseis komplekteeritakse valimiste teel. Kõik kohtud peale rahvakohtu valitakse vastavate kohalike nõukogude ja ülemnõukogude poolt viieks aastaks.

Rahvakohtute suhtes näeb NSV Liidu konstitutsioon ette nende valimise vastava rajooni kodanike poolt üldise,

otsese ja ühetaolise valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel kolmeks aastaks.

1948. a. septembris kinnitati Vene NFSV Ülemnõukogu Presiidiumi poolt „Rahvakohtute valimiste määrustik". Rahvakohtute valimiste kord sarnaneb riigivõimu-organite valimiste korraga. Erinevus seisab selles, et igas valimisringkonnas valitakse korraga palju isikuid, nimelt 1 rahvakohtunik ja 50 kuni 75 rahvakaasistujat. Rahvakohtunikuks ja rahvakaasistujaks võidakse valida iga Vene NFSV kodanik, kellel on valimisõigus, kes on saanud 23-aastaseks ja kes on kohtu poolt karistamata. On arusaadav, miks määrus kehtestas sellise vanuseastme. Kohtumõistmine on keerukas asi, mis nõuab elukogemusi. Sellepärast ei oleks otstarbekohane anda noorematele kui 23-aastastele kohtunikuks ja rahvakaasistujaks valimise õigust. Samuti on mõistetav, miks kohtu poolt karistatud isikuid ei või valida kohtunikeks ja rahvakaasistujaiks. Kui inimene on kohtu poolt karistatud, siis see tähendab, ta on sooritanud mingi kuriteo, mille eest teda karistatigi Nõukogude kohtu poolt. Kuidas võib siis sellisele isikule usaldada kohtumõistmist teiste seaduserikkujate üle? Kohtumõistmist peavad teostama ausad ja üldist lugupidamist pälvivad inimesed.

Kohtunike ja rahvakaasistujate kandidaate esitavad nagu riigivõimu-organite valimistelgi ühiskondlikud organisatsioonid ja töörahva ühingud, samuti ettevõtete ja asutiste tööliste ja teenistujate üldkoosolekud, sõjaväelaste koosolekud väeosades, talupoegade üldkoosolekud kolhoosides ja külades ning sovhooside tööliste ja teenistujate üldkoosolekud sovhoosides.

NSV Liidu konstitutsiooni 112. paragrahvis on öeldud, et kohtunikud on sõltumatud ja alluvad

ainult seadusele. See tähendab, et ükski organ, ükski ametiisik ei saa kohtult nõuda, et ta teeks ühe või teise otsuse. Süüdimõistmisel kriminaalasjas või otsuse tegemisel tsiviilasjas allub kohtunik ainult seadusele.

Asja arutamine toimub kõigis kohtutes (peale eriseadusega ettenähtud juhtudel) rahvakaasistujate osavõtul, kes valitakse samas korras kui kohtunikudki ja kes kasutavad asjade arutamisel kohtus samu õigusi mis rahvakohtunikudki. Rahvakaasistujad kutsutakse oma kohustuste täitmisele mitte enam kui 10 päevaks aastas. Selleks ajaks säilitatakse nende palk töökohas või neile tasutakse kulud, mis on seotud nende kohustuste täitmisega kohtus.

NSV Liidus võib kohtunikuks või rahvakaasistujaks valida iga kodaniku, kes omab valimisõigust ja kel on autoriteeti ning poliitilist usaldust kodanike hulgas.

Et kohus oleks kättesaadav kogu elanikkonnale, näeb konstitutsioon ette, et kohtupidamine toimub liidu-vabariigi, autonoomse vabariigi või autonoomse oblasti keeles. Isikuile, kes seda keelt ei valitse, tagatakse täielik tutvumine juurdlusmaterjalidega tõlgi kaudu, samuti ka õigus esineda kohtus oma emakeeles.

Asjaarutamine kõigis NSV Liidu kohtuis on avalik (välja arvatud seaduses ettenähtud vähesed juhud). Kaebealusele on tagatud õigus kaitsele. Selleks eksisteerib NSV Liidus advokatuur, kelle kohustuste hulka kuulub juriidilise abi andmine elanikkonnale ja esinemine kohtus oma kaitsealuste asjus.

Rahvakohtunikud annavad oma ja rahvakohtu tööst aru rajooni kodanikele.

Suur ja vastutusrikas on nõukogude kohtunike töö selliste kapitalistlike igandite väljajuurimises, nagu on kuritegevus.

Ekspluateerimisele rajatud riikides sünnitab kuritegevust ühiskondlik kord ise, seal valitsev rahvahulkade tohutu vaesus kõrvuti elanikkonna tähtsusetu vähemiku jõhkra pillamise ja luksusega. NSV Liidus on sotsialismi võidu tulemusena need kuritegevuse juured alatiseks likvideeritud. Sellepärast langes meie tingimustes kuritegevus järsku, võrreldes kuritegevusega kodanlikes maades, kus ta üha suureneb. Meie olukorras on kuritegevuse põhjuseks peamiselt inimeste teadvuse mahajäämus neist muutustest, mis on toimunud ühiskonna ainelistes ja poliitilistes tingimustes, samuti ka kapitalistlik maailm, kes saadab meie maale spioone ja diversante. Võitlus kuritegevusega, kurjategijate paljastamine ja karistamine on raske ja keeruline ülesanne, mille tähtsus on ühiskonnale teada.

Nagu öeldakse kohtukorralduse seaduses, kasvatab kohus kogu oma tegevusega NSV Liidu kodanikke ustavuse vaimus kodumaale ja sotsialismile, nõukogude seaduse täpse ja vankumatu täitmise, sotsialistlikku omandisse hoolika suhtumise, töödistsipliini, riiklikesse ja ühiskondlikesse kohustustesse ausa suhtumise ja sotsialistliku ühiselu reeglite austamise vaimus.

d) Prokuratuur, selle ülesanded ja organisatsioon.

Nõukogude seaduste täpne ja kindel täitmine kõigi asutiste, organisatsioonide, ametiisikute ja NSV Liidu kodanike poolt on nõukogude ühiskonna edusammude paratamatuks eeltingimuseks.

Lenin kõneles ja kirjutas korduvalt ühtse seaduslikkuse ja Nõukogude riigi seaduste ühesuguse rakendamise vajadusest kõigis maa osades täpses vastavuses seaduse mõttele. Oma kirjas seltsimees Stalinile 1922. aastal Lenin,

kõneldes põhimõtteist, millele tuleb rajada meie maal prokuratuur, rõhutas, et Nõukogude riigis ei tohi olla „Kaluuga seaduslikkust" ja „Kaasani seaduslikkust". Seaduste õige rakendamise tagamiseks kogu maal ongi loodud prokuratuur. Prokuratuuri ülesandeks on protestiavaldamine ükskõik milliste administratiivorganite ebaseaduslike määruste vastu ja sammude astumine kodanike õiguste rikkumiste jaluleseadmiseks.

NSV Liidu konstitutsioon paneb NSV Liidu peaprokurörile kõrgeima järelevalve seaduste täpse täitmise üle kõigi ministeeriumide ja neile alluvate asutiste, samuti ka kõigi ametiisikute ja NSV Liidu kodanike poolt. NSV Liidu peaprokuröri nimetab NSV Liidu Ülemnõukogu seitsmeks aastaks. Peaprokurör ise nimetab vabariiklikud, kraide, oblastite ja autonoomsete oblastite prokurörid viieks aastaks. Alamalseisvad (ringkonna, rajooni ja linnade) prokurörid nimetatakse liiduvabariikide prokuröride poolt viieks aastaks. Nende nimetamine kuulub kinnitamisele NSV Liidu peaprokuröri poolt.

Selline tsentraliseeritud kord prokuratuuri-organisatsioonis vastab täielikult Lenini juhendeile. Selline kord kergendab prokuröridele võitlust kõigi seaduserikkumistega kohapeal.

Kohtunike ja prokuröride ülesanded on õilsad ja vastutusrikkad. Nad kaitsevad Nõukogude riiki, sotsialistlikku ühiskonnakorda vaenulike kallaletungide eest, jälitavad kõiki kodanike õiguste rikkujaid, eemaldavad ülbestunud bürokraate ja valvavad Nõukogude seaduste täitmise järele kõigi kodanike ja asutiste, sealhulgas ka kohtuorganite poolt, juhivad kuritegude juurdlemist ja võtavad kohtu tööst osa riiklike süüdistajatena.

Prokurörid ja nende juhtimisel töötavad uurijad aita-

vad kohut kuritegevuse vastu võitlemise keerulises töös ja täidavad koos kohtuga tohutu suurt osa sotsialistliku riigi sellise tähtsa ülesande teostamisel, nagu on rahvahulkade kommunistlik kasvatamine.

Küsimused kordamiseks.

1. Mille poolest erinevad NSV Liidu riigivõimu-organid kodanlike maade riigivõimu-organeist?
2. Nimetada Nõukogude valimissüsteemi põhijooned.
3. Missugused volitused on konstitutsiooniga antud NSV Liidu Ülemnõukogule?
4. Millega on seletatav NSV Liidu Ülemnõukogu kahekojaline struktuur?
5. Mis kuulub NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi kompetentsi?
6. Missugune koht on NSV Liidu Ministrite Nõukogul meie riigi kõrgemate riigivõimu-organite süsteemis?
7. Missugused on liidu- ja autonoomsete vabariikide kõrgeimad riigivõimu- ja riigivalitsemis-organid?
8. Kuidas määratleb konstitutsioon kohalike riigivõimu-organite ülesandeid?
9. Missugused on põhilised erinevused ekspluataatorlike riikide kohtute ja Nõukogude kohtu vahel?
10. Kuidas valitakse rahvakohtud?
11. Missugused on NSV Liidu prokuratuuri ülesanded?

Suur ja lai on maa, mis on mu kodu,
rikas loodusvaradest ta pind;
sellist maad maailmas teist ei leidu,
kus nii vabalt hingata võib rind.
Väärselt hinnas meil on töö ja teadus
keegi liigne olla meil ei või;
kuldsel kirjal särab meie seadus,
mille Stalin üleilmseks lõi.

V. Lebedev-Kumatš.

VII peatükk.

NSV LIIDU KODANIKE PÕHIÕIGUSED JA -KOHUSED.

1. NSV Liidu kodanike suured õigused (NSV Liidu konstitutsiooni X peatükk).

a) NSV Liidu kodanike põhiõiguste mõiste.

N S V L i i d u k o d a n i k e p õ h i õ i g u s t e k s nimetatakse selliseid tähtsaid ja mitmesuguseid õigusi, mis kõik kokku annavad kõigile kodanikele võimaluse aktiivselt osa võtta oma maa riiklikust, majanduslikust, ühiskondlikust ja kultuurilisest elust. NSV Liidus on sellisteks õigusteks õigus tööle, õigus puhkusele, õigus ainelisele kindlustusele vanaduses ja haiguse ning töövõimetuse puhul, õigus haridusele, kodanike üheõiguslikkus sõltumata soost, rassist ja rahvusest, südametunnistuse, sõna-, trüki-, koosolekute, miitingute, tänav-rongkäikude ja demonstratsioonide vabadus, õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse, isiku- ja korteripuutumatus ning kirjavahetuse saladus. Kõik need õigused on kodanikele kindlustatud ja igakülgselt garanteeritud NSV Liidu konstitutsiooniga

(X peatükk) ja liidu- ning autonoomsete vabariikide konstitutsioonidega.

Mitte üheski kodanlikus riigis kodanikud ei kasuta ega saagi kasutada niisugust õiguste ja vabaduste täiust. Kodanlik-demokraatlikes riikides kuulutatakse seadusega välja ainult mõningad algelised demokraatlikud õigused, ja ka seda mitte kodanluse vabal tahtel, vaid töötajate kestva võitluse tulemusena,võitluse, mida nad on pidanud iga sellise õiguse eest.

b) Kodanike õiguste igakülgne tagamine NSV Liidus.

Kodanlikud riigid kuulutavad küll mõned algelised demokraatlikud õigused välja, aga ei kindlusta ega saagi kindlustada kõigile kodanikele nende õiguste teostamiseks vajalikke tingimusi ja ressursse.

Seetõttu töörahvas kapitalistlikes riikides ei saa neid õigusi kuigi laialdaselt kasutada. Seevastu varakad klassid võivad kõiki oma õigusi kõige laialdasemalt kasutada, sest nad omavad selleks vajalikku vaba aega ja ainelisi vahendeid. Sealjuures piiravad kodanlikud riigid kodaniku ühe või teise algelise õiguse tunnustamist igasuguste tingimustega, mis raskendavad töörahval nende õiguste kasutamist ja muudavad need tegelikult mittemillekski.

Selle tulemuseks on, et kodanlikes riikides jäävad kodanikuõigused suuremale osale elanikkonnast, s. o. töörahvale tavaliselt p a l j a s õ n a l i s t e k s, f o r m a a l s e t e k s õ i g u s t e k s j a v a b a d u s t e k s. See tähendab, et ka need vähesed demokraatlikud õigused ja vabadused, mis kodanlikes riikides (sealjuures mitte kõigis) antakse kodanikele, juba oma formaalsuse, silmakirjalikkuse ja kärbituse tõttu erinevad sügavalt Nõukogude kodanike samanimelistest õigustest. Nii näiteks räägitakse kodanlik-demokraat-

likes maades ja NSV Liidu konstitutsioonis sõna-, trüki-, ja koosolekute vabadusest. Kuid nagu edasisest näeme, on need ühenimelised õigused NSV Liidus ja kodanlikes maades sügavalt erinevad.

Kohe pärast Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu sai meie maa töörahvas, sõltumata soost, rassist, rahvusest ja usust, kõik need demokraatlikud õigused ja vabadused, mis kodanlik demokraatia juba ammu välja kuulutas, kuid senini veel kuskil täielikult ei teostanud. Sotsialismi võit, mis meie maal likvideeris ekspluateerivad klassid, tähendas sotsialistliku demokraatia edasist õitsengut, kodanike õiguste ja vabaduste edasist laienemist, rea uute õiguste andmist ja nende õiguste tagatiste kindlustamist.

Üks nõukogude konstitutsiooni ja demokraatia põhiline erinevus seisab raskuspunkti üleviimises kodanike õiguste väljakuulutamiselt nende õiguste tegeliku kasutamise tagamisele. Selles ilmneb meie demokraatlikkuse sotsialistlik iseloom, väidab seltsimees Stalin.

Suure huviga jälgib kogu eesrindlik inimkond elu sotsialismimaal. Enam kui kunagi varem on nüüd välismail töörahva hulgas populaarsed nõukogude epohhi andeka luuletaja Vladimir Majakovski tähelepanuväärivad värsid luuletusest „Nõukogude pass". Luuletaja väljendas kõigi Nõukogude kodanike tundeid, kui ta kirjutas:

Las loevad
ja tunnevad kadedust.
Ma
olen
Nõukogude Liidu
kodanik.

2. NSV Liidu kodanike sotsiaal-majanduslikud õigused.

NSV Liidu konstitutsioon mainib esmajärjekorras neid NSV Liidu kodanike õigusi, mis tagavad kodanikule elatusvahendeid, osavõttu loovast tööst, usku homsesse päevasse ning oma võimete ja teadmiste arendamist. Need õigused on: õigus tööle, õigus puhkusele, õigus ainelisele kindlustusele nii vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotuse korral ja õigus haridusele. Asjata oleks neid õigusi otsida kodanlikes riikides. Sotsialistlikus ühiskonnas, kus kõige väärtuslikumaks kapitaliks on inimesed, kuuluvad need õigused kõigile kodanikele.

a) Õigus tööle.

Õigus tööle on NSV Liidu töörahva suurimaid võite. See tähendab, et kõigil kodanikel on õigus olla kindlustatud tööga, kusjuures selle töö eest tasutakse vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile.

Seda suurt õigust ei tuntud tsaari-Venemaal ega tunta ka tänapäeval kodanlikes riikides. Kapitalistlikule majandussüsteemile on omased vältimatud ja perioodiliselt korduvad majanduskriisid. Kriiside ajal suletakse paljud ettevõtted, töölisi heidetakse massiliselt tänavale ja tööpuudus kasvab veel enam. Tööpuudus on kapitalismi puhul krooniline ja alatine nähtus. Töötuks jäämine on suur õnnetus töötajaile. Töötajal ei ole peale töötasu teisi elatusvahendeid ja seepärast on ta töö kaotamisel määratud nälgima ja taluma viletsust. Tööpuudus halvendab ka töötajate olukorda, sest mida rohkem on riigis töötuid, seda enam on kapitalistidel võimalusi alandada oma tööliste töötasu, kes on sunnitud sellega nõustuma hirmu tõttu jääda töötuks.

Alates aastast 1931 kuni Teise Maailmasõjani oli kapitalistlikes riikides kaks- kuni kolmkümmend miljonit töötut aastas, arvestamata selliseid maid nagu India, Hiina ja teised idamaad. Igas riigis liikusid salgad kaltsudes ja näljas inimesi tööd otsides linnast linna, valmis igasugusel tingimusel iga tööd vastu võtma, et ainult mitte nälga surra. Kapitalistlikes maades võib tihti näha inseneri, juristi või mõnd teist kõrgema haridusega spetsialisti töötamas kelnerina restoranis, uksehoidjana, pakikandjana või laadijana, sest ta ei leia tööd oma erialal. Neis tingimustes ei saa õiglasest töötasust olla juttugi.

Vähe aega enne sõda ilmus USA-s hirmus raamat töötute saatusest, mis näitas, kuidas selles maailma kõige rikkamas kapitalistlikus riigis pole tohutu suurel hulgal inimestel elatusvahendeid. Raamatus on ära toodud katkendid töötute kirjadest. Töötu Charles Doyle kirjutab: „Olen terasevalaja. Viimased 30 aastat olen töötanud terasetehastes. Kolme aasta eest aeti mind tänavale ja sellest ajast peale pole ma leidnud tööd. Raha, mis ma olin kogunud, on ammugi ära tarvitatud. Eile magasin laevatehase katuse all... Tööd ma enam ei otsi. Tulin otsusele, et maailm on lõppenud ja töö lõpetatud... Hea, et naine ja kaks poega — ka töötud — on surnud. Nüüd olen üksi!" Selliseid koledaid kirju on raamatus palju ja igaüks neist kõlab kui süüdistusakt kapitalismi vastu.

Teise Maailmasõja ajal mobiliseeriti armee ridadesse kümned miljonid inimesed, suurendati tööliste arvu relvi tootvais ettevõtteis. See põhjustas ajutiselt tööpuuduse kadumise kapitalistlikes maades. Ent vaevalt lõppes sõda, kui kõikjal hakkas tööpuudus jälle kasvama.

USA-s oli pool aastat pärast sõja lõppu juba 3 miljonit töötut. Paljud USA ja teiste kodanlike maade inime-

sed, kes rea aastate kestel sõdisid, ei leia pärast demobiliseerimist koju tagasi tulles tööd ja on sunnitud täiendama töötute ridu.

Sotsialistliku majandussüsteemi võit NSV Liidus päästis nõukogude inimesed kriisidest ja tööpuudusest.

Sõja lõpp ei toonud meile kaasa tööstuse koondamist. Vastupidi, meie maa suurendab ülesehitamist, et kiiremini ravida sõjahaavad, taastada majanduse sõjaeelne tase ja see lähema viie aasta jooksul tunduvalt ületada. Igal meie kodumaakaitsjal on õigus asuda oma endisele töökohale. NSV Liidu Ülemnõukogu võttis 23. juunil 1945 vastu seaduse, mille kohaselt ettevõtted, asutised ja organisatsioonid on kohustatud andma tööd tagasitulnud demobiliseeritud sõjameestele vastavalt nende erialale ja kvalifikatsioonile. Meie maal tagatakse igale kodanikule mitte ainult võimalus töötada vastavalt tema võimetele ja teadmistele, vaid riik võtab ka tarvitusele kõik abinõud, et inimesed tõstaksid oma kvalifikatsiooni. Ta organiseerib suurel arvul kursusi ja koole, kus töölised, tootlikku tööd katkestamata, omandavad kõrgemat kvalifikatsiooni.

Eriti suurt tähelepanu osutatakse meil noorsoole. Venemaal kuni revolutsioonini, nagu kodanlikes maades nüüdki, pidid noored kaua töötama kvalifitseerimata tööl, enne kui said võimaluse üle minna tasuvamale tööle.

Nõukogude riik õpetab välja igal aastal omal kulul ja täielikul ülalpidamisel ligi miljon alaealist. See annab neile võimaluse kohe pärast õpingute lõppu alata iseseisvat elu kvalifitseeritud, kõrgepalgaliste töölistena. Vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusele (a. 1940) „Riiklikest tööjõureservidest" on

meil sisse seatud plaanikindel tööjõu ettevalmistamine linna- ja kolhoosinoorsoo hulgast tööstus-, raudtee- ja vabriku-tehaste-koolides. Veebruaris 1947 vastuvõetud UK(b)P KK pleenumi määrus tegi ülesandeks organiseerida koole sovhooside kaadri ettevalmistamiseks. Pärast õpingute lõppu paigutatakse noored vastava plaani kohaselt ettevõtetesse.

Meie maa noored ei tea, mida tähendab tööpuudus, ei tunne alandavat tööpalumist „kingituste" andmisega ülemusele tööle sobitamise eest. Kuid ka täiskasvanud hakkavad juba unustama meil kunagi valitsenud tööpuudust. Juba 1930. a. kadus meil sotsialistliku majandussüsteemi võidu tulemusena tööpuudus alatiseks.

NSV Liidu konstitutsiooni paragrahv 118, mis seadusandlikul teel kindlustab kõigile NSV Liidu kodanikele õiguse tööle, näitab ära selle suure õiguse peamised ja otsustavad tagatised: „Õigus tööle," öeldakse selles paragrahvis, „kindlustatakse rahvamajanduse sotsialistliku organisatsiooniga, nõukogude ühiskonna tootmisjõudude järjekindla kasvuga, majanduskriiside võimaluse kõrvaldamisega ja tööpuuduse likvideerimisega."

Täiendavaks tagatiseks õigusele tööle on tööseadusandlus, mis määrab kindlaks tööle võtmise ja töölt vabastamise korra, töötasu nii riiklikes ettevõtteis kui ka kolhoosides ja kooperatiivsetes artellides ning kolhoosidesse ja kooperatiivsetesse artellidesse liikmeks astumise korra.

Õigust tööle ja töötasule, mis vastab töö hulgale ja kvaliteedile, kasutavad meie maa kõik kodanikud võrdseil aluseil. Meie maal ei saa olla omavoli töötasu määramisel. NSV Liidus tasutakse töö eest vastavalt töö hulgale ja

kvaliteedile. Erinevus tööliste töötasu ja kolhoosnikute töötasu vahel seisab selles, et töölised saavad kindlaksmääratud palka, kuna aga kolhoosnikute töötasu oleneb nende normipäevade arvust ja kolhoosi tulude suurusest. Põhimõttel „igaühele tema töö järgi" on võrdne jõud nii töölise kui kolhoosniku suhtes.

Bolševike partei ja Nõukogude valitsus töötavad väsimatult rahvahulkade heaolu tõstmiseks. See ilmneb eriti sõjajärgse stalinliku viisaastaku plaanides. Viisaastaku plaanis on ette nähtud kõikide kaubahindade järjekindel alandamine, töörahva korteritingimuste ja kultuurilis-olustikulise teenindamise parandamine. Ühtlasi on kõrvuti tööviljakuse tõusuga ette nähtud tööliste ja teenistujate keskmise aastatöötasu suurenemine NSV Liidu rahvamajanduses 1950. aastaks kuni 6 tuhande rublani, mis ületab tunduvalt sõjaeelse 1940. a. taseme. Viisaastaku plaanis on ette nähtud ka naturaal- ja rahalise tasu suurenemine kolhoosnikute normipäevade eest (võrreldes 1940. a.) tööviljakuse suurenemise, põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmise ja loomapidamise produktiivsuse tõusu alusel.

b) Õigus puhkusele.

Riigi ja kommunistliku partei igakülgne hoolitsus nõukogude inimeste eest väljendub eredalt NSV Liidu konstitutsiooni 119. paragrahvis, mis kindlustab kõigile NSV Liidu kodanikele õiguse puhkusele.

Meie maal on kõige lühem tööpäev maailmas. Konstitutsiooniga on töölistele ja teenistujatele määratud kaheksatunnine tööpäev. Raskete töötingimuste puhul real kutsealadel on tööpäev lühendatud kuni seitsme ja kuue tunnini, eriti raskete töötingimustega töökodades isegi kuni nelja tunnini.

Peale iganädalase puhkepäeva saavad kõik töölised ja teenistujad iga-aastase tasulise puhkuse. Iga-aastase korralise puhkuse kestuse määrab elukutse, kuid see ei või olla lühem kui 12 tööpäeva. Puhkusajale langevad iganädalased puhkepäevad ja teised mittetööpäevad arvatakse puhkusele juurde. Peale korralise puhkuse näeb seadus ette töötajaile, kes töötavad eriti kahjulikel ja ohtlikel aladel, 6 kuni 36 tööpäeva pikkuse lisapuhkuse. Kolhoosides, arvestades põllumajandusliku töö iseärasusi, määratakse töö- ja puhkusaeg kolhoosiliikmete üldkoosoleku otsusega vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale ja seadustele, millega on määratud kindlaks normipäevade kohustuslik miinimum.

Et kodanikud võiksid kasulikumalt veeta puhkust ja parandada tervist, on Nõukogude riik loonud laia sanatooriumide ja puhkekodude võrgu. Puhkusel olevate kodanike kasutuses on rohked kultuuripaleed, klubid, raamatukogud, lugemistoad, teatrid, spordiväljakud, staadionid jne.

Seega riik tagab NSV Liidu kodanikele õiguse puhkusele kõigi vajalike vahendite ja tingimuste loomisega, mis võimaldavad kodanikel kasutada seda õigust parimal viisil.

Üheski kodanlikus riigis ei ole töörahvale kindlustatud õigust puhkusele. Isegi kaheksatunnine tööpäev, mille eest töölisklass alustas võitlust juba möödunud sajandil, ei ole veel kaugeltki mitte kõigis maades läbi viidud. Seal aga, kus see on kehtestatud, ei kasuta seda kõik töölised. Iga-aastasi kohustuslikke tasulisi puhkusi ei anta töölistele ja teenistujatele üheski kodanlikus riigis. Kodanlikes riikides on palju esmaklassilisi sanatooriume ja kuurorte, kuid kõik need kuuluvad kapitalistidele ja neid võivad kasutada ainult rikkad inimesed. NSV Liidus kuuluvad kõik

sanatooriumid, kuurordid ja puhkekodud riigile, s. o. kogu rahvale ja on määratud töörahvale puhkamiseks ja ravimiseks.

Sõjajärgse viisaastaku plaanis on nähtud ette puhkekodude ja sanatooriumide võrgu täielik taastamine ning tööliste, talupoegade ja haritlaskonna kasutada olevate kohtade arvu (üheaegseks viibimiseks) suurendamine sanatooriumides kuni 250 tuhande kohani ja puhkekodudes kuni 200 tuhande kohani. Ette on nähtud ka vaenlase poolt purustatud teatrite, kinode, klubide, raamatukogude ja lugemistarede taastamine okupatsiooni all olnud rajoonides, alatiste teatrite arvu tõstmine 898-ni, klubide ja massiraamatukogude arvu suurendamine linnas ja maal 284 900-ni. Kinode arv peab 1950. aastaks kasvama 46 700-ni, kusjuures 1940. a. oli neid 28 000.

Nõukogude sotsialistlik riik ei hoolitse mitte üksnes täiskasvanute puhkuse, vaid ka laste puhkuse eest. On loodud rohkesti lasteklubisid, -parke jne. Miljonid lapsed veedavad igal aastal suve pioneerilaagreis, kosumiseks määratud mängumurudel, sanatooriumides ja puhkekodudes. Maailmakuulus on NSV Liidus Krimmi lõunarannikul organiseeritud suurepärane sanatooriumitüüpi pioneerilaager Artek, kus igal aastal veedavad oma puhkeaega tuhanded lapsed.

Paljudel kõrgematel õppeasutistel on omad puhkekodud, kus üliõpilased veedavad oma koolivaheaega. Suure hulga tuusikuid koolivaheajaks annavad kõrgemate õppeasutiste ja tehnikumide õpilastele ametiühingud.

c) Õigus ainelisele kindlustusele nii vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral.

Stalinlik hoolitsus inimese eest väljendub eredalt ka konstitutsiooni 120. paragrahvis, milles on öeldud, et NSV

Liidu kodanikel on õigus ainelisele kindlustusele nii vanaduse kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral. Selle õiguse kasutamist kindlustatakse NSV Liidu kodanikele tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustuse laialdase arendamisega riigi arvel, tasuta arstiabiga ning laialdase kuurortide võrgu andmisega töörahva kasutusse.

Et selle NSV Liidu kodanike õiguse suurest tähtsusest aru saada, peab tundma kapitalistlike maade tööliste olukorda. Tarvitseb seal töötaval inimesel ainult kaotada töövõime haiguse või invaliidsuse tõttu või vanaduse kättejõudmisel, kui tema majauksele koputab puudus. Ettevõtja-kapitalist, keda huvitab ainult tulu, ei vaja haigestunud inimest. Ta ei vaja oma ettevõtteis ka vananenud töölisi. Ettevõtja laseb nad töölt lahti ja asendab nad nooremate ja füüsiliselt tugevamatega. Näiteks USA-s püüavad vanemad kui 40-aastased töölised oma vanadust varjata hirmu tõttu saada lõpparve. Kapitalistlikes maades peab haigestumise korral omatama raha, et saada arstiabi ja kutsuda arst. Inimesed loobuvad aastate viisi kõigest hädavajalikust, et koguda raha „mustadeks päevadeks", haigestumise puhuks, sest muidu jäävad nad haiguse ajaks igasuguse arstiabi ja elatusvahendita. Veel haletsemisväärsem on vanade osa, kui neil ei ole omakseid, kes neid võiksid ülal pidada.

Ehkki töölisklassi kestva võitluse tulemusena õnnestus tal reas kapitalistlikes maades saavutada sotsiaalkindlustuse sisseseadmine, siiski ei saa veel senini abi kõik töölised, kes seda vajavad, ja ka mitte igal töövõime kaotuse juhul. Pealegi on seal sotsiaalkindlustus organiseeritud nii, et poole või isegi suurema osa kindlustussummast

maksavad kindlustatud ise, s. o. töölised. See tähendab, et pika aja jooksul arvatakse töölistel osa töötasust maha selleks, et nad võiksid haiguse puhul esitada palve abiraha saamiseks. Liiatigi on kodanlikes riikides suur hulk töölisi üldse kindlustamata. Seega enamik töölisi ei saa isegi seda viletsat abiraha, mida saavad kindlustatud töölised haiguse või tööstuses saadud vigastuse, invaliidsuse puhul.

Täiesti teistsugune on olukord NSV Liidus. Meil on eranditult kõik töölised ja teenistujad kindlustatud, kusjuures kindlustuse osamaksud tasub kogu ulatuses ettevõte või asutis. Peale ainelise abi andmise haigestumise või invaliidsuse puhul või vanaduse saabumisel on meie seadustes ette nähtud ka toetused rasedatele, vastsündinutele, toetused laste toitmiseks, pensionid väljateenitud aastate eest, toetused matusteks, pensionid surnud töötaja töövõimetutele perekonnaliikmetele jne. Ükski riik maailmas ei tunne niivõrd kõrgeid toetusnorme ja pensione, nagu need on kehtestatud meil. Haiguse puhul saavad töölised ja teenistujad toetust kogu palga ulatuses, kui nad on antud ettevõttes või asutises töötanud 6 aastat. Pensionid invaliidsuse puhul, mis on tekkinud töövigastuse tagajärjel, makstakse samuti kas terve palga või sellele lähedase summa ulatuses.

Vanusepensionid antakse meestele 60-aastaseks saamisel ja 25-aastase üldtööstaaži korral, naistele 55-aastaseks saamisel ja 20-aastase tööstaaži korral.

Arstiabi on meil täiesti tasuta. Rohkearvulised kliinikud polikliinikud, ambulatooriumid, sünnitusmajad ja teised raviasutised on meil antud kodanikele tasuta kasutamiseks. Ka enamik tuusikuid sanatooriumidesse ja kuurortidesse

antakse haigestunud töötajaile tasuta, ülejäänud aga väikese, töörahvale kättesaadava tasu eest.

Erilise hoolitsuse osalisteks on Isamaasõja invaliidid ja rindel langenud sõdurite perekonnad. Rindemeeste orbudeks jäänud lastele asutas riik erilised Suvorovi ja Nahhimovi koolid, kus kümned tuhanded orvud saavad haridust, kusjuures ülalpidamiskulud kannab täielikult riik.

Riigi ja ametiühingute poolt NSV Liidu kodanikele antav aineline abi on suur ja mitmekülgne. Õigust ainelisele abile nii vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotuse puhul omavad meie maal peale tööliste ja teenistujate ka talupojad. Põllumajandusliku artelli tüüppõhikirjas on ette nähtud haigete, orbude, vanade, ajutiselt töövõime kaotanud kolhoosnikute, sõjaväelaste perekondade jne. abistamise fondi organiseerimine.

Meie maal ei tarvitse inimesel karta „musti päevi", sest ta teab, et häda korral ta ei jää abita. Ning seda abi ei anta talle mitte heategevuse korras, vaid konstitutsiooniga NSV Liidu kodanikele tagatud põhiõiguse järgi.

Isiklikult hoolitseb sotsialistlik riik ka kasvava põlvkonna eest. Riik on organiseerinud tohutu hulga lastesõimi, -kodusid, -aedu, mängumurusid, lastepolikliinikuid, -haiglaid ja sanatooriume. Riik annab tohutuid summasid lasterikaste emade toetamiseks, samuti ka vallasemadele laste ülalpidamiseks ja võtab orbudeks jäänud lapsed täielikult oma ülalpidamisele.

d) Õigus haridusele.

On teada, kuivõrd suur tähtsus on haridusel inimese elus. Ent ekspluateerimisele rajatud riikides on haridus valitsevate klasside eesõiguseks. Kodanlikes riikides on tohutud töötajate hulgad jäetud võimaluseta saada haridust. USA-s on miljonid neegrid jäänud senini kirjaoska-

matuks. Kuni viimase ajani Inglise täieliku ülemvalitsuse all olevas Indias on rõhuv enamik pärismaalasi kirjaoskamatud. Ent ka ameeriklaste ja inglaste enda keskel saavad töölised ja talupojad (farmerid) lõpetada ainult algkooli.

Kesk- ja kõrgem haridus on kapitalistlikes maades elanikkonna enamikule kättesaamatud. Kes on rikas, sel on ka õigus haridusele, kes aga on vaene, see peab leppima nende viletsate teadmistega, mis annab talle algkool. Kui kapitalistid ei vajaks kirjaoskajaid töölisi, teeksid nad ka alghariduse töörahvale kättesaamatuks. Ent moodne tehnika nõuab kirjaoskajaid töölisi, seepärast on viimase poole sajandi kestel paljudes kapitalistlikes riikides kehtestatud üldine kohustuslik haridus algkooli ulatuses. Kolooniate pärismaalased on tavaliselt jäetud ka ilma alghariduseta. Imperialistid ei soovi, et nende poolt rõhutavate rahvaste ridadest kujuneks kvalifitseeritud tööliste kaader; nad eelistavad pärismaalasi hoida musta töö jaoks.

Kodanlus pole huvitatud hariduse levitamisest töörahva hulgas; veel enam, ta loeb teadmiste levimist töörahva hulgas ohtlikuks oma ülevõimule. Ja kui kodanlikes maades pole töörahvale formaalselt keelatud õppida kesk- ja kõrgemates õppeasutistes, siis ainult sellepärast, et kapitalistlik kord teeb õppimise töörahva enamikule tegelikult kättesaamatuks. Ainult vähesed inimesed töörahva hulgast saavutavad suurte loobumiste hinnaga kesk- ja mõnikord isegi kõrgema hariduse. Kuid tööpuuduse tingimustes ei paranda ka ülikoolidiplom töötaja olukorda, sest see ei taga talle võimalust saada tööd oma erialal.

See kõik teeb mõistetavaks, miks üheski kodanlikus konstitutsioonis me ei leia õigust haridusele. NSV Liit on ainus riik, kus on kõigile kodanikele

antud ja igakülgselt tagatud õigus haridusele. NSV Liidu konstitutsioon tagab kodanikele üldise kohustusliku alghariduse, tasuta seitsmeklassilise hariduse, kõrgema kooli silmapaistvaile õpilastele riiklike stipendiumide andmise süsteemi ja emakeelse õpetuse koolides. Nõukogude riik tagab töörahvale vabrikutes ja tehastes, sovhoosides, masina-traktorijaamades ja kolhoosides tasuta tootmis-, tehnilise ja agronoomilise õpetuse organiseerimise. 1940. aastal kehtestatud õppemaks täieliku keskkooli kolmes viimases klassis ja kõrgemates õppeasutistes on jõukohane kõigile töötajaile ja katab ainult tühise osa iga õpilase peale minevaist riigi kulutustest.

Erinevalt kodanlikest riikidest seab sotsialistlik riik oma eesmärgiks saavutada, et kõik töötajad saaksid haritud inimesteks. Oma tekkimise esimestest päevadest peale püüdis meie riik tagada töörahvale teadmiste tegelikku kättesaadavust. Kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu avanesid kesk- ja kõrgemate õppeasutiste uksed töörahvale.

Oma olemasolu aastate kestel on meie riik saavutanud hiiglasuuri tulemusi rahvahariduse arendamises. Piisab, kui öelda, et 1897. aastal olid $^3/_4$ meie maa elanikest kirjaoskamatud. Tsarismiajal oli Venemaal alg- ja keskkoole üksnes 106 tuhat ja neis õppis natuke üle 8 miljoni inimese. Kõrgemaid õppeasutisi oli ainult 91 ja neis õppis 112 tuhat üliõpilast.

NSV Liidus jäi juba 1939. a. kirjaoskamatuid ainult 10% ja tänapäeval on kirjaoskamatus reas liiduvabariikides täiesti likvideeritud. Järsult kasvas alg- ja keskkoo-

lide arv, milledes 1946/47. õppeaastal õppis ligi 30 miljonit õpilast. 1950. aastaks, viisaastaku lõpuks suurendatakse koolide arv NSV Liidus kuni 193 000 ja neis hakkab õppima ligi 32 miljonit õpilast. Peale selle õpib üle miljoni noore tehnikumides, miljonid inimesed õpivad täiskasvanute koolides. Kõrgemaid õppeasutisi on NSV Liidus juba 800 ning üliõpilaste arv ületab 700 tuhat. Niiviisi kindlustab Nõukogude riik tegelikkuses NSV Liidu kodanikele õiguse haridusele.

3. NSV Liidu kodanike üheõiguslikkus.

Üheõiguslikkuse loosungi esitas kodanlus siis, kui ta oli revolutsiooniline ja võitles feodalismi vastu. Seal, kus kodanlus tuli võimule — võidu tulemusena feodaalaadli üle —, kuulutas ta pidulikult välja kodanike üheõiguslikkuse. Prantsusmaal 1789. aastal vastuvõetud „Inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon" algas väitega, et „inimesed sünnivad vabadena ja üheõiguslikena". Selles kuulutati välja kõigi kodanike võrdsus seaduse ees ja kõigi kodanike õigus võtta osa seadusandlusest. Sellest ajast on määrus kodanike võrdsetest õigustest formaalselt vastu võetud kõigis kodanlik-demokraatlikes riikides ja on fikseeritud nende konstitutsioonides või teistes seadusandlikes aktides.

Ent senini pole ükski kodanlik riik kindlustanud kodanikele tõelist üheõiguslikkust.

Kapitalistlikust korrast võrsub selline sügav ebavõrdsus inimeste vahel, mis teeb ekspluateeritavale klassile võimatuks kasutada talle seadusega antud üheõiguslikkust. Missugune võrdsus õigustes saab olla miljardäri, kes loobib miljoneid luksuslike paleede ostmiseks maailma

mitmesugustes osades, ja töötu vahel, kes veedab öid silla all või pargipingil ja näeb vaeva päeval, otsides tööd?

Kodanlik riik kasutab ka kodanike üheõiguslikkuse formaalset rikkumist või isegi üheõiguslikkuse põhimõtte avalikku eitamist ja paljude kodanike-rühmade ebavõrdsuse kinnitamist seadusandlikul teel.

Nõukogude sotsialistlik demokraatia tagas kodanikele niisuguse tõelise üheõiguslikkuse, mida kodanlik demokraatia ei suutnud tagada ühelgi maal. NSV Liidus on kõigil kodanikel ühed ning samad põhiõigused ja -kohused. NSV Liidu konstitutsioon ei tee mingit vahet kodanike õiguste suhtes. Kõik selles esitatud õigused on antud võrdseil aluseil kõigile NSV Liidu kodanikele, sõltumata nende soost, rassist, rahvusest, varanduslikust seisundist ja paiksusest.

a) Naiste ja meeste üheõiguslikkus NSV Liidus.

Kodanliku demokraatia võlts pale avaldub eriti eredalt selles, et ta ei kindlusta naistele samu õigusi mis meestele. Ainult kestva võitluse tulemusena tunnustatakse enamikus praegusaegseis riikides naiste valimisõigust. Ent seal, kus naised nüüd kasutavad valimisõigust, pole ikkagi saavutatud nende täielikku üheõiguslikkust meestega, sest kitsendatakse naiste teisi õigusi: perekondlikke, varanduslikke ja tööõigusi. Kodanlikes maades on naisel perekonnas tavaliselt alluv seisund. Naisi ei lasta paljudele tööaladele. Ühe ja sama töö eest saavad naised madalamat töötasu kui mehed. Näiteks Inglismaal ja USA-s on naiste töötasu tavaliselt 20—30% ja sageli ka 50% madalam sama kvalifikatsiooniga meeste töötasust. Tööliste vallandamise puhul vallandatakse esmajoones naised.

Fašistlikes riikides on naiste olukord veelgi halvem. Fašistliku Hispaania seadusandlus kuulutab, et mees on sündinud selleks, et käskida, ja naine selleks, et mehe sõna kuulata. Kuni abiellumiseni allub naine täielikult isale või vanemale vennale, pärast abiellumist aga mehele. Mees käsutab naise varandust, otsustab laste saatuse üle, valib neile elukutse jne. Paljudes koloniaalsetes ja sõltuvates idamaades on naised tegelikult orjataride olukorras. Seadus ei tunnusta nende varanduslikke õigusi, rääkimata juba poliitilistest õigustest, mida neis maades ei oma ka mehed. Mees võib oma soovi kohaselt end lahutada naisest, naisele aga seadus seda õigust ei anna. Isa võib panna tütre mehele vastu tema tahtmist.

NSV Liidus on naiste ebavõrdsus ammu likvideeritud. Oma olemasolu esimestel päevadel tühistas Nõukogude riik kõik vanad seadused, mis asetasid naise mehega võrreldes ebavõrdsesse olukorda, ja andis naistele samad õigused mis meestelegi. Ent võrdsus seaduses ei taga veel tegelikku võrdsust naise ja mehe õigustes. Seepärast asus Nõukogude valitsus kohe niisuguste ürituste teostamisele, mis, kergendades naiste olukorda, oleksid neil võimaldanud antud õigusi täielikult kasutada. Nii loodi järk-järgult kõik meeste ja naiste ühe-õiguslikkuse tagatised. Need tagatised andsid nõukogude naistele võimaluse võrdselt meestega laialdaselt kasutada kõiki NSV Liidu kodanike õigusi ja aktiivselt osa võtta kogu maa elust.

NSV Liidu konstitutsiooni 122. paragrahv kõlab järgmiselt: „Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustab naistele meestega võrdse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalkindlustusele ja haridusele,

ema ja lapse huvide riiklik kaitse, riiklik abi lasterikastele ja vallasemadele, raseduse puhul naistele puhkeaja andmine palga edasimaksmisega, laialdane sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrk."

Kümnetele miljonitele naistele oli erakordse tähtsusega sotsialismi võidu fakt põllumajanduses. Kolhoosid vabastasid naise materiaalsest sõltumusest isast enne abiellumist ja mehest pärast abiellumist, andsid talle majandusliku iseseisvuse. Kollektiivne töö võimaldas arendada võimeid naistel, kes varem tegelesid ainult oma isikliku väikemajandiga. Kümned tuhanded naised on nüüd kolhoosides esimehe ja kolhoosifarmides juhataja kohal. Sajad tuhanded naised töötavad kolhoosides brigadiiridena. Põllumajanduse eesrindlaste hulgas on sadu naisi, kes on arvatud sotsialistliku töö kangelase nime väärilisek.

Naised on meie maal saanud suureks jõuks. Nende ridadest on võrsunud ettevõtete direktorite ja inseneride arvukad kaadrid. Nõukogude Liidus on lõpetatud kõrgema haridusega eriteadlaste hulgas 43% naisi. Üle 2000 naise on praegu NSV Liidu Ülemnõukogu ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ülemnõukogude saadikuteks, ligi 500 tuhat naist töötab edukalt kohalike nõukogude saadikutena. Naisi võib meil kohata kõige kõrgematel kohtadel: NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ülemnõukogude presiidiumide liikmetena ja ministritena. Rahvahariduse alal töötab üle 2 miljoni naise ja tervishoiu alal üle miljoni naise. NSV Liidus tegeleb teadusliku tööga üle 30 tuhande naise. On naisi-akadeemikuid, NSV Liidu Tea-

duste Akadeemia ja teiste akadeemiate korrespondeerivaid liikmeid. Stahaanovlaste — tähelepanuväärivate tootmiseesrindlaste — hulgas on tohutu palju naisi. Kõrgemates õppeasutistes moodustavad naised ligi poole kõigist üliõpilastest.

Eriti märkimisväärne on fakt, et need nõukogude naiste suured saavutused on iseloomulikud kogu NSV Liidu suhtes, kaasa arvatud ka need Nõukogude Ida vabariigid, kus naised olid veel hiljuti täiesti kirjaoskamatud, pidid oma nägu parandžaga varjama ega omanud õigust võõraste meeste juuresolekul oma nägu paljastada, isegi mitte rääkida. Nõukogude võim vabastas kõik naised, tõmbas nad kaasa aktiivsele osavõtule kõigist riikliku, majandusliku ja ühiskondlik-poliitilise elu aladest.

Erilist tähelepanu osutatakse meie maal emadele. Neid ümbritsetakse NSV Liidus hoolitsuse, austuse ja lugupidamisega. Piisab meenutada NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt väljaantud seadlust riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele, emaduse ja väikelaste kaitse tugevdamisest ja ema-kangelase aunimetuse kehtestamisest, ordeni „Ema au" ning Emamedali asutamisest. Ema-kangelase austav nimetus on antud 25 tuhandele naisele. Ordeniga „Ema au" ja Emamedaliga on autasustatud 2 miljonit 200 tuhat ema.

See seadlus võeti vastu sõja-aastail. Seega Nõukogude riik ei vähendanud isegi kõige raskemal ajal oma hoolitsust naise eest, vaid vastuoksa, suurendas seda, arvestades sõjaaegseid raskusi, mis langesid naisele-emale. Selle seadluse alusel saavad sajad tuhanded emad igal aastal riigilt ainelist abi, mis kergendab neil laste kasvatamist. Vallasemad saavad toetust ka ühe lapse puhul. Seadus

näeb ette mitmesuguseid soodustusi emadele ja rasedatele naistele. Riigi poolt organiseeritud laialdase sünnitusmajade, lastesõimede, lasteaedade, mängumurude jne. võrgu ülesandeks on hoolitsemine ema ja lapse tervise eest ning abistada emasid lastekasvatuses.

Nõukogude naised vastavad sellele partei ja Nõukogude valitsuse hoolitsusele palava armastuse ja loova töö edusammudega mitmesugustel tööaladel. NSV Liidu kogemused näitavad, millised tohutud loovad jõud peituvad naistes. Bolševike partei õpetab väsimatult, et naiste julge ja otsustav edutamine juhtivatele töödele ja edasine naiste osa suurendamine kõikidel ühiskondlik-majanduslikel tegevusaladel on kommunismi eduka ülesehitamise tähtsaimaid tingimusi.

b) NSV Liidu kodanike üheõiguslikkus, sõltumata nende rahvusest ja rassist.

NSV Liit kehtestas esimesena maailmas kodanike täieliku ja vaieldamatu üheõiguslikkuse sõltumata nende rahvusest ja rassist. Ka see fakt näitab väga selgesti nõukogude demokraatia eeliseid. Meie maal ei ole valitsevaid ega rõhutud rahvaid. Meie maal on kõigil rahvustel võrdsed õigused.

NSV Liidu konstitutsiooni 123. paragrahvis, samuti ka kõigi liidu- ja autonoomsete vabariikide konstitutsioonide vastavais paragrahvides öeldakse:

„NSV Liidu kodanike üheõiguslikkus, sõltumata nende rahvusest ja rassist, kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise

ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel on vankumatuks seaduseks.

Seadus karistab igasugust otsest või kaudset kodanike õiguste kitsendamist või, vastupidi, otseste või kaudsete eesõiguste kehtimapanekut sõltuvalt kodanike rassilisest või rahvuslikust kuuluvusest, samuti ka igasuguse rassilise või rahvusliku erandi tegemise, vihkamise või põlguse jutlustamist."

Pole midagi vastikumat nõukogude inimese silmis, kes on kasvatatud leninlik-stalinliku rahvuspoliitika vaimus, kui natsionalistlikud eelarvamused, põlgav suhtumine ühesse või teisesse kodanikusse sõltuvalt tema rahvusest või rassist ning igasugune rahvusliku vihkamise või kõrkuse väljendus. Täpses vastavuses konstitutsiooniga näeb Nõukogude kriminaalseadusandlus ette karmi karistuse neile, kes meil julgeksid õhutada rahvuslikku vaenu ja vihkamist. Niisuguseid tegusid arvab Nõukogude kriminaalseadusandlus eriti ohtlike kuritegude hulka. Seega väljendab meie seadusandlus nõukogude rahva tahet ja meil kindlustunud rahvusliku üheõiguslikkuse ja rahvaste sõpruse eesrindlikku ideoloogiat.

Rahvaste sõprus meie maal on töörahva tähtsamaid võite, meie ühiskonna arenemise tähtsamaid tõukejõude. Kõigil eluaaladel järjekindlalt rakendatav kõigist rahvustest ja rassidest kodanike üheõiguslikkus on meie maa kõrge kultuuri tähtsaimaid näitajaid. Tõelise kultuuriga on sobimatu kodanike õiguste jälitamine või kitsendamine kuulumise pärast ühte või teise rahvusse või rassi.

Pole juhuslik, et just fašistlikes riikides, esmajoones

hitlerlikul Saksamaal said inimvihkavad rassiteooriad ja jõledused säärase leviku osaliseks. Fašism on avalikult vaenulik kultuurile, ta püüab pöörata ajalugu tagasi, taastada ürgaegseid instinkte, mis on inimeses lämmatatud tsivilisatsiooni- ja kultuuriarengu sajanditega.

Kuid ka niinimetatud kodanlik-demokraatlikes maades (näiteks USA-s ja Inglismaal) on laialdaselt levinud mitmesugused „teooriad", mis tunnustavad anglo-saksi rassi üleolekut teistest. Seal eksisteerivad rahvuslikud ja rassilised ebavõrdsused tõendavad veel kord, et kapitalismi tingimustes ei saa olla tõelist demokraatiat.

Nõukogude inimesele on kummaline kuulda, et kuni tänini suhtutakse USA-s andekasse ja töökasse neegri rahvusse kui alamasse rassi. Neegreil on keelatud elada teatavais linnakvartaalides, on keelatud sissepääs paljudesse ühiskondlikesse hooneisse ja neile on mitmed elukutsed kättesaamatud. Neegrite hulgalisest kõrvaldamisest valimistelt, hoolimata USA konstitutsioonist, on kõneldud juba varem. USA-s pole veel keegi näinud neegrit kõrgel riiklikul kohal, kuigi sel maal elab ligi 13 miljonit neegrit.

Elanikkonna õigusetust olukorrast Inglismaale ja teistele kodanlikele maadele kuuluvates kolooniates on samuti kõneldud varem.

Nõukogude rahvuste üheõiguslikkuse ideoloogia jõud ilmnes eriti kujukalt Nõukogude Liidu Suure Isamaasõja aastail. NSV Liidu võit hitlerliku Saksamaa üle oli mitte üksnes NSV Liidu ühiskondliku ja riikliku korra ning relvastatud jõudude võit Saksamaa ühiskondliku ja riikliku korra ning relvastatud jõudude üle, vaid samuti ka nõu-

koguliku rahvuste üheõiguslikkuse ja rahvaste sõpruse ideoloogia võit fašistliku rassilise ja rahvusliku vihkamise ideoloogia üle.

4. NSV Liidu kodanike vabadused.

Mitmeid kodanike põhiõigusi nimetatakse juba ammu kõikjal v a b a d u s t e k s. Need on südametunnistuse vabadus, sõnavabadus, trükivabadus, koosolekute ja miitingute vabadus ning tänav-rongkäikude ja demonstratsioonide vabadus. Neile vabadustele liituvad tihedalt kodanike põhiõigused, mis tagavad isiku- ja korteripuutumatust ning kirjavahetuse saladust.

Võitlus kõigi nende vabaduste eest algas ekspluateerimisele rajatud riikides väga ammu. Kodanlus nõudis sel ajal, kui ta võitles feodaalide vastu, nende vabaduste tunnustamist ja, tulnud võimule, kuulutas need tavaliselt välja. Kõik need vabadused on algelised demokraatlikud õigused, mille tunnustamine on vajalik igale demokraatlikule riigile. Ent kuni senini, nagu näeme edasisest, pole tänapäeva kodanlikes riikides nende õiguste kasutamine kõigile kodanikele tegelikult tagatud. Veel enam, just tänapäeval reas kapitalistlikes riikides, kes enne teisi kuulutasid oma konstitutsioonides välja algelised demokraatlikud õigused, antakse käske, mis kodanike õigusi avalikult tühistavad või veel rohkem piiravad.

Nõukogude sotsialistliku demokraatia eelised avalduvad ka selles, et ta teostas kõik need vabadused kodanlikele maadele kättesaamatus täiuses.

a) Isiku- ja korteripuutumatus ja kirjavahetuse saladus.

Kõiki poliitilisi ja isiklikke vabadusi võib inimene kasutada ainult füüsilise ehk, teiste sõnadega, i s i k l i k u

vabaduse olemasolu puhul. Mingist demokraatiast ei saa juttu olla seal, kus iga kodanikku võib võimude tahtel areteerida, kus politsei võib ilma seadusliku aluseta tungida elaniku korterisse ja toimetada läbiotsimist, kus kodaniku iga kirja võib võimuesindaja ilma seadusliku aluseta läbi lugeda.

Paljude maade seadused kuulutavad formaalselt välja isikuvabaduse, kuid tegelikkuses rikutakse seda laialt. Fašistlikes riikides selliseid seadusi ei ole üldse. Seal valitseb kodanike isikliku vabaduse suhtes täielik omavoli. Isegi vanemais nn. kodanlik-demokraatlikes maades pole isikuvabadus garanteeritud. Piisab, kui meenutada „Lynchi kohtuid" USA-s. Seaduse järgi on neegrid USA-s vabad kodanikud, kellele on konstitutsiooniga antud ühisel alusel kõigi Ameerika kodanikega isikupuutumatus. Kuid ükski neeger USA-s ei või olla kindel, et teda ei lintšita, s. o. ei võeta kinni ja tapeta ühegi seadusliku põhjenduseta tema valgete „kaaskodanike" poolt, kui ta neile mõnel põhjusel ei meeldi. Lubades sääraseid „Lynchi kohtuid", s. o. ebaseaduslikku arveteõiendamist kodanikega, rikuvad USA riigivõimud Ameerika konstitutsiooniga väljakuulutatud isikupuutumatust.

NSV Liidus tagab isikupuutumatust samuti ka korteripuutumatust ja kirjavahetuse saladust konstitutsioon ning sealjuures ühisel alusel eranditult kõigile kodanikele. NSV Liidu kodanikku võib areteerida ainult kohtu määruse või prokuröri sanktsiooni põhjal. Nõukogude seadus määrab täpselt kindlaks need juhud, millal kohus või prokurör võib kodanikku areteerida. Nõukogude seadus kaitseb korteripuutumatust ja kirjavahetuse saladust. Läbiotsimise teostamine kodaniku korteris või tema kirjavahetuse kin-

nipidamine selle sisuga tutvumiseks võib toimuda ainult seaduses ettenähtud juhtudel.

Läbiotsimist toimetatakse neil juhtudel, kui juurdlusorganeil on tõendeid selle kohta, et antud kodanik on segatud mingisse kuriteosse ja läbiotsimine on vajalik asja uurimiseks. Tutvumine kodaniku kirjavahetusega vastavate ametiisikute poolt on seadusega ette nähtud samadel eesmärkidel ja samadel juhtudel. Sellest seadusest kõrvalekaldumised kehtestatakse ainult sõjaperioodil, kui kasutatakse sõjatsensuuri, s. o. kirjavahetuse läbivaatamist vastavate ametiisikute poolt.

See väldib kirjades niisuguste salajaste andmete avaldamist, mida võiksid kasutada vaenuliku maa agendid. Välja arvatud seadusega ettenähtud juhud, ei või keegi rikkuda isiku- ja korteripuutumatust ning kodanike kirjavahetuse saladust. Nende õiguste rikkumise vastu kaitseb kodanikke maa kriminaalseadustik.

b) Südametunnistuse vabadus.

Südametunnistuse vabaduse all mõistetakse iga kodaniku õigust oma valikul tunnustada üht või teist usku ja täita vastavat usukultust või üldse mitte tunnustada mingit usku (s.o. mitte uskuda jumala olemasolu) ja teha usuvastast propagandat.

Selleks et mõista südametunnistuse vabaduse tähtsust riigi elus, tuleb arvestada seda, et mitte üksnes keskajal, vaid ka uusajal (ning reas riikides ka tänapäeval) oli igas riigis valitsev, selle riigi poolt tunnustatud usk. Kõik need, kes kuulusid teise usku, allusid kitsendustele ja rõhumisele. Keskajal hukkusid inimesed tuliriidal oma veendumuste pärast, mis polnud kooskõlas valitseva kiriku õpetusega.

Tsaari-Venemaal sundisid tagakiusamised usu pärast veel 19. sajandi vanausulisi ja sektante põgenema põlismetsadesse ja elama seal, varjates end võimude eest.

Ent ka neis kodanlikes maades, kus südametunnistuse vabadus on juba ammu välja kuulutatud, säilivad tegelikkuses eesõigused isikuile, kes kuuluvad teatavasse usku. Kuid teiseusuliste ja seda enam uskumatute isikute õigusi piiratakse igati. Näiteks USA-s on südametunnistuse vabadus konstitutsiooniga välja kuulutatud enam kui 150 aastat tagasi. Sellele vaatamata toimus 1925. a. kohus õpetaja Skopsi üle („ahviprotsess") sellepärast, et ta käsitles koolis Darwini õpetust inimese põlvnemisest inimahvist, mis on vastuolus usuõpetusega. See näitab, et südametunnistuse vabadust mõistetakse kodanlikes maades tavaliselt väga kitsalt, lubatakse ainult igal kodanikul valida endale mõni usutunnistus, kuid südametunnistuse vabadus ei tähenda seal, et inimene võib olla uskmatu ja teha usuvastast propagandat.

NSV Liidus ei ole südametunnistuse vabadus mitte üksnes välja kuulutatud, vaid ka kõigile kodanikele garanteeritud. Neiks garantiideks on juba 1917. a. detsembris Rahvakomissaride Nõukogu dekreediga, mis kannab Lenini allkirja, teostatud kiriku eraldamine riigist ja kooli eraldamine kirikust. Nõukogude riik annab kõigile kodanikele usukultuste toimetamise vabaduse ja ka usuvastase propaganda vabaduse. NSV Liidu konstitutsioon fikseeris need südametunnistuse vabaduse garantiid 124. paragrahvis, mis ütleb:

„Kodanike südametunnistuse vabaduse kindlustamiseks on NSV Liidus kirik riigist ja kool kirikust lahutatud. Kõigil koda-

nikel on usukultuste toimetamise vabadus ja usuvastase propaganda vabadus."

Nõukogude võim tugeneb kogu oma tegevuses teadusele. Ta soodustab hariduse laialdast levikut rahvahulkades, aitab neil tutvuda teaduslike seisukohtadega maailma tekkimisest ja inimese põlvnemisest, elu tekkimisest Maakeral ning mitmesuguste uskude päritolust ja tähtsusest. Nõukogude võim taotleb seda, et meie elanikkond oleks vaba usulistest eelarvamustest. Kuid Nõukogude riik ja kommunistlik partei peavad ebaõigeks võidelda usu vastu administratiivsete abinõudega. Nõukogude võim andis kirikud usklikele usukultuste toimetamiseks tasuta kasutada. Ühelgi kirikul ja ühelgi usul ei ole meie maal mingit eelisõigust. Kõik põhiõigused, samuti ka õigus valida ja olla valitud riigivõimu-organeisse antakse meie maal kõigile kodanikele, sõltumata nende usulistest veendumustest. Usukultuste teenijad kasutavad valimisõigusi võrdselt kõigi kodanikega. Nende jätmine valimisõiguseta meie riigi esimesel faasil on seletatav sellega, et ekspluateerivate klasside eksisteerimise ja nende poolt nõukogude võimu vastu peetud võitluse perioodil olid paljud usukultuste teenijad ekspluateerijate poolel, võttes osa võitlusest nõukogude võimu vastu.

c) Sõnavabadus, trükivabadus, koosolekute ja miitingute vabadus ning tänav-rongkäikude ja demonstratsioonide vabadus.

Kõik vabadused, mis on loeteldud käesoleva alajaotuse pealkirjas, on poliitilised, s. o. niisugused vabadused, milleta pole mõeldav kodanike aktiivne osavõtt maa poliitilisest ja ühiskondlikust elust. Mingist demokraatiast ei või olla juttugi seal, kus kodanikel ei ole õigust väljendada oma arvamusi suuliselt (sõnavabadus) või trükiteostes (trükivabadus), ei ole õigust koguneda neid

huvitavate küsimuste arutamiseks (koosolekute ja miitingute vabadus). Mingist demokraatiast ei või olla juttu seal, kus kodanikel pole õigust organiseerida tänav-rongkäike ja demonstratsioone selleks, et avalikult väljendada oma suhtumist ühte või teise küsimusse või pidulikult pühitseda mõnd sündmust (tänav-rongkäikude ja demonstratsioonide vabadus).

Need on sedavõrd algelised demokraatlikud õigused, et pole ühtegi end demokraatlikuks nimetavat riiki, kus ei tunnustataks neid vabadusi. Kuid kodanlikes riikides on nende õiguste kasutamine ümbritsetud selliste klauslite ja tingimustega, mis muudavad need õigused sageli mittemillekski. Näiteks paljudes maades on koosolekute ja miitingute korraldamise loa saamiseks võimudelt kehtestatud keeruline kord. Veel sagedamini on säärane „kord" ette nähtud tänav-rongkäikude ja demonstratsioonide korraldamiseks. Loa saamine ei garanteeri veel seda, et nende koosolekute või rongkäikude korraldamine möödub osavõtjail karistamatult. Kehtivate reeglite rikkumise ettekäändel ajab politsei sageli laiali võimudele vastuvõtmatud koosolekud ja demonstratsioonid või lubab valitsuse poolehoidu omaval parteil organiseerida kallaletunge neile koosolekuile ja demonstratsioonidele.

Ent peale kitsenduste teeb kapitalistlik kord juba oma olemuse poolest suuri takistusi nende õiguste kasutamisele töörahva laialdaste hulkade poolt. Et kutsuda kokku koosolekuid, selleks on vaja sobivaid ruume. Kõik suured ehitised, mis on vajalikud laiaulatuslikumateks koosolekuteks, kuuluvad kapitalistidele. Seepärast polegi töörahval kerge organiseerida koosolekuid. On vaja raha, et maksta ruumide kasutamise eest, on vajalik ruumiomaniku nõusolek koosoleku läbiviimiseks.

Seda ära kasutades takistavad kapitalistid neile mittesoovitud koosolekute kokkukutsumist või neile mittesoovitud isikute esinemist neil koosolekuil. Näiteks kui USA-sse sõitis oma demokraatlike veendumuste poolest tuntud Canterbury kiriku eestseisja Johnson ja tahtis esineda kõnega, nõudsid Los Angelese ainukese suurteks koosolekuteks sobiva hoone omanikud temalt kõne esialgse kirjaliku teksti esitamist ja suure kautsjoni sissemaksmist. Teda hoiatati, et kui ta oma ettekandes kaldub kõrvale lubatud kõne tekstist, kaotab ta kautsjoni ruumi omanikele. Samal ajal võeti uue sõja õhutaja Churchill USA-s vastu avasüli. Tema kõnet, mis oli täis metsikut vihkamist NSV Liidu vastu, levitati teenistusvalmilt ajalehtede kaudu üle kogu maa.

Kommunistide või teiste progressiivsete parteide poolt kokkukutsutud miitingute ja demonstratsioonide laialiajamine ja nendest osavõtjate areteerimine on kodanlikes maades harilikuks nähtuseks. Sealjuures kasutab politsei mitte ainult kumminuie, vaid tihti ka kuulipildujaid ja teisi relvi. See-eest aga kaitseb sama politsei fašistide ja teiste reaktsionääride poolt kokkukutsutud miitinguid ja demonstratsioone rahva raevu eest.

Töörahvas ei saa trükivabadust kasutada isegi seal, kus seadused ei sisalda selle vabaduse formaalseid piiramisi. Kodanlikes maades on trükikojad, kirjastused ja ajalehed kapitalistide eraomandiks. Kapitalistid, kelle valduses on ajalehed ja kirjastused, pole huvitatud töörahva huve väljendavate artiklite ja raamatute trükkimisest.

Et töörahvas saaks trükivabadust tegelikult kasutada, peavad tal olema oma ajalehed ja kirjastused. Kuid selleks et anda välja ajalehte, on vaja tohutu suuri, miljoneisse rubladesse ulatuvaid summasid. Trükikoda, selle

sisustus, paber, ajalehe väljaandmiseks vajalik tööliste, teenistujate, kirjasaatjate ja toimetajate koosseis ja ajalehe levitamine elanikkonna hulgas — see kõik maksab kolossaalseid summasid. Tulemuseks on see, et mõni Hearst — Ameerika kapitalist, kes kirjastab ajalehti — võib välja anda kümneid ajalehti. Kuid sealjuures kõik USA ametiühingud pole kogu oma eksisteerimise kestel suutnud luua ajalehte, mis oma tiraažiga oleks võimeline konkureerima kasvõi ühegagi paljudest Hearsti ajalehtedest.

Trükivabadus kapitalistlikes maades on tegelikult — nagu kõik teisedki demokraatlikud vabadused kapitalismi tingimustes — vabaduseks ainult rikastele. Nõukogude esindajad Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis paljastasid ümberlükkamatute faktidega kogu maailmale „trükivabaduse" tõelise palge USA-s. Tänapäeva USA järgi näeme selgelt, kuidas tervenisti kapitalistide käes olev ajakirjandus teenib rahvavaenulikke eesmärke, varjab tõde rahva eest, aitab uue sõja õhutajaid nende kuritegelike plaanide läbiviimisel, laimab NSV Liitu ja teisi rahvademokraatia maid. USA ajakirjandus aitab lämmatada demokraatiat mitte ainult välismail, vaid ka oma kodumaal.

Teistsugune on olukord meie maal. Kõik ülalmainitud poliitilised vabadused on töörahvale meie riigis tagatud kõigi selleks vajalike vahendite ja tingimuste andmisega. Kõik hooned koosolekuteks, trükikojad ja kirjastused kuuluvad meil tööliste ja talupoegade sotsialistliku riigi näol töörahvale. Töörahvale on antud ajalehtede, ajakirjade ja raamatute väljaandmiseks vajalik sisustus ning kõik vahendid nende levitamiseks kogu maal.

Ainus tingimus, mida tuleb loeteldud poliitiliste vabaduste kasutamisel meie maal silmas pidada, on see, et

neid vabadusi kasutataks vastavalt töörahva huvidele ja sotsialistliku korra kindlustamise eesmärgil. Meie maal ei ole ega saagi olla sõna-, trüki-, koosolekute ja teisi vabadusi uue sõja õhutajaile, fašistidele ja töörahva vaenlastele. Meil on trükivabadus töörahvale, kes on vabanenud ekspluateerijaist ja on vaenulik kõigi reaktsiooniliste jõudude ja ideede vastu. See ongi tõeline demokraatia, mis tagab töörahvale tegelikkuses sõna-, trüki-, koosolekute, miitingute, rongkäikude ja demonstratsioonide vabaduse. Arvukad ajalehed ja ajakirjad ilmuvad meil paljumiljonilises tiraažis. Väljaantavate raamatute arvult on meie maa ületanud iga kodanliku maa. Ajalehed ja ajakirjad ilmuvad meil 80 keeles, raamatud enam kui 115 keeles. Ühelgi maal maailmas ei toimu aastas nii palju koosolekuid, miitinguid, rongkäike ja demonstratsioone kui meil. Niiviisi kasutavad NSV Liidu kodanikud neile riigi poolt garanteeritud poliitilisi vabadusi.

5. Kodanike õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse.

Kodanike õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse kuulub tähtsaimate demokraatlike õiguste hulka. Kuid võitlus selle õiguse tunnustamise eest oli töörahval kõige kestvam ja raskem. Kodanlus saab väga hästi aru, et organisatsioonis, ühenduses on töörahva jõud. Seni, kuni töörahvas on killustatud ja eraldatud, on kodanlusel kergem teda ekspluateerida. Seepärast kodanlikud valitsused keeldusid kaua tunnustamast ühiskondikesse organisatsioonidesse ühinemise õigust. Kui aga see õigus oli lõpuks kätte võideldud, rakendas kodanlus kõiki jõupingutusi selleks, et raskendada töörahva ühingute organisee-

rimist ja tegevust. Reas kodanlikes nn. demokraatlikes maades, kus õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse oli juba tunnustatud, võeti see sageli valitsuse poolt tagasi. Meie silmade all toimub praegu USA-s reaktsiooni pealetung ametiühinguile ja kommunistlikule parteile. USA-s a. 1947—1948 kehtestatud kommunismi- ja töölisvastased seadused (Taft-Hartley seadused jt.) võtavad ametiühingutelt ära võimaluse kaitsta töölisklassi huve ja jälitavad kommunistlikku parteid, see tähendab, et need seadused tühistavad omal ajal ameerika töölisklassi poolt saavutatud demokraatlikud õigused, mis on fikseeritud USA konstitutsioonis. Reas riikides, kes end nimetavad demokraatlikeks (näiteks Kanadas), kõnelemata juba teistest reaktsioonilistest riikidest, on kommunistlik partei keelatud.

NSV Liidus kasutab töörahvas oma organisatsioonide loomisel tõelist vabadust. Meie riik garanteerib kõik tingimused nende tegevuse edukaks arendamiseks.

NSV Liidu konstitutsiooni 126. paragrahvis on öeldud: „Vastavalt töörahva huvidele ja rahvahulkade organisatsioonilise isetegevuse ning poliitilise aktiivsuse arendamiseks tagatakse NSV Liidu kodanikele õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse: ametiühinguisse, kooperatiivkoondistesse, noorsoo-organisatsioonidesse, spordi- ja riigikaitseorganisatsioonidesse, kultuurilistesse, tehnilistesse ja teaduslikesse ühinguisse; kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud töölisklassi ja töörahva teiste kihtide ridadest ühinevad aga Üleliidulisse Kommunistlikku (bolševike) Parteisse, kes on

töörahva eelvägi tema võitluses sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eest ja töörahva kõigi, nii ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuumik."

Meie riik on ainus maailmas, kus ametiühingud ühendavad kõiki töölisi ja teenistujaid. Ühelgi maal ei ole ametiühinguil selliseid võimalusi töölisklassi ja teenistujate olukorra parandamiseks ja nende huvide kaitsmiseks. NSV Liidus on ametiühingud riigi abiliseks. Riik andis neile üle rea funktsioone, mis varem kuulusid tollal eksisteerinud Töö Rahvakomissariaadile. Ametiühingud juhivad kogu sotsiaalkindlustuse fondi, hoolitsevad oma liikmete vajaduste rahuldamise, töökaitse, ohutustehnika, töötajate kvalifikatsiooni ja tööviljakuse tõstmise eest. Ametiühingud on NSV Liidus tõeliseks kommunismikooliks. Nad kasvatavad oma liikmeid teadliku töödistsipliini vaimus ja organiseerivad neid üldriiklike ülesannete täitmiseks. Ametiühingud annavad ja kasvatavad kõigi majandus- ja valitsemisharude juhtivate töötajate kaadreid.

Suurt tähtsust omavad meie maal kooperatiivsed organisatsioonid, mis ühendavad kodanike tohutuid hulki, tõmmates neid kaasa sotsialistliku majanduse kindlustamise tööle.

Vabatahtlike ühingute (teaduslike, sportlike ja teiste) laialdase võrgu kaudu tõmmatakse aktiivsele osavõtule ühiskondlikust ja kultuurilisest elust tohutud rahvahulgad

6. Bolševike partei — Nõukogude riigi juhtiv ja suunav jõud.

Lenini-Stalini partei ühendab ja suunab kõigi töörahva ühingute, kõigi ühiskondlike ja riiklike organisatsioonide

tegevust. Partei valib endasse parimad inimesed töölisklassi, talurahva ja haritlaskonna hulgast, inimesed, kes peavad kõige kallimaks meie rahva õnne ja kogu töötava inimkonna heaolu. Sellest tulenebki bolševike partei piiritu autoriteet rahva hulgas.

Bolševike parteil on juhtiv koht kõigi teiste NSV Liidu töörahva organisatsioonide hulgas. See on seletatav sellega, et bolševike partei koosneb meie maa eesrindlikest inimestest. See on organiseerituim ja distsiplineerituim töörahva eelsalk, kes on lahutamatult seotud rahvahulkadega ning kellele kuulub nende piiritu usaldus ja armastus. Partei jõud on tema eesrindlikus revolutsioonilises teoorias. Partei tugeneb oma tegevuses Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini suurele õpetusele, mis valgustab talle teed ja annab võimaluse näha ette sündmuste käiku ning juhtida ühiskonna arengut.

Välismaised kriitikud avaldavad sageli rahulolematust selle üle, et NSV Liidus on ainult üks partei ja nimelt kommunistlik partei. Nad näevad selles demokraatia piiramist. Need inimesed ei näe demokraatia piiramist selles, et reas kodanlikes maades on kommunistlik partei keelatud. Nende arvates selles, et NSV Liidus pole kodanlikke parteisid, avaldub demokraatia „rikkumine". Seltsimees Stalin vastas hästi neile hädavareseile-kriitikuile oma tähelepanuväärivas aruandes konstitutsiooni-projekti kohta VIII erakorralisel nõukogude kongressil 1936. aastal. Ta ütles, et poliitiline partei on oma klassi eesrindlik osa. Mitu parteid ja seega ka parteide vabadus võib olla vaid säärases ühiskonnas, kus on olemas antagonistlikud klassid. Nõukogude ühiskonnas, kus pole omavahel võitlevaid antagonistlikke klasse,

ütles seltsimees Stalin, pole seepärast pinda mitme partei eksisteerimiseks. See, et kodanlikes maades eksisteerib mitmesuguseid parteisid, on arusaadav, sest vaenulike klasside eksisteerimine ja nendevaheline võitlus kutsuvad paratamatult esile mitmesuguste parteide loomise vajaduse. Meie maal aga eksisteerib rahva poliitilis-moraalne ühtsus. Kommunistlik partei väljendab kogu nõukogude rahva huve. Nõukogude rahvas on koondunud bolševike partei kui oma tunnustatud, proovitud ja kindla juhi ümber. „NSV Liidus," ütles oma aruandes Stalin, „võib olla ainult üks partei, kommunistide partei, kes kaitseb tööliste ja talurahva huve julgelt ja lõpuni. Ja et ta kaitseb nende klasside huve mitte halvasti, selles võib vaevalt mingit kahtlust olla."

Ainult Lenini-Stalini partei targa juhtimise tõttu on meil olemas kõik need suured saavutused, õigused ja vabadused.

See mõte väljendub eredalt 33 477 219 nõukogude noore kirjas seltsimees Stalinile ÜLKNÜ 30-nda aastapäeva puhul:

> Kõige selle, mille poolest elu on ihaldatud ja ilus,
> kõige selle, mille poolest elu on helge ja rikas,
> andis partei
> õnnelikule kodumaa noorsoole.
> Temale võlgneme selle eest, et oleme peremeheks
> saanud maal.
> Maailma südametunnistus, õigus, au ja tarkus —
> kõik on ühinenud temas, kõik on kehastunud temas.

7. Leninlik Kommunistlik Noorsooühing.

Miljonid meie maa noored on Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu (ÜLKNÜ) liikmed.

Nagu tähendas seltsimees Stalin, on Kommunistlik Noorsooühing linna- ja maanoorte parteitu massiorganisatsioon, kes on lähedane parteile. Tema ülesandeks on abistada parteid noore sugupõlve kasvatamisel sotsialismi vaimus. Ta annab noori reserve kõigile teistele proletariaadi organisatsioonidele kõikidel valitsemisaladel.

Kommunistliku Noorsooühingu kasvatas üles bolševike partei. Ta kasvatas temas palavat kodumaa-armastust ja lepitamatut viha vaenlaste vastu, mehisust ja kindlust, kartmatust võitluses ja visadust eesmärkide taotlemisel. Kogu oma olemasolu kestel on Kommunistlik Noorsooühing ennast näidanud kommunistliku partei ustava abilisena riiklikus, majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös. Kogu Kommunistliku Noorsooühingu ajalugu on katkestamatult seotud Nõukogude sotsialistliku riigi ajalooga ja partei võitlusega kommunismi võidu eest.

Tekkinud siis, kui meie rahvas relvaga käes kaitses uue elu loomise õigust, sai Kommunistlik Noorsooühing kohe lahinguristimise. Kõigil kodusõja rinnetel võitlesid kommunistlikud noored aktiivselt. Niipea kui vaibus kodusõja lahingumüra, andis Kommunistlik Noorsooühing kogu oma jõu majanduse taastamiseks. Nõukogude võimu esimeste aastate kommunistliku noore tähelepanuvääriv kuju on antud Nikolai Ostrovski raamatus „Kuidas karastus teras" Pavel Kortšagini näol. Selle suurepärase raamatu pealkirigi rõhutab, et Kommunistlik Noorsooühing on nagu teras, mis karastub ainult tugevas tules. Kommunistlik Noorsooühing karastus ja tugevnes kodusõja võitlustes.

Laagri lõkete tuli.
Kauguse katnud on suits.
Seltsimees, vara me teada saime,

kuidas karastub teras,
Štšorsiga läksime Kiievi peale,
Budjonnõiga võtsime Orjoli.
Komsomol, rasketes lahingutes tõendus
esmakordselt su jõud!

(Matussovski.)

1924. aastal, varsti pärast Vladimir Iljitš Lenini surma otsustas Kommunistliku Noorsooühingu VI kongress omistada Kommunistlikule Noorsooühingule Lenini nime.

Kongress kirjutas sel puhul vastuvõetud erimanifestis: „Mitte ilusa sõna pärast, mitte soovist kanda parimat kõigist nimedest, mitte ainult selleks, et austada suure Lenini mälestust, võtsime me vastu selle otsuse. Ei, me võtsime ta vastu selleks, et kõigi rahvaste kogu töötavat noorust, kes elab NSV Liidus, täidaks koos tema eelväe Kommunistliku Noorsooühinguga ühtne tahe ja kindel otsus õppida leninlikult elama, töötama ja võitlema ning täitma Lenini poolt meile jäetud käske."

Kommunistlik Noorsooühing on kogu oma tegevusega tõendanud ja tõendab, et ta on väärt kandma seda kõrget nime.

Suurte stalinlike viisaastakute kestel, kui kogu maa kattus ehitustellingutega, näitasid miljonid kommunistlikud noored eeskuju, kuidas on tarvis töötada. „Ei ole seda nurgakest," kirjutas Mihhail Ivanovitš Kalinin, „kus kommunistlikud noored ei oleks kuulsad oma sangarlikkusega töös. Nad ehitasid sotsialistliku tööstuse hiiglasi, nad elustasid taas Donbassi söekaevanduse, vallutasid taigad, nad alistasid Siberi kuldasisaldava maapõue, nad ründasid Arktika jäisi avarusi, nad võitlesid kui lõvid sotsialismi ülesehitamise eest . . ."

Kommunistlikud noored võtsid aktiivselt osa ka põllumajanduse sotsialistlikust ümberkorraldamisest, kolhooside loomisest.

Suur on Kommunistliku Noorsooühingu osa noorsoo poliitilises kasvatuses. Juba Kommunistliku Noorsooühingu III ülevenemaalisel kongressil 1920. a. kutsus Lenin üles oma kõnes „Noorsooühingute ülesannetest" kommunistlikke noori õppima, sest kommunismi saab üles ehitada „ainult kaasaegse hariduse alusel".

Kommunistliku Noorsooühingu VIII kongressil 1928. a. kutsus seltsimees Stalin noorsugu üles valdama teadust, et luua kvalifitseeritud kaadrit kõikidel sotsialistliku ülesehitustöö aladel. Ta ütles: „Et ehitada, peab oskama, peab valdama teadust, aga et osata, peab õppima... Meie ees seisab kindlus. Seda kindlust nimetatakse teaduseks selle arvukate teadusharudega. Selle kindluse peame igal juhul võitma. Selle kindluse peab võitma noorsugu, kui ta tahab olla uue elu ehitajaks, kui ta tahab olla vana kaardiväe tõeliseks asendajaks."

Vastuseks sellele kutsele organiseeris Kommunistlik Noorsooühing noorsoo massilise siirdumise õppeasutistesse — töölisfakulteetidesse (rabfakid), tehnikumidesse ja ülikoolidesse. Kommunistlikud noored hakkasid ise õppima ja tõmbasid endaga kaasa ka organiseerimata noored, kasvatades neid kommunismi vaimus.

Suure Isamaasõja aastail oli Kommunistliku Noorsooühingu kogu tegevus suunatud vaenlase purustamisele. Enamik kommunistlikke noori võitles, relv käes, rindel. Tagalasse jäänud kommunistlikud noored sepistasid võitu oma kangelasliku tööga. Kommunistlik Noorsooühing pidas auga

vastu sõja karmile katsumisele. Maa austab pühalikult kangelaste-kommunistlike noorte nimesid, kes panid oma surematute kangelastegudega imestama kogu maailma: Zoja Kosmodemjanskajat, kapten Gastellot, Aleksandra Tšekalinat, Oleg Koševoid ja paljusid teisi.

ÜLKNÜ autasustati 1928. a. Punalipu ordeniga lahinguliste teenete eest kodusõja rindeil, 1931. a. Tööpunalipu ordeniga algatuse eest lööktöö ja sotsialistliku võistluse alal, 1945. a. Lenini ordeniga väljapaistvate teenete eest Suure Isamaasõja aastail ja bolševistliku töö eest nõukogude noorsoo kasvatamisel piiritu ustavuse vaimus sotsialistlikule kodumaale.

1948. a., kui maa pühitses Kommunistliku Noorsooühingu asutamise 30-ndat aastapäeva, autasustati ÜLKNÜ-d teise Lenini ordeniga.

Lenini-Stalini partei poolt juhitud Leninlik Kommunistlik Noorsooühing aitab meie maal oma mitmekülgse tööga edukalt täita sõjajärgse perioodi ülesandeid, kiiremini edasi liikuda kommunismi poole.

Meid, Nõukogudemaa noorust,
võib alati igal pool leida.
Seal, kus kangelastegu ja töö,
seal, kus laule lauldakse,
seal komsomoli tuntakse ikka.
Meid noorkaardiväelasteks nimetatakse.
Ustavaks vahetuseks nimetas meid Stalin
selle eest, et me ei taganenud
oma kodumaad rinnaga kaitstes,
selle eest, et me alati läheme edasi.

(Kovalenkov.)

Varjupaigaõigus.

Eriline koht NSV Liidu konstitutsioonis fikseeritud põhiõiguste hulgas on varjupaigaõigusel. See tähendab, et meie riik annab NSV Liidu rahvaste tahtel varju-

paigaõiguse neile välisriikide kodanikele, keda nende kodumaal kiusatakse taga töörahva huvide kaitsmise, teadusliku tegevuse või rahvusliku vabadusvõitluse pärast.

Neile isikuile varjupaigaõiguse andmises väljendub meie riigi ja rahva sügav demokraatlikkus. Nõukogude riik on säästnud nende paljude tuhandete eesrindlikkude inimeste elu, keda reaktsiooniline valitsus nende kodumaal taga kiusas. Kodanlik-demokraatlikud riigid lugesid kunagi endale kohustavaks anda varjupaigaõigus revolutsionääridele, eesrindlikele õpetlastele ja demokraatlikele tegelastele, keda kiusati taga oma kodumaal. Nii oli Inglismaa minevikus varjupaigaks Herzenile, Marxile, Engelsile ja silmapaistvaile Itaalia revolutsionääridele. Praegu aga on Inglismaa varjupaigaks igasugustele fašistide sabarakkudele, kes võitlevad demokraatia vastu, ja reaktsioonilistele tegelastele, kes on demokraatlike maade rahvaste poolt oma territooriumilt välja heidetud.

NSV Liidus ei leia muidugi ükski reaktsionäär iialgi varjupaika. Nii võib ka selle küsimuse järgi näha, kuidas Nõukogude riik kaitseb tõelise demokraatia huve.

8. NSV Liidu kodanike pühad kohustused. Nõukogude kodanike kohustuse mõiste.

NSV Liidu kodanikel on mitte üksnes õigusi, vaid ka kohustusi. NSV Liidu konstitutsioon loetleb kõigi Nõukogude kodanike põhikohustusi samas peatükis, kus on fikseeritud kodanike põhiõigused. Sellega on rõhutatud põhiõiguste ja -kohustuste katkestamatut sidet. Ei või olla selliseid kodanikke, kes omavad ainult kohustusi, omamata õigusi, ja ei või olla ka selliseid kodanikke, kes kasutavad kõiki õigusi, kandmata mingeid kohustusi. Kõi-

gil Nõukogude kodanikel on ühesugused põhiõigused ja kõigile on pandud ühesugused põhikohustused oma sotsialistliku riigi ja ühiskonna kui terviku vastu.

NSV Liidu kodanike põhikohustused on järgmised: kohustus pidada kinni NSV Liidu konstitutsioonist, täita seadusi, töötada, pidada töödistsipliini, ausalt suhtuda ühiskondlikesse kohustustesse, austada sotsialistliku ühiselu reegleid, hoida ja kindlustada sotsialistlikku omandit, isamaa kaitsmine ja üldine sõjaväeteenistuse kohustus.

Need kõik on sellised kohustused, mille täitmiseta pole võimalik mitte üksnes meie riigi areng ja tugevdamine, vaid ka tema eksisteerimine. Nende kohustuste täitmisest kõigi kodanike poolt olenevad meie rahva saatus ja heaolu. Seepärast nimetataksegi neid kohustusi põhilisteks, s. o. kõige tähtsamateks ja peamisteks. Iga teadlik Nõukogude kodanik saab väga hästi aru nende kohustuste tähtsusest ja peab nende hoolikat täitmist oma patriootiliseks kohuseks. Igale teadlikule Nõukogude kodanikule on konstitutsioonis kindlaksmääratud põhikohustused mitte üksnes juriidilisteks, vaid ka moraalseteks kohustusteks.

Mida tähendab juriidiline ja mida tähendab moraalne kohustus? Juriidiline kohustus on maa seaduste, sel maal kehtiva õiguse poolt ettekirjutatud kohustus. Kõrvalehoidumise puhul juriidilise kohustuse täitmisest võib riik seaduse alusel sundida kodanikku seda täitma. Selle kohustuse mittetäitmisel kannab kodanik vastutust seaduse ees: teda võib trahvida, võib nii või teisiti karistada, olenevalt tema eksimuse raskusest. Moraalne kohustus

on kohustus, mida dikteerivad inimesele ühiskonnas väljakujunenud vaated kõigele ausale ja ebaausale, kiidu- ja häbiväärsele. Selliste vaadete ja nende mõjul tekkinud käitumisreeglite kogumit igas ühiskonnas nimetatakse selle ühiskonna moraaliks ehk kõlbluseks. Inimene täidab moraalset kohustust sõltumata sellest, kas seadus seda nõuab või mitte. Moraalset kohustust täidetakse sellepärast, et teatakse, et teisiti toimida on väär, et see kahjustab ühiskonda ja et toimida nii, kuidas nõuab moraalne kohustus, on inimese ainus väärikas käitumine. Moraalse kohustuse mittetäitmine kellegi poolt toob endaga kaasa moraalse hukkamõistu ühiskonna poolt.

Meie ühiskonnas väljakujunenud moraal on kõrgeim maailmas. Kodanlus kasutab oma võitluses nõukogude võimu vastu laimu, väites, et kommunistlikku moraali pole olemas, et Nõukogude riigis üldse eitatakse moraali.

Lenin, esinedes Kommunistliku Noorsooühingu kongressil, paljastas selle laimu juba 1920. aastal. Lenin ütles, et kommunistid eitavad ainult säärast moraali, mida jutlustab kodanlus, tuletades oma moraali otsekui jumala tahtest, kuid tegelikult määrib töörahvale kaela käitumisreeglid, mis on kasulikud kodanlusele.

„Iga säärast kõlblust," ütles Lenin, „mis on võetud väljastpoolt inimlikku, väljastpoolt klassimõistet, meie eitame. Me ütleme, et see on pettus, et see on tööliste ning talupoegade tüssamine ja nende mõistuse tumestamine mõisnike ja kapitalistide huvides." Lenin õpetas, et kommunistlik kõlblus (moraal) „on see, mis aitab kaasa vana, ekspluataatorliku ühiskonna purustamisele

ja kogu töörahva ühinemisele proletariaadi ümber, kes ehitab uut, kommunistide ühiskonda", s. o. niisugust ühiskonda, kus pole inimese ekspluateerimist inimese poolt. Kommunistlik kõlblus ühendab kogu töörahvast võitluses igasuguse ekspluateerimise vastu, kogu töötava inimkonna vabaduse ja õnne eest. „Kõlbluse ülesandeks on see, et inimühiskond võiks tõusta kõrgemale ja pääseda töö ekspluatatsioonist" (Lenin). Seega kommunistliku kõlbluse aluseks on õilsaim ja kõrgeim eesmärk, mida inimkond on tundnud: võitlus kommunismi ülesehitamise eest. Kommunistliku kõlbluse (moraali) põhireeglid on samad, mis on väljendatud NSV Liidu konstitutsiooni neis paragrahvides, mis määratlevad NSV Liidu kodanike kohustusi. Seepärast see, kes rikub neid põhikohustusi, ei riku mitte üksnes nõukogude sotsialistlikku õigust, vaid ka meie ühiskonnas kujunenud kommunistlikku moraali.

Stalinlik konstitutsioon, fikseerides NSV Liidu kodanike ülalmainitud kohustusi, väljendab nõukogude rahva moraalseid vaateid, tema põhilisi nõudeid iga kodaniku suhtes. Täites ausalt neid kohustusi, soodustavad NSV Liidu kodanikud oma sotsialistliku kodumaa õitsengut ja meie rahva edasiliikumise kiirendamist teel kommunismile. Nende kohustuste rikkumisele ei järgne mitte ainult üks või teine karistus, mille määrab riik kohustuste rikkujale vastavalt seadusele, vaid see toob endaga kaasa ka ümbruskonna põlguse.

Nagu ütles Mihhail Ivanovitš Kalinin oma suurepärases raamatus „Kommunistlikust kasvatusest", ei ole konstitutsiooni paragrahvid mitte üksnes kodanike õiguste ja kohustuste juriidiliseks vormistuseks, vaid on ka inimeste

kasvatamise võimsaks teguriks. Näidates NSV Liidu kodanikele ära nende pühad kohustused ja hoiatades nende rikkumise eest, kasvatab stalinlik konstitutsioon töörahvast kommunistliku moraali vaimus.

a) Kohustus pidada kinni NSV Liidu konstitutsioonist ja täita seadusi.

Nõukogude seadused väljendavad rahva tahet. Nad kaitsevad meie maa ühiskondlikku ja riiklikku korda, kodanike suuri õigusi ning määravad kindlaks käitumisreeglid, mis aitavad kaasa kommunismi edukale ülesehitamisele. Nõukogude seadused võitlevad kapitalistliku korra igandite vastu. Nõukogude seaduste aluseks on kommunistliku moraali õilsad põhimõtted, tõeline inimarmastus ja püha viha töörahva vaenlaste ning kõigi rõhumis- ja vägivallaviiside vastu. Nõukogude seadused kasvatavad inimesi rahvale ustavuse ning teadliku distsipliini ja vennaliku vastastikuse abistamise vaimus. Nõukogude seaduste organiseeriv ja kasvatuslik osa on suur.

NSV Liidu põhiseaduseks on NSV Liidu konstitutsioon ning liidu- ja autonoomseis vabariikides — nende vabariikide konstitutsioonid, mis on täielikus vastavuses NSV Liidu konstitutsiooniga. Kogu jooksva seadusandluse aluseks on NSV Liidu konstitutsioon.

Kõik eespool öeldu teeb mõistetavaks, miks kohustus kinni pidada NSV Liidu konstitutsioonist ning liidu- ja autonoomsete vabariikide konstitutsioonidest on iga Nõukogude kodaniku tähtsaimaks ülesandeks. Konstitutsiooni, Nõukogude riigi seaduste rikkumine on Nõukogude kodanikule lubamatu. Seda ei keela mitte üksnes meie ühiskonnas väljakujunenud kommunistlik moraal, vaid

sellele järgneb ka meie õiguses ettenähtud karistus või teised juriidilised tagajärjed (näiteks materiaalse kahju tasumine jms.).

b) Kohustus töötada ja pidada töödistsipliini.

Meie ühiskonnas on töörahvas vabastatud ekspluatatsioonist, ta töötab endale ja kogu ühiskonnale, mis koosneb ainult töörahvast. Seepärast on ka töö meil mitte üksnes kohustus, vaid ka au, kuulsuse, vapruse ja sangarlikkuse asi. See on fikseeritud NSV Liidu konstitutsiooni esimeses peatükis. Seal on kirjutatud, et töö on NSV Liidus iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks.

NSV Liidu kodanik on kohustatud mitte üksnes töötama, vaid ka pidama töödistsipliini. Töödistsipliinil on meie riigis hoopis teine iseloom ja teine tähendus kui ekspluateerimisele rajatud ühiskonnas. Edukas töö pole distsipliinita üldse kuski võimalik. Kuid seal, kus inimesed töötavad mitte endale, vaid ekspluataatoritele, on töö neile vihatud koormaks ning seal on ka distsipliin töörahvale vihatud. Ekspluateerimisele rajatud ühiskonnas on töödistsipliin nälja- ja kepidistsipliin. Inimene alistub seal töödistsipliinile vihaga, hambaid kokku surudes, sest selle täitmine rikastab ainult ekspluateerijat. Seal sunnib töölist töödistsipliini pidama teadmine, et muidu jääb ta tööta ja peab nälgima.

Hoopis teistsugune olukord töödistsipliiniga on sotsialistlikus ühiskonnas. Siin on töödistsipliin töörahva rõhuvale enamikule teadlikuks distsipliiniks. Töötav inimene saab väga hästi aru, et meie tingimustes läheb igaühe töö kõigi kasuks ja kõigi töö igaühe kasuks. Iga nõukogude tööline võib endast rahulolevalt öelda Majakovski sõnadega:

Mida paremini töötavad NSV Liidu kodanikud, seda kiiremini tõuseb kogu rahva elatustase.

Mida rikkamaks saab meie riik, seda parem on ka nõukogude rahva elu, sest meie maal on rahvas kõigi tema rikkuste peremees. Seepärast on kõik NSV Liidu kodanikud töödistsipliini tugevdamisest eluliselt huvitatud. Töödistsipliini rikkuja ei alanda mitte üksnes tema enda toodetud produktsiooni hulka ja kvaliteeti, vaid takistab ka tootlikkuse tõstmist sel alal, kus ta töötab. Laisk, töölt põhjuseta puuduv ja halvasti töötav inimene varastab iseennast ja kogu rahvast. Suur Lenin ütles juba Nõukogude riigi olemasolu esimesel etapil, et inimeste kasvatamiseta teadliku töödistsipliini ja enesedistsipliini vaimus on võimatu Nõukogude riigi ajalooliste ülesannete täitmine.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus osutavad tohutu suurt tähelepanu inimeste kommunistliku töössesuhtumise kasvatamisele.

NSV Liidu konstitutsioon, fikseerides töövõimeliste kodanike kohustust suhtuda töösse kui auasjasse, väljendab meie tohutu suuri edusamme kommunistliku töössesuhtumise arendamisel ning teadliku distsipliini kasvatamisel.

Peatükis „NSV Liidu ühiskondlik korraldus" juba kõnelesime sellest, kuidas arenevad meil sotsialistlik võistlus ja stahaanovlik liikumine. Need tähelepanuväärivad nähtused meie ühiskonnas näitavad, et nõukogude inimesed ei rahuldu töödistsipliini kohta käivate nõuete lihtsa täitmisega, vaid püüavad ületada oma töönorme ja ettevõt-

tele antud plaaniülesandeid. Nad võtavad endale lisakohustusi produktsiooni hulga ja kvaliteedi tõstmiseks. Nad ületavad kehtestatud töönorme mitmekordselt oma töö parema organiseerimise ja mitmesuguste nende enda poolt leiutatud seadiste kasutusele võtmisega, mis suurendavad tööviljakust. Nad jagavad oma kogemusi kogu nõukogude töötajaskonnaga.

Iga Nõukogudemaa kodaniku töö tasutakse selle kvaliteedi ja hulga järgi. Samal ajal ergutab riik ausat töösse suhtumist preemiate, rinnamärkide, medalite ja ordenite andmisega. Väljapaistvate teenete ja saavutuste eest töös omistatakse sotsialistliku töö kangelase nimetus koos Lenini ordeni ja kuldmedali „Sirp ja vasar" andmisega. Tööinimesed on NSV Liidus au sees. Neid tunneb kogu maa.

Ühtlasi on riik sunnitud kasutama ka karistus- ja sundusabinõusid inimeste suhtes, kes püüavad võtta ühiskonnalt enam ja anda talle vähem.

Nõukogude seadused, täielikus kooskõlas konstitutsiooniga, mis on pannud kõigile kodanikele kohustuse pidada töödistsipliini, näevad ette kriminaal- või administratiivkaristusi mitmesuguste töödistsipliini rikkumiste eest. Nii antakse kohtu alla isikud, kes on süüdi põhjuseta puudumises või ettevõttest omavoliliselt lahkumises. Omavolilise lahkumise eest ettevõttest või asutisest karistab kohus kahe- kuni neljakuuse vangistusega ja põhjuseta puudumise eest — paranduslike töödega töökohal kuni 6 kuuni, kusjuures töötasust kuni 25% peetakse kinni.

Distsipliini ei riku mitte üksnes see, kes töölt puudub, vaid ka see, kes teeb tööd halvasti, annab halvakvaliteedilist toodangut. Meie seadus hoolitseb selle eest, et nõu-

kogude inimesed saaksid vabrikuilt, tehaseilt, sovhoosidelt ja kolhoosidelt häid tooteid. Ta kehtestab sellepärast kriminaalkaristuse neile, kes on süüdi halvakvaliteedilise ja mittekomplektse toodangu väljalaskmises.

Nõukogude riik osutab erakordset tähelepanu põllumajanduse tõusule. See on vajalik produktide külluse saavutamiseks meie maal ja tööstuse varustamiseks kõigi vajalike põllumajanduslike toorainetega. Selleks on vaja eranditult kõigi kolhoosnikute kohusetruud ja ausat tööd. Valdav enamik kolhoosnikuid just nii töötabki. Ent on siiski veel üksikuid kolhoosnikuid, kes rikuvad töödistsipliini. Põllumajandusliku artelli põhikiri näeb ette töödistsipliini rikkumise eest kolhoosis mitmesuguseid karistusi. Neiks on hoiatus, noomitus, laitus ja trahv. On ka selliseid kolhoosnikuid, kes ei taha töötada ja ei tööta välja normipäevade kohustuslikku miinimumi põllumajanduslike tööde perioodil. Nende vastu on suunatud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus, mis näeb neil juhtudel ette kohtu alla andmise ja karistamise parandustöödega kolhoosis kuni 6 kuuni, kusjuures normipäevade tasust peetakse kinni 25% kolhoosi kasuks. Pärast kohtuotsuse tegemist selliste tootmise desorganiseerijate kohta on kolhoos õigustatud lugema neid kolhoosist väljalangenuks ja ära võtma neilt õue-aiamaa.

See NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus, mis võeti suure rahuldusega vastu kõigi ausalt töötavate kolhoosnikute poolt, aitab kaasa põllumajanduse edasisele arenemisele ja seoses sellega ka kolhoosnikute naturaal- ja rahalise tulu pidevale tõusule normipäevade järgi.

Töödistsipliin nõuab kõigi tööstuses või asutises kehtestatud reeglite täpset täitmist. Real juhtudel võib töödistsipliini vähimgi

rikkumine tuua kaasa raskeid tagajärgi suurele hulgale inimestele. Pöörmeseadja lahkumine oma postilt transpordis kasvõi mõneks minutiks, liiklusreeglite mittetäitmine auto- või trammijuhi poolt võib tekitada inimohvritega katastroofi ja raske avarii. Samu tulemusi võib tekitada ükskõik milliste tehniliste reeglite rikkumine elektrijaamas, farmatseudi lohakus arstimi valmistamisel, suitsetamine ruumis, kus asetsevad kergesti süttivad ained jne.

Tähelepanuvääriv nõukogude pedagoog Makarenko väitis, et distsiplineeritud, teadlikku ja kohusetruud suhtumist töösse tuleb kasvatada juba lapsepõlvest alates. Õppedistsipliin on töödistsipliini variante. Õpilastele on töödistsipliini pidamise kohustus eelkõige hoolika õppedistsipliini pidamise kohustuseks. Sel, kes on juba koolipingil harjunud enesedistsipliiniga, on kerge ja mugav pidada ka töödistsipliini ettevõttes ja asutises.

c) Aus suhtumine ühiskondlikesse kohustustesse.

Ühiskondliku kohustuse mõiste on üheks põhilisemaks moraalimõiste osaks. Ent moraal pole kõikjal ühesugune. Näiteks kodanlikus ühiskonnas valitseb kodanluse moraal. Kodanluse moraali kõrval eksisteerib seal ka rõhutud klasside moraal. Seepärast pole ka ühiskondliku kohustuse mõiste kodanluse ja töölisklassi juures kapitalistlikes riikides üks ja sama. Kodanlus peab ühiskondlikuks kohustuseks kõike seda, mis teenib kodanlusele kasuliku ja meelepärase ühiskondliku korra, s. o. ekspluateerimisele rajatud korra säilitamise huvisid. Teadlikele töölistele, kes on vabanenud kodanliku moraali kütkest, on ühiskondlikuks kohustuseks võitlus ekspluateerimisele

rajatud korra vastu ja töörahva huvidele vastava korra kehtestamise eest.

Meie ühiskonnas on kindlustunud nõukogude rahva poliitilis-moraalne ühtsus. See tähendab, et meil on ühtsus ka ühiskondliku kohustuse käsitamises. Nõukogude inimese silmis on ühiskondlikuks kohustuseks see, mis teenib töörahva ja meie sotsialistliku riigi huvisid.

Eraomand lahutab inimesi, tekitab egoismi ja ükskõiksust ühiskonna, selle tarvete ning vajaduste vastu. Seepärast ongi ekspluateerimisel põhinevale ühiskonnale iseloomustav isiklike huvide eelistamine ja vastandamine ühiskondlikele huvidele.

Ekspluateerimisel põhinevas ühiskonnas on inimesed harjunud reegliga, mis on võrsunud selle korra majanduslikust alusest ja mis ütleb: „oma särk on ihule kõige lähem", „minu tare on eemal: ma ei tea teistest midagi".

Sotsialistlikus ühiskonnas aga tekivad tootmisprotsessis inimeste vahel seltsimeheliku koostöö ja ekspluateerimisest vabade töötajate vastastikuse abistamise suhted. Sotsialistlik majandussüsteem, tootmisvahendite sotsialistlik omandus loob reeglid, mis sügavalt erinevad kodanliku ühiskonna reegleist. Nõukogude sotsialistlik kord kindlustab ühiskondlike ja isiklike huvide õige kooskõlastamise. Isiklike ja ühiskondlike huvide vastandlikkus esineb nõukogude ühiskonnas vaid siis, kui üksikud kodanikud mõistavad isiklikke huve valesti — mahajäänud inimeste teadvuses säilinud vanade igandite tõttu. Nii vastandab oma isiklikke huve ühiskondlikele huvidele kolhoosnik, kes suurendab oma abimajandit kolhoosi

arvel. Kuid selline käitumine on väär, sest kolhoosnikute tõelised isiklikud huvid seisavad kolhoosimajanduse arendamises. Ükski abimajand ei suuda tõsta kolhoosnikute elatustaset nii, nagu teeb seda kolhoosi ühiskondliku majanduse õitseng.

Sotsialistlikus ühiskonnas areneb eriti ühiskondlik kohusetunne, areneb teadmine, et vajaduse korral tuleb isiklikud huvid allutada ühiskondlikele huvidele.

Real juhtudel nõuab ühiskondlik kohustus kodanikult sellist käitumist, sellist tegu, mis on suurimaks eneseohverduseks ja võib maksta isegi elu. Partisanid, kes ei andnud vaenlasele mingeid teateid ja läksid uhkelt surma, et võitluskaaslasi mitte välja anda, surid ühiskondliku kohustuse nimel. Laeva meeskond, kes päästab põlevat naftalaeva, et säästa hukkuva laeva ekipaaži elu, asetab end ühiskondliku kohustuse nimel ähvardavasse hädaohtu. Kapten, kes keeldub lahkumast hukkuvalt laevalt enne, kui on päästetud viimane reisija või meeskonnaliige, riskeerib oma eluga ühiskondliku kohustuse nimel. Lendur, kes on valmis minema vastu hukule, alustades võitlust vaenlase terve eskadrilliga, et tekitada segadust või takistada lennukitel teostada rünnakut, teeb seda ühiskondliku kohustuse nimel.

Kuivõrd õigesti mõistavad Nõukogude kodanikud oma ühiskondlikku kohustust ja seda ausalt täidavad, seda näitasid eredalt Isamaasõja aastad.

Nõukogude kodanike massiline sangarlikkus rindel ja tagalas ning eneseohverdus oma rahva hüvanguks näitavad nõukogude inimeste kõlbelist suurust ja tulist nõukogude patriotismi.

d) Kohustus austada sotsialistliku ühiselu reegleid.

Vahekorrad, millesse inimesed omavahel igapäev astuvad, on väga mitmesugused. Ükski seadusandlus, kui laialdane see ka oleks, ei või ette näha inimeste kõiki käitumisreegleid igal üksikul juhul. Ja selleks pole ka vajadust. Seadused ei reguleeri inimeste kogu käitumist. On olemas käitumisreegleid, mida ei kehtesta riik, vaid inimesed ise või üksikud ühiskondlikud organisatsioonid. Need reeglid vastavad meie maal täielikult Nõukogude seaduste vaimule. Neis reegleis on öeldud, kuidas peavad inimesed käituma ühel või teisel juhul, ühel või teisel alal ühiskondlikus või isiklikus suhtlemises. Need seadustes fikseerimata reeglid, mis on kehtestunud meie ühiskonnas vastavalt kommunistlikule moraalile, on sotsialistliku ühiselu reegleiks.

Meie juriidilised ettekirjutused, mis on leidnud väljenduse seadustes ja teistes riigiorganite aktides, reguleerivad sotsialistliku ühiskonna liikmete suhteid ja põhinevad kommunistliku moraali kõrgeil põhimõtteil. Seepärast on ka need ettekirjutused sotsialistliku ühiselu reegleiks. Aga et õigus pole võimeline hõlmama kõiki elujuhtumeid, kõiki inimeste vahekordi, ei ole osa sotsialistliku ühiselu reegleist seaduses fikseeritud. On loomulik, et konstitutsioon näeb NSV Liidu kodanikele ette mitte ainult kohustuse kinni pidada seadustest ja konsitutsioonist, vaid ka kohustuse austada neid sotsialistliku ühiselu reegleid, mis on meie ühiskonnas kehtestunud, kuigi nad pole seadustes fikseeritud.

Sotsialistliku ühiselu reeglid erinevad põhjalikult kapitalistlikus ühiskonnas eksisteerivaist ühiselureegleist. See

on seletatav sellega, et ühiselureeglid sõltuvad alati ühiskondlikust korrast. Kapitalistlik kord, mis põhineb eraomandil ja inimese ekspluateerimisel inimese poolt, loob ka vastavad ühiselureeglid. Seejuures on tähtis märkida, et kapitalistlikule ühiskonnale iseloomulikud ühiselureeglid on üsna sageli vastuolus nende moraalireeglitega, mida kodanlus silmakirjalikult jutlustab. Näiteks kodanlik moraal kõneleb silmakirjalikult ligimesearmastusest, kuid ühiselureeglid kodanlikus ühiskonnas kindlustavad inimese ekspluateerimist inimese poolt, vaeste rõhumist rikaste poolt, rahvuslikku rõhumist, ebavõrdsust, omakasupüüdlikkust ja egoismi. Kapitalistliku ühiskonna tõeline moraal on hundimoraal, mis ütleb: „inimene on inimesele hunt", „raha ei haise", „hoia seda, mis sul on, ja võta, mis saad", „nõrgemat tõuka".

Lenin ütles: „Vana ühiskond rajanes põhimõttele: kas röövid ise teist või teine röövib sind, kas töötad ise teisele või tema sulle, kas oled orjapidaja või ori. Ja on mõistetav, et selles ühiskonnas kasvatatud inimesed saavad, võib öelda, koos emapiimaga psühholoogia, harjumuse, mõiste — kas orjapidaja või ori, väikeomanik, väike teenistuja, väike ametnik, intelligent, ühe sõnaga — inimene, kes hoolitseb ainult selle eest, et saada oma, kuna teistega pole tal asja.

Kui ma peremehetsen sellel maatükil, pole mul teistega asja; kui teine nälgib, seda parem: ma müün kallimalt oma vilja. Kui mul arstina, insenerina, õpetajana või teenistujana on oma teenistuskoht, pole mul teistega asja. Võib-olla libitsedes ja varakate võimu meelitades säästan ma endale oma kohakese ja võin veel läbi lüüa, saada kodanlaseks."

Eraomandusest võrsunud moraal lahu-

tab inimesi, tekitab vastastikust vaenu ja umbusaldust.

Kodanliku moraaliõpetuse esimeseks ja peamiseks käsuks on — kaitsta eraomandit, mis on aluseks inimese ekspluateerimisele inimese poolt. Ja et see on nii, siis ka kõik teised reeglid, mida kodanlik moraal kuulutab jutlustes ja mis kutsuvad tegema inimestele head, hoolitsema nõrkade eest jne., on silmakirjalikud. Tegelikkuses ei ole kapitalistliku ühiskonna ühiselureegleil midagi ühist nende üleskutsetega headusele, õiglusele ja halastusele. Neid üleskutseid vajab kodanlus ainult selleks, et hoida rõhutud klasse paremini sõnakuulmises, takistada neil võidelda ekspluateerimisel põhineva korra vastu. Neid silmakirjalikke üleskutseid vajab kodanlus selleks, et sisendada rõhutud klassidele alandlikkust, veenda neid selles, et valitsevad klassid tõesti hoolitsevad inimeste eest, et kõik ebaõiglus ja kurjus sünnib jumala tahtel või juhuslike olukordade mõjul, mitte aga ei olene ekspluateerimisel põhinevast korrast.

Sel viisil katsub kodanluse silmakirjalik ja võlts moraal varjata kodanliku riigi, kodanliku korra ekspluataatorlikku olemust ja hoida rõhutud klasse alluvuses.

NSV Liidus väljakujunenud õilis ja kõrge moraal erineb põhjalikult kodanlikust moraalist. Kommunistliku moraali kõrged põhimõtted läbivad kõiki sotsialistliku ühiselu reegleid, nii neid, mis on seadustes fikseeritud, kui ka neid, mis on seadustes fikseerimata, kuid on ühiskonna enda poolt kehtestatud. Sotsialistliku ühiselu reeglid nõuavad inimestelt väärikat käitumist ja kasvatavad neis õilsaid tundeid.

Nad kutsuvad üles õigele rahva teenimisele, vastastikusele abistamisele, võitlusele igasugu rõhumise vastu ja sotsialistliku riigi kindlustamisele, mis on tähtsaimaks vahendiks võitluses kommunismi eest.

„Kõik ühe ja üks kõigi eest." See sotsialistliku ühiselu õilis reegel väljendab tähelepanuvääriva eredusega nõukogude ühiskonna põhjalikku erinevust ekspluateerimisel põhinevast ühiskonnast.

Sotsialistliku ühiselu reeglid on väga mitmesugused, kuid kõik nad esitavad inimestele nõude käituda igal juhul vastavalt meie ühiskonnas kehtestunud kommunistliku moraali põhimõtteile.

Sotsialistliku ühiselu reeglid keelavad halva suhtumise inimestesse, vanemate ja õpetajate mitteaustamise, kindlaksmääratud korrale mitteallumise ning distsiplineerimata käitumise. Nad näevad ette hoolika suhtumise sotsialistlikku omandisse. Nad nõuavad inimestelt hoolitsevat ja tähelepanelikku suhtumist üksteisesse, eriti haigetesse ja nõrkadesse ning inimestesse, kes vajavad seltsimehelikku abi. Ühiskond ise jälgib, et ei rikutaks nii neid sotsialistliku ühiselu reegleid, mis on õiguses fikseeritud, kui ka neid, mis on fikseerimata.

Et aga kõiki sotsialistliku ühiselu reegleid ei ole seaduses fikseeritud, siis ei saa nende reeglite rikkujat kohtulikule vastutusele võtta. Kuid ühiskond võib ja peab sotsialistliku ühiselu reeglite rikkujaile avaldama oma mõju. Näiteks võtavad parteilised, ametiühingulised, kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonid ning vabatahtlikud ühingud (teaduslikud, sportlikud, kaitseühingud jne.) tarvitusele oma liikmete vastu, kes on üht või teist sotsialistliku ühiselu reeglit rikkunud, selliseid abinõusid nagu hoiatus, noomitus, ühiskondlikelt ametikohtadelt kõrvalda-

mine nendes ühingutes, väljaheitmine nende organisatsioonide ridadest.

e) Kohustus hoida ja tugevdada sotsialistlikku omandit.

NSV Liidu majanduslikuks aluseks on sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisvahendite ning -riistade sotsialistlik omandus. Just sotsialistliku omanduse kindlustamise ja tootmisvahendite eraomanduse likvideerimise tõttu hävitati inimese ekspluateerimine inimese poolt ja kehtestati sotsialistliku majandussüsteemi jagamatu ülevõim.

Seepärast on loomulik, et konstitutsioonis (131. paragrahvis) on NSV Liidu kodanike põhikohustuste hulgas fikseeritud kohustus „hoida ja tugevdada ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit kui nõukogude korra püha ja puutumatut alust, kui kodumaa rikkuse ja võimsuse allikat, kui kogu töörahva jõuka ja kultuurse elu allikat".

Igaüks, kes ohustab või raiskab sotsialistlikku omandit, nii riiklikku kui ka kooperatiiv-kolhooslikku, teeb kahju kogu ühiskonnale ja õõnestab nõukogude rahva heaolu aluseid.

Rahva täpset tahet väljendavas NSV Liidu konstitutsioonis on öeldud: „Isikud, kes ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit ohustavad, on rahva vaenlased."

Seltsimees Stalin õpetab, et võitlus ühiskondliku omandi kaitseks, võitlus kõigi abinõude ja vahenditega, mis on antud nõukogude võimu seadustega meie korraldusse, on üheks peamiseks ülesandeks.

NSV Liidu seadused peavad sotsialistliku omandi riisujate vastu karmi võitlust. Kui purustatud vaenulike klasside jäänused hakkasid organiseerima massilisi kolhoosi-

vara riisumisi, püüdes nõrgestada vasttekkinud kolhoose ja seega ka Nõukogude riiki, siis võeti 7. augustil 1932 meie riigis vastu seadus, mille eesmärgiks on sotsialistliku omandi kaitse. See seadus võrdsustas kolhooside ja kooperatiivide varanduse oma tähtsuselt riikliku varandusega. See seadus näeb ette kõrge karistusmäära kolhooside ja kooperatiivide varanduse riisumise (varguse) ja samuti ka raudtee ja veetranspordi laadungite riisumise eest.

Nõukogude riik hoolitseb väsimatult sotsialistliku omandi kaitsmise eest. Sel eesmärgil andis NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium juunis 1947 välja seadluse, mis näeb ette riigi ja ühiskonna varanduse riisumise eest paranduslike tööde laagrisse saatmise varanduse konfiskeerimisega või varandust konfiskeerimata 7-ks kuni 25-ks aastaks.

Tsarismiajal oli Venemaal riigi varanduse varastamine (kroonuvargus) väga levinud. Suur kirjanik-satiirik M. Saltõkov-Štšedrin on kujutanud noort inimest Fedenka Neugodovit, kes vaatas riigi varandusele kui kroonupirukale, kust iga osav inimene võib hammustada. Selline vaade on nüüdki kõigis kodanlikes riikides laialt levinud. Ausad inimesed suhtuvad muidugi ka kodanlikes riikides põlastavalt kroonuvarastesse. Seda lubamatum on riigi varanduse riisumine meie maal, kus riiklik omand — erinevalt kapitalistlikest maadest — on üldrahvalik varandus töörahva heaolu tõstmiseks.

Sotsialistliku omandi hoidmine ja tugevdamine ei tähenda mitte ainult võitlust riisumise vastu, vaid ka püüet seda omandit igati suurendada. Lenin ütles: „Pea täpselt ja hoolikalt rahaarvet, ole kokkuhoidlik majapidamises, ära logele, ära

varasta ja pea rangeimat töödistsipliini." Need sotsialistliku ühiselu reeglid on sotsialistliku omandi kindlustamise teenistuses. Oskamatu ja hooletu kolhoosiesimees või mõne riikliku ettevõtte direktor — ka siis, kui ta on aus inimene — võib temale usaldatud sotsialistlikule omandile tekitada kahju juba oma halva juhtimisega. Mitte juhuslikult ei osuta partei ja valitsus sellist tähelepanu majandusalase kaadri ettevalmistusele ja kaadri valikule, kutsudes töölishulki kontrollima, kuidas juhitakse ettevõtet, asutist või organisatsiooni. Meie seadustes on ette nähtud karistusmäärad neile, kelle hooletuse või halva töökorra tõttu saab ettevõte kahju.

Meie maa on esimeseks sotsialistlikuks maaks maailmas, kus võim kuulub töölistele ja talupoegadele. Esimestest nõukogude võimu eksisteerimise aastatest peale õpetasid Lenin ja Stalin, et seni, kuni enamikus maailma riikides on kapitalistlik kord ja võimutseb kodanlus, eksisteerib alatine sõjalise kallaletungi oht kapitalistlike riikide poolt meie maale. 30-aastase olemasolu kestel tungisid meie maale korduvalt kallale väga mitmesugused kapitalistlikud riigid. Ehkki meie riik tuli iga kord võitjana välja, ei takistanud see kodanlike riikide reaktsioonilistel ringidel ikka uute ja uute kallaletungiplaanide väljamõtlemist.

Alles hiljuti lõppes Teine Maailmasõda, mille võidurikkas lõpetamises etendas NSV Liit otsustavat osa. Ent ei suutnud veel paraneda haavad, mis see sõda lõi, kui juba reas kapitalistlikes maades esinevad reaktsionäärid uue maailmasõja õhutajate osas. Neid häirivad sotsialismimaa kasvav võimsus, kogu eesrindliku inimkonna sümpaatia ja tänulikkus NSV Liidu vastu kogu maailma päästmise eest fašismist. Reaktsionääre teeb rahutuks see huvi, mida töölised kõigis maades osutavad sotsialistliku korra vastu,

mille eelised kapitalistliku korra ees nii eredalt ilmnesid sõja käigus ja lõpptulemuses.

Muidugi oleks ju kapitalistidel kogu maailmas palju rahulikum võimutseda töötavate klasside üle, kui ei eksisteeriks NSV Liitu. Seepärast seni, kuni säilib kapitalistlik kord välisriikides, peab meie rahvas alati valmis olema iga kallaletungi tagasilöömiseks.

Õigesti öeldakse ühes meie armsaimas rahvalaulus:

Sõda ei taha me, —
võitluseks valmis.
Raudu ei luba me
taguda endale.

Riigi julgeoleku kindlustamiseks on vajalikud NSV Liidu alalised relvastatud jõud, kes seisavad valvel meie piiridel vaenlase kallaletungide vastu, kaitstes nõukogude rahva rahulikku loovat tööd. Need relvastatud jõud moodustatakse üldise sõjaväeteenistuse kohustuse kehtestamise alusel.

Vastavalt konstitutsioonile (paragrahv 132) „üldine sõjaväeteenistuse kohustus on seaduseks.

Sõjaväeteenistus NSV Liidu relvastatud jõudude ridades on NSV Liidu kodanike aukohuseks."

NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 1939. a. septembris vastuvõetud seaduses üldise sõjaväeteenistuse kohustuse kohta on üksikasjaliselt ära näidatud selle kohustuse täitmise kord. Seaduses öeldakse, et kõik NSV Liidu meeskodanikud, sõltumata rassist, rahvusest, usust, haridustsensusest, sotsiaalsest päritolust ja seisundist, on kohustatud NSV Liidu relvastatud jõudude koosseisus osa võtma sõjaväeteenistusest. Sõjaväeteenistus koosneb tegevteenistusest ja teenistusest tagavaraväes. Tegevteenistuses olijaid nimetatakse sõjaväelasteks, tagavaraväelasi aga sõjaväekohuslasteks. Tegevteenistuse aeg rahuajal on maaväe

reakoosseisus kaks aastat, mereväes — viis aastat, sõjaõhujõudude ridades — neli aastat. Tegevteenistusse kutsutakse kodanikud, kellel kutseaastal täitub 19 aastat või — keskkooli ja keskkoolile vastava õppeasutise lõpetanuil — 18 aastat. NSV Liidu relvastatud jõudude ridadesse astumisel annab iga sõjaväelane isikliku sõjaväelise vandetõotuse, mida ta kinnitab oma allkirjaga.

Selle vandetõotuse tekst on järgmine: „Mina, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu kodanik, astudes relvastatud jõudude ridadesse, annan vande ja tõotan pühalikult olla aus, vapper, distsiplineeritud ja valvas võitleja, hoida rangelt sõja- ja riiklikku saladust, tõrkumata täita kõiki sõjaväe määrusi ja komandöride ning ülemuste käske.

Tõotan hoolikalt õppida sõjaasjandust, igati hoida sõjalist ja rahva varandust ja kuni viimse hingetõmbeni olla ustav oma rahvale, oma Nõukogude kodumaale ja Nõukogude valitsusele.

Olen alati valmis Nõukogude valitsuse käsul oma kodumaad, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu kaitsma kui relvastatud jõudude sõdur, tõotan kaitsta teda mehiselt, oskuslikult, väärikalt ja auga, säästmata oma verd ja isegi elu täieliku võidu saavutamiseks vaenlaste üle.

Kui ma aga murran oma pühaliku tõotuse, siis tabagu mind Nõukogude seaduse karm karistus ning töörahva üldine põlgus ja viha."

Sõjaväelase vandetõotuse karmides ja ilusates sõnades on täpselt avatud sõjalise kohustuse sisu, selgelt näidatud Nõukogude sõduri õilis ilme.

Selleks et NSV Liidu kodanikud võiksid paremini täita oma aukohust — sõjaväeteenistust, toimub kõigis poeg-

laste koolides VIII, IX ja X klassis kutse-eelne sõjaline kasvatus. Kutse-eelset sõjalist kasvatust juhib NSV Liidu Relvastatud Jõudude Ministeerium.

Iga õpilane, kes suhtub kohusetruult kutse-eelsesse sõjalisse kasvatusse, näitab seega oma arusaamist NSV Liidu kodanikele pandud üldise sõjaväeteenistuse kohustuse täitmise tähtsusest ja valmistub seda ausalt täitma.

Lenini ja Stalini poolt loodud Nõukogude armee taotleb õilsaid ja kõrgeid eesmärke. Nõukogude armee ei pea ega võigi pidada ebaõiglast imperialistlikku sõda. Ta peab ainult õiglasi vabastussõdasid anastajate vastu. Nõukogude armee on NSV Liidu rahvaste vennastusarmeeks. Nõukogude armee on paljude välismaiste rõhutud rahvaste vabastaja. Kasvatatud austuse vaimus teiste rahvaste vastu, kaitseb ta kõigi maade rahvaste vahelist sõprust ja rahu. Teenimine Nõukogude armees, sotsialistliku riigi relvastatud jõudude ridades on suureks auks. Meie rahvas ja riik ümbritsevad vapraid kodumaakaitsjaid hoole ja austusega. Valitsus autasustab sõjaväelasi ordenite ja medalitega nii sõjaaegsete kangelastegude eest kui ka laitmatu pikaajalise teenistuse eest relvastatud jõudude ridades. Eriti väljapaistvate kangelastegude eest annab NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium Nõukogude Liidu kangelase nimetuse koos Lenini ordeni ja „Kuldtähe" medali annetamisega.

Nõukogude rahvas võib õigustatult olla uhke oma armeele, kes on võitnud endale kustumatu kuulsuse, tõendanud oma võitmatust, oma ületamatut võimsust ja oma eesmärkide kõrgust.

Ülimalt tänulik on nõukogude rahvas suurele Stalinile, kes meie armee erilise hoolega üles kasvatas, kes kindlustas temale esmaklassilise väljaõppe ja varustuse ning kõrge poliitilis-moraalse taseme.

f) Isamaa kaitsmine on iga Nõukogude kodaniku püha kohus.

Nõukogude rahvas saab väga hästi aru, et iga sõjalise kallaletungi eesmärgiks meie maale on meil juba ammu hävitatud kapitalistliku korra taastamine NSV Liidus. Kogu Nõukogude riigi ajaloo kestel on meie rahvas väljendanud truudust bolševike parteile ja Nõukogude valitsusele, kes kindlustasid temale tõelise vabaduse. Ta on näidanud oma valmisolekut sotsialistliku revolutsiooni suurte võitude ennastsalgavaks kaitsmiseks. Eriti eredalt ilmnes see möödunud sõja aastail.

Kogu meie paljurahvuseline rahvas tõusis siis suure Stalini kutsel ühtse laviinina vaenlase vastu, kannatas välja kõik ennenägematud katsumused, osutas hämmastavat püsivust ja kangelaslikkust ning viis oma võitluse võidurikka lõpuni. Nõukogude rahvas võitles oma vabaduse eest, oma laste õnne eest, oma armastatud nõukogude võimu eest. Nõukogude inimesele on tema kodumaa mitte ainult armas maa, kus ta on üles kasvanud ja millesse ta on kiindunud. Nõukogude inimene peab kalliks *oma kättevõidetud sotsialistlikku korda*, peab kalliks õigust olla oma maa peremees. Selle õiguse on töötav rahvas Lenini-Stalini partei ja Nõukogude valitsuse juhtimisel saavutanud kestvas võitluses ja kangelaslikus töös. Suurepäraselt on see kajastunud B. Gorbatovi raamatus „Võitleja Aleksei Kulikov". Selle jutustuse kangelane, tüüpiline Nõukogude reamees, ütleb: „Ega ma ei vaja iga Venemaad. Kui tahad teada, ma pole iga Venemaaga nõus. Ma tahan Venemaad, et olla seal peremees, nagu varem, omal maal... Ma tahan Nõukogude Venemaad."

Nõukogude patriotism, s. o. armastus Nõukogude kodumaa vastu — see ei ole pime kiindumus maa vastu, kus inimene on üles kasvanud, vaid on teadlik truudus enda poolt kättevõidetud nõukogude sotsialistlikule korrale. Nõukogude patriotismil ei ole midagi ühist natsionalismiga, ainult ühe — oma rahvuse ülistamisega ja vaenuliku suhtumisega kõigisse teistesse rahvustesse. Seltsimees Stalin väljendas neid nõukogude patriotismi erinevusi järgmiste sõnadega: „Nõukogude patriotismi jõud seisab selles, et tema aluseks ei ole rassilised või rahvuslikud eelarvamused, vaid rahva sügav ustavus ja truudus oma Nõukogude kodumaale, kõigist meie maa rahvustest töötajate vennalik koostöö. Nõukogude patriotismis ühinevad harmooniliselt rahvaste rahvuslikud traditsioonid ja kogu Nõukogude Liidu töörahva ühised elulised huvid. Nõukogude patriotism ei killusta, vaid vastupidi, liidab kõik meie maa rahvad ja rahvused ühtseks vennalikuks pereks."

Tsaari-Venemaal ei antud relvi usbekkidele, kirgiisidele ja paljudele teistele rahvustele, keda seaduses nimetati põlastavalt „muulasteks", kartes, et need relvad pööratakse tsarismi vastu. Seepärast ei kutsutud armeesse paljude Venemaal elunevate rahvuste esindajaid. NSV Liidus võitlesid Suure Isamaasõja aastail koos venelastega vaprasti oma sotsialistliku kodumaa eest kõigi meie maa rahvaste pojad. Nõukogude Liidu kangelaste hulgas on väga mitmesuguste rahvuste esindajaid.

Oma võitluses vaenlasega tugenes Nõukogude armee kogu nõukogude rahva võimsale abile. Seltsimees Stalini üleskutsel arenes vaenlaste poolt okupeeritud maakohta-

des rahvatasujate-partisanide ähvardav liikumine, tsiviilelanikkond võitles okupantidega. Seltsimees Stalini üleskutsel läksid sajad tuhanded inimesed, noored ja vanad, maakaitseväkke, hävitussalkadesse. Ennastsalgavalt abistasid rinnet tehastesse, vabrikutesse, kolhoosidesse ja nõukogude asutistesse töölejäänud töölised, kolhoosnikud ja haritlased, kindlustasid maa ja armee varustamist kõige vajalikuga võiduks, sepistasid temale kõiki sõjaaegseid raskusi ületades võidurelva. Koolieelised noored töötasid kõrvuti täiskasvanutega. Palju võitles neid ka koos vanematega partisanide ridades.

Isamaasõja aastail ülesnäidatud massiline kangelaslikkus, nõukogude inimeste suured võitlus- ja kangelasteod tunnistavad ilmekalt, et konstitutsiooni sõnad „isamaa kaitsmine on NSV Liidu iga kodaniku püha kohus" väljendavad täpselt nõukogude inimeste suhtumist sellesse kohustusesse. Ei ole midagi põlastamisväärsemat nõukogude inimese silmis kui selle püha kohustuse rikkumine. „Kodumaa reetmist — vandemurdmist, üleminekut vaenlase poole, riigi sõjalise võimsuse kahjustamist ja salakuulamist — karistatakse seaduse täie rangusega kui kõige raskemat kuritegu," ütleb konstitutsiooni 133. paragrahv. Meie rahvas — kangelasrahvas — on halastamatu nende degenerantide vastu, kes sooritavad sellise kuriteo nagu kodumaa reetmine. A. Fadejevi romaanis „Noor Kaardivägi" jutustatakse, kuidas noored kaardiväelased-krasnodonlased Oleg Koševoi juhtimisel õiendasid arveid alatute kodumaa reetjatega. Noorkaardiväelased, kes tegutsesid vaenlase poolt okupeeritud alal, mõistsid ise surmanuhtluse kodumaa reetjaile ja viisid selle ise ka täide. Nad ei võinud lubada, et reetur jääks karistamata.

Sajandid mööduvad. Muutub kogu Maa. Kuid kunagi ei kustu inimkonna mälestusest imestamisväärsed kangelasteod, mida sooritasid miljonid nõukogude inimesed, kes kaitsesid oma kodumaad Suure Isamaasõja aastail 1941—1945. Sotsialistliku isamaa eest elu andnud kangelaste helged kujud jäävad sajandeiks kogu inimkonnale nõukogude rahva kangelaslikkuse ja tema sotsialistliku kodumaa armastuse näidiseks.

Sõbrad! Raske võitluse legendid elavad.
Gastellot ja Matrossovit
me ei saa unustada.

(Žarov.)

Hiilgav võit vaenlase üle kindlustas nõukogude rahvale tagasipöördumise rahulikule tööle, sotsialistliku ülesehitustöö lõpuleviimise ja järkjärgulise sotsialismilt kommunismile ülemineku ajajärgu loovale tööle. Igal pool meie kodumaal kajab suure ülesehitustöö rõõmus kära. Nõukogude inimeste üksmeelse töö tõttu paranevad meie maale löödud sõjahaavad iga päevaga, iga päevaga muutub paremaks meie elu ja tõuseb meie rahva elatustase. Kuid me ei tohi unustada kapitalistliku ümbruse olemasolu, mis kannab endas uue sõja ohtu.

Kapitalistlikud riigid saadavad ka rahuajal meile salakuulajaid, spioone, diversante ja välismaa luure agente. See nõuab meie kuulsate riikliku julgeoleku organite edasist tugevdamist ja iga kodaniku valvsuse suurendamist. On teada, kuidas riikliku julgeoleku organeid abistavad nõukogude patrioodid, kes õigesti mõistavad sotsialistliku isamaa kaitsmise püha kohust. Korduvalt on meie ajalehtedes olnud teateid sellest, kuidas mitte ainult täiskasvanud, vaid ka alaealised, kooliõpilased, aitavad kinni püüda spioone ja diversante.

Välismaa luure poolt meie maale saadetud spioonid püüavad koguda andmeid, mis on riiklikuks saladuseks, varastada saladokumente või katsuvad vajalikke andmeid teada saada kõnelustest, kasutades selleks mõne inimese jutukust või ettevaatamatust.

Sotsialistliku isamaa kaitsmise püha kohus näeb ette riikliku saladuse pühalikku hoidmist. NSV Liidu Ülemnõukogu seadlus 9. juunist 1947 tugevdas veel enam riikliku saladuse kaitset. Ta kehtestas karmi kriminaalvastutuse riiklikuks saladuseks olevate andmete avaldamise ja salajasi andmeid sisaldavate dokumentide kaotamise eest.

Meie rahvas ei taha sõda. Nõukogude sotsialistlik riik on kõige rahuarmastavam riik maailmas. Just Nõukogude riik on rahukantsiks kogu maailmas.

Kuid kapitalistliku maailma olemasolu tingimustes on meie tähtsaimaks ülesandeks meie maa kaitsevõime väsimatu tugevdamine ja meie relvastatud jõudude edasine täiustamine. Sellepärast on eriti tähtis kutse-eelne sõjaline kasvatus koolides. Kutse-eelse sõjalise kasvatuse eesmärgiks on noorsoo ettevalmistamine kõigi kodanike aukohustuse — üldise sõjaväeteenistuse kohustuse paremaks täitmiseks.

Nõukogude rahvas ei taha sõda, kuid ta ei karda ka ähvardusi, sest ta teab, et igas imperialistide poolt algatatud sõjas on meie võitlus õiglane ja meie võidame. Juba Lenin nägi prohvetlikult ette ja elu kinnitas seda ise, et pole sellist jõudu, mis suudaks murda rahva, kes võitis endale nõukogude võimu, kaitses seda võimu, mis andis talle vabaduse ja loova töö rõõmu, mis tegi ta oma maa täielikuks peremeheks.

Nõukogude sotsialistliku riigi jõudu ja võimsust on näidanud möödunud sõja käik ja lõpp. Ta on sõjajärgsetel aastatel veel enam kasvanud ja meie muutume iga päevaga üha tugevamaks ja tugevamaks.

Elagu meie sangarlik rahvas!
Elagu meie riik!
Au suurele Stalinile,
kes maa viib kommunismile.

(33 477 219 nõukogude noore kirjast seltsimees Stalinile ÜLKNÜ 30. aastapäeval.)

Küsimused kordamiseks.

1. Loetella põhiõigused, mis NSV Liidu konstitutsioon annab kodanikele.
2. Millega kindlustatakse kodanike õiguste kasutamine NSV Liidus?
3. Miks ei või ükski kapitalistlik riik oma kodanikele kindlustada õigust tööle?
4. Kuidas kasutavad NSV Liidu kodanikud oma õigust puhkusele?
5. Missuguste põhimõtete järgi on organiseeritud sotsiaalkindlustus meil ja kapitalistlikes riikides?
6. Jutustada, miks taotleb Nõukogude riik, et kõik NSV Liidu kodanikud saaksid hariduse, kodanlik riik aga pole huvitatud teadmiste levitamisest töötajate hulgas.
7. Millega seletada, et senini üheski kodanlikus riigis ei ole kodanikele kindlustatud tõelist üheõiguslikkust?
8. Näidata seoses NSV Liidu rahvuste ja rasside üheõiguslikkuse küsimusega nõukogude demokraatia eeliseid kodanliku demokraatia ees.
9. Loetella NSV Liidu kodanike vabadused. Kuidas on meie maa töörahvale tagatud need poliitilised vabadused?
10. Millist osa etendab Üleliiduline Kommunistlik (bolševike) Partei kõigi töörahva organisatsioonide, nii ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide seas?
11. Miks võib NSV Liidus eksisteerida ainult üks, kommunistlik partei?
12. Missugused on NSV Liidu kodanike põhikohustused?

13. Milles seisab Nõukogude seaduste kasvatav ja organiseeriv osa?
14. Missugune on NSV Liidus töödistsipliin oma olemuselt?
15. Miks nõukogude ühiskonnas pole vastuolusid ühiskondlike ja kodanike isiklike huvide vahel?
16. Milles seisab põhiline erinevus sotsialistliku ühiselu reeglite ja kapitalistlikes riikides eksisteeriva ühiselu reeglite vahel?
17. Miks kuulutab NSV Liidu konstitutsioon ühiskondlikule ja sotsialistlikule omandile kallaletunginud isikud rahva vaenlasteks?
18. Miks on kodumaa kaitsmine NSV Liidu kodanike pühaks kohuseks?

SISUKORD.

Sissejuhatus.

Lk.

1. NSV Liit — suur ja võimas sotsialistlik riik 3
2. NSV Liit on maa, mis päästis euroopa tsivilisatsiooni fašistlike anastajate käest ja seisab kogu maailma rahu valvel. . . 4
3. NSV Liidu võimsuse allikas — nõukogude sotsialistlik kord 5
4. Iga Nõukogude kodanik peab tundma NSV Liidu konstitutsiooni 7

I peatükk. Riigi ja õiguse põhimõisted.

1. Riigi- ja õiguseküsimuse tähtsus 9
2. Kas riik ja õigus on alati olemas olnud? 11
3. Ekspluateerimisele rajatud riigi ja õiguse tekkimine ja olemus 14
4. Ekspluateerimisele rajatud riigi ja õiguse ajaloolised tüübid 17
5. Orjapidamisriik ja -õigus 18
6. Feodaalriik ja -õigus 20
7. Kodanlik riik ja õigus 22
8. Ekspluateerimisele rajatud riigi vormid 25
9. Kapitalismiajastu läheneb lõpule 30

II peatükk. Nõukogude riik — uut, kõrgemat tüüpi riik.

1. Nõukogude riik — Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemus 34
2. Lenin ja Stalin — Sotsialistliku riigi suured loojad ja juhid . . 36
3. Ühiskonna riiklik juhtimine sotsialistlikus riigis 38
4. Nõukogude riik — kõige demokraatlikum riik maailmas . . . 39
5. Stalinlik õpetus sotsialistliku riigi faasidest, funktsioonidest ja vormidest 41

Lk.
6. Nõukogude õigus — nõukogude rahva tahte väljendus . . . 45
7. Lenini-Stalini partei juhtiv osa Nõukogude riigis 47
8. Nõukogude riik — sotsialismi ülesehitamise ja lõpuleviimise ning kommunismile järkjärgulise ülemineku peamine vahend 49

III peatükk. Nõukogude konstitutsiooni arenemise ajalugu.

1. NSV Liidu konstitutsioon — põhiseadus 52
2. Esimene nõukogude konstitutsioon 53
3. NSV Liidu 1924. a. konstitutsioon 57
4. Stalinliku konstitutsiooni ettevalmistamine ja vastuvõtmine 60
5. Stalinliku konstitutsiooni iseärasused 61
6. NSV Liidu konstitutsiooni tähtsus 63

IV peatükk. NSV Liidu ühiskondlik korraldus.

1. NSV Liidu majanduslik alus 67
2. Sotsialistliku omandi kaks vormi 71
3. Põllumajandusliku artelli põhikiri 74
4. Väike-eramajandus NSV Liidus 77
5. Isiklik omand NSV Liidus 78
6. Rahvamajanduse planeerimine NSV Liidus 80
7. Töö NSV Liidus 86
8. Sõda tõi selgelt esile NSV Liidu majandusliku aluse paremused 91
9. NSV Liit — tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik 92
10. NSV Liidu poliitiline alus 97

V peatükk. NSV Liidu riiklik korraldus.

1. NSV Liit — suur paljurahvuseline riik 102
2. NSV Liidu riikliku korralduse erijooned ja eelised 103
3. NSV Liit — üheõiguslike nõukogude sotsialistlike vabariikide vabatahtlik liit 106
4. NSV Liidu koosseis 107
5. Vene NFSV — esimene võrdsete seas 108
6. Teised liiduvabariigid 110
7. NSV Liidu kompetents 112
8. Liiduvabariikide suveräänsed õigused 114

Lk.

9. Liiduvabariikide konstitutsioonid 117
10. Liiduvabariikide administratiiv-territoriaalne jaotus 119
11. Autonoomsed vabariigid 119
12. Autonoomsed oblastid ja rahvusringkonnad 124
13. NSV Liidu ja liiduvabariikide kodakondsus 126
14. Vapp, lipp ja pealinn 128

VI peatükk. NSV Liidu riigiorganid.

1. NSV Liidu riigiorganite erinevus kodanlike maade riigiorganeist 143
2. Nõukogude valimissüsteem 146
3. NSV Liidu kõrgemad riigivõimu-organid 162
4. NSV Liidu riigivalitsemis-organid 176
5. Liiduvabariikide kõrgemad riigivõimu- ja riigivalitsemis-organid 181
6. Autonoomsete vabariikide kõrgemad riigivõimu- ja valitsemisorganid 184
7. Kohalikud riigivõimu-organid 185
8. NSV Liidu kohus ja prokuratuur 193

VII peatükk. NSV Liidu kodanike põhiõigused ja -kohused.

1. NSV Liidu kodanike suured õigused 201
2. NSV Liidu kodanike sotsiaal-majanduslikud õigused 204
3. NSV Liidu kodanike üheõiguslikkus 216
4. NSV Liidu kodanike vabadused 224
5. Kodanike õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse 232
6. Bolševike partei — nõukogude riigi juhtiv ja suunav jõud . . 234
7. Leninlik Kommunistlik Noorsooühing 236
8. NSV Liidu kodanike pühad kohustused 241

Teine, ümbertöötatud trükk.

Vastutav toimetaja J. Ottender.

Keeleline toimetaja N. Remmel.

Ladumisele antud 13. VI 1949. Trükkimisele antud 29. VI 1949. Trükiarv 13 000. Paber 56×79, 1/16. Trükipoognaid 17. Arvutuspoognaid 14,5. Trükitähti trükipoognas 33 600. MB-04596. Tellimise nr. 1196. Graafikatööstus „Oktoober", Tallinn, Tartu mnt. 49.

На эстонском языке.

М. П. Карева. Конституция СССР.

Rbl. 4.70

A-17914

17914

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00495205 9